Digitized by Google

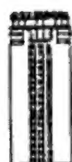

VADERLANDSCHE HISTORIE

DOOR

M. STUART.

TWEEDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

VAN DE VESTIGING VAN HET ERFSTADHOUDERSCHAP IN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE LINIE TOT AAN 'S LANDS VERLOSSING UIT DE INLIJVING IN HET FRANSCHE KEIZERRIJK,

DOOR

MARTINUS STUART,

GESCHIEDSCHRIJVER DES RIJKS.

MET PLATEN EN KAARTEN.

TWEEDE DEEL.

TE AMSTERDAM BIJ

E. MAASKAMP.

MDCCCXXII.

NAAMLIJST

DER

INTEEKENAREN.

A.

Abrahams, (Gebroeders) Boekhandelaars te Middelburg, 4 Exemplaren.

Adrichem, (T. A. van) te Rotterdam.

Affelen (H. J. van) van Oorden, Advokaat te Amsterdam.

Aerssen Beijeren van Voshol, (Baron van) Kapitein Adjudant bij de Staf te Deventer.

Aikema, (J.) te Amsterdam.

Alberdingh, (J. F.) te Amsterdam.

Albrecht, (C. F.) te Amsterdam.

Alewijn, (Mevrouw M. E.) geb. Trip, te Amsterdam.

Alexander, (L.) te Amsterdam.

Alder, (Johannes) Notaris te Bergen op Zoom.

Allan, (J.) Schoolonderwijzer te Hilvoirt.

Alpherts, (W. J.) Medicinae Doct. en Vroedmeester te Kuilenburg.

Altheer, (J.) Boekhandelaar te Utrecht, voor 2 Exempl.

Ameshoff, (L. Hamerster) Raad der Stad Amsterdam.

Ameshoff, (J. H.) te Amsterdam.

Amstel, (B. J. Ploos van) te Amsterdam.

Amsterdam. (De Bibliotheek der Stad)

Amstel, (J. P. Ploos van) te Amsterdam.

Anemaet, (H. W.) te Zalt-Bommel.

Anemaat, (S. H.) Advokaat en Notaris te Sommelsdijk.

Apostool, (C.) Directeur van 's Rijks Museum, Secretaris van het Syndikaat der Nederlanden, te Amsterdam.

Arnhem, (Burgemeesteren der stad) voor de Stads Leesbibliotheek.

Arntzenius, (J. O.) Oud-Hoogleeraar te Leijden.

Arrenberg, (Jan) te Rotterdam.

Arriens, Kapitein ter Zee, te Arnhem.

Asschenbergh, (A. M.) te Amsterdam.

Asschenbergh, (H. Verwit) te Amsterdam.

Asschenbergh, (J. H. H.) te Amsterdam.

Asch van Wijck, (J. van) Advokaat te Utrecht.

Athlone, (Mylord) te 's Gravenhage.

Augustijn, (M.) te Bergen op Zoom.

B.

Baalen, (J. van) Boekhandelaar te Rotterdam, voor 9 Exemplaren.

Backhuizen, Jr. (A.) Boekhandelaar te 's Gravenhage.

Bakker, (A.) te Rotterdam.

Bakker, (T.) Kapitein ter Zee, te Amsterdam.

Bakker, (G.) Hoogleeraar te Groningen.

Bakker, Hermz. (Klaas) te Broek in Waterland.

Bakker, (W.) Controleur van 's Rijks directe Belastingen, te Amsterdam.

Balfort, (D.) Rector der Latijnsche School te Kuilenburg.

Balneavis, (G. Don) te Amsterdam.

Bank, (M. A. van der) Predikant bij de Waalsche Gemeente te Vlissingen.

Barattij, (L.) te Amsterdam.

Barentrop, (F. L.) te Amſterdam.
Becking, (D. W.) Stads Ontvanger te Nijkerk aan de Veluw.
Becking, (Mr. J. G.) Onvanger der Regiſtratie en Domeinen te Burculo.
Beeckman, (Wm.) Oud-Reſident van Paccal-ongang in Oostindiën op Java's Noordoostkust, thans Raad der ſtad Kampen.
Beefting, (J. van) te Rotterdam.
Behr, (F. L.) Kolonel bij de Generale Staf te Deventer.
Benthem, (S. van) Boekhandelaar te Middelburg, voor 9 Exemplaren.
Beins, (J. F.) te Hoogezand.
Bentinck, (Baron A.) te 's Gravenhage.
Bentinck, (Baron C.) Groot-Meester van H. M. de Koninginne, te 's Gravenhage.
Bentinck, (Graaf W.) Kamerheer van Z. M. den Koning, te 's Gravenhage.
Bergen, (W. van) & Comp. Boekhandelaars te Breda, 14 Exemplaren.
Bergh, (A. H. van den) van Lexmond, Raad der ſtad Amſterdam.
Bergh, (Mevrouw de Wed. J. G. van den) te Zalt-Bommel.
Berg, (N. A.) te Amſterdam.
Bergveld, (H. G.) te Amſterdam.
Berkel, (Mr. H. van) Lid van den Raad der Stad Delft.
Bernhard, (J. H.) te Amſterdam.
Bernman, te 's Gravenhage.
Beijerink, (G. J. A.) Boekhandelaar te Amſterdam, voor 2 Exemplaren.
Beucker, (Mr. D. H.) Andrea, Griffier van de Regtbank van Eerſten Aanleg te Leeuwarden.

Bieben, (J. G.) Advokaat te Amſterdam.
Bieben, (M. G.) te Amſterdam.
Bierhaus, (C. W. J.) Rector te Groenlo.
Blaauw, (G.) Burgemeester te Amſterdam.
Blaupot, (W. C.) Makelaar te Amſterdam.
Blanckenheim, (Corn. Jac.) te Rotterdam.
Blanken, Jansz. (J.) Inſpecteur Generaal van den Waterſtaat en de Publieke Werken, te Amſterdam.
Blanke Gerardz. (G.) te Amſterdam.
Blusſé & van Braam, (A.) Boekhandelaars te Dordrecht, voor 7 Exemplaren.
Blankenberg, (B. H.) te Amſterdam.
Blusſé, (P.) van Oud Alblas te Dordrecht.
Blijenburgh, (N. van) te Amſterdam.
Boellaard, (H.) Luit. Kolonel te Deventer.
Boelens, (Hoog Wel Geb. Heer Frans Godard Aijzs) Grietman over Opſterland en Curator van 's Land Athenaeum te Franeker.
Boeler, (J. B.) te Amſterdam.
Boekeren, (W. van) Boekhandelaar te Groningen, voor 2 Exemplaren.
Boer, (Corn.) te Rotterdam.
Boers, te Delft.
Boetſelaar, (Baron C. J. van) Opperkamerheer des Konings, te 's Gravenhage.
Boetzelaer, (W. G. J. Baron van) te 's Gravenhage.
Bodeman, (T. H. V. B.) te Amſterdam.
Bogaerts, (F.) te Rotterdam.
Bol-Es van Baarland, (H. van) Hoog-Heemraad van Schieland.
Bommel, (J. van) te Amſterdam.
Bonebacker, (Mr. J.) Raad der Stad 's Hertogenbosch.
Bonebakker, (Ant.) Predikant te Roſendaal bij Arnhem.
Bondt, (J.) te Amſterdam.

Bonn, (J.) te Amſterdam.
Bon (Johannes) Bisſchop te Haarlem.
Bonninghauſen, (F. E. Baron van) op Heringhaven.
Bonte, (J.) Predikant te Ridderkerk.
Boogaart, (Mr. P. W. v. d.) te Delft.
Bordes, (*P. C.* de) Eerſte Advokaat-Generaal bij het Hooge Geregtshof te 's Gravenhage.
Borgman, (H K.) Schout van de Gemeente Kloosterbuuren.
Bornneman, (A. Y. F.) te Amſterdam.
Borst, (H. van der) voor het Leesgezelſchap [de Broederſchap te Delft.
Bosboom, (F. J.) te 's Gravenhage.
Bos, (G. A.) te Rotterdam.
Bosch, (A. ten) Predikant te Vlaardingen.
Bosch, (B. F. N.) Oud-Burgemeester te Kuilenburg.
Bosch, (E. van den) Ontvanger der Indirecte Belastingen te Schiedam.
Bosch, (H. van den) Stads Medicinae Docter, Lid van het Geneeskundig Toevoorzigt te Dordrecht.
Bouberg, (S. J.) Oud-Kolonel bij de Koloniale Marine. te Amſterdam.
Boutmij, (F. J.) te Rotterdam.
Bowier, (Jonkheer Mr.) Lid van de Eerſte Kamer der *Staten*-Generaal, te 's Hertogenbosch.
Brak, (A. M.) te Amſterdam.
Brandes, (J. H.) te Amſterdam.
Brants, (M. P.) Raad der Stad Amſterdam.
Brave, (W.) *Boekverkooper te Amſterdam*, 2 Exempl.
Bredenberg, (C) te Amsterdam.
Bredero, Danielz. (C.) te Amſterdam.
Brem, (Richard) te Rotterdam.
Brender à Brandis (A. M.) Eerſte Kommies der Posterijen te Brielle.
Breugel, (C. van) te Haarlem.

Briët, (P. E.) Boekdrukker te Amfterdam.
Brink, (Mr. Jan ten) Hoogleeraar te Groningen.
Broeck, (P. A. van den) Regent der Nederlandfche Taal aan het Athenaeum te Luxemburg.
Bronftring, (J. P.) Drukker en Boekverkooper te Purmerende, 3 Exemplaren.
Brousfon, (H. L. L. Clokkenaar) te Maarfen.
Brouwer, (Jan) Predikant te Leeuwarden.
Brouwer, (P. W.) Predikant te Maasfluis.
Brouwer, (P. H.) te Zeijst.
Brouwer, (G.) Boekhandelaar te Deventer, voor 3 Exemplaren.
Brouwer, (J. W.) Boekhandelaar te Leeuwarden, voor 2 Exemplaren.
Brouwer, (Willem) te Zeijst.
Bruine, (J. de) Advokaat te Amfterdam.
Bruin, (Bern. de) Notaris te Herveld.
Brunner, (J. H.) te Amfterdam.
Bruijn Kops, (C. J. de) te Haarlem.
Buddingh, (D.) Onderwijzer ten huize van den Heer Dill te 's Gravenhage.
Buma, (H. L. V.) Vrederegter van 't Kanton IJsfelftein te Benfchop.
Bunge, (G.) te Amfterdam.
Bunk, (Wijnand) te Amfterdam.
Burer, (L.) te 's Hage.
Burger, (Dionijs) te Rotterdam.
Burgerhoudt, (Mr. J.) Raad der Stad Schiedam.
Burg, (J. van) Ontvanger te Rotterdam.
Burlage, (Rud. Christ.) te Amfterdam.
Burlett, (J. L. G. de) te Amfterdam.
Burnier, (J. F.) te 's Gravenhage.
Buijs, (Joh.) Curator der Stads Armen-Scholen en Lid der plaatfelijke School-Kommisfie te Amfterdam.
Buijs, (Mr. G.) Advokaat te Amfterdam.

Buijs, (Cornelis) te Westzaanen.

Bijland Halt, (Graaf van) Staatsraad, Vice-Admiraal te 's Gravenhage.

Bijsterbos, (Mevrouw A. J. van Berekum) geb. Hennekes, te Kampen.

C.

C. S. te Amſterdam.

Cahais, (G. M.) Boekhandelaar te Leeuwarden, voor 12 Exemplaren.

Calkoen, (P.) te Amſterdam.

Calkoen, (W.) te Amſterdam.

Cantzlaar, (P. J.) te Rotterdam.

Carpentier, (Jb.) gepenſioneerd Kolonel ter Zee, te Vianen.

Carré, (Mr. Jan Anthonie Jacobus) Griffier bij de Regtbank van Eerſten Aanleg, zitting houdende in de Stad 's Gravenhage.

Castro, (D. H. de) te Amſterdam.

Cate, (A. ten) te Amſterdam.

Cats, (P.) Lid van het Collegie van gedeputeerde Staten van Vriesland, te Leeuwarden.

Cats, (Mr. A. Heringa) te Leeuwaarden.

Cats, (H.) *Predikant* te Schiedam.

Cau, (F. D.) te 's Gravenhage.

Chardorp, (G. van) te Leijden.

Chemet, (Jacobus) te Amſterdam.

Citters, (Van) te 's Gravenhage.

Cleef, (J. A. van) Lid van de Regering der Stad Utrecht.

Cleef, (Gebr. van) Boekhandelaars te Amſterdam, voor 35 Exemplaren.

Clignett, (Mr. Jacob Arnold) Raadsheer in het Hooge Geregtshof te 's Gravenhage.

Coeverden, (van) Eerſte Luitenant te Arnhem.

Colff, (L. J. van der) Secretaris der Stad Delft, voor het Leesgezelſchap tot Nut en Vermaak, te Delft.
Collen, (J. van) Raad der Stad Amſterdam.
Collot d'Escury, van Heinenoord, (Baron H.) te 's Gravenhage.
Collot d'Escury, (J. C. E. E. Baron) Grietman te Barradeel te Minnertsga.
Colthoff, (W. A.) Ritmeester Adjud. Afdeeling Kurasſiers N°. 1. te Arnhem.
Comans, (M. Q. Hartingh) te 's Gravenhage.
Coninck, (Zijne Excellentie de Minister De) te 's Gravenhage.
Coninck, (G.) te Leijerdorp.
d'Conſtants, (Baron) Kamerheer des Konings te 's Gravenhage.
Coppenaal Ps. (A. V.) te Amſterdam.
Coppens, (W. A.) R. C. Pastoor te Drunen.
Copes van Cattenburg, Staatsraad Adminiſtrateur der Directe Belastingen, te 's Gravenhage.
Cornel, (J.) te Rotterdam.
Costa Gomez de la Pinha (Moſes da) te Maarſen.
Coster, (J. G.) te Amſterdam.
Coster, (Herm.) Boekhandelaar te Alkmaar, voor 5 Exemplaren.
Crane, (M. J. W. de) Oud-Profesſor in de Welſprekenheid, Algemeene en Vaderlandſche Geſchiedenisſen van de voormalige Vrieſche Univerſiteit, thans fungerende bij 's Rijks Athenaeum te Franeker.
Cranſen, (W. J.) te Batavia.
Crombrugghe, (J. van) Lid van de Staten Generaal te 's Gravenhage.
Crommelin, (S.) Predikant te Zalt-Bommel.
Crommelin, (Claude) te Amſterdam.
Croné, (Theodoor) te Amſterdam.

Cyfveer, (De Wed.) Boekhandelaarster te Leijden, 7 Exemplaren.

D.

Dalen, (A. C.) te Rotterdam.
Dam, (Jacob van) te Rotterdam.
Dam, (J. van Cornz.) te Amsterdam.
Damme, (D. H. van) te Rotterdam.
D'aubremé, (Zijne Excellentie de Commissaris Generaal van Oorlog) te 's Gravenhage.
Debets, (J. J.) op den huize Westerveld bij Arnhem, Ridder van het Legioen van Eer en Militair Willems-order.
Dedert, (C. H.) te Amsterdam.
Decker, (C.) Notaris te Weesp.
Deinse, (D. van) Kassier bij den Ontvanger Generaal van de Provincie Zeeland te Middelburg.
Dekker, (H.) te Amsterdam.
Della Faille d'Huize, (Baron) Lid van de Staten Generaal te 's Gravenhage.
Delprat, (G. H. M.) Predikant te Leeuwarden.
Deutz, (A. A. van Asseldelft) Raad der stad Amsterdam.
Diedericks en Zoon, (De Wed.) te Amsterdam.
Dilman, (J.) voor het Leesgezelschap te IJsendijke.
Diemont, (C.) Advokaat te Amsterdam.
Doctrina et Amicitia, (Het Genootschap) te Amsterdam.
Doll, (De Wed. J.) Boekhandelaar te Amsterdam, voor 4 Exemplaren.
Doornen, (P. van) te Amsterdam.
Doorn, (H. J. van) Gouverneur van Zeeland, te Middelburg.
Donker Hz. (Dirk) Onderwijzer der Jeugd te Zaandam.

Dorfer, (Jacob van) voor het Leesgezelfchap Leeslust te Dordrecht.

Draefeledt, (F. van) te Leijden.

Dries, (C. D. van den) Boekhandelaar te Rotterdam, 3 Exemplaren.

Drosfaerts, (C. A.) Med. Doctor te Kuijlenburg.

Dumortier en Zoon, (D.) Boekhandelaars te Leijden, voor 2 Exemplaren.

Dusfen, (Mr. J. J. van der) van Middelharnis te Dordrecht.

Duuring, (G.) te Rotterdam.

Duijff, (Jacob) te Amfterdam.

Duijfkens, (D.) Medicinae Doctor te Amfterdam.

Duijn, (Graaf van der) van Maasdam, Gouverneur van Zuid-Holland te 's Gravenhage.

Duijvefteijn, (J.) Kapelaan te Leijden.

Dufour, (Gabriel) Boekhandelaar te Amfterdam.

Dijk, (J. A. van) te Amfterdam.

E.

Ebeling, (C. C.) te Amfterdam.

Echg, (J. L. A. van) Advokaat te 's Gravenhage.

d'Echenique, (Jofeph) te Amfterdam.

Eck, (Hubert van) te Rotterdam.

Eckhardt, (F. van Harencarfpel) Direkteur van de Regiftratie en Domeinen van Noord-Braband te 's Hertogenbosch.

Eerde, (J. R. van) Hoogleeraar te Groningen.

Eerens, (D. J. de) Generaal-Majoor en Provinciaal Kommandant van Noord-Braband, te 's Hertogenbosch.

Elias, (Mr. D. W.) President-Burgemeester te Amsterdam.

Elias, (Faas) te Amsterdam.

Elix, (Mr. J.) te Amsterdam.

Elout, (C. F.) *Zijn* Excellentie de Minister van Financiën te 's Gravenhage.

Elshoudt, (H. V. D.) te 's Gravenhage.

Engelbert, (G.) te Amsterdam.

Engelenburg, (Mr. L.) Inspecteur der in- en uitgaande Regten en Accijnsen te Deventer.

Engelen, (J. Hendrik van) J. U. Student te Groningen.

Engelen, (W. E.) te Arnhem.

Engelhard, (N.) Oud-Raad van Indiën, mitsgaders Oud-Gouverneur en Direkteur van Java's Noordoostkust Cherotreek, te Batavia.

Engeringh, (H.) Kapitein Kwartiermeester der 5de Afdeeling te Utrecht.

Enschot, (J. van) Notaris te Rotterdam.

Ermerins, (F.) Lid der gedeputeerde Staten te Middelburg.

Es, (Van) Boekhandelaar te Amsterdam.

Esdré, (Willem Carel) te Amsterdam.

Estoppij, (G. J.) te Amsterdam.

Everards, (B.) te Amsterdam.

Ewijck, (H.) Commissaris bij de Waterstaat te Amsterdam.

F.

F.

Fabricius, (J. N.) Ontvanger der Regiſtratie en Domeinen te Amſterdam.

Faesch, (J. G. de) te Amſterdam.

Fallée, (B. A.) te Amſterdam.

Falk, (C. J. C.) Douariere Walland te Utrecht.

Fauchij, (P. J. M.) te Rotterdam.

Feenſtra, (T.) Lid van de Raad te Leeuwarden.

Foek, (Jacob) te Amſterdam.

Foest, Junior, (J.) te Amſterdam.

Foreest, (Mr Corn. van) te Alkmaar.

Fortuijn, (C.) Predikant in de Herv. Nederd. Gemeente te Amſterdam.

Frankemole, (H.) te Amſterdam.

Fremerij, (J. de) te Leijden.

Fridericie, (J. J. de) Raad in het Hof der Politie en Crimineele Juſtitie der Kolonie Surinamen.

Fruitier, (Mr. Jacobus Aricius) Lid der gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen, te Groningen.

Frijlink, (H.) te Amſterdam.

G.

Gaeleke, (De) Lid van de Staten Generaal te 's Gravenhage.

Gaertner, (E. W. C.) te Amſterdam.

Gales, Sub. Officier bij de Regtbank te Amſterdam.

Galliëris, (N. de) Luitenant Colonel der Afdeelings Kurafiers N°. 3. te Zutphen.

Ganderheijden, (J. F. Mauritz) Practiferend Advokaat te 's Hertogenbosch.

Gartman, (De Erve H.) Boekhandelaar te Amfterdam, voor 10 Exemplaren.

Geelhoed, *(D.)* Departements - Onderwijzer te Dordrecht.

Gemmening, (H. J.) te Amfterdam.

Gendt. (De Bibliotheek der Univerfiteit)

Gendt, (Mr. W. G. J. van) Raadsheer in het Hooge Geregtshof te 's Gravenhage.

Gennep, (Mr. A. van) Lid van de Raad van Staten te Gravenhage.

Gennep, *(G.* van) te Rotterdam.

Gennir, (W. K. van) te 's Gravenhage.

Gerwen, (Jakob van) te Amfterdam.

Gerwen, (A. V.) te Leijden.

Geuns, (Jakob van) te Amfterdam.

Geuns, (S. J. M. van) J. U. Cand. te Utrecht.

Gevers, (A.) Deijnoot te Rotterdam.

Gevers Arendzoon, (Abrah.) te Rotterdam.

Gevers Dijnoot, (C. J.) te Rotterdam.

Geijsbeek en Zoon, Boekhandelaars te Amfterdam.

Ghein, (Mr. E. F. van den) Regter - Inftructeur te Nijmegen.

Giefeke, (H. P.) te Amfterdam.

Gilhuis, (G. J.) te Amftnrdam.

Ginkel, (A. J. van) Medicinae Doctor te Helvoirt.

Glimmer, (E. E. Burgklij) Vice - Prefident van de Regtbank te Amfterdam.

Glufenkamp, (H. F.) te Amfterdam.

Gōbel, (H. C.) te Zaandam.

Gockinga, (C. H.) Lid der Staten Generaal te Groningen.

Goes, (H. M. van der) te 's Gravenhage.
Godefroij, (Henrij) te Amſterdam.
Gogh, (P. van) Med. Doct. te 's Gravenhage.
Goll, (J.) v. Franckenſtein, Raad der ſtad Amſterdam.
Golſteijn, (G. van) Kapit. Adjud. Majoor te Utrecht.
Gooszens, Predikant, Epe, Reerink, Ontvanger der in- en uitgaande Regten, van Heeckeren, Schout van Eibergen, gezamenlijk voor Eibergen.
Gotter van Loon, (J.) J. U. Stud. te Franeker.
Graaf, (A. de) te Amſterdam.
Graaf, (R. G. de) te 's Gravenhage.
Graaf, (H. J. de) te Leijden.
Gram, (J. B.) te Rotterdam.
Gratama, (M. S.) Stud. in de Regten, te Groningen.
Greeve, (C. van) Boekhandelaar te 's Gravenhage.
Grimmius, (M.) te Amſterdam.
Grim, (J. W. C.) te Amſterdam.
Groeneijk, (O.) Commis-Griffier der ſtad Zierikzee.
Groot, (J. S. de) te Utrecht.
Groot, (P. de) Boekverkooper te Delft voor het Leesgezelſchap M. D.
Groeneveld, (A.) Boekverkooper te Vlaardingen, voor 2 Exemplaren.
Groot, (H. S. de) Boekhandelaar te Gravenhage, voor 2 Exemplaren.
Groot, (P. de) Boekhandelaar te Delft, voor 17 Exemplaren.
Gruneboſch, Luit. Kolonel bij de 13de Afdeeling te Arnhem.

H.

Haaften, (Jacob van) Oud-Syndicus, thans Lid van den Regtbank te Heereveen.

Haakman, (H.) Doctor te Amfterdam.

Haan, (C. de) Kapitein der 13de Afdeeling, Ridder der Militaire Willemsorder en van 't Legioen van Eer, te Arnhem.

Haan, (G. P. de) te Amfterdam.

Haarkamp, (A.) te Amfterdam.

Haas, (G. J. A.) te Amfterdam.

Haarst, (Van) te Amfterdam.

Haeften, (Theodorus) te Amfterdam.

Hagedoorn, (G.) gepenfioneerd Kapitein te Someren.

Hageman, (H.) te Amfterdam.

Hagen, (C.) te Amfterdam.

Haigh, (W.) te Amfterdam.

Hall, (F. A. van) Advokaat te Amfterdam.

Hamelberg, (J. H.) Pred. bij de Hervormde Gemeente te Heze.

Hamelsveld, (Mr. W. IJ. van) Griffier te Amfterdam.

Handler, (Z.) te Amfterdam.

Hanfum, (J.) Aannemer van 's Rijks Werken in den Wilhelmina Polder, Eiland Zuid Beeveland.

Happé, (H.) te Amfterdam.

d'Harbaud, Prof. te 's Gravenhage.

Hardenbroek van Lockhorst, (E. L. Baron van) te Utrecht.

Hardenbroek, (G. Baron van) Lid van de gedeputeerde Staten van Gelderland, te Arnhem.

Haring, (J. A.) te Amfterdam.

Harmfen, (J. A. C.) Koopman te Lochem.

Hartfinck, (P.) te Amfterdam.

Hartevelt, (Joan) te Leijden.

Harting, (A.) Kolonel der Afdeelings-Kurasiers N°. 1 te Arnhem.

Hasselt, (W. J. C. van) Advokaat te Amsterdam.

Havelaar, (J.) te Rotterdam.

Havelaar, (J. P.) te Rotterdam.

Havelaar, (P.) te Rotterdam.

Haverkamp, (D.) Makelaar te Amsterdam.

Hazenberg, (H. W.) Boekhandelaar te Leijden, voor 2 Exemplaren.

Heeckeren van Brantsenburg, (W. R. van) Burgemeester te Utrecht.

Heeckeren van Brantsenburg, (F. J. van) en Waradijn van 's Rijks Munt te Utrecht.

Heeckeren van Nettelhorst, (Mr. A. J. H. W. van) Heer van Batingen te Dwingelo.

Heekeren, (J. van) te Amsterdam.

Heemskerk, (De Wed. J.) te Amsterdam.

Heitinga, (E. J.) Institeur te Amsterdam.

Helder, (Wm.) van Berbice, Z. Amerika, Oud-Raad in alle de Hoven te Amsterdam.

Helm, (J. van der) Notaris te Maarsen.

Heemsdaal, (G. W. van) Boekhandelaar te Schiedam, voor 13 Exemplaren.

Heemskerk, (J. J. Bijsterus) te Amsterdam.

Hedinger, (F. L.) te Amsterdam.

Hein, (S. A. Arendsen) Koopman in wijnen, te Elburg.

Hengst, (P. de) Boekverkooper te Amsterdam, 3 Exemplaren.

Hengst, (Mr. C. M. van) te Utrecht.

Herdingh en Zoon, (L.) Boekhandelaars te Leijden, voor 7 Exemplaren.

Herwerden, (C. van) Predikant te Schiedam.

Heukelom, (W. van) te Amsterdam.

Heusden, (Ph. W. van) te Utrecht.

Heijde, (L.) Zee-Kapitein te Amfterdam.
Heijligers, (Corr.) Luit. Generaal, Kommanderende het 2de Groot Militaire-Komando te Deventer.
Heijligers, (W. J.) Raad der ftad Schiedam.
Heijmans, (J. F.) te Amfterdam.
Hinlopen, (J. G. te Middelburg.
Hoboken, (A. van) te Rotterdam.
Hoecke, (Mr. M. van) Infpecteur der Regiftratie en Domeinen te Dordrecht.
Hoefhamer, (D.) Notaris te Elburg.
Hoen, (Jacob 't) te Amfterdam.
Hoen, (A.) te Vollenhoven, in Overijsfel.
Hodshon, (De Wel Edele geboren Heer Isaac) te Amfterdam.
Hoeufft, (Mr. J. H.) Lid van het Koningl. Ned. Inftituut te Breda.
Hofman, (J.) voor het Leesgezelfchap te Haarlem.
Hofftede, (Mr. P.) Gouverneur van de Provincie Drenthe, te Asfen.
Hogendorp, (G. K. Graaf van) Lid van de 2de Kamer der Staten-Generaal te 's Gravenhage.
Hogendorp, (De Graaf J. F.) te 's Gravenhage.
Hogguer, (Baron) te 's Gravenhage.
Holtkamp Fortuijn, (H. C.) te Arnhem.
Holtkamp, (F.) Boekhandelaar te Sneek, voor 3 Exemplaren.
Honkoop, (A. en J.) Boekhandelaars te Leijden, voor 2 Exemplaren.
Hogenftraten, (J. H.) Chirurgijn te Leijden.
Hoogftraaten, (S. van) Staatsraad Ridder van de Order der Nederlandfche Leeuw te Rotterdam.
Hoogewerff Chzn. (Joh.) te Rotterdam.

Hoop, (Mr. A. J. van der) Lid der Provinciale Staten van den Raad der ſtad Groningen.

Hoop, (A. van der) Raad der ſtad Amſterdam.

Hoorn, (P. T. van) te Amſterdam.

Hoorn, (P. G. van) te Leijden.

Horstman, (A.) te Amſterdam.

Hoving, (C. H.) te Amſterdam.

Hovius, (L. E.) te Amſterdam.

Hoijer, (B. F.) Luitenant bij de Afdeeling Kuraſiers No. 1. te Arnhem.

Huberts, (H.) R. C. Pastoor te Huisſen.

Huberts, (J. J.) te Huisſen.

Hugenholtz, (J.) Stads- en Gasthuis-Apothecar te Amſterdam.

Hulters, (H.) te Amſterdam.

Humalda, (Jr. J. A.) Ridder van den Nederlandſchen Leeuw en Gouverneur van Vriesland, te Leeuwarden.

Hulst en Zoon, (L. van) Boekhandelaars te Amſterdam, voor 4 Exemplaren.

Huijdecoper van Maarſeveen, (J.) te Amſterdam.

Huijdecoper, (B. C.) te Amſterdam.

Huijsman, (Mr. A. E.) Regter ter Inſtructie bij de Regtbank van eerſte Aanleg te Brielle.

I.

Imhoff, (G. W. van) Gouverneur der Provincie Groningen.

Imme, (Willem) R. C. Pastoor te Loosduinen.

Ingen, (C. J. J. van) Kapitein te Utrecht.

Ising, (J. H.) te Breda, gewezene Gommisſaris van het voornoemde Arrondisſement.

Itterſum, (Baron W. van) te Vollenhoven, in Overijsſel.

J.

Jabot, (J.) te Haarlem.

Jager, (B.) Oud-Kapitein ter Zee, te Amſterdam.

Janszen, (C.) te Amſterdam.

Jenart, (E. A.) Fransch Onderwijzer in het Departementſchool te 's Gravenhage.

Jodſten, (D. H.) te Rotterdam.

Johanneſen, (J.) te Amſterdam.

Jong, (A. de) Koopman te Leeuwarden.

Jong, (E. de) Nederduitsch en Fransch Kostſchoolhouder te Woerden.

Jong, (G. de) te 's Gravenhage.

Jong, (Jacob de) Direkteur der Onderl. Brand-Waarb. Maatſchappij te Amſterdam.

Jong, (P. de) te Rotterdam.

Jonge, (Jonkheer Mr. F. C. de) Lid van de Staten-Generaal te Middelburg.

Jonge, (Mr. M. de) van Ellemeet, te 's Gravenhage.

Jonge, (Joſeph de) voor het Letterk. Genootſchap tot Nut en Beſchaving te Amſterdam.

Jongsma, (Ernestus) Lid van de Regtbank van Eerſten Aanleg, zitting houdende te Leeuwarden.

Jordens, (Mr. C. A. van Munſter) als Beſtierder van een Leesgenootſchap te Deventer.

Jorisſen, (Mathias) te Amſterdam.

K.

Kaa, (J. G. P. van der) te Rotterdam.

Kaal Janz. (F.) Boekverkooper te Amsterdam, voor 8 Exemplaren.

Kabos, (J.) Lid in de Raad der stad Montfoort.

Kamp, (W.) te Zalt-Bommel.

Kamphuijzen, (D.) te Amsterdam.

Keidel, (C. R.) te Amsterdam.

Kerkhoven, (Theodorus Johannes) te Amsterdam.

Ketjen, (Mr. W. C.) Advokaat te Doesburg.

Kinderen, (Floris der) te Amsterdam.

Kindereren, (J. G. der) te 's Gravenhage.

Kinckel. (De Baron H. A. van) Vice-Admiraal te Amsterdam.

Kleblad, (D. A.) te Amsterdam.

Kleeuwens, (F.) Boekhandelaar te Goes, 6 Exemplaren

Klerk Pz. (J.) Litt. Hum. Stud. te Leijden.

Klopper, (P. E. de) Medicinae Doctor te Amsterdam.

Kluit, (H. Sautijn) Advokaat te Amsterdam.

Kluit Jun. (J.) Boekhandelaar te Brielle, voor 2 Exemplaren.

Kluppel, (Mr. J. A.) te Alkmaar.

Kluppel, (J. J.) te Amsterdam.

Kluiver, (Jan) te Koog aan de Zaan.

Knappart, (A.) te Schiedam.

Knappart, (L.) Med. Doct. te Schiedam.

Knappert, (L.) S. C. Z. te Schiedam.

Kniphorst, (Mr. G.) Burgemeester te Assen.

Knottebelt, (J.) Predikant te Mijnsheerenland.

Knuijse de Meij, (L. P.) te Ossendregt.

Knijff, (G. H.) Lid van de Regtbank te Sneek.

Kock, (Ph.) Kapit. Kwartiermeester bij de 13de Afdeeling te Arnhem.

Kock, (H. M. de) Generaal-Majoor en Chef voor Z. M. Landmagt in de Oost-Indiën te Batavia.
Koefoed, (A.) te Amſterdam.
Kol, (Mevrouw W. G.) te Utrecht.
Koning, Boekhandelaar te Amſterdam,
Koning, (H. A. de) te 's Gravenhage.
Konijnenburg, (J.) Hoogleeraar te Amſterdam.
Koog, (M. van der) te Gouda.
Kool en Comp. (J.) te Zaandam.
Koole en Zoon, (J.) Boekhandelaar te Zierikzee, voor 5 Exemplaren.
Koopman, Kapeitein Luitenant ter Zee te Amſterdam.
Kooten, (F. van) Procureur te Dordrecht.
Koppelman, (L. H.) te Sneek.
Koperſmit Junior, (C.) te Amſterdam.
Korthals, (Mevrouw S.) te Amſterdam.
Kosterman, (J.) te Amſterdam.
Krabben, (A. F. van der) te Amſterdam,
Kralingen, (S. van) te Rotterdam.
Kraijenhoff, (Z. E. den Luit. Generaal) te Nijmegen.
Kraijer, (D.) te Amſterdam.
Krieger, (C.) Notaris te 's Gravenhage.
Krieger, (F. W.) Boekhandelaar te Rotterdam, 6 Exempl.
Kroon, (A. C.) Bankhouder te Woerden.
Krootjes, (N.) te Amſterdam.
Kruger, (J.) te Amſterdam.
Kruimel Jr. (J. G.) te Amſterdam.
Kruithoff, (A. J.) Raad Kontroleur van Finantiën te Surinamen.
Kruſeman, (J.) Konstſchilder te Amſterdam.
Kruijthoff, (E. Tilenius) te 's Gravenhage.
Kuvel, (Zijne Excell. A.) Vice-Admiraal Directeur der Kon. Marine te Amſterdam.

Knijper, (Joh. de) te Rotterdam.
Kweekschool (De) voor Onderwijzers te Haarlem.

L.

Laan, (J. van der) te Heereveen.
Labouchere, te Rotterdam.
Lachgen, (C. L.) te Amsterdam.
Lacoste, (Mr. A.) te Dordrecht.
Lambrechtsen, (Mr. N. C.) President van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Middelburg.
Lamarque, (P.) te Amsterdam.
Lamm, (J. U.) te Amsterdam.
Lamping, (C. N.) Predikant te Dalen, Prov. Drenthe.
Lande, (B. W. van de) Med. Doctor te Meppel.
Lange, (G. C. de) te Amsterdam.
Langen, (J. Piek van) Griffier te Schoonhoven.
Langeveld, te Berkel.
Ladenius, (H. J.) Boekhandelaar te Leeuwarden, voor 2 Exemplaren.
Lanoij, (A. de) te Amsterdam.
Larreij, (Baron de) Kamerheer des Konings te 's Gravenhage.
Lau, (J. G. la) J. U. Cand. te Leijden.
Lee Cz. (A. van der) te Oudewater.
Leeman, (J. W. van Irhoven) Emeritus Pred. van Wageningen, te Utrecht.
Leesbibliotheek te Kampen.
Leesgenootschap (Het) Nut en Uitspanning te Delft.
Leesgezelschap (Het) de Vriendschap, onder direktie van Mejuivrouw N. Bevers te Vlissingen.

Leesgezelschap, (Het) tot Bevordering van Deugd en Verlichting te Delft.

Leesgezelschap, (Het) onder de Zinspreuk: door Lezen wordt Kennis vermeerderd, te Koog aan de Zaan.

Leesgezelschap (Het) Vriendenkring, te Woerden.

Leesgezelschap (Het) la Recreation, te Haarlem.

Leesgezelschap (Het) tot Nut en Vermaak, te 's Gravenhage.

Leesgezelschap (Het) de Eendragt, te Utrecht.

Leesgezelschap (Het) Miscens Utile dulci, te Leijden.

Leesgezelschap (Het) te Leijden, onder de Zinspreuk: Leest en Overdenkt.

Leesgezelschap (Het) te Leijden, onder de Zinspreuk: Verscheidenheid behaagt.

Leesgezelschap (Het) te Purmerend, onder direktie van K. Honing Jz. Predikant bij de Doopsgezinde.

Leesgezelschap, (Het) onder de Zinspreuk: omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Leesgezelschap (Het) voor het Verstand en Hart, te Amsterdam.

Leesgezelschap (Het) te Bommel, in Flakké.

Leesgezelschap (Het) te Woerden, onder de Zinspreuk: Eendragt.

Leesgezelschap (Het) te Alphen en Oudshoorn, onder de Zinspreuk: Tot Nut en Vermaak.

Leesmuseum (Het) te Rotterdam.

Leeuw, (A. van der) te Rotterdam.

Leeuw, (A. van der) op den huize Presikhaafs bij Arnhem.

Leeuw, (D. C. de) Staatsraad in buitengewonen dienst te 's Gravenhage.

Leeuwen, (J. van) Griffier te Leeuwarden.

Leeuwen, (D. J. van) Student in de Regten te Amsterdam.

Leeuwen, (J. J. van) voor het Leesgezelschap, ter Oefening en Verpoosing, te Utrecht.

Leignes Goedhuijs, (G.) te Amsterdam.

Leijveld, (M. J.) Boekhandelaar te Rotterdam, voor 2 Exemplaren.

Lennep, (C. Sylvius van) te Amsterdam.

Lens, (Mr. J. P.) te Utrecht.

Leon, (Jacob de) te Amsterdam.

L'Espaul, (Mr. P. de) Burgemeester der stad Delft.

Lestapis, (P. F.) te Amsterdam.

Lespinasse, (P.) te Amsterdam.

Leijden van Westbarendrecht, (Baron van) Lid der Eerste Kamer van de Staten-Generaal te 's Gravenhage.

Leijdengael, (D. van) te Leijden.

Lidt van Jeude, (Th. G.) Ph. Doct. Direkteur van 's Rijks Vee-Artsenij-School en Hoogleeraar te Utrecht.

Linckers, (C. L. G.) te Amsterdam.

Linckers, (C. L. G.) voor de Bibliotheek van A. S. te Amsterdam.

Lion en Zoon, (E.) Boekhandelaar te 's Hertogenbosch, voor 4 Exemplaren.

Liotard, (J. E. 't) te Amsterdam.

Liotard, (J. Et.) te Amsterdam.

Lobenfels, (Mr. J. van) Advokaat en Procureur te Zutphen.

Lochman, (A.) R. C. Pastoor te 's Gravenhage.

Loffelt, (P.) te Leijden.

Loghem, (H van) Secretaris der stad Deventer.

Loon, (W. van) te Amsterdam.

Loopuijt, (J.) Raad der stad Schiedam.

Loosjes en Zoon, (De Wed. A.) Boekhandelaars te Haarlem, voor 7 Exemplaren.

Lubbers, (B.) voor het Instituut te Elburg,
Ludeker, (C. B. H.) te Amsterdam.
Lugt Janz. (P.) te Amsterdam.
Luzac, (Mr. C. J.) te Leijden.
Lycklama à Nijehold, (A. G.) te Heereveen.
Lynden *tot* Lunenburg, (J. H.) Staatsraad te Utrecht.

M.

Maanen, (P. J. van) Med. Doctor, Oud-Hoogleeraar in de Geneeskunde te Amsterdam.
Maarschalk, (David) te 's Gravenhage.
Maas, (Pieter Corn.) te 's Gravenhage.
Maas Cornz. *(P.) Fabrikeur te Delft.*
Maasportinga, (V.) te IJsselsteijn.
Maatschappij (De) Diligentia te 's Gravenhage.
Macare, (Ferd. de) te 's Gravenhage.
Macquelijn, (Doct. M. J.) Lid van den Raad der stad Delft.
Madlener, (J.) te 's Gravenhage.
Mahne, (M. A.) Boekhandelaar te Gend.
Man, (Zijn Excellentie de Genereal-Majoor A. W. A. de) voor het *Topographische* Bureau te 's Gravenhage.
Mandere, (Mr. E. J. van der) Oud-Rekenmeester van Zeeland, te Middelburg.
Manesse Bz. (J.) te Leijden.
Manger, (H.) Predikant te Haarlem.
Mansveld, (H.) te *Zalt*-Bommel.
Marck, (A. A. van der) Vice-President van de Regtbank te Amsterdam.
Marle, (M. van) te Rotterdam.
Martens, (G. D.) te Amsterdam.

Martens, (Mr. P.) Oud-Ontvanger der 20 en 40ste Penning van Stad, Steden en Landen van Utrecht.

Martini, (C. J. de) J. U. S. te Leijden.

Martini, (J. W.) Kadet voor de Genie, op het Militaire School te Delft.

Mathes Jun. (J. G.) te Amsterdam.

Maij, (J.) Boekhandelaar te Zaandam, voor 8 Exemplaren.

Maij, (J.) Schout bij Nacht te Rotterdam.

Maij van Vollenhoven, (A.) Boekhandelaar te Rotterdam, 4 Exemplaren.

Mebius, (F. E.) Predikant te Beers voor het Leesgezelschap: de eene dag leert den anderen.

Mecima, (E. J.) Schout en Secretaris van Lexmond, Achthoven en Lakerveld, Notaris te Vianen.

Meder, (Mr. J. J.) Procureur te Windschoten.

Meer, (Pieter van der) Boekhandelaar te Rotterdam, 2 Exemplaren.

Meerten, (D. H. V.) voor het Leesgezelschap Concordia, te Gouda.

Meinsma, (A.) te Leeuwarden.

Melchers, (J.) te Amsterdam.

Membrede, (A. C.) Lid van de Staten-Generaal te 's Gravenhage.

Mendes de Lion, (J.) te Amsterdam.

Mensert, (M.) Chirurgijn Doctor en Oculist van Z. M. den Koning, te Amsterdam.

Mensing en Van Westrenen, Boekhandelaars te Rotterdam, voor 4 Exemplaren.

Mentz, Hoofd-Ingeneur bij en van den Waterstaat te Amsterdam.

Menu, (J.) te 's Hertogenbosch.

Mercker, (Jan Dan.) te Amſterdam.
Metelerkamp, (Mr. R.) Preſident der 2de Kamer Staten-Generaal te 's Gravenhage.
Meulen, (J. G. van der) Lid van het Syndikaat der Nederlanden, Kommisſaris over de Stedelijke Accijnſen en Belastingen te Amſterdam.
Meulman, (Mr. Jan) Dijkgraaf van het Hoogheemraadſchap van Woerden.
Meulen, (Jan ter) te Amſterdam.
Meurs, (P. C. G.) te 's Gravenhage.
Meij, (J. E. de) te Rotterdam.
Meijbaum, (Mr. F. G.) Vice-Preſident bij de Regtbank te Arnhem.
Meijer, (G.) Kapit. bij de 13de Afdeeling, Ridder der Militaire Willems-Order te Doesburg.
Meijer Sen. (G. H.) te Maarſen.
Meijer, (H.) te Amsterdam.
Meijer, (H. Cluwen) te Amſterdam.
Meijer, (Hend.) voor de Soc. D. P. te Amſterdam.
Meijjes, (Joh.) te Amſterdam.
Meijl, Kapitein bij het 1ſte Bataillon Veldartelerie, te Nijmegen.
Meijnadier, (J.) te Amſterdam.
Meijnts, (G.) te Amſterdam.
Mierop, (D. L. W. van) te Rotterdam.
Minovetti, (P. J.) R. C. Capelaan te Drunen.
Mioulet, (A. D. J.) te Rotterdam.
Moens, (J. M.) Regter ter Inſtructie te Zierikzee.
Moes, (Chr. Leop.) te Amſterdam.
Moleſchot, (J. A. F.) te Leijden.
Molkenboer, (J. H.) Lid van het Kon. Ned. Inſtituut te Amſterdam.

Molfter, (J. A. D.) te Amfterdam.
Momma, (H. J. L.) Vrederegter te Amfterdam.
Monde, (B. van der) Kapitein Adjudant te 's Hertogenbosch.
Montijn, (J. J.) voor een Leesgezelfchap te Oudewater.
Mounier, (P.) Predikant bij de Waalfche Gemeente te Rotterdam.
Mulder, (H. G.) te Amfterdam.
Mulder, (Mr. N. H.) Oud-Infpecteur van 's Rijks Belastingen over Zuid- en Noordholland te Nijmegen.
Mullemeester, (G.) te Amfterdam.
Muller, (H. A. Entrop) Lid van de Regtbank te Amfterdam.
Muller, (J. H.) Aarts-Priester en R. C. Pastoor te Zwoll.
Muller, (Mr. J. P.) te 's Gravenhage.
Munk, (Mr. P. A.) te Amfterdam.
Munk, (P.) te 's Gravenhage.
Muntendam, (W. A.) te Amfterdam.
Muntendam, (D.) Predikant bij de Waalfche Gemeente te Middelburg voor het Leesgezelfchap.
Mijne, (A. J.) te 's Gravenhage.

N.

N. N. te Rotterdam.
Nagel Jansz. (P.) te Utrecht.
Nahuijs, (Mr. C. F. W.) Heer van Burgst te Breda.
Nahuijs, (Mr. H. G.) Refident te Docjocatra op het Eiland Java.

Nedermeijer van Rosenthal, (J. F. H.) Auditeur Militair in de Provincie Gelderland, te Arnhem.

Nellestein, (W. H. van) te Amsterdam.

Neelmeijer, (J. H.) Boekhandelaar te Pekela.

Nes, (Van) te *Zutphen*.

Niemann, (W. F.) Predikant bij de Evang. Luth. Gemeente te Middelburg.

Nieuwenhuizen, (B.) te 's Gravenhage.

Nispen, (Van) tot Velde, te Zutphen.

Noltheniu, (J.) te Amsterdam.

Noltheniu, (W. H.) te Amsterdam.

Noman, (J.) Boekhandelaar te Zalt-Bommel, voor 8 Exemplaren.

Nooij, (G. van) te Maarsen.

Nuhout van der Veen, (Mr. Jacob) Notaris te Alkmaar.

Nutges, (J.) te Amsterdam.

Nijhoff, (P.) Boekhandelaar te Arnhem, 2 Exempl.

O.

Oclerman, (C. C.) te Amsterdam.

Ojers, (Arent) te Amsterdam.

Oldenbarneveld, (J. G. van) genaamt Witte Tulling, Raadsheer in het Hoog Militaire Geregtshof te Utrecht.

Olst, (A. van) Lid van den Raad der Stad Groningen.

Oomkens, (J.) Boekhandelaar te Groningen, 11 Exempl.

Ooms, (S. J.) Boekhandelaar te Middelburg, 2 Exempl.

Oosterkamp, (J. V. D.) Kapitein Kwartiermeester, Afdeeling Kurassiers N°. 1. te Arnhem.

Oosting, (Mr. J. B.) Lid der Provinciale Staten van Vriesland, te Leeuwarden.

Oosthuis, (H. W.) te Amſterdam.

Opdenoort Abz. (C.) Predikant bij de Ev. Lutherſche Gemeente te Zierikzee.

Orden, (G. van) te Zaandam.

Osſewaarde Pz. (Pieter) te Goes.

Osij, (P.) te Rotterdam.

Ouden, (J. H. den) Boekhandelaar te Amſterdam, voor 4 Exemplaren.

Outshoorn, (W. van Reede van) te Rotterdam.

Ouwerkerk, (De Erve B.) Boekhandelaars te Amſterdam, voor 3 Exemplaren.

Oven, (J. C. van) te Amſterdam.

Overklift, (D.) te 's Gravenhage.

P.

Palier en Zoon, (H.) Boekhandelaars te 's Hertogenbosch, voor 4 Exemplaren.

Pallandt van Keppel, (Baron) te 's Gravenhage.

Paniza, (Van Wasſenaer) Lut. der Rijdende Artillerie, Ridder der Militaire Willemsorder te Nijmegen.

Papegaaij, (G.) voor 't Leesgezelſchap, onder de Spreuk; 't Is Leeslust die gepaard met deugd, enz. te Weesp.

Peene Jz. (M. A. van) te Amſterdam.

Pellecom, (J. van) Predikant te Schiedam.

Pelletier, (F. J.) Ontvanger der Succesſie-Regten te Amſterdam.

Pennis, (C. Overgaauw) Burgemeester der ſtad Delft.

Pennis, (A. Overgaauw) Secretaris van 't Hoogheemraadſchap van Delfland.

Peppink, (B.) Secretaris van het Winfumer en Schaphaltfter Zijlvest te Groningen.

Perponcher, (Baron A. J. D.) te 'sGravenhage.

Petif, te Amfterdam.

Pieper & Ipenbuur, Boek- en Konstplaatdrukkers te Amfterdam.

Piepers, (H.) Lid van den Staten-Generaal te 's Gravenhage.

Pilgrim, Schout en Notaris te Huisfen.

Pleus, (A.) te Amftnrdam.

Pleijte, (F.) Predikant te Zierikzee.

Pols, (Johannes) Oud-Raadsheer van het Hoog Geregtshof van Finantien en Zeezaken te Burkolo.

Pompe van Meerdervoort, (J. E.) te 's Gravenhage.

Pons, (D.) Asfesfor van het Gemeentebeftuur te Pernis.

Poorten, (A. ter) Kost-Schoolhouder te Breda.

Post, (J.) Kolonel, kommanderende de Afdeeling Kurasfiers N°. 3. te Zutphen.

Portielje, Boekhandelaar te Amfterdam, voor 16 Exemplaren.

Pruijs, (M.) te Rotterdam.

Pui, (Mr. P. A. du) te Leijden.

Pijnappel, (Gt.) te Amfterdam.

Pijpers, (F. B. Hollingerus) Oud-Conrector der Latijnfche Scholen te Breda.

Q.

Qualt, (W. Mobachius) te 's Gravenhage.

Quarles van Ufford, (Mr. P. N.) Prefident van de Regtbank van Eerften Aanleg te Haarlem.

Quien, (T. C.) te Amfterdam.

R.

Raad van State, (De) te 's Gravenhage.

Raalte, (A. S. Sa) te Amſterdam.

Raden, (P. van) Predikant te Breda.

Rappard, (Jonkheer Mr. W. L. F. C.) Subſtituut Officier van Juſtitie te Zutphen.

Ravekes, (Hendr.) Algemeen Secretaris der Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen te Amſterdam.

Rasch, (Mr. B. J.) Advokaat te 's Gravenhage.

Ratelband, (Johannes) te Amſterdam.

Raveſteijn, (H. C.) Med. & Art. Obſt. Doct. te Bodegraven.

Rebel, (Gerrit) te Amſterdam.

Rebel Jun. (Wm.) te Amſterdam.

Rechteren Altena, (Martinus van) te Amſterdam.

Reede, (De Graaf van) te 's Gravenhage.

Reede van Oudshoorn, (Van) te Rotterdam.

Reenen, (J. H. van) te Amſterdam.

Rees, (J. van) Stads Doctor te Kuilenburg.

Rees, (J. van) voor Mejufvrouw Gilguim te Kuilenburg.

Regeer, (J.) Boekhandelaar te Delft, voor 4 Exemplaren.

Reitz, (Mr. J.) 's Rijks Advokaat in Zeeland te Middelburg.

Remmers, (J. D.) Direkteur der Poſterijen te Amſterdam.

Rendorp, (W.) Raad der ſtad Amſterdam.

Rengers, (R. H. van Burmania) Grietman van Gaasterland te Sneek.

Reus, (Joh.) te Amſterdam.

Reus, (Christiaan de) te Rotterdam.

Reuther, (J. P.) te 's Gravenhage.

Retemeijer, (J. B.) te Amſterdam.

Retemeijer, (J. B.) voor het Leesmuſeum te Amſterdam.

Reiſdon, (J. Antz.) te Amſterdam.

Rhemen, (Baron A. van, Lid van de Staten-Generaal te 's Gravenhage.

Riel, (J. P. A. van) R. C. Paſtoor te Leijden.

Riemer, (P. de) Med. Doct. & Profesſor te 's Gravenhage.

Riemsdijk, (W. G. P. van) Kapitein Magazijn-Meester der Artillerie te Breda.

Rink, (Mr. E. D.) Regter ter Inſtructie bij de Regtbank te Thiel.

Rinſum, (C. van) te Amſterdam.

Rocker, (A.) te Amſterdam.

Roël, (van Gheel) te Utrecht.

Roelofswaert, (M.) Boekhandelaar te Delft, voor 3 Exemplaren.

Romar, (Mr. P. J.) Secretaris der ſtad Franeker.

Rómeling, (J.) Boekhandelaar te Groningen, voor 5 Exemplaren.

Rook, (J. de) Oud-Ontvanger te Zalt-Bommel.

Rooſeboom, (A.) Ridder der Willemsorder te Amſterdam.

Roſendaal, (Baroneſſe Mevrouwe van) te Roſendaal.

Roſendaal, (Mr. S.) te Rotterdam.

Roſe, (Mr. S. H.) te Utrecht.

Rosſum, (R. W. van) Leeraar bij de Hervormde Gemeente te Leimuiden.

Rosſum, (A. J. van) Apotheker te Utrecht.

Rouffaer, (Adriaan) te Amſterdam.

Rouſcher, te Leijden.

Rouwenoort, (J. C. Douariere W.) gebor. van Dusſing op den Ulinpas bij Doesburg.

Roverre van Breugel, (Jonkheer J. J. de) te Deventer.

Ruijter, (J. de) Boekhandelaar te Amſterdam, voor 2 Exemplaren.

Rijcken, (Joh. Ar.) Bewaarder der Hypotheken en Raad der ſtad Breda.

Rijckevorſel, (J. J. van) te Rotterdam.

Rijke, (Abraham) te Amſterdam.

S.

Saar, (De Wed. du) Boekhandelaarſter te Leijden, voor 3 Exemplaren.

Sacré, (M.) Boekhandelaar te Aalst, in Vlaanderen.

Sage ten Broek, (H. W. le) Predikant te Heemſtede.

Salomo, (H.) te Amſterdam.

Salverda, (S.) Lid van de gedeputeerde Staten van Vriesland.

Saltet, (P. R. A.) Predikant te Purmerende.

Salvador, (Jonkheer M.) te 's Gravenhage.

Sander, (J. J. van der) Boekhandelaar te Middelburg, voor 3 Exemplaren.

Sanders, (W.) Boekhandelaar te Vollenhoven, voor 2 Exemplaren.

Sanderus, (M. W. Cloppenburg) Medic. Doctor te Amſterdam.

Sandifort, (G.) Profeſſor te Leijden.

Sandick, (O. Z. van) Luit. Generaal en Ridder der Militaire Willemsorder te Groningen.

Santen, (J. van) R. C. Pastoor te Schiedam.

Saij, (E. le) te Amſterdam.

Schaares, (C.) Boekhandelaar te Amſterdam, voor 2 Exemplaren.

Schadée, (Corn.) te Rotterdam.

Schadée, (J.) Direkteur der In- en uitgaande Regten en Accijnsen in de Provincie Vriesland.

Schäfer, Kapitein bij de 13de Afdeeling te Arnhem.

Scharff, (E. C.) te Amsterdam.

Scharff, (Ad.) te Amsterdam.

Scharp, (J.) te Rotterdam.

Scheltema, (Tais) op Schoneberg buiten Velp, bij Arnhem.

Schermeié, (J. M.) als Secretaris voor 't Genootschap tot Vorming van Verstand en Hart, aan den Helder.

Schermer Hessling, (D. J.) Predikant te Hempens.

Scheurleer, (H) Koopman te Amsturdam.

Scheurleer, (B.) Boekhandelaar te 's Gravenhage, voor 2 Exemplaren.

Schierling, (J. A.) R. C. Pastoor te Bemmel.

Schimmelpenninck, (R. J.) Oud-Raadpensionaris te Amsterdam.

Schimmel, (H. P.) Notaris en Schout te 's Graveland.

Schimmel, (H. J.) te Amsterdam.

Schlosser, (F. W.) Schout te Bodegraven.

Scholten, (S. A.) Notaris te Delft.

Scholting, (Jacob) Lid van den Raad der stad Haarlem.

Scholting, (Jacobus) Makelaar te Amsterdam.

Schoolonderwijzers-Gezelschap van het eerste Distrikt van Overijssel.

Schooneveld, (P. C) Advokaat te 's Gravenhage.

Schoorn, (C. G.) te Schiedam.

Schorer, (J H. Kommandeur der Order van den Nederlandschen Leeuw, Oud Gouverneur van Zeeland, te Middelburg.

Schotteldoek, (J. C. F.) te Rotterdam.

Schosser, (J L. Funger. Griffier bij de Regtbank van Eersten Aanleg te Amsterdam.

Schouten, (Jan) Negociant te Dordrecht.

Schouwburg, (Voor de Directeur van den Hollandschen) te 's Gravenhage.

Schovel, (L. H. Elias) Griffier der Staatsſecretarie te 's Gravenhage.

Schrasſert, (R. O.) Luit. Kolonel te Zutphen.

Schreijer, (R.) te 's Gravenhage.

Schreuder, (B.) Direkteur en Onderwijzer der Kweekſchool voor Onderwijzers te Lier.

Schroeff Gz. (J. van der) Boekhandelaar te Utrecht, voor 2 Exemplaren.

Schrikkel Jn. (J. H) te Amſterdam.

Schuch, (J. F.) te Amſterdam.

Schull, (P. S.) Advokaat en Notaris te Dordrecht.

Schuls, (J. H.) te Gouderack.

Schultz van Haegen, (J. D.) Notaris te Dordrecht.

Schuurmans, Procureur des Konings te Brugge.

Schuijlenburch (Van) te Delft.

Sequeira, (J.) te Amſterdam.

Siderius, (J. G.) Generaal-Majoor Direkteur der 2de Direktie van Fortificatiën te Zutphen.

Siebes, (P. J.) te Rotterdam.

Siberg, (Van den) te 's Gravenhage.

Siegenbeek, (M.) te Leijden.

Siervogel, Kapitein ter Zee te Rotterdam.

Slabber, (M.) Burgemeester der ſtad Goes, Lid van de Oostenrijkſche Keizerlijke Akademie en van verſcheidene andere geleerde Genootſchappen te Goes.

Slimmer Jz. (L.) te Rotterdam.

Sluiijs, (Ad. van der) te Amſterdam.

Smith, (A. F. H.) Boekhandelaar te Rotterdam, voor 66 Exemplaren.

Smit, (C. E.) te Koog aan de Zaan.

Snellen, (Corn. Tob.) te Rotterdam.

Snouckaert van Schauburg, (G. T. H.) te Utrecht.

Son, (P. F. van) te 's Gravenhage.

Sondervan, (J.) te Amſterdam.

Spaan, (Baron van) te Zutphen.

Stadnitski, (A.) te Leijden.

Stadt, (J. van de) te Amſterdam.

Stam Pieterz. (Cornelis) te Koog aan de Zaan.

Stapelen, (J. C. van) Ontvanger-Generaal van de Provincie Zeeland, te Middelburg.

Stein, (Jonkheer van der) te 's Gravenhage.

Stein, (S. E.) Medicinae et artis obſtericiae Doctor te 's Gravenhage.

Steenbergen en van Goor, Boekverkoopers te Leeuwarden, voor 4 Exemplaren.

Stelt, (N.) Predikant te Zierikzee.

Sterling, (J. J. Uijtwerf) Advokaat en Suppleant-Regter te Amſterdam.

Stirum, (Zijn Excellentie de Luit. Generaal van Limburg) Gouverneur der Reſidentie te 's Gravenhage.

Stoffenberg, (Mr. J. H.) Preſident bij de Regtbank te Thiel.

Stolk, (Corn. van) te Rotterdam.

Stolk, (Jakob van) te Rotterdam.

Stoop, (J. B.) te Amſterdam.

Storm van 's Graveſande, (N. J.) te Rotterdam.

Storij van Blokland, (W. G.) te IJsſelſtein.

Straalman, (A. W. Baron) op den huize Trompenburg, te 's Graveland.

Straalman, (Baron P.) Staatsraad te Nijwegen.

Straatman, (J. B.) te 's Gravenhage.

Straten van den Hill, (Jonkheer van der) Lid van de Ridderſchap van Zeeland, te 's Gravenhage.

Stratenus, (Mr. A. A.) te 's Gravenhage.

Strick van en tot Linſchoten, (P. E.) te Leijerdorp.

Swanenburg, (G. L. P.) voor het Leesgezelſchap tot Nut en Vermaak, te Medenblik.

Swart, (N.) Predikant bij de Remonstrantsche Gereformeerde te Amsterdam.

Swarth, (G.) te Amsterdam.

Swaving, (Pr. J.) Lid van de Provinciale Staten van Gelderland en Burgermeester te Zutphen.

Sweerts de Landas, (J. H. L. J. Baron) te Zeijst.

Swellengrebel, (J. H.) Raadsheer bij het Hooge Geregtshof te 's Gravenhage.

Suchtelen (Van) Ambassadeur van het Hof van Rusland te Stokholm.

Surman, (G.) Openbaar Onderwijzer te 's Hertogenbosch.

Suermondt, (Willem) Oud-Burgemeester der stad Rotterdam en Lid van de Staten van Holland.

Suringaer, (W. H.) te Leeuwarden.

Swibelius, (Mevr. E. J.) te Amsterdam.

Swieten, (Corn. van) te Amsterdam.

T.

Taets van Amerongen, (A. S.) te Utrecht.

Taunaij, (J. P.) Advokaat en Supleant-Regter te Amsterdam.

Taveuraat, (J. J.) te Rotterdam.

Taverne, (F. J.) te Amsterdam.

Tengnagel, (B. van) Kolonel te 's Gravenhage.

Ten Brink & de Vries, Boekhandelaars te Amsterdam, voor 3 Exemplaren.

Terveen, (J. G. van) Boekhandelaar te Utrecht, voor 13 Exemplaren.

Teijlingen, (D. E. van) te Rotterdam.

Teijn, (J. van) Provoost-Geweldiger in het 's Rijks Militaire Strafgevangenhuis te Woerden.

Theesingh, (H. J.) te Amsterdam.
Theunisſe, (J.) Kapitein te Amſterdam.
Thieme, (H. C. A.) Boekhandelaar te Zutphen, voor 2 Exemplaren.
Thierrij en Comp., Menſing en Zoon, (Erven J.) Boekhandelaars te 's Gravenhage, voor 4 Exemplaren.
Thomasſen à Thuesſink, Hoogleeraar te Groningen.
Thomas, (Johannes) te Amſterdam.
Thomas, (Herm.) Pastoor te 's Gravenhage.
Thomas, (C. C.) te Amſterdam.
Thomas, (J. A. Simon) te Amſterdam.
Thijsſens & Zoon, (J. J.) Boekhandelaars te Leijden, voor 2 Exemplaren.
Timme Jun. (J. H.) te Amſterdam.
Timmerman, (A. G.) Kostſchoolhouder te Elburg.
Tinga, (E.) Hoogleeraar te Groningen.
Toers, (J. van) Staatsraad te 's Gravenhage.
Tollens, (H.) te Amſterdam.
Tollens, (J. W.) te Rotterdam.
Tomaſachi, (G.) te Amſterdam.
Tombe, (Baron des) Luit. Kolonel te Utrecht.
Tombe, (J. F. des) Ontvanger der Directe Belastingen van Elst.
Tonbreker, (J.) Med. Doctor te Amſterdam.
Topfe, (J.) te Amſterdam.
Tortike, (J. H. L.) te Amſterdam.
Toulon, (J. A. H.) te Amſterdam.
Tour, (Jonkheer Mr. J. C. Baron du) te Alkmaar.
Trieper Junior, (J. H.) te Amſterdam.
Tromp, te Rotterdam.
Tuijll van Serooskerken van Heeze en Leende, (J. S. D. van) Ridder van de Order van den Nederlandſchen Leeuw, op het Kasteel van Heeze en Leende bij Eindhoven.

Thuinfing, (Th.) Boekhandelaar te Rotterdam, voor 3 Exemplaren.

Tuijl van Seroskerken, (J. M. van) Gouverneur der Provintie Utrecht.

Twisk, (Jan) te Amfterdam.

Twist, (C. van) adres bij Beekman en Schouten te Amfterdam.

U.

Ufford, (Jonkheer J. J. Quarles van) Referendaris bij den Raad van State te 's Gravenhage.

Uges, (U.) voor het Leesgezelfchap te Winfchoten.

Uije, (Corn. van) voor het Leesgenootfchap te Middelburg.

V.

Vaillant Flz. (C. J.) Med. Doctor & Secretaris te Maasfluis.

Valkenier, (De Erve) Boekhandelaar te Kampen, voor 3 Exemplaren.

Valkenburg, (A. van) te 's Gravenhage.

Valk, (G. van der) te Rotterdam.

Veeren, (F. C. C.) Gepenfioneerd Majoor te Arnhem.

Vels, (B.) Predikant te Twello.

Veltmaat, (Hendrik) te Amfterdam.

Verbaan, (M.) te Rotterdam.

Vering, (Joh. H. Ferd.) te Amfterdam.

Verkade, (P.) Notaris te Vlaardingen.

Verkauw, Geëmploijeerde ter Griffie van Zuidholland te 's Gravenhage.
Vermaat, (Ps.) te Amfterdam.
Vermijne, (B. C.) Provoost-Geweldiger te Utrecht.
Verfchuur, (Mr. G. F.) Lid van de tweede Kamer der Staten-Generaal te Alkmaar.
Verfteeg, (Mr.) te Rotterdam.
Veth, (J.) te Dordrecht.
Verweij, (W.) te Amfterdam.
Viehoff, (C. D.) te Amfterdam.
Vies, (B. A. van der) te Amfterdam.
Vieweg & Zoon, (De Wed. H.) Boekhandelaars te Nijmegen, voor 6 Exemplaren.
Vinke, (J.) te Amfterdam.
Virieu, (W. C. de) Generaal-Majoor te Utrecht.
Visch, (Mr. J. B. Bichon) Oud-Raadsheer in den Hoogen Raad te 's Gravenhage.
Visfcher, (Mr. G. A.) Oud-Hoofdofficier van Utrecht en Amfterdam.
Vitringa, (Mr. C. L.) Notaris te Harderwijk.
Vlier, (Ph.) Advokaat te Amfterdam.
Vlierboom, (Dirk) te Rotterdam.
Vliet, (T. van der) Schout te Maarfen.
Vliet, (Jan van der) te Rotterdam.
Vlisfingen, (P. J. van) voor P. van Vlisfingen te Suracartra op het Eiland Java.
Vlisfingen, (F. H. van) te Utrecht.
Vloten Az. (D. W. van) te Amfterdam.
Vollenhoven, (D. M.) te Arnhem.
Vollenhoven, (J. A. van) te Rotterdam.
Vollenhoven, (P. van) te Rotterdam.
Vollenhoven, (A. J. van) te Amfterdam.
Vollenhoven, (J. J.) te Amfterdam.
Vollenhoven, (F. van) te Rotterdam.

Volkom, (W. van) Predikant te Breda.
Voombergh, (D. J.) te Amſterdam.
Voorst, (Mr. G. J. van) Burgemeester der ſtad Delft.
Voorst, (J. J. van) Predikant te Zutphen.
Voorthuijſen, (Gerbert van) te Amſterdam.
Voorthuijzen, (J. van) te Amſterdam.
Voorthuizen, (N. van) Schout en Notaris te Abkoude.
Vorstman, (J. G.) voor het Leesgezelſchap tot Nut, Leering en Vermaak te Delft.
Vos, (Hk. de) te Rotterdam.
Vos Willemsz. (J. de) Secretaris der 4de Klasſe van het Kon. Ned. Inſtituut te Amſterdam.
Vos & Comp. (J. de) Boekhandelaars te Dordrecht, voor 7 Exemplaren.
Vredenburch, (Jonkheer Mr. J. W. van) Lid van de gedeputeerde Staten te Delft.
Vries, (A. de) Predikant te Rotterdam.
Vries, (G. Fries de) te Amſterdam.
Vries, (S. de) Med. Doctor te Dordrecht.
Vrolik, (G.) Hoogleeraar te Amſterdam.
Vroom, (H. A.) te Amſterdam.
Vrij, (W. F. de) te Amſterdam.

W.

W. C. de W. te Rotterdam.
Waardenburg, (E.) Conrector der Latijnſche Scholen te Arnhem.
Wagtho, (K.) Advokaat te Tholen.

Walré & Comp. (J. van) Boekhandelaar te Haarlem, voor 2 Exemplaren.

Walraven van Kerkwijk, (J.) Apothekar te Goes.

Walland, te 's Gravenhage.

Waller, (F. G.) te Amſterdam.

Walree, (Carl van) te Amſterdam.

Warnars, (P. Meijer) Boekhandelaar voor N. N. te Amſterdam.

Warnſinck Bz. (W. H.) te Amſterdam.

Wasſenberg, (Ev.) Profesſor in de Griekſche Letterkunde te Franeker.

Wansleben, Boekhandelaar te Zutphen, voor 2 Exemplaren.

Weddik, (B.) te Amſterdam.

Weelde, (A. J. van) Boekhandelaar te 's Gravenhage, voor 4 Exemplaren.

Weeljen, (J.) te Amſterdam.

Weezel, (A. J. R. van) te Amſterdam.

Weezelenburg, (J. J. van) te Amſterdam.

Wenning, (C. H.) Stads Nederduitsch en Fransch Kostſchoolhouder te Breda.

Wermeskerken, (D. R. van) Boekhandelaar te Thiel, voor 2 Exemplaren.

Westenberg, (B. J. C.) Kap. voor de Bibliotheek van het 1ſte Batt. der 7de Afdeeling te Deventer.

Westerbaan, (C. W.) Leeraar der Remonſtranten te Amſterdam.

Westerman, (M.) Boekhandelaar te Amſterdam, voor 4 Exemplaren.

West, (C H. van) Secretaris en Opperboekhouder van het Grootboek der Nationale Schuld te Amſterdam.

Wesſeling, (J.) te Amſterdam.

Westreenen van Sterkenburg, (J. J. van) te Utrecht.

Weijerman, (Jacobus) te Amfterdam.
Weijers, (W.) te Zutphen.
Wickevoort Crommelin, (A. J. van) Lid van de Staten-Generaal te 's Gravenhage.
Wilde van Java, (A. de) te 's Gravenhage.
Wilde, (J. B. de) te Amfterdam.
Wilderingh Rz. (H.) Onderwijzer te 's Gravenhage.
Wilgen Jz. (Corn. van) Boomkweeker te Boskoop.
Willekes, (J. W.) Procureur te Haarlem.
Willijns, (B.) te Amfterdam.
Wils, (J) te Amfterdam.
Winter, (Mejufvrouw L. van) te Amfterdam.
Winthuijs, (G.) te Amfterdam.
Wifelius, (Mr. S. Jz.) te Amfterdam.
Witte, (J. B. de) te 's Gravenhage.
Witte, (Mr. J.) te Breda.
Wolff, (Hendrik) te Amfterdam.
Wouters, (Wijbe) Boekhandelaar voor het Leesgezelfchap te Groningen.
Wouters, (Wijbe) Boekhandelaar te Groningen, voor 3 Exemplaren.
Wijck Roelandsz. (J. van) Inftituteur te Hattem.
Wijnaendts, (Mr. A.) Lid van den Raad der ftad Delft.
Wijn, (Mr. H. van) Archevarius van het Rijk, te 's Gravenhage.
Wijnands, (A.) te Haarlem.

IJ.

IJntema, (J. W.) Boekhandelaar te Amfterdam.
IJpema, Boekhandelaar te Franeker, voor 4 Exemplaren.
IJffeldijk, (A. J. van) te Elst.

IJsfelſteijn. (H. van) Stedelijke Ontvånger te Zierikzee.
IJver, (G. P. van den) te Amſterdam.

Z.

Zeeman, (Pieter J.) Kapitein te Amſterdam.
Zeper, (P.) Preſident-Burgemeester van Leeuwarden.
Zuijlen van Nijvelt, (Van) Luit. Generaal te Maarſen.
Zuijlen van Nijveld, (Van) te Rotterdam.
Zwijndregt, (L. van) te Rotterdam.

NA HET AFDRUKKEN DER

N A A M L IJ S T

NOG BIJ GEKOMEN.

Alewijn, (D.) te Amſterdam.

Brandligt, (C.) Kapitein ter Koopvaardij te Amſterdam.

Cleban, (G.) te Amſterdam.

Diederiks, (J. H.) Boekhandelaar te Amſterdam.

Fellingen, (H. W.) te Amſterdam.

Frijmerſum de Jonge, (C.) te Amſterdam.

Groen, (Wolterus) Kapitein te Amſterdam.

Grucherit, (Mr. A. 's Graveſande) Lid van den Raad der ſtad Delft.

Heeckeren tot Molecaten, (Baron R. van) te Zutphen.

Hesſels, (F.) Boekhandelaar te Hereveen, voor 3 Exemplaren.

De nog overige INTEEKENAREN zullen voor het 3de Deel vervolgd worden.

VADERLANDSCHE

HISTORIE

DOOR

M. STUART.

II.

VADERLANDSCHE

HISTORIE

DOOR

M. STUART.

II.

EERSTE BOEK.

VADERLANDSCHE HISTORIE ONDER HET ERFELIJKE STADHOUDERSCHAP IN DE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE LINIE VAN 1752 TOT 1795.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE REGERING, GEDURENDE DE VOOGDIJ VAN DEN HERTOG VAN BRUNSWIJK OVER DEN MINDERJARIGEN STADHOUDER.

Bij den vroegen dood van WILLEM IV had zich het Gemeenebest, voor het eerst, in betrekking gevonden tot een' minderjarigen opvolger in de Stadhouderlijke waardigheden, op wien dezelve, bij vastgesteld erfregt, waren overgegaan. Tot aan dien der Prinsesse Weduwe, welke, ten gevolge der bestellingen op de regering, gedurende die minderjarigheid, als Gouvernante het bewind voor haren zoon had gevoerd, was er naauwelijks Inleiding.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

eenige Tusſchenregering gevoeld, zoo wel door de waardigheid en klem, waarmede Vrouwe ANNA dat bewind voerde, als door de aanbeveling van alle de waardigheden en regten van den Erfſtadhouder aan hare moederlijke voogdij. — De beſluiten der Algemeene Staten op de regering des Lands, gedurende de overige minderjarigheid, en derzelver lastbrief voor den Hertog VAN BRUNSWIJK-WOLFENBUTTEL, bij uiterſten wille der Vorſtinne tot werkelijken of beſturenden Voogd van hare weezen benoemd, hielden zoo vele bepalingen in, dat de Stadhouderlijke regering geacht kon worden in de daad ſtil te ſtaan, gedurende de voogdije van den Hertog, zonder dat, uit hoofde der voorzieningen, bij de onderſcheidene Gewesten bevorens gemaakt, de eigenlijke ſtaatsregering gezegd kon worden, voor dit tusſchenvak, herſteld te zijn. Hetzelve is alzoo, als geheel eenig in de geſchiedenis van het Gemeenebest, niet min opmerkelijk, dan belangrijk door de voortduring der moeijelijk bewaarde onzijdigheid, in den ſchier algemeen geworden oorlog tusſchen Engeland en Frankrijk met derzelver wederzijdſche bondgenooten, en door den loop van huisſelijke oneenigheden bij en tusſchen de Staten van ſommige Gewesten, bij het gemis van Stadhouderlijke tusſchenkomst,

aan

aan den Hertog bij zijnen lastbrief uitdrukkelijk ontzegd.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Ten zelfden dage, die de jongste was geweest van het leven der Vrouwe Gouvernante, was ter vergadering van Holland een brief ingekomen, door hare veege hand, den vorigen dag nog, gelijk mede aan de overige Gewesten, onderschreven. CAREL CHRISTIAAN, Prins VAN NASSAU-WEILBURG, uit de linie van WALRAM gesproten (1), belijdenis doende van de Luthersche kerkleer, nu drie en twintig jaren oud, en, sedert eenigen tijd, in den krijgsdienst van dezen Staat tot den rang van Generaal-Majoor bevorderd, met een regement voetvolk begunstigd, en tot Gouverneur van Bergen op Zoom aangesteld, had der Vorstinne Weduwe zijnen wensch betuigd, om zich met Prinses CAROLINA, eerlang zestien jaren oud, in den echt te verbinden; tevens

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

(1) Het Graaflijk huis van NASSAU-WEILBURG was, sedert 1255, na den dood van Graaf HENDRIK DEN RIJKEN, verdeeld in twee liniën, die van WALRAM en die van OTTO, beide 's Graven zonen. Van de linie van OTTO was de zijtak van NASSAU-DIETZ (thans het Koninklijk huis van ORANJE-NASSAU) alleen overig; van die van WALRAM waren nog drie zijtakken in wezen, NASSAU-SAARBRUGGE, NASSAU-USINGEN en NASSAU-WEILBURG; drie Vorstelijke huizen, van Protestantsche of Luthersche geloofsbelijdenis.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

vens had hij zich dier Prinsesse zoo aangenaam mogen maken, dat zij hare genegenheid niet twijfelachtig liet, in geval hare Moeder en 's Lands Staten toestemming tot deze verbindtenis gaven. De voorslag droeg de goedkeuring der Moeder weg; en op den 11den van louwmaand onderschreef zij de brieven, die hier van kennis gaven, en toestemming vroegen bij de Staten der Gewesten: „ten einde de kinderen, die uit dit huwelijk zouden mogen geboren worden, opgevoed wordende in de leer der Hervormden, en op hunnen tijd daarvan belijdenis doende, mogten blijven in het genot der regten en waardigheden, aan hen, in dat geval, bij de diploma's derzelve Staten van 1747 en 1748, gegund; zijnde het, ten slot, de wensch der Vrouwe Gouvernante, dat het voorgenomen huwelijk, hoe eerder zoo beter, mogt worden voltrokken (1)."

Zoo wel het vertrouwen op de eenparige toestemming der bijzondere Staten, als de wensch naar eene gereede afdoening bleven, na den dood der Vorstinne, onvervuld. Het diploma, bij den brief vermeld, hield ter dezer zake in: „dat de Stadhouderlijke waardigheden niet zouden komen aan het mannelijk

(1) Resol. Holl. 1759. 12 Jan.

lijk oir van eenige der vrouwelijke nakomelingen van Zijne Hoogheid, ten ware dezelve, met bijzondere bewilliging der Staten, in den echt getreden ware met een' Prins, die den Hervormden Godsdienst beleed, zoo als dezelve in de openbare Kerken dezer Landen geleerd werd, en niet met de Koninklijke of Keurvorstelijke waardigheid bekleed was. „De Vrouwe Gouvernante, zelve, door hare opvoeding, min steil in hare geloofsbegrippen (1), had zich geenszins gestooten aan die van den aanstaanden schoonzoon, maar schrander getracht den hinderpaal bezijden te komen, die bij de Staten aan deze vereeniging zou in den weg staan, door den kinderen, uit dit huwelijk, in de Hervormde leer opgevoed en daarvan belijdenis doende, het erfregt der Stadhouderlijke waardigheden te verzekeren (2)."

I. BOEK, II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU WEILBURG.

De Leden der vergadering van Holland hadden den brief van H. K. H. overgenomen, om dien in den hunnen nader te overwegen. — De Staten van Overijssel, Gelderland en Zeeland beantwoordden dien, nog in dezelfde maand,

(1) Zie D. I. bl. 510.

(2) Prinses CAROLINA had reeds hare belijdenis bij de Hervormden afgelegd, en, negen dagen na den dood van hare Moeder, het H. Avondmaal in de Hofkapel genooten. — Jaarb. 1759. bl. 117.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

maand, aan den Hertog VAN BRUNSWIJK, als Voogd der vorstelijke weezen, met eene gave toestemming. — In de volgende maand kwam die van Vriesland en van Stad-en-Lande in. — Zeeland alleen had uitdrukkelijk verklaard: „de bovengemelde voorwaarde van 1747 onveranderd te willen behouden, zonder dat de goedkeuring van het huwelijk van Hare Hoogheid met een' Prins van de Augsburgsche belijdenis naderhand in eenig gevolg zou kunnen worden getrokken (1)."

In de provincie Utrecht waren de besluiten der drie Leden van Staat oneenparig: de Geëligeerden en de Stad Utrecht gaven, op den 17den en den 18den van grasmaand, volkomene toestemming; doch, even als Zeeland, de voorwaarde van 1747 tegen alle gevolg daarbij vrijwarende, en willende de Stad, dat de drie Leden zich onderling van den eed, daarop gedaan, staatsgewijze zouden ontheffen, voor zoo ver derzelver goedkeuring met de letter dier voorwaarden nu niet overeenkwam. — De Edelen en Ridderschap namen, op den 7den van bloeimaand, een hier mede strijdig en onvereenigbaar besluit. „Indien de Prins VAN NASSAU-WEILBURG niet kon goedvinden, alvorens belijdenis te doen van den openbaren Gods-

(1) Jaarb. 1759. bl. 952—961.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

godsdienst dezer Landen, meenden zij, dat hunne toestemming met geene billijkheid kon worden gevergd. Eene onderlinge eed-ontheffing van de drie Leden van Staat, ten aanzien eener grondwet, scheen hun een hoogstverderfelijk middel voor den Staat en het Stadhouderlijke Huis tevens; en alle vrijwaring tegen het in gevolg trekken van zulk eenen stap was, in hun oog, met de daad een uitweg, om, in volgende dergelijke gevallen, juist onder gelijke betuiging, op denzelfden voet te handelen; waarbij zij ook nog veel gewigt daaraan hingen, dat WILLEM IV, in plaats van de woorden *van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, zoodanig als die in de publieke kerken dezer Landen geleerd wordt*, niet verkozen had die *van de Protestantsche Religie*, en dat hij in het vertrouwen op den eed, ook daarop door de Regenten afgelegd, het sterfelijke had afgelegd." — Ten gevolge dezer oneenparigheid der drie Leden van Staat, kwam de Provincie Utrecht tot geen toestemmend besluit (1).

Bij de Staten van Holland bleef de zaak langer, dan een rond jaar, onbeslist. De Ridderschap, uitgenomen den Heer VAN GRONSFELD alléén, en negen Steden, hadden zich spoedig ge-

(1) Jaarb. 1759. bl. 961—970.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

genoeg genegen verklaard, om in het huwelijk toe te stemmen, zoo als zulks door de Vrouwe Gouvernante was verzocht. Dordrecht had eerst tot de toestemming besloten: doch trok zulks weder in; en vond daarna zwarigheid in eene ontheffing ten aanzien der geloofsbelijdenis van den Prins, als welk voorbeeld den eenen stap na den anderen zou kunnen voortbrengen, tot ondermijning van het gansche staatsgestel. — Haarlem oordeelde, dat men niet mogt toestemmen, om af te gaan van, of liever aan te gaan, omtrent een zoo teder en wezenlijk punt, tegen de vastgestelde grondwet. — Amsterdam zag almede, in het geen H. K. H. een *diploma* had genoemd, eene grondwet, van welke het ongeraden was ontheffing te verleenen. — Ook Gouda hield zich aan het besluit van 1747. — Rotterdam was van hetzelfde gevoelen, ten zij men eenen uitweg wist te vinden, en zou anders het huwelijk toestemmen, doch behoudens het gemeld besluit. — Schiedam en Brielle konden in geene ontheffing komen. — Alkmaar zag in dat besluit eene Landwet, waarvan niet mogt worden afgegaan of ontheffing verleend. — Ook Enkhuizen hield zich aan het gemeld besluit vast (1).

Op

(1) Jaarb. 1759. bl. 970-978, en 1760. bl. 559-584.

In

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Op den 20sten van zomermaand bragten de Afgevaardigden van Delft een ontwerp ter tafel, ten einde de raadplegingen over het gedaan verzoek gemakkelijker te maken. Volgens hetzelve zou men op het eerste lid van dat verzoek verklaren, zich het huwelijk te laten welgevallen; doch het tweede, waartegen zwarigheden waren ingebragt, zou gesteld worden aan de Heeren van de Ridderschap en verdere Gelastigden tot het groot besogne, ten einde te overwegen: „hoedanige voorziening, in tijd en wijle, bij eene buitengewone beschikking van H. E. Gr. M., uit derzelver souvereine magt en gezag, tot handhaving van de vastgestelde regeringsform, en ten voordeele van het mannelijk oir, uit het voorsz. huwelijk te verwekken, zoude kunnen en behooren te worden gemaakt, blijvende inmiddels het bewust besluit in volle kracht, tot dat bij H. E. Gr. M. dienaangaande nader zou zijn beschikt." Dit ontwerp vond geen' ingang, hoe zeer hetzelve scheen aangeprezen te worden door de mogelijkheid, dat het er nimmer toe

In een werkje, getiteld *het diploma nader beschouwd*, op naam van A. DE CHALMOT EN COMP. te Leeuwarden gedrukt, doch aan E. LUZAC te Leijden toegeschreven, werd beweerd, dat men dat *diploma* niet had aan te merken als eene *grondwet*.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

toe zou komen, om deze beslissing van nooden te hebben, in geval de Erfstadhouder in leven bleef, tot een huwelijk kwam en zich met kroost gezegend zag (1).

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Het mogt alzoo der Vrouwe Grootmoeder, MARIA LOUIZA, Weduwe van WILLEM FRISO, niet gebeuren, getuige te zijn van de afdoening dezer zaak, waartoe hare overkomst uit Leeuwarden in lentemaand, en haar verblijf op het Oude Hof in 's Gravenhage tot het laatst van zomermaand, haar de hoop had kunnen geven. Voor haar vertrek uit Vriesland, was aan deze Vorstinne, door de volmagten van het Kwartier der Steden ten Landsdage, de opdragt geschied der raadsbestelling in de Steden van dat Gewest, overeenkomstig de beschikking op de voogdij, in 1754 gemaakt; en was aan H. H. tevens opgedragen de benoeming der zoogenaamde wandelende (*ambulatoire*) ambten, welke opdragten jaarlijks aan den Erfstadhouder pleegden gedaan te worden. Het een en ander was door de Vorstin aangenomen, onder dankbetuiging voor het vertrouwen, door de Regeringen der Steden dus vereerend aan den dag gelegd. — Aandoenelijk was de ontmoeting van

(1) Jaarb. 1759. bl. 977 en 978. en 1760. bl. 582—584.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

van de Vorstelijke weezen en de hartelijk geliefde en liefhebbende Grootmoeder geweest; wijs en trouw de zorg dezer medetoeziende Voogdesse voor de belangen harer lievelingen; hartelijk hare deelneming in derzelver genoegens, en verdrietig voorzeker haar gevoel bij het afscheid, zonder de algemeene goedkeuring der Staten op de verbindtenis van hare CAROLINA te hebben mogen bijwonen. Hare komst had de Vorstin op de meeste wijze bespoedigd: hare terugreis scheen zij opzettelijk te vertragen, of ook deze zaak nog voor hare terugkomst te Leeuwarden tot stand mogt komen. Zij hield zich eenige dagen op te IJsselstein, hare Heerlijkheid; en begaf zich toen nog eerst op haar Lusthof Oranjewoud, in Vriesland (1).

Het gansche jaar liep ten einde, zonder dat het bij Utrecht tot overeenstemming der Staatsleden, of bij Holland tot eenig besluit kwam. Daar nu de Koning van Groot-Brittannie en de Prinses Weduwe VAN ORANJE-NASSAU, als toeziende Voogden van Hoogstderzelver Vorstelijke Kleinkinderen; de Hertog VAN BRUNSWIJK, als besturende Voogd in de Vereenigde Nederlanden, en de regerende Hertog VAN BRUNSWIJK, als besturende Voogd in

(1) Jaarb. 1759. bl. 259, 414 en 686.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

in de Duitsche Staten, eenparig in de voltrekking des huwelijks hadden toegestemd, en daarop de goedkeuring van vijf Gewesten was ingekomen, en de genegenheid der meerderheid der Leden van de Staten van Utrecht en Holland bekend geworden, besloten de Hooge Gelieven de voltrekking van hunnen echt voortgang te doen hebben, onder de vastgestelde voorwaarde: „dat de kinderen, uit dit huwelijk te verwekken, zouden worden opgevoed in de leer der openbare Kerke hier te lande."

De Hertog VAN BRUNSWIJK gaf hier van, in den morgen van den 12den van sprokkelmaand 1760, kennis aan den Voorzitter van Hun Hoogmogenden, ten einde zulks mede te deelen in derzelver vergadering, en aldaar uit naam der Hooge Gelieven den wensch te betuigen: „dat deze verbindtenis aan H. H. M. niet onaangenaam mogt zijn, en zij, bij voortduring, met derzelver genegenheid en vriendschap mogten vereerd blijven."

Ten zelfden dage gaf de Hertog, bij eenen brief, aan de Staten van Holland kennis: „dat, in de hier boven gemelde verwachting en in de hoop, dat zulks ook H. Ed. Gr. M. niet onaangenaam zijn zoude, de huwelijksvoltrekking beraamd was op den 5den van lentemaand; met verzoek van den Hertog tevens,

dat

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

dat het H. Ed. Gr. M. mogt behagen, den Prins en Prinsesse te ontheffen van het doen gaan der huwelijks-geboden, welke zouden mogen geacht worden, uit kracht van de ordonnantie van Holland, de voltrekking van het voorgenomen huwelijk te moeten vooraf-gaan."

Aleer deze brief in overweging werd genomen, hadden de Staten van Holland, na dikwijls gehoudene raadplegingen tot geene vereeniging der verschillende begrippen hebbende kunnen komen, het besluit genomen: „om, daar toch de meeste Bondgenooten zich genegen hadden getoond, dit huwelijk voortgang te doen hebben, ter gemoetkoming aan die genegenheid, de voltrekking van hetzelve aan te zien, zonder er zich tegen te verzetten, behoudens ongekrenkt het besluit van 1747, door H. Ed. Gr. M. steeds in haar geheel te houden, als eene onveranderlijke Grondwet van den Staat."

Terstond na dit besluit werd de brief van den Hertog opgenomen, en, gelet zijnde op voorbeelden van gelijke gebods ontheffingen bij huwelijken van Vorstelijke personen, op den 16den van grasmaand 1625 en den 6den van wintermaand 1646, de verzochte ontheffing der huwelijksafkondigingen toegestaan, onder voorbehouding van hetgeen zoo even, om-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

omtrent dit huwelijk zelf, was besloten (1).

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Ter vergadering van de Algemeene Staten was inmiddels goedgevonden, om den Voorzitter te verzoeken, den Hertog uit naam van H. H. M. te bedanken voor de gegevene kennis en opening van zaken, en denzelven te betuigen hun genoegen en goedkeuring over deze echtverbindtenis, zoo om de goede hoedanigheden van den Prins, als in aanmerking dat dezelve uit één huis met de Prinsesse was geboren en den zelfden naam voerde; als mede hunne vurige wenschen van Gods zegen over dezen echt, tot welvaart van het gemeene Land, tot vermeerdering van het huis van ORANJE EN NASSAU, en ook tot genoegen der echtelingen en allen, die daarbij belang hadden. Tevens werden negen Leden der vergadering verzocht, om pligtpleging en gelukwensching af te leggen, zoo bij Mevrouw de Prinses CAROLINA, als bij den Heer Prins Erfstadhouder. —— De Afgevaardigden van Holland behielden zich voor, om er zich den volgenden dag op te verklaren; die van Utrecht betuigden, hierop ongelast te zijn.

Ten zelfden dage nog werd de last van Holland opgemaakt, overeenkomstig het reeds ge-

(1) Resol. Holl. 1760. 12 Febr.

genomen besluit, en dezelve alzoo, daags daaraan, bij H. H. M. uitgebragt. De Afgevaardigden der vijf overeenstemmende Gewesten hielden te vergeefs op de intrekking van dat besluit en deszelfs aanteekening bij die van Holland aan, onder voorbehoud van tegen-aanteekening hunner zenders. Wegens Holland werden weder-aanteekeningen voorbehouden; terwijl de Afgevaardigden van Utrecht nog al ongelast waren (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

De Hertog, die, op denzelfden 12den van sprokkelmaand, aan de Staten der overige Provinciën afzonderlijk, had geschreven, zoo als hij mondeling aan den Voorzitter van H. H. M. had medegedeeld, en daarbij verzekerd, dat de groote meerderheid der Leden in de twee weigerachtige Provinciën tot toestemming waren genegen, vond zich, na deze onverzettelijkheid bij Holland, verpligt, zich deswegen bij de afzonderlijke Staten te verontschuldigen, onder betuiging van dank voor de genomene besluiten, en van vertrouwen, dat zij dezelve zouden handhaven (2).

De Staten van Utrecht hadden dien brief terstond beantwoord met betuiging van deelneming en heilwenschen over de verbinde-

te-

(1) Gen. Resol. 1760. 12 en 13 Febr.

(2) Jaarb. 1760. bl. 586.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

tenis, maar van onvermogen tevens, om, ten aanzien van het verzoek van wijlen de Vrouwe Gouvernante, tot eenparigheid te komen (1).

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Op den 13den van sprokkelmaand, des middags ten twee ure, begaf zich de Voorzitter van H. H. M. naar het Stadhouderlijk kwartier, ten einde den Hertog kennis te geven van het genomen besluit, en te vernemen, op welk uur van den dag de opwachting der bezending van H. H. M. aan Mevrouwe de Prinsesse niet ongelegen zijn zou. Het uur van vijven daartoe bepaald geworden zijnde, had dan ook dadelijk deze pligtpleging met de meest mogelijke deftigheid en luister plaats (2).

De Raadpensionaris gaf der vergadering van Holland in bedenking: „om nu ook eene bezending ter gelukwensching uit haar midden te benoemen;" doch men vond goed, denzelven te verzoeken vooraf na te zien, of en in hoe verre er dergelijke gevallen te voren hadden bestaan, en van zijne bevinding verslag te doen. Op den volgenden dag werd dit verslag reeds uitgebragt, strekkende ter aanbeveling van zulk eene bezending. De Ridderschap en Steden, die te voren ter goedkeuring van het hu-

(1) Jaarb. 1760. bl. 599.

(2) Jaarb. 1760. bl. 157.

huwelijk hadden gestemd, vonden, ondanks de genomene besluiten, om het huwelijk aan te zien, zulk eene pligtpleging hoogst betamelijk. De Afgevaardigden der overige Steden twijfelden, of dezelve niet onbestaanbaar met die zelfde besluiten zijn zou, en namen de zaak voor hunne zenders over (1): en alzoo scheidde de vergadering, die niet weder bijeen kwam voor den zelfden dag, waarop het huwelijk voltrokken werd.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU WEILBURG.

Intusschen had de Prins VAN NASSAU-WEILBURG, bij brieven, aan de Staten der Gewesten den tijd bekend gemaakt zijner echtverbindtenis, zich aanbevelende in derzelver genegenheid en vriendschap, als welke hij, door dit huwelijk aan de belangen der Vereenigde Gewesten verbonden, alzins zou trachten te verdienen. Verscheidene dagen werd er ten Hove gehoor verleend aan de statelijke pligtplegingen van derzelver Afgevaardigden, en aan die van alle hooge Kollegiën, van de Leeraars der Hervormde en Luthersche gemeenten in de Hofplaatse; en zulks ook, door een' Kamerheer van wege de Prinsesse-Weduwe VAN ORANJE-NASSAU.

De vergadering der Staten van Holland kwam op den 5den van sprokkelmaand, den dag der huwelijksvoltrekking, bijeen, en vond over

(1) Resol. Holl. 1760. 13 en 14 Febr.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

over de pligtpleging ten Hove nu niet meer te raadplegen, maar eeniglijk het antwoord te bepalen op den brief van den Prins VAN WEILBURG. Hetzelve kwam uit op eene dankbetuiging voor de kennisgeving, gelukwensching met het nu voltrokken huwelijk en toebidding van 's Heeren allerdierbaarste zegeningen (1).

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Vorstelijke pracht van het doorluchtige Huis en luistervolle vertegenwoordiging van het Gemeenebest hadden zich glansrijk vereenigd bij de voltrekking des huwelijks, door den oudsten Leeraar in de Hervormde Gemeente der Hofplaatse, E. VAN STAVEREN, ingezegend. Eene algemeene kunstverlichting van den Haag, maaltijden en feestplegtigheden elders, vierden den trouwdag, wiens bruiloft op het Oude Hof met schitterende praal gegeven werd. In het Stadhouderlijk kwartier had den volgenden morgen een ontbijt in het openbaar plaats. Des avonds ging het Vorstelijke Paar met grootschen trein naar het, zeer fraai verlicht, verblijf van den Prins over, derwaarts vergezeld door den Erfstadhouder en den Hertog VAN BRUNSWIJK, die, na een kwartier toevens, afscheid van de Echtgenooten namen (2).

De

(1) Resol. Holl. 1760. 5 Maart.
(2) Jaarb. 1760. bl. 168-184.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

De Hertog had in ſprokkelmaand aan H. H. M. in bedenking gegeven, den Prins te bekleeden met den rang van Generaal van het voetvolk van den Staat; de Afgevaardigden van Zeeland hadden toen in last, daarbij voor te ſtellen de toelaag van het gewoon traktement van tien duizend guldens jaarlijks; en die van Overijsſel hadden het voorſtel gedaan tot eene voegzame huwelijksgift, zoo als gebruikelijk was geweest, wanneer Prinſesſen uit den Huize van Oranje-Nasſau huwelijken hadden aangegaan: maar alle deze voorſtellen waren overgenomen; en het duurde tot den 20ſten van bloeimaand alvorens eenſtemmig toegetreden werd in de bedenking van den Hertog en het, daarmede verbonden, voorſtel van Zeeland. Op dat van Overijsſel viel geen beſluit, als ware dit door het voorgemelde vervangen (1).

Van de afzonderlijke Staten had Vriesland aan Mevrouwe de Prinſesſe aangeboden een geſchenk van vijfduizend guldens en een jaarrente van gelijke ſomme. — Overijsſel bepaalde eene huwelijksgift aan de Vorſtin van één duizend rijksdaalders en eene gelijke jaarrente. — Bij Gelderland was wel het voorſtel ge-

(1) Gen. Reſol. 1760. 15, 16, 21 en 25 Febr. en 20 Mei.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

gedaan tot een geschenk van drie duizend guldens en een' gelijken lijftogt: doch de zwarigheid, door een der Leden gemaakt, was genoeg geweest, om hetzelve buiten besluit te houden. — Van de overige Gewesten kwam almede niets, hetwelk, ten aanzien van Holland inzonderheid, een' grievenden indruk bij het Vorstelijk Paar moest nalaten, die dan ook door den Prins VAN NASSAU-WEILBURG geenszins werd ontveinsd, schoon hij ter gedachtenis van zijn huwelijk, in bloeimaand nog, twee kostbare maaltijden deed geven, ten einde klein en groot te doen deelen in het heugelijk aandenken aan zijnen echt, waartoe hij den tuin achter zijn verblijf had laten flechten en met houten getimmerten voorzien, wier bouworde en versieringen den luister van een heerlijk paleis vertoonden (1).

Over het huwelijk van Prinses CAROLINA met den Prins VAN NASSAU-WEILBURG.

Zoodanig was het openbaar beloop van deze zaak, wier eindelijke afloop geenszins geacht kan worden volkomen voldaan te hebben aan de jongste wenschen van wijlen de Vrouwe Gouvernante: maar door de brieven van den Heer D'AFFRY, toen openbaar Gezant van het Fransche Hof, ingeleid in de heimelijke gangen der staatszucht, partijschap, tegenwerking en

(1) Jaarb. 1760. bl. 190-194 en 366-372. VAN DER AA *Gesch. der Nederl.* D. III. bl. 293 en 294.

CAROLINA.

Prinses van Oranje Nassau.

t' Amsterdam by C. Maaskamp

en ondermijning, kunnen wij de verborgene raderen van dien loop zien werken, wier opmerking denzelven niet slechts duidelijk verklaren, maar tevens een hel licht ontsteken kan voor het oordeel over vele volgende gebeurtenissen, in het geheele eerste tijdvak onzer geschiedenis.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Staatkundige partijen.

Stadhoudersch en Patriotsch of Gemeenebestgezind waren, bij het leven van Vrouwe ANNA reeds, de partijnamen geweest onder regenten en ingezetenen, die ook meestal, schoon niet volkomen gegrond, met Engelsch en Fransch gezind verbonden werden geacht. — In de oogen van D'AFFRY scheen de Patriotsche niet slechts de sterkste te zijn geworden in Holland, maar de Stadhoudersche schier vernietigd; schoon hij zelf vreesde, dat deze nog altijd met meer moeds en beleids werkte, dan de andere, die eene zekere kieschheid, welke hij zwakheid noemde, naar zijn oordeel, te ver dreef. De Raadpensionaris werd door hem gehouden voor een zeer braaf man, zeer naauwkeurig voor de binnenlandsche zaken, maar min bekend met de buitenlandsche en ongeschikt om eene beslissende partij te kiezen in het Staatsbestuur. — De zoo wel schrandere als brave STEIJN liet zich evenwel nimmer door de Afgezanten van vreemde Mogendheden, vooral niet door dezen zeer be-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

kwamen Staatsman, uit zijn ſtandpunt wrikken, en droeg den roem weg van de zuiverſte gemeenebestgezindheid, die geene partij kiest, zoolang de grondwet zelve zich nog laat handhaven. — In de overige Gewesten ontſtond

Staatkundige partijen.

zekere worſteling der zelfde partijen, waarvan de eene den beſlisſenden invloed der Stadhouderlooze tijden zocht te herwinnen; de andere dien te behouden, welken zij in het laatſte tijdvak verkregen had. Sommigen der laatstvermelden, doch zeer weinigen in aantal, waren zelfs den Hertog komen raadplegen, hoe zij, in hunne Staatsvergaderingen, de belangen van den Erfſtadhouder hadden te bevorderen.

De Patriotſche partij had, voorzeker, geene reden, om den Hertog in hare belangen te vertrouwen. Hij zelf, evenwel, trachtede haar min afkeerig of wantrouwende te maken, en zou zelfs, aan den een' of ander' van de voornaamſten hunner, gezegd hebben: „ dat hij, tot dien tijd toe, niet vrij geweest was in het volgen van zijnen ſmaak; dat het hem zelfs verboden geweest was, lieden te zien, die tegen H. K. Hoogheid geweest waren." Hij bediende zich vooral van de kunst van vleijen, die hij, naar D'AFFRY's oordeel, zeer wel verſtond, zoodat deze beducht was voor zijne verleiding, en hartelijk wenschte, dat men hem,

door

door middel van het Hof van Weenen, waaraan hij dure verpligtingen had, kon verwijderen. De beleefdheid der Gekommitteerde Raden, om door zijne handen de bevelen te doen gaan aan de bezetting van den Haag, of aan derzelver Officieren, was zelfs, in zijne oogen, een verkeerde ſtap, daar dezelve ſtrekte, om aan den Hertog het uiterlijke van Hoog Gezag te geven. Hij had, naar zijn oordeel, reeds te grooten invloed op het krijgswezen, door de ambten, waarmede hij bekleed was; ook ſcheen men hem, in zijn oog, eene te groote magt in het Staatswezen te willen leenen. Men beſchouwde hem, vrij algemeen, als Stadhouder, zonder den naam daarvan, en men geloofde, hetgeen de ondervinding heeft waar gemaakt, dat hij op den jongen Stadhouder eene meerderheid zou behouden, in zoo verre, dat deze alleen door hem zou ſchijnen te regeren.

Staatkundige partijen.

Het voorſtel der verbindtenis van Prinſes CAROLINA met den Prins VAN WEILBURG had met deze ſtaatkundige geſteldheid in een zeer naauw verband geſtaan. De Regenten der tegenſtrevige Hollandſche Steden hadden zeer wel begrepen, dat het huwelijk, zonder hunne toeſtemming, wel zou worden geſloten, maar zij hadden in hun geheel willen blijven, in geval de Erfſtadhouder zonder kinderen kwam te ſterven, ten einde zijner Zuster het erfregt te betwisten, als

 die

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Staatkundige partijen.

die dan toch de voorwaarden van hetzelve zou hebben verbroken door haren echt met eenen Prins, die geene belijdenis had gedaan van de geloofsleer, door den Staat aangenomen. De Raadslieden der Prinsesse hadden haar daarentegen doen hopen, dat het haren Broeder eenmaal gemakkelijk genoeg zijn zou, van Holland te verkrijgen, dat hare regten ongekrenkt wierden geacht, en dat zij, in geval van zijn kinderloos vooroverlijden, vrienden en dienaars genoeg in Holland zou vinden, om, met weinig moeite, in alle hare regten op te komen. D'AFFRY twijfelde evenwel, of dit zoo gemakkelijk zou gegaan zijn, en hij stelde het zeker, dat Holland haar als dan zulks weigeren, of ten minste trachten zou, om het Stadhouderschap meer te beperken.

Het kon niet anders, of de Hertog zelf had spoedig zijne vijanden. Dezen hadden zich reeds van het verblijf der Prinsesse - Weduwe in de hofplaats willen bedienen, om zijn gezag te verminderen: maar zij waren daarin niet geslaagd. Ook in Vriesland had de verdeeldheid onder de Staatsleden den invloed verzwakt van de Vorstinne-Weduwe, welke inzonderheid als tegenstreefster van den Hertog werd aangemerkt; en daar zij uit zich zelve geen' aanhang in de overige Gewesten, vooral niet in Holland, kon vormen, meenden de vijanden van den Hertog, de zaak van de Prinses

CA-

CAROLINA en van den Prins VAN WEILBURG die der Grootmoeder zelve te moeten maken. Ten dien einde hadden zij gewild, dat CAROLINA verlof van ouderdom zou gevraagd hebben, in schijn, om zonder toestemming der Gewesten te kunnen trouwen, maar in de daad, om Gouvernante te kunnen worden tot aan de meerderjarigheid van haren Broeder.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Staatkundige partijen.

De Hertog had al het gevaar van zulk eenen stap voor zichzelven gevoeld, en zou zelfs gezegd hebben: „dat men altaar tegen altaar wilde oprigten; dat men Prinses CAROLINA zocht te verwijderen van haren Broeder; dat men daarin zou slagen, maar dat men er berouw van zou hebben, en dat de Prinses kwalijk geraden werd: dat hij, voor zich, de regten van zijnen Minderjarigen en de zijne tevens zou weten te verdedigen, ten gevolge waarvan het niet vreemd zou zijn, dat het huwelijk nog eenigen tijd vertraagd wierd." Noch de Hertog, noch de Prins VAN WEILBURG, hadden aan D'AFFRY, die met beiden gemeenzaam was, iets van dit alles gezegd; alleen had de Hertog altijd zoo veel goeds tot hem gesproken van den Erfstadhouder, als hij weinig gezegd had van deszelfs Zuster: maar de voorname Gemeenebestgezinden hadden er hem met droefheid over onderhouden,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

als vreezende, het vaderland door inwendige verdeeldheden verscheurd te zullen zien, hebbende zij tevens den Graaf VAN GRONSVELD, onlangs als Afgezant bij het Hof van Berlijn terug gekeerd, O. Z. VAN HAREN, Afgevaardigden van Vriesland bij de Staten Generaal, en VAN DER MIEDEN, Voorzitter van het Hof van Holland, genoemd als de hoofden van den aanhang der Vorstinne-Weduwe tegen den Hertog.

De Erfstadhouder bij zijne elfde verjaring in de Vergadering van H.H.M. geluk gewenscht.

De eerste verjaardag van den Erfstadhouder, nog geen twee maanden na den dood van Hoogstdeszelfs Moeder, werd ten Hove met geenerlei openlijk vreugdebedrijf gevierd: doch het gevoel dier welvoegelijkheid vond men niet bij het gemeen in den Haag en te Rotterdam, zelfs niet bij de regering van Vlissingen. Ook scheen de Hertog dezen dag niet geheel te willen laten voorbij gaan zonder denzelven te kenmerken door eenige openbare vereering en verheffing van zijnen Voedsterling. — De Voorzitter van H. H. M. deed het voorstel: „om Zijne Hoogheid, die genegenheid had getoond ter bijwoning van het plegtig overbrengen van den staat van oorlog, in de vergadering, wegens deszelfs verjaardag, geluk te wenschen, in plaats van, naar gewoonte, door eene bezending ten Hove." Men vond dit goed,

goed, en verzocht den Voorzitter tot deze pligtpleging. Zijne Hoogheid kwam daarna, een weinig voor den Raad van State, die in vollen getale verscheen, in de vergadering, plaatste zich, op beleefde aanwijzing van den Voorzitter, in den Stadhouderlijken Stoel, ontving de gelukwensching, en keerde, kort na den Raad van State, naar het Stadhouderlijk Kwartier terug (1). — Niet voor den vervulden ouderdom van vijftien jaren, en na het afleggen van den eed van geheimhouding, had de voorziening op de minderjarigheid den Erfstadhouder den toegang tot de Staatsvergaderingen vrijgesteld: thans was het zijn elfde verjaardag, waarop de wensch ter bijwoning dezer plegtigheid, zonder eigenlijken raadslag, door H. H. M. werd ingevolgd. De Hertog zelf zou, voorzeker, die begeerte, indien zij waarlijk in den jongen Prins was opgekomen, wel hebben kunnen afleiden: maar derzelver involging bragt nu reeds zijnen Kweekeling op den voorgrond, en maakte den Hertog zelven opmerkelijk in het oog der staatkundigen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Eigenaardiger scheen het verlangen van den jongen Prins, om, in grasmaand, de gereedge-

(1) Gen. Resol. 1759. 8 Maart. — Jaarb. 1759. blz. 391 en 394.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

gemaakte verſieringen en opſchriften voor de, zoogenaamde, Meiboomen te gaan zien; en dat de Hertog hem daartoe ter Schuttersdoelen geleidde, viel even min in het oog, als dat hij met den Prins, in een open rijtuig met zes paarden beſpannen, en de Vorſtinne-Weduwe met zijne Zuster, in eene koets met een gelijk paardenſpan, de groote oefeningen der ſchutterije in de Maliebaan gingen aanſchouwen (1).

D'AFFRY tot Ambasſadeur van Frankrijk benoemd.

Op den 17den van bloeimaand deed de Graaf D'AFFRY een plegtſtatig bezoek bij den Erfſtadhouder, ter kennisgeving van zijne bekomene verheffing tot Ambasſadeur van den Koning van Frankrijk bij dezen Staat, welk bezoek, den volgenden dag, door Zijne Hoogheid even ſtatig bij den Ambasſadeur werd beantwoord, leggende de Prins deze pligtpleging af met korte, doch gepaste, bewoordingen. — In louwmaand had D'AFFRY zich reeds in die waardigheid bekend gemaakt bij H. H. M. en was, deswege, door den Voorzitter derzelven hem aan zijn Hotel, op eene plegtige wijze, geluk gewenscht, en hij in deze hoedanigheid aangenaam verklaard, zonder dat daarbij alle die ſtatelijkheden, als voor zes jaren, bij de intrede van den Markraaf DE BONAC, hadden plaats gehad.

(1) Jaarb. 1759. bl. 567 en 577.

had. De Hertog zelf had hem reeds bevorens eene pligtpleging gemaakt wegens zijne verheffing, en daarbij betuigd: „zich met ijver te zullen leenen in alles, wat betrekking kon hebben tot de regten van deszelfs waardigheid, en tot zijne eigene pligten ten aanzien van den Stadhouder (1)."

Het zeer eenvoudig besluit, door H. H. M. op de benoeming van den Graaf D'AFFRY, van buitengewoon Gezant tot Ambassadeur van het Hof van Versailles, genomen, kan reeds doen bemerken, dat het overlijden der Vrouwe-Gouvernante geen bijzonderen invloed had gekregen op het staatkundig stelsel van den Staat; en het wederopvatten van het beloop der onderhandelingen met den Minister van Groot-Brittannie zal deze opmerking in alle deelen bevestigen.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

Op den 22sten van wintermaand dès vorigen jaars had het eerste mondgesprek plaats gehad tusschen de Gelastigden van H. H. M. tot de buitenlandsche zaken en den Minister-Plenipotentiaris van den Koning van Groot-Brittannie. In hetzelve, namens den Koning drie weken te voren minzaam en dringend verzocht, had de Heer YORKE voorgesteld: „dat

(1) Jaarb. 1759. bl. 578 en 162. — Gen. Resol. 1759. 18 Januarij. —

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

„dat de Staat, voor het tegenwoordige, zou afzien van den handel en vaart op de Fransche Volkplantingen in Amerika, voor rekening dier Volkplantingen zelve; daaronder begrepen het *overschepen* uit Fransche in Hollandsche schepen; alsmede dat zekere artikelen van scheepsbehoefte onder de kontrabande goederen mogten begrepen worden; — in welk geval de ingezetenen alle de voorregten en vrijheden van het traktaat van 1674 ten volle zouden genieten; — ten aanzien der opgebragte schepen kon geene buitenregterlijke magt door den Koning worden geoefend, maar zouden de vonnisfen worden verhaast (1)."

De memorie, waarin deze voorstellen waren vervat geweest, had terstond het hoogbelangrijk onderwerp uitgemaakt der overleggingen, inzonderheid bij de Staten van Holland. Ten zelfden dage werd aldaar reeds een groot besogne bepaald, met eenige van de Hollandsche Raden en Ministers van de Kollegiën van de Admiraliteiten in dat gewest; hetwelk den 28sten werd aangevangen, en waarin gemelde Raden en Ministers werden verzocht, derzelver gedachten inzonderheid te bepalen tot de vraag: „welken aandrang nader bij het Hof van Groot-Brittannie zou kun-

(1) Zie D. I. bl. 464—467.

kunnen gemaakt worden, om eene ſpoedige afdoening der klagten van de ingezetenen, over het opbrengen en aanhouden hunner ſchepen en goederen door Engelſche Oorlogſchepen en kommisſievaarders, te verkrijgen."

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Op den 12den van louwmaand dienden gezegde Raden en Ministers van hunne bedenkingen en gevoelens. — „In de memorie van YORKE was het voorgekomen, of men onze verklaring van het traktaat van 1674 omtrent de vrije vaart op de Franſche eilanden in Amerika voor eene verdraaijing hield van deszelfs zin, om welke reden men alhier alle onderzoek van dat traktaat gaarne zou zien verwijlen: doch men was wel verzekerd, dat het zeer veel moeite zou kosten, om, volgens deszelfs letter, de vrije vaart en handel, door de geheele wereld, zonder onderſcheid van plaatſen, of voor wiens rekening dezelve vaart en handel werden gedreven, te betwisten; en men zou dus alhier niets liever kunnen zien, dan dat men de gerezene geſchillen volgens hetzelve zou willen beſlisſen. — Het *heil des volks*, en het regt van *conveniëntie*, in die zelfde memorie aangevoerd, mogten even min worden aangenomen als grondregels van handel en gedrag tusſchen Bondgenooten, daar het eerſte de plegtigſte verbonden krachteloos maakt, het laatſte, van dag tot dag verſchillende,

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

gee-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

geene verbonden denkbaar laat; en beide eenmaal, op dit traktaat toegegeven zijnde, daardoor even zeer alle andere traktaten met ons, die op gelijke wijze 's Konings rijken aangingen, aan onze zijde zouden werkeloos worden. — Men meende echter, dat het voorgevallene sedert drie jaren en deze memorie zelve deden zien, dat het vergeefsche arbeid zijn zou, om door vertogen over het regt van den Staat en over het onregt, den ingezetenen aangedaan, het Hof van Groot-Brittannie, op grond der verbindtenissen, te willen overreden, om eindelijk eens voldoening te geven op de ingebragte klagten en daaromtrent krachtige maatregelen voor het vervolg te te nemen. — De vraag was dan alleen, of men zijn goed regt met geweld zou willen staande houden, dan of men het van belang voor den Staat oordeelde, zich liever op de voegzaamste en voordeeligste wijze te verstaan; — ten ware men verkiezen mogt, de zaken te laten zoo als zij nu stonden, betere tijden af te wachten, en intusschen te verklaren, dat men zich aan geene andere verbindtenissen zou houden, dan die van vrede en vriendschap, welke men heiliglijk wilde achtervolgen. Het laatste evenwel den ondergang van zoo vele goede ingezetenen ten gevolge moetende hebben, scheen er geene andere keuze, dan die tusschen de twee eerste wegen. En wat nu dezen betrof,

betrof, behoorde men wel niet uit het oog te verliezen, dat de Staat niet geheel ontbloot was van middelen, om zich, des noods, te beschermen; maar dat men, in dezen akeligen toestand van zaken, aan de zijde van den Staat alles had toe te brengen, wat de afkomst van zaken zou vereischen, opdat, in alle gevallen, het ons aangedaan ongelijk te sterker mogt doorsteken, en een iegelijk zich kon gerustsstellen, dat de Staat alles had gedaan, wat van denzelven kon worden verwacht. — Men meende daarom zelfs, dat men zich van alle bedenkingen, zoo als boven waren ingebragt, in de beantwoording der memorie zou hebben te onthouden, en, indien men dit niet geheel van zich kon verkrijgen, alleen de Raadpensionaris verzocht zou kunnen worden, in zijne gesprekken met den Heer YORKE, daarvan gebruik te maken." — De Raden en Ministers van de Kollegiën der Admiraliteiten in dit Gewest, dienden eindelijk van een ontwerp van antwoord, zoo als het door H. H. M. zou kunnen worden gegeven.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

De Gelastigden tot dit besogne bragten, bij monde van den Raadpensionaris, hun verslag uit in de vergadering van Holland op den 19den van louwmaand, waarin de bedenkingen en de raad van Raden en Ministers waren overgenomen, en bij het ontwerp van ant-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

woord op de memorie van YORKE was gevoegd een ontwerp van akte of verklaring, wegens H. H. M. aan denzelven over te geven. Het een en ander wel overwogen zijnde, werd de Raadpensionaris verzocht, in zijne gesprekken met den Heer YORKE zoodanig gebruik te maken van de, aan de hand gegevene, bedenkingen, als hij zou oorbaar achten, en voorts besloten, om ter Vergadering van H. H. M. op den voet van het uitgebragt verslag, wegens dit gewest, te helpen besluiten.

Op den 25sten werd deze zaak, overeenkomstig het gevoelen van Holland, bij H. H. M. ten besluite gebragt. Derzelver Gelastigden tot de buitenlandsche zaken gaven dienvolgens den Heer YORKE te kennen: „dat H. H. M. onderzocht hebbende deszelfs memorie, daarin gevonden hadden bedenkingen en stellingen, welke bij dezen Staat niet zouden kunnen worden aangenomen; doch dat zij, ter bevordering der afkomst van de zaak zelve, die wel willen voorbijgaan, mits zonder eenig gevolg uit dit hun stilzwijgen; — dat zij, ten gevolge van hun besluit van laatstleden herfstmaand (1), het

(1) Dit besluit was geweest van den 25sten dier maand. —— Zie D. I. bl. 470 in de aanteekening, alwaar verkeerdelijk de 26ste staat.

het ontslag hadden verwacht der schepen, tegen de letter der traktaten opgebragt; maar met smartelijk leedwezen, drie maanden daarna, de daarmede strijdige verklaring van den Heer YORKE hadden ontvangen, welke naauwlijks eene spoedige afdoening ten genoegen van den Staat en deszelfs ingezetenen liet hopen; — dat, ondanks de betuigingen der toegenegenheid van Zijne Koninklijke Majesteit en deszelfs Ministerie voor dezen Staat, het aanhouden en opbrengen der Hollandsche schepen voortging; — dat wel het buitengeregtelijk ontslag van aangehouden schepen, hetgeen men had verzocht, hier even zeer buiten den regel was, als het in Engeland kon zijn, maar dat, in geval van verschil omtrent de uitlegging van een traktaat, de toestemming der Mogendheden, en niet het begrip van den Regter behoorde gevolgd te worden, hetgeen men met de woorden van TEMPLE, voorheen buitengewoon Gezant van Groot-Brittannie bij dezen Staat, kon aanbinden; — dat de wijze van regtspleging over genomene prijzen wel was voorgeschreven bij het traktaat van 1674, en dat het vreemd kon schijnen, dat van hier niemand zijn regt in hooger beroep had vervolgd; maar dat men zich in Engeland zoo weinig hield aan die voorschriften, dat klagten, die binnen drie maan-

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

den moesten afgedaan zijn, volgens het 12de artikel van dat traktaat, federt drie jaren onverhoord waren gelaten, en dat men redenen genoeg kon geven, om de bevreemding over het nalaten van hooger beroep wegens de vonnisfen van lagere regters weg te nemen, terwijl er nu nog een hooger beroep van een vonnis, in laatstleden zomermaand uitgefproken, zonder eenig gevolg hangende was; — dat, wat de eifchen, bij de memorie gedaan, omtrent de vaart op de Franfche eilanden in Amerika, en het zoogenaamd overfchepen aanging, de zaken tot dat uiterfte waren gekomen, dat, in geval men nog langer wilde dralen met het ontflag der aangehoudene fchepen en goederen, de belanghebbenden verpligt zouden zijn, om ze ter prooïje te laten, wijl de fchepen in de havens verrotteden en de goederen bedierven, zoo dat ze binnen weinige maanden niets waardig zouden zijn, om welke redenen men alles wilde ontwijken, hetgeen aanleidelijk kon worden geacht, om het ontflag langer op te houden; — dat H. H. M., ten proeve hoe ernftig zij de afdoening dezer zaak wenschten, het ontwerp van eene akte of verklaring hadden opgefteld, waarin de wijze naauwkeurig was uitgedrukt, waarop de Staat aan de begeerte van Z. M. des noods zou kunnen voldoen, en waarin men niet twijfel,

felde, of alle verzekeringen, welke gevraagd waren, zouden gevonden worden."

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

Het ontwerp dezer akte of verklaring, hetwelk nu tevens werd overgegeven, kwam hier op uit. „ Alzoo bedenkelijkheden waren ontſtaan over het oogmerk van eenige artikelen in het traktaat van 1674, inzonderheid ten aanzien van de vaart en handel der wederzijdſche onderdanen en ingezetenen op de Koloniën in Amerika van eene Mogendheid, met een' der Kontraktanten in openbaren oorlog, en op welke Koloniën de vaart en handel, in een' tijd van vrede, voor de wederzijdſche onderdanen en ingezetenen niet vrij en open ſtond, zoo zou, in den naam van den Koning en van de Staten-Generaal, worden verklaard, dat het van *nu voortaan* daarvoor zou worden gehouden, dat het voorz. traktaat tot wettiging van dien handel en vaart niet zou kunnen worden ingeroepen, en dat, vervolgens, de wederzijdſche onderdanen en ingezetenen, met bepaling tot deze vaart en handel, zouden moeten behandeld worden gelijk de meestbegunſtigde natiën; — doch, alzoo deze verklaring geenszins ten oogmerk zou hebben, om de vaart en handel wederzijds op eigene Koloniën in Amerika te benaauwen, zoo zou dezelve verklaard worden, te zijn en te blijven vrij en onverlet, zoodat de ſchepen

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

en goederen daarvan komende, of derwaarts gaande, uit geenerlei oorzaken zouden mogen worden gemoeid, en dat, in geval van twijfeling, niet anders zou kunnen worden vereischt, dan een bewijs, voor zoo veel de te huis komende schepen aanging, van de Gouverneurs of Oppergezaghebbers der Koloniën, dat zij aldaar lading hadden ingenomen, en, voor zoo veel de uitgaande schepen betrof, vertooning der papieren en bewijzen, die in de havens van Groot-Brittannie of van dezen Staat waren afgegeven, ten blijke van derzelver bestemming naar de wederzijdsche Koloniën; — aan deze vereischten voldoende, zouden zij niet mogen aangehouden, veel minder opgebragt worden, en, in onverhoopten gevalle van dien, zouden de wederzijdsche Gouvernementen ter goeder trouwe orders stellen, ter schavergoeding niet alleen, maar ter verwijzing van de kapiteins der oorlogschepen of kommissievaarders in eene geldboete, voor de eerste maal, en, bij eene tweede keer, in de schavergoeding zelve en eene voorbeeldelijke straf. — En vermits, ter gelegenheid van bovenstaande bedenkelijkheden, verscheidene schepen en goederen, behoorende aan ingezetenen van dezen Staat, in Engeland waren aangehouden, waartegen voor het hoogste regt nog niet was gepleit, zoo zouden dezelve, uiterlijk binnen

veer-

veertien dagen na de onderteekening dezer akte kost- en schadeloos worden ontslagen; terwijl voor die schepen en goederen, die in Amerika, of andere havens, aan Engeland toebehoorende, waren opgebragt, binnen veertien dagen, de noodige bevelen zouden worden afgevaardigd tot dadelijk ontslag; — eindelijk zouden die schepen, die eene maand vóór de dagteekening van deze akte, op de trouw van het traktaat van 1674, waren uitgeloopen, niet mogen aangehouden, of terstond kost- en schadeloos ontslagen moeten worden, met uitzondering der kontrabande waren, die in eenigen derzelve mogten gevonden worden, als zijnde verbeurd te verklaren volgens het 3de artikel van meergemeld traktaat. — Van de reeds verbeurd verklaarde en verkochte schepen en ladingen zouden de verkooppenningen worden te goed gedaan. — De reeds aanhangige regtsgedingen zouden ten spoedigste worden voldongen. — Ten aanzien van het varen *met dubbelde papieren*, zou wederzijds worden verklaard, dat zij, die daarmede voeren, niet zouden worden aangemerkt als onderdanen of ingezetenen van Groot-Brittannie of dezen Staat, en dat derzelver schepen niet zouden worden terug gevraagd. — Door *dubbelde papieren* zou men *zee-* of *burger-brieven van tweederlei mogendheden* verstaan, niet een

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

vrijbrief of ander *bewijsſtuk*, in eene andere dan de Engelſche of Hollandſche taal geſchreven, maar wel elk ſtuk, hetgeen den ſchipper zou kunnen doen houden voor een onderdaan of ingezeten van eene andere Mogendheid, dan waartoe hij behoorde. — Voorts zou men wederzijds maatregelen nemen, om de koopvaardijſchepen tegen allen overlast en geweld te bevrijden, en ſtiptelijk doen nakomen het 5de artikel van het traktaat, zoodat de kapiteins van de oorlogſchepen en kommisſievaarders op een' bekwamen afſtand van de koopvaardijſchepen zouden afblijven, en alleen de boot uitzetten, en met niet meer dan twee of drie mannen op de koopvaardijſchepen overgaan, zullende de manſchappen derzelve ſchepen het overkomen van meerdere met geweld beletten, zonder dat zulks als een voorwendſel zou mogen opgenomen worden, om de ſchepen aan te houden, of de manſchappen eenig leed te doen. — Ten ſlotte zou de onderhouding van het traktaat van 1674, en de akte of conventie van 1675 daartoe behoorende, overigens in alle deelen ſtiptelijk en ter goeder trouw worden onderhouden, voor zoo verre deze akte daarmede niet zoude bevonden worden ſtrijdig te zijn (1)."

Was

(1) Secr. Reſol. van Holl. D. XII. bl. 482—506.

Was de akelige ſtaat, zoo als de Raden en Ministers het genoemd hadden, van 's Lands onvermogen, om deszelfs regten ter zee tegen ſtoute verbondſchennis te handhaven, blijkbaar genoeg uit den toegevenden toon dezer ganſche onderhandeling en uit den inhoud dezer verklaring (1): het viel uit het antwoord, hetwelk de Koning van Groot-Brittannie zijnen Minister aan de Gelastigden van H. H. M. deed geven, niet minder in het oog, hoe volkomen zulks in Engeland bekend moet geweest zijn. Op den 20ſten van ſprokkelmaand ſtelde YORKE eene memorie en tegenontwerp van verklaring voor. De memorie was hoofdzakelijk van dezen inhoud. „Wederverwijt ſtrekte alleen ter verbittering van alle geſchil: *Z.* M. wilde een einde maken aan dat met H. H. M. — Schoon men rijkelijk kon antwoorden op derzelver beſluit van den 25ſten van louwmaand, was hem uitdrukkelijk gelast, alles te vermijden, hetgeen niet onmiddelijk ſtrekken kon, om de wederzijdſche grieven weg te nemen. Evenwel mogt dit ſtilzwijgen op zekere punten geen' invloed hebben op

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

(1) Het antwoord van H. H. M. werd ook zoo geheim gehouden, dat D'AFFRY eene maand daarna ſchreef, er geen afſchrift van te hebben kunnen krijgen, en wel te durven verzekeren, dat er niemand een bezat. —

I. BOEK. II. HOOFDST.

1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

op het regt, hetwelk de Koning zou hebben, om H. H. M. te doen gedenken, dat de onderscheidene traktaten tusschen de beide natiën even verbindende waren, als de onderscheidene artikelen van één traktaat, en dat men met zoo veel warmte niet behoorde te dringen op de naarkoming van het eene, terwijl men een diep stilzwijgen hield omtrent alle de anderen, die van dezelfde kracht waren. — Dit slechts in het voorbijgaan. — Het was thans te doen over eenige punten, die niet geacht konden worden begrepen te zijn in dat van 1674. Derzelver verklaring zou men vinden in het tegenontwerp van den Koning, in plaats van dat van H. H. M., hetwelk onaannemelijk was bevonden. — Ten aanzien der in Engeland opgebragte schepen, kon de Koning niet afgaan van de wetten zijns Rijks, ook wist men niet, wanneer en hoe de Kroon buitengeregtelijke uitspraken had kunnen doen op de vertogen van eenige Mogendheid; en, wat het vertragen betrof, aan den Raad des Konings toegeschreven, verzocht men H. H. M. zich naauwkeuriger te doen onderrigten, wijl men dikwijls had bevonden, dat de ingebragte klagten, wel verre van gegrond te zijn, zelfs de tusschenkomst van H. H. M. niet zouden verdiend hebben. De zaak der verboden waren zou nog veel tijds vorderen, voor men juist kon be-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

bepalen, welke scheepsbehoeften onder dien naam moesten begrepen worden. De Koning wilde dit punt tot een nader onderzoek uitstellen; intusschen mogten H. H. M. gedenken aan de verklaring, daarvan door Lord HOLDERNESSE aan den Heer HOP, in 1756, gegeven, dat Z. M. thans onder de verboden goederen moest rekenen al hetgeen tot den scheepsbouw behoorde (1). Even min kon men eenige vaststelling maken omtrent de *papieren*, hebbende de Admiraliteitshoven hunne reglementen, die aan de beide natiën gemeen waren, en moetende elk bijzonder geval naar deszelfs bijzondere omstandigheden worden beslist."

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

Het tegenontwerp ving met schoone betuigingen aan: „ dat, vermits de geschillen tusschen den Koning en dezen Staat aanleiding zouden kunnen geven tot misnoegen en wrevel der beide volkeren, en ter verzwakking strekken dier oude vriendschap en goede verstandhouding, die zoo gelukkig bestond, en, over het algemeen, bestaan had, sedert de stichting van het

(1) In dezelve was tot grond aangenomen: „ dat zekere waren, die, door het regt der volken, of door traktaten, vrije goederen verklaard waren, kontrabande konden worden door de bijzondere omstandigheden der oorlogende Mogendheden."

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

het Gemeenebest, met zoo veel voordeels voor de beide natiën, voor den Protestantschen Godsdienst en de vrijheden van Europa (1), en daar de Koning en H. H. M. even zeer wenschten, aan deze geschillen een einde te maken, en de banden van vriendschap te versterken, men wederzijds Gevolmagtigden zou benoemen, om te besluiten tot de volgende verklaring." Dezelve bestond in de wederzijdsche betuiging, dat het 8ste artikel van het traktaat van 1674 zich niet uitstrekte, noch geacht moest worden zich uit te strekken, tot de vrijheid van vaart en handel op eenige kolonie, bezitting of plaats in Amerika, aan de vijanden der, in oorlog zijnde, Mogendheid behoorende; noch tot de vrijheid van het vervoeren van goederen en koopmanschappen, in eigendom behoorende aan dezelfde vijanden, binnen de grenzen van geheel Amerika; alsmede, dat hetzelfde artikel zich niet uitstrekte tot de bescherming van eenige goederen of koopmanschappen, den vijand der in oorlog zijnde of gerakende Mogendheid in eigendom behoorende, uit kracht of onder voorwendsel van *vrijheid van schip*, bij dat artikel toe-

(1) De bloedige oorlogen der vorige eeuw, en vooral die met Frankrijk in 1672 vereenigd gevoerd, konden toch nog wel niet geheel vergeten zijn!

toegeſtaan, in geval die goederen geladen waren geweest, of begonnen waren verzonden te worden, in een vijandelijk ſchip, welke praktijk *overſcheping* werd genoemd. — Wel te verſtaan, dat de onderteekening van deze verklaring niet zou worden bijgebragt of aangehaald van wege dezen Staat, in eenig geding, thans hangende of nog aan te vangen, ten aanzien van goederen en koopmanſchappen, aangehouden bevorens den dag dier onderteekening (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

Eene teruggave met blijk van verontwaardiging zou voorzeker het meest gepast antwoord op zulk een ontwerp geweest zijn; indien magtelooze toorn niet ijdel was. H. H. M. ſtelden de ſtukken in handen der Provinciale Staten; dezen aan derzelver Leden, en daardoor kwamen zij ook aan de Hollandſche Steden. Burgemeesteren van Amſterdam verlangden daarop het berigt der kooplieden, die daarvan dienden op den 6den van lentemaand.

„Het doel der aangevangene onderhandelingen met Engeland — dit was de zakelijke inhoud van der kooplieden berigt — was geweest, de ſchepen, tegen de trouw der trakta-

(1) Secr. Reſol. van Holl. D. XII. bl. 506—510.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

taten opgebragt, vrij, en de vaart en handel voor het toekomende veilig te krijgen. De aanbiedingen, te dien einde van onzen kant gedaan, waren onaannemelijk verklaard op gronden, die flechts voorwendfels waren, blijkens vele bijgebragte buitengeregtelijke beslisfingen van de Kroon, en de bereidwilligheid om de klagten, die men misleidende en bedriegelijk had willen noemen, door duchtige bewijzen te ftaven. De hoop, om de aangehouden fchepen vrij te krijgen, was alzoo geheel verijdeld, en kon dus tot geene drangreden ftrekken, om het tegenontwerp aan te nemen. Maar dat tegenontwerp zelf verzekerde even min de veiligheid van vaart en handel voor het toekomende, al ware daarmede de ondergang van beide op de Westindiën niet ganfchelijk gemengd, zoodat nieuwe toegevendheid, niet dan nieuwe aanmatiging ten gevolge zou hebben. Het zou dan eindelijk tijd worden, zich, in Gods naam, over te geven aan den Regter, hopende, dat God Almagtig deszelfs hart tot kort, goed en onvertogen regt en geregtigheid, ingevolge de heilige traktaten, zou neigen; niet te min altijd blijvende bij die gedachten, dat het hoognoodig was, de vaart en handel met een genoegzaam getal van oorlogfchepen te dekken, om niet van de wille-

keur

keur en overheerfching van andere natiën af te hangen (1)."

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Opmerkelijk is het flot van dit vertoog, ter zake, zoo wel als in toon, geheel verfchillende van het flot der aanfpraak, door de laatfte bezending van kooplieden aan wijlen de Vrouwe-Gouvernante gedaan (2), hetwelk zoo veel meer in het oog moet vallen, wanneer men niet flechts op de fteilheid van het Engelfche Hof bij deze onderhandeling, maar ook op de vonnisfen ziet, die bij de regtbanken in Engeland, nu juist voor weinige dagen, over aangehouden fchepen waren uitgefproken.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

Op den 31ften van louwmaand hadden verfcheiden kooplieden, verzekeraars, eigenaars en reeders van fchepen te Amfterdam, gelijk ook te Rotterdam, zich met verzoekfchriften bij H. H. M. vervoegd, ten einde derzelver tusfchenkomst te erlangen: „dat de geregtelijke uitfpraak over alle de fchepen van St. Euftatius en Curacao, door de Engelfchen genomen en opgebragt, welke bepaald was op den 6den van fprokkelmaand, niet met overhaasting en gedurende de onderhandeling gedaan

(1) Jaarb. 1759. bl. 374—386.

(2) Zie D. I, bl. 457 en 458.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

daan wierd. Die uitspraak toch kon niet dan nadeelig zijn, vermits de eigenaars niet in staat waren te bewijzen, hetgeen men vorderde, welke goederen, namelijk, uit barken, welke van land, en voor wat rekening die geladen waren, zijnde de ladingen op het grondgebied der Koloniën van dezen Staat op de gewone wijze ingenomen, zonder dat er kennis genomen of aanteekening gehouden was, in welke manier iedere soort van goederen in de schepen was gebragt; waaromtrent men zich voor het vervolg ook geene bepalingen zou kunnen laten voorschrijven, zonder den handel daarbij zeer aanmerkelijk te doen lijden." — De kortheid des tijds duldde geen verwijl. Nog dien zelfden dag werd een bode afgevaardigd aan den Gezant te Londen, met den last, om, indien mogelijk, te bewerken, dat de zaak dier schepen, gedurende de onderhandeling, in haar geheel mogt blijven. Op den 13den van sprokkelmaand antwoordde de Heer HOP, dat hij niets had kunnen verwerven, onder voorgeven, dat men den loop van het regt niet kon stremmen. De zitting van het Geregtshof der Engelsche Admiraliteit had evenwel eerst plaats op den 24sten dier maand; doch in den avond van den 28sten ontving men te Amsterdam tijding, dat in die zitting tusschen de 40 en 60 Hollandsche Westindische schepen

pen waren verbeurd verklaard, hetwelk den volgenden dag reeds, bij verzoekschrift om tusschenkomst door eenige afgevaardigde kooplieden van Amsterdam en Rotterdam, aan H. H. M. werd voorgedragen. — Gemagtigden van H. H. M. onderhielden hierover den Heer YORKE, ten einde, in geval deze tijding waar mogt zijn, te bewerken, dat de vonnisfen als nog buiten uitvoering mogten blijven. De Engelsche Gezant was bezwaarlijk te bewegen, het besluit van H. H. M. tot dit onderhoud aan te nemen, als zijnde alleen gegrond op eene koopmanstijding, waarvan hij zelf nog niets wist, en verklaarde, in allen geval, dat de Koning, zijn Meester, den loop des regts niet kon stuiten, doch dat men herziening van de vonnissen der onder-regters kon eischen aan den Raad des Konings, en dat de vonnisfen buiten uitvoering bleven, zoodra men goedvond met zulk een beroep tusschen beide te komen. — In een' brief van den Heer HOP van den 27sten werd naauwkeuriger berigt: „ dat het vonnis was gegaan over negen en twintig Hollandsche schepen, komende van St. Eustatius of Curacao, geladen met suiker, indigo, katoen enz., waarbij de schepen zelve waren vrij gegeven, mits betalende de kosten, doch ten opzigte der ladingen was bepaald, dat men daarvan zou moeten aanwijzen de ware eigenaars, en

Onderhandelingen met den Minister van Engeland over zijne memorie.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

voor wiens rekening dezelven kwamen; en dat ten zelfde tijde gelijke uitspraak was gedaan over een schip, te Rotterdam te huis behoorende, komende van St. Eustatius naar Rotterdam, en nog onlangs onder Goeree weg genomen (1)."

Bezending aan het Hof van Groot-Brittannie.

Wat nu de memorie en het tegenontwerp van den Engelschen Gezant betrof, die beiden aan de Staten der Gewesten door H. H. M. waren gezonden: de vergadering van Holland besloot, op den 22sten van lentemaand, hare Afgevaardigden tot de Staten-Generaal in derzelver geheim besogne te doen voorstellen eene buitengewone bezending aan het Hof van Groot-Brittannie, voorzien van een' lastbrief, zoo als dezelve bij Holland was ontworpen. Het voorstel vond aldaar gereeden ingang, en werd den volgenden dag reeds in de vergadering van H. H. M. gebragt. De Afgevaardigden van Holland droegen nu in naam dier Staten voor: „dat men met leedwezen had gezien, hoe alle buitengeregtelijk ontslag der genomen schepen werd afgewezen, en voorslagen werden gedaan, wier aanneming de handeldrijvende ingezetenen zou noodzaken, van alle vaart en handel op Amerika af

(1) Gen. Resol. 1759. 31 Januarij, 1, 2 en 5 Maart.

Bezending aan het Hof van Groot-Brittannie.

af te zien; dat intusschen de zaken van dag tot dag verergerden, wijl het opbrengen van schepen aanhield, en een zeer groot getal reeds was verbeurd verklaard; weshalve men eene buitengewone bezending aan het Hof van Groot-Brittannie voorsloeg, en wel van de Heeren Mr. J. BOREEL, Oud-Schepen van Amsterdam, Raad en Advokaat-Fiskaal van het Kollegie ter Admiraliteit aldaar; Mr. J. VAN DE POLL, mede Oud-Schepen dier Stad, en Mr. G. MEERMAN, Pensionaris van Rotterdam, om bij monde de onaannemelijkheid der gedane voorslagen te vertoonen, en om op de voegzaamste wijze, en op den voet van H. H. M. besluit van den 25sten van louwmaand, eene afkomst dezer zaak te maken." — De Staten-Generaal vereenigden zich terstond met deze geheele voordragt, benoemden de voorgestelde Heeren als Hunner Hoogmogenden Ministers zonder karakter, en deden hiervan kennis geven aan den Heer YORKE, met bijvoeging van hun vertrouwen, dat dit bewijs van achting voor de vriendschap van Zijne Koninklijke Majesteit aan deszelfs Hof welgevallig zou wezen en de lang gewenschte afdoening dezer zaak bevorderen. — De Afgevaardigden van Zeeland behielden zich de benoeming van eenen persoon tot deze bezending voor, indien hunne Staten zulks mogten goedvinden.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

den. — Die van Overijssel hadden toegestemd onder goedkeuring hunner zenderen (1).

Bezending naar het Hof van Groot-Brittannie.

De last, voor deze buitengewone bezending opgemaakt, hield hoofdzakelijk in: „om, in geval zij niet mogt slagen, het tegenontwerp te doen terug nemen, en de zaken af te doen op den voet van het ontwerp, van deze zijde overgegeven, als dan tot een' grondslag van vergelijk te leggen, het weder vrij geven, zonder uitstel, van alle de genomen schepen, en het vrij en vrank verklaren van de vaart en handel op de Koloniën van den Staat voor het toekomende, zonder eenige uitzondering van overscheping; — om, bij een volstrekt noodzakelijk vergelijk, aan te dringen op de woorden *gedurende dezen oorlog* in het tegen-ontwerp; doch ook dit, des noods, te laten slippen, mits het ontslag der schepen, en de zekerheid van vaart en handel op de Koloniën van den Staat slechts werd verkregen; — voorts in geene uitbreiding der kontrabande waren toe te stemmen, maar op alle vriendelijke wijze te voorkomen, dat iets meer wierd gevergd, dan bij het traktaat van 1674 was bepaald; en, eindelijk, alles aan te wenden, ten einde de zaken, binnen vier weken na hare aankomst te

(1) Secret. Not. van Holl. D. XIII. bl. 502. — Gen. Resol. 1759. 23 Maart.

Digitized by Google

te Londen, naauwkeurig wierden bepaald, en zij zelve uiterlijk voor het einde van bloeimaand konde zijn terug gekeerd (1)." I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

De Fransche Gezant verheugde zich over dezen stap van het Gemeenebest, en over de keus der personen tot de bezending, zijnde, in zijn oog, noch Stadhoudersch noch Engelsch gezind (2). Hij zelf had den Raadpensionaris te kennen gegeven: „dat, in geval de Staat uit zwakheid aan de Engelschen toestond, Fransche goederen op onzijdige schepen als kontrabande aan te merken, Frankrijk niet zou kunnen nalaten, ten zelfden tijde te verklaren, dat men op dezelfde bodems de Engelsche goederen daarvoor zoude houden, en dat, op hetzelfde oogenblik, 's Konings schepen en de Fransche kapers gemagtigd zouden worden, om naauwkeurig onderzoek te doen op onzijdige schepen." Aan de Heeren MEERMAN en BOREEL, die daags voor hun vertrek, op den 6den van grasmaand, nog een schitterend onthaal bij den Franschen Gezant genooten, werd deze zelfde aanzegging nog ten sterkste ingeprent. — Intusschen verborg YORKE voor den Raadpensi-

Bezending aan het Hof van Groot-Brittannie.

(1) Secret. Not. van Holl. D. XII. bl. 502—522.

(2) De Heer VAN DE POLL was de woordvoerder geweest van de laatste bezending der kooplieden bij de Vrouwe Gouvernante.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

sionaris niet, dat het hem vreemd voorkwam, tot onderhandelaars in Engeland de welbekende vrienden te zien kiezen van den Franschen Gezant, bij wien zij, daags voor hun vertrek, nog schenen hunnen last te hebben moeten halen.

Bezending aan het Hof van Groot-Brittannie.

Het bleek aan de toegevendheid van hunnen lastbrief evenwel duidelijk genoeg, dat de Gezant van Frankrijk in denzelven de hand niet kon gehad hebben; even als het uit de steilheid van het Engelsche Hof klaar te zien was, hoe wel bekend men aldaar was met de tegenwoordige zwakheid van dezen Staat. Men verkoos er geen' voet af te gaan van het ontwerp, hetwelk in sprokkelmaand was voorgesteld; men wilde zelfs niet hooren naar een' voorslag, door de bezending, buiten haren last, geopperd, om het ontslag der schepen toe te staan, onder borgstelling voor de nadeelige vonnissen, die over dezelve zouden mogen geveld worden, en waarvan die eigenaars alleen zouden genot hebben, die alvorens hunnen borgtogt zouden gestort hebben in de kas der Westindische Maatschappij. — De bepaalde tijd voor de bezending verliep vruchteloos, en werd, al even vruchteloos, onbepaald verlengd. Een keer van den Heer VAN DE POLL naar 's Gravenhage, in hooimaand, strekte eeniglijk, ten einde van H. H. M. op nieuw bevestigd te wor-

worden in harden last, om op het buitengeregtelijke ontslag der schepen te blijven staan, onder welk kunstmiddel het ook zou mogen zijn; om nimmer af te gaan van den regel, *vrij schip, vrij goed*, en om uitdrukkelijk te verklaren, dat men alhier wel verzekerd was, ongelijk te lijden, doch dat men bovenal wenschte den vrede te behouden (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Bezending aan het Hof van Groot Brittannie.

Gedurende deze vruchtelooze onderhandelingen zeide de Hertog DE CHOISEUL aan onzen Gezant te Versailles: „ dat hij niet geloofde, dat H. H. M. zouden slagen ten aanzien der schepen, die in Engeland waren opgebragt; dat aan den Staat wel regt en geregtigheid zou geschied zijn, indien het van den persoon des Konings, den Hertog VAN NEWCASTLE en Lord HOLDERNESSE had afgehangen, doch dat de Heer PITT, aan de zoogenaamde partij des volks te veel den toom gevierd hebbende, nu, om zich staande te houden, het begrip en de drift der natie moest volgen (2); maar, hoe zulks afliep, moest hij aan onzen Gezant herhalen, dat, bijaldien de Engelschen de vlag der onzijdige Mogendheden niet wilden ontzien, en Fransche goederen, in onzijdige schepen gevonden, zich

(1) Secret Res. van Holl. D. XII. bl. 529—563.

(2) Vergelijk hier D. I. bl. 311.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Bezending aan het Hof van Groot-Brittannie.

zich toeëigenden, ook de Franſchen hetzelfde omtrent de Engelſche goederen zouden doen, en de onſchuldigen alzoo van weerskanten ſtonden aangevallen te worden; — tevens rondelijk verklaard hebbende, dat Frankrijk Groot-Brittannie, op alle manieren, zoo wel in de Koloniën, als in de Koningrijken van Engeland, Schotland en Ierland zou aanvallen, maar geenszins om het Huis van Hanover van den troon te ſtooten, den Pretendent over te brengen, of iet tegen den Godsdienst te ondernemen, verzekerde hij, dat het 's Konings voornemen niet was, zich met dergelijke zaken op te houden, maar wel om, indien men in vroegere tijden de Franſche natie van kwade trouw had beſchuldigd, nu bij het einde van dezen oorlog te doen zien, wie van de Franſche of Engelſche natiën de beste en opregtſte wijze van handelen in allen deele hadden gehouden." —— Schier ten zelfden tijde had D'AFFRY aan den Raadpenſionaris kennis gegeven, dat bij zijn Hof beſloten was tot eene landing op de kusten van Groot-Brittannie, zonder iets ter gunſte van den Pretendent, of het Huis van STUART te ondernemen (1)."

In-

(1) Secr. Reſol. van Holl. D. XII. bl. 542—544.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Intusſchen had de Staat, hoe onvermogend dan ook, om zijne regten tegen Engeland met meer dan bloote vertogen te handhaven, en hoezeer gezind, om, ten koste van groote inſchiklijkheden, den vrede te behouden, alreeds krachtige beſluiten genomen ter beſcherming van den handel en zeevaart tegen alle geweld.

Beſluiten tot krachtige beſcherming van zeevaart en koophandel.

Ten zelfden dage, die de laatſte was geweest van het leven der Vrouwe-Gouvernante, hadden de Staten van Holland beſloten, ter Generaliteit voor te dragen: „dat de uitrusting van zes ſchepen, in hooimaand des vorigen jaars door hen voorgeſlagen (1), nu niet meer kon worden uitgevoerd, vermits de fondſen, daartoe beſtemd, niet langer beſtonden, en dat die uitrusting, alzoo niet verder in overweging behoorde te blijven; — dat echter de dagelijks toenemende klagten over het plunderen en opbrengen der Hollandſche ſchepen door de Engelſchen, en de ſterke aandrang der ingezetenen om beſcherming, hun niet toelieten, zich van nieuwen aandrang te onthouden op vaardiger en krachtdadiger maatregelen; en zij alzoo eene uitrusting voorſloegen, bij voorraad, van vijf en twintig ſchepen, zoo van linie als fregatten, en zulks eeniglijk ter beſcherming van den wettigen han-

(1) Zie D. I. bl. 427.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Besluiten tot krachtige bescherming van zeevaart en koophandel.

handel en zeevaart, volgens de traktaten en verbindtenissen, waarvan uitdrukkelijke verklaring aan de Hoven van Engeland en Frankrijk zou geschieden; — indien de Afgevaardigden der andere Gewesten zwarigheid mogten maken, om, zonder voorkennisse van derzelver Staten, in dit voorstel te treden, zou men er op aan dringen, dat uiterlijk binnen vier weken hetzelve kon worden afgedaan (1)." — Dezelfde Staten namen tevens een geheim besluit, om, in geval de overige Gewesten derzelver aandeel mogten weigeren in de kosten dezer uitrusting, als dan die kosten te doen overnemen voor rekening van Holland, Zeeland en Vriesland; en, indien ook Zeeland en Vriesland zich daaraan mogten onttrekken, de geheele uitrusting, door H. H. M. besloten, te nemen voor rekening van Holland alleen (2).

Op den 15den van louwmaand werd dit voorstel van Holland gedaan, en bij afschrift medegedeeld aan de Afgevaardigden der overige Gewesten, ten einde derzelver besluiten daarop, hoe eerder zoo beter, uit te brengen. — Het voorstel werd, op den 26sten van sprokkelmaand, op nieuw in overleg gebragt, en dadelijk in een besluit verkeerd. De Afgevaardigden

(1) Resol. Holl. 1759. 12 Jan.

(2) Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 475.

den van Utrecht behielden zich evenwel de vrije overweging hunner zenders voor, wat de verdeeling der kosten dezer uitrusting zou aangaan, en ftemden alleen toe in de verwachting, dat ook nu de voorgeflagen vermeerdering der landmagt geene zwarigheid bij de andere gewesten zou vinden. Die van Overijsfel hadden in dezelfde verwachting, en ten bewijze van hunne hooge waardering der eensgezindheid onder de Bondgenooten, in de tegenwoordige omftandigheden, doch onder fteile tegenverklaring tegen alle aandeel in de kosten van meer dan zes of acht fchepen, hunne ftem gegeven. De Afgevaardigden van Stad-en-Lande alleen waren nog ongelast geweest (1).

Befluiten tot krachtige befcherming van zeevaart en koophandel.

Ten einde deze vijf en twintig fchepen te beter van benoodigde manfchap werden voorzien, vernieuwden H. H. M. het plakkaat tegen het werven van eigen bootsvolk voor vreemde dienften, en het overgaan of blijven van hetzelve daarin; en werden tevens fchikkingen bepaald, betreffende de vaart uit deze landen, en het ligten van den tienden man van de Groenlandfche en den vijfden van alle andere fchepen. Ten gevolge dezer fchikkingen, kregen de Admiraliteiten, binnen wei-

(1) Gen. Refol. 1759. 15 Jan. 7 en 26 Febr.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

weinig weken, 4600 bevaren matrozen; en, daar nu alles met de uiterste kracht en vaardigheid werd voortgezet, zag men, in dit zelfde jaar nog, niet minder dan 32 oorlogschepen en fregatten den handel en zeevaart beschermen, en eerlang paal en perk stellen aan de grootste geweldenarijen, waaraan dezelve zoo lang, schier geheel weerloos, waren blootgesteld geweest. — Ook van den kant van den Koning van Engeland verkreeg de Nederlandsche zending een bewijs, dat men de kommissievaarders in het bedrijven hunner buitensporigheden wilde beteugelen, door hen, bij eene akte van het Parlement, te verpligten tot het opgeven van de koersen, die zij, bij het ter kaap varen, zouden nemen, en tot het afleggen eener verklaring, van zich te zullen onderwerpen aan de bepalingen, op het onderzoeken van de hun ontmoetende schepen vastgesteld. — De gelegenheid tot zeeroof werd ook al veel benomen door het sluiten van verscheidene Fransche havens met Engelsche vlooten, zoodat zelfs het varen der Rouaansche beurtschepen te Amsterdam verboden werd.

Besluiten tot krachtige bescherming van zeevaart en koophandel.

Schoon onze scheepvaart nu van de Fransche zijde niet geheel onaangeroerd bleef, en zelfs van Zweedsche en Russische oorlogschepen wel eens last leed, werd het bewijs, dat de

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

de schepen hier te huis behoorden, terstond geëerbiedigd, en zagen zich de Fransche kapers meermalen verwezen in de kosten. Voor de Engelschen bleef, ondanks alle voorziening, de vrees alhier zoo groot, dat men, in de verzekeringsbrieven, den waarborg voor dezelven even hoog stelde, als voor de Barbarijsche roovers.

Wakkerheid van den Schout-bij-Nacht SELS en van den Kapitein DOL VAN OURIJK.

De stoutheid van een' Engelschen kaper ging zoo ver, om, op de reede van Mallaga, een Hollandsch koopvaardijschip van onder het bereik van vier Hollandsche oorlogschepen weg te nemen. De Schout-bij-Nacht JOOST SELS deed de oorlogschepen met scherp op den kaper schieten, en zes gewapende sloepen afgaan, om de gemaakte prooi te ontzetten: doch de kaper bekreunde zich des niet, en een der oorlogschepen moest het anker ligten en hem vervolgen, om het schip te hernemen en behouden ter reede te brengen.— Gezeggelijker vond Kapitein J. H. DOL VAN OURIJK den Bevelhebber van een Engelsch fregat, hetwelk hij, in de haven van Livorno liggende, een' Smirnasvaarder zag opbrengen, daar dit schip terstond op zijnen eisch werd vrij gegeven. — In de Straat van Gibraltar eenen koopvaarder ontmoetende, die reeds opgebragt werd door een' Engelschen kaper, nam hij de Engelschen van den Hollandschen bodem,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Ontmoeting met den Kapitein A. L. BETTING.

dem, en bragt ze naar Kadix terug, terwijl de verlosten hunne reis vervolgden. -- Kapitein A. L. BETTING, met zijn konvooi, wegens tegenwind, op de hoogte van Carthagena kruisende, zag, uit eene vloot van zeventien linieschepen, onder bevel van de Admiraals BOSCAWEN en BRODERICK, vijf schepen afkomen, die zijn konvooi niet slechts onderzochten, maar zich ook meester maakten van die den wil naar Marseille hadden, stellende er Engelsche officieren op, en ze bevelende de Engelsche oorlogschepen te volgen. BETTING zond een' zijner officieren aan boord van den Admiraal BOSCAWEN, om te vernemen: „of dit volgens zijn bevel geschiedde." Het antwoord was wel, daartoe geen bevel te hebben gegegeven; maar de wegvoering der schepen ging niet te min voort. Nu seinde BETTING, om zelf den Admiraal te spreken. De Kommandant der vijf oorlogschepen, dit ziende, vond goed, zijne officieren terug te nemen van de koopvaarders en ze alzoo te ontslaan: doch de Admiraal zelf verkoos niet den Kapitein BETTING ten mondgesprek af te wachten. —— Omtrent vijftig Westindische schepen waren, onder het geleide van twee oorlogschepen, behouden gekomen tot onder de Hollandsche wal. J. DEKKER, met zijn en nog vier andere *Zeeuwsche* schepen naar Vlissingen moetende, verliet het ge-

Dapperheid van den Koopvaardijkapitein J. DEKKER.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

geleide op de hoogte van de Maas, en zeilde als Kommandant van dit vijftal voort. In de West had men reeds het oog op zijn schip gehad, en op hetzelve in menigte gepast. Door vooraf zijnen bodem te laten verschilderen, was hij den kapers ontkomen: evenwel bleef hij eene begeerlijke prooi. In het opkomen der gronden kwam een kaper op hem af. Het schip van DEKKER was wel bemand en tot tegenweer in staat. Het scheepsvolk, door hem gevraagd, wat te doen, indien de kaper aanviel, wist van geen overgeven in het gezigt van het vaderland, maar wilde vechten, zoo lang het staan kon. DEKKER kende zijn volk, bragt alles in gereedheid tot den slag, en maakte klein zeil, om den naderenden vijand in te wachten: doch deze, liever roovende, dan vechtende, hield af, en DEKKER kwam, niet slechts behouden, maar met wel verdienden heldenroem binnen.

Met het einde dezes jaars hielden evenwel de aanrandingen der Engelsche kapers op; ook vernam men in de drie laatste maanden weinig meer van het opbrengen onzer schepen in Engeland (1).

Memorie van den Franschen Gezant.

Hoogst opmerkelijk was, intusschen, nadat de Staat zelf eindelijk nadrukkelijke maatregelen had genomen, om de geweldenarijen ter zee

(1) Jaarb. 1759. bl. 1134.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Memorie van den Franschen Gezant.

zee te sluiten, eene memorie geweest van den Franschen Gezant, waarbij hij uit naam van zijnen meester een gedeelte van deszelfs magt had aangeboden, om de groote verongelijkingen, der Nederlandsche vlag aangedaan, te wreeken. — Indien H. H. M. dit aanbod niet mogten aannemen, hadden zij zich evenwel over de magt niet te ontzetten, welke de Koning zou aanwenden, om zijne vijanden te bedwingen en tot den vrede te noodzaken. — Ook durfde de Koning zich wel verzekerd houden, dat H. H. M. zich door geene kunstige aanzoeken zouden laten vervoeren, om aan Engeland bijstand te verleenen, in geval hij eenige onderneming tegen de drie Koningrijken van Groot-Brittannie mogt werkstellig maken; maar wilde hij toch onder het oog van H. H. M. gebragt hebben, dat in eenige hunner Gewesten verborgene ondernemingen werden in het werk gesteld, naardien verscheidene onderdanen, de wetten van den Staat overtredende, aan het leger der Bondgenooten levensmiddelen leverden; verwachtende Zijne Majesteit van de onzijdigheid van H. H. M. daartegen de nadrukkelijkste bevelen. — Het schijnt, dat de Gezant zich van het doen inleveren dezer memorie door den Raadpensionaris heeft laten wederhouden: evenwel kwam zij ter openlijke kennis door het Jaarboek van herfstmaand deszel-

zelven jaars (1), en gaf zij aanleiding tot het denkbeeld, dat het Fransche Hof wantrouwend geworden was, of ook de uitrusting van vijf en twintig schepen, onder den schijn van zeevaart en koophandel te beveiligen, bedoeld zou hebben den Engelschen bij te staan, in geval der voorgenomene landing van de Franschen op Groot-Brittannie (2).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759. Memorie van den Franschen Gezant.

Had evenwel de uitwerking der uitrusting ter zee allen grond van wantrouwen aan de zijde van Frankrijk volstrekt weggenomen, en alle memoriën, om zich te verzekeren van het volstandig blijven van H. H. M. bij de onzijdigheid, overbodig gemaakt: aan den kant van Enge-

(1) Jaarb. 1759. bl. 873. Alwaar dit stuk eeniglijk voorkomt. Hetzelve schijnt behoord te hebben tot de medeeling van D'AFFRY aan den Raadpensionaris, boven vermeld (zie bl. 56), en door de Staten van Holland eeniglijk voor kennisgeving aangenomen. — Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 544. — In de brieven van D'AFFRY, van 8, 12, 15 en 22 Junij, wordt gewag gemaakt 1°. van wantrouwen wegens de standvastige onzijdigheid van den Staat, door hem aan den Griffier en den Raadpensionaris te kennen gegeven; 2°. van eene mededeeling aan den Griffier, door denzelven niet overgebragt bij de Staten-Generaal; 3°. van eene gelijke mededeeling aan den Raadpensionaris, die dezelve alleen bij de Staten van Holland had overgebragt; 4°. van het scheiden der vergadering van Holland, zonder het nemen van eenig besluit. — Evenwel wordt deze memorie niet uitdrukkelijk vermeld.

(2) VAN DER AA *Gesch. der Vereen. Nederl.* D. III. bl. 240. aant.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

geland meende men reden te hebben, om den Staat nadrukkelijk aan te ſpreken over ſchennis dier onzijdigheid, ten voordeele van Frankrijk.

Memorie van den Engelſchen Gezant over het doen doorvoeren van krijgstuig voor de Franſchen.

Op den 28ſten van herfstmaand kwam ter tafel van H. H. M. eene memorie van den Heer YORKE, waarin, op uitdrukkelijken last van zijnen meester, ter neder geſteld was: „eenige kooplieden drijven verboden handel, ten voordeele van Frankrijk; dezelve beſtaat in kanon en oorlogsbehoeften, die in Hollandſche ſchepen uit de Oostzee naar Holland worden gevoerd, en in de ſteden, als arſenalen, worden opgeſlagen; die handel ſtrijdt zoowel tegen de verbindteniſſen met den Koning, als tegen de onzijdigheid; — het oogmerk van den Koning van Frankrijk, om eenen inval te doen in Groot-Brittannie, is regtſtreeks bekend gemaakt, en moet den aandrang, tot ſluiting van dien handel, veel geringer doen voorkomen, dan hetgeen, in zulke omſtandigheden, uit kracht der traktaten, kan geëischt worden; — de Engelſche vloten beletten wel den openlijken invoer dier krijgsbehoeften in de havens van Frankrijk, maar men zoekt binnevaarten tot Duinkerken toe, en wil zich van geleende namen van bijzondere perſonen bedienen; hieromtrent verlangt de Koning geruststelling en voorzorg; — meermalen heeft men zich van den naam van het Hof van Weenen bij H. H. M. bediend, om krijgs- en mondbehoeften

voor

voor de Franſche troepen te laten doorgaan, onder den dekmantel van het Barriere-traktaat, nooit gemaakt, om voor Frankrijk tegen Engeland van nut te zijn; — te beletten, dat door geen aanlokſel van bijzonder voordeel iets geſchiede ten nadeele der beſtaande traktaten wordt van de vriendſchap en achting van H. H. M. voor den Koning van Groot-Brittannie verwacht (1)."

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Memorie van den Engelſchen Gezant over het doorvoeren van krijgstuig voor de Franſchen.

Vier dagen na deze memorie ontvingen H. H. M. van den Heer HOP berigt, dat Lord HOLDERNESSE hem had verzocht, tot derzelver kennis te brengen: „dat men onderrigt was van de handelverbindtenis tusſchen eenige Hollandſche kooplieden met Frankrijk, aan welke reeds gedeeltelijk was voldaan, om een groot aantal geſchut uit Zweden en Denemarken te ontbieden, hetwelk zij door Vlaanderen naar Duinkerken ſtonden te zenden, van waar de Franſchen, die geen ander middel wisten, om geſchut te bekomen, hetzelve zouden trekken ter begunſtiging van hunnen gedreigden inval op Groot-Brittannie (2)."

Kort daarop gaf de Heer LESTEVENON VAN BERKENRODE aan H. H. M. kennis, dat de Hertog DE CHOISEUL hem had onderhouden over die memorie van den Heer YORKE, en daarbij ſterk had gedrongen op de vrije vaart en

(1) Gen. Reſol. 1759. 28 Sept.
(2) Gen. Reſol. 1759. 3 Oct.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

en handel der Nederlanders op Frankrijk; vermeenende, dat Engeland niet bevoegd was dezelven te ftremmen, en zich vleijende, dat het ontboden gefchut vrij en onbelemmerd ter beftemming zou aankomen. — Hij had hem mede onderhouden over zekere fchimpdichten, die in Holland uitkwamen, om het volk op te zetten tegen Frankrijk, en te doen gelooven, of de Kroon iet zou willen ondernemen tegen den Proteftantfchen Godsdienst; — en daarbij uitdrukkelijk verzocht, dit onderhoud ter kennisfe van H. H. M. te brengen (1).

Houding van den Franfchen Gezant.

Terwijl dit alles in overweging hing bij de Gewesten, wier Afgevaardigden deze ftukken hadden overgenomen, liet D'AFFRY niet na, om invloed te zoeken op de befluiten van Holland, en tevens te bewerken, dat inmiddels de verzending van het gefchut mogt plaats hebben. Hij fprak ook den Raadpenfionaris over de fchimpdichten: maar kreeg ten antwoord; „dat hoe meer men ze wilde ftuiten, ze te meer dagelijks uitkwamen." Hij durfde aan denzelven zeggen: „dat hij aan zijnen Koning verflag had gedaan van de houding van den Griffier FAGEL, en in last had gekregen, om aan hem Raadpenfionaris te verzekeren, dat des Griffiers inzigten en genegenheid voor Engeland den Koning wel bekend waren, even als de kunstgrepen zijner vijanden in Holland, maar dat Z. M. zich verzekerd hield, dat de Sta-

(1) Gen. Refol. 1759. 16 Oct.

Staten-Generaal niet zouden uit het oog verliezen hun wezenlijk belang bij de genegenheid en welwillendheid, waarvan de Koning, bij alle gelegenheden, proeven had gegeven; — dat zij evenwel niet moesten twijfelen, of, in geval de partijdigheid en listen van den Griffier en den Engelschen aanhang de meerderheid kregen in hunne vergadering, de Koning zich zou weten regt te verschaffen, zonder zich te laten wederhouden door de vrees, om den oorlog uit te breiden of te verlengen." — De kooplieden te Amsterdam, met wien hij handelde, hadden bij de Admiraliteit aldaar verlof verzocht, ter verzending van kanon en kogels naar de Oostenrijksche Nederlanden; doch het antwoord was uitgesteld tot dat men het gevoelen van den Fiskaal zou hebben vernomen; en de kooplieden, voor weigering beducht, raadden D'AFFRY aan, eene memorie daarover in te leveren bij H. H. M. — Deze raad kwam hem verdacht voor, zoo wel omdat hij zich verbeeldde, dat dit verlof wel zou te bekomen zijn geweest, als omdat men wilde, dat hij er openlijk voor uit zou komen, dat het geschut den Koning toekwam. — Bij den Raadpensionaris zich beroepen hebbende op een' koop van buskruid door de Hanoveranen in Holland, werd hem toegevoerd, dat zulks veel verschilde van de zaak des geschuts,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Houding van den Franschen Gezant.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

wijl dit buskruid alhier gekocht was, om het naar elders te vervoeren (1), terwijl dat geschut van den natuurlijken weg was afgeleid, om het eene schuilplaats te doen vinden, en zoo veel zekerder te doen te huis komen. — Burgemeesteren van Amsterdam hadden den kooplieden, met wien D'AFFRY handelde, in de daad gewaarschuwd voor de ongelegenheid, waarin zij zich zouden stellen, door dezen handel voor Frankrijk op zich te nemen. — Vruchteloos hield D'AFFRY bij den Raadpensionaris aan, om deze zaak te doen afloopen bij de Admiraliteit van Amsterdam of bij de Staten van Holland: het antwoord bleef, dat zulks eeniglijk door de Staten-Generaal kon worden afgedaan. — Nu dreig-de

Houding van den Franschen Gezant.

(1) Dat er zeer veel handel en uitvoer van krijgsbehoeften, gedurende dezen oorlog, hadden plaats gehad, was geenszins te ontkennen, en mogt als een bewijs der onzijdigheid van den Staat zoowel, als van den koophandel, worden aangemerkt, daar zulks even zeer aan beide de partijen had gediend. Onder het Distrikt der Admiraliteit te Amsterdam waren uitgevoerd in

1756	na Frankrijk	30,000 ℔	ijzeren kanons.
		100,000 —	buskruid.
	na Londen	7,000	snaphanen.
1757	———	1,140,000 ℔	buskruid.
	na Stade	5,310,000 —	———
1758	———	250,000 —	———
1759	———	160,000 —	———

Jaarb. 1759. bl. 140 en 141.

de de Ambasfadeur: „ten zelfden dage nog eene memorie te zullen inzenden, die den Staat in groote verlegenheid zou brengen, als kunnende hij wel verzekeren, dat, indien het Gemeenebest zich door de Engelfchen de wet wilde laten voorfchrijven, zijn meester niet zou gedogen, dat zulks ten koste zijner belangen en regten gefchiedde." — Vergeefs was het verzoek: „deze ongelegenheid te willen overftellen tegen de geringe waarde van kanon en kogels, die hij te Amfterdam had:" hij gaf om die berekening niet; het was hier te doen, om den Koning te geven, wat hem toekwam, of voor de onregtmatige voorwendfels zijner vijanden te zwichten; — en ten zelfden dage, den 11den van wijnmaand, kwam de gedreigde memorie ter tafel van H. H. M.

Memorie van den Franfchen Gezant over het doorvoeren van krijgstuig voor Frankrijk.

De inhoud der memorie was hoofdzakelijk deze. „Er ligt te Amfterdam ijzer, gefchut en kogels, hetwelk aan den Koning behoort. Op mijn verflag van de zwarigheid in de vervoering, ben ik gelast te vertoonen, dat dit ftrijdt met de onzijdigheid. De Koning heeft nooit iet gevorderd, het geen met dezelve ftrijdt; en de minfte afwijking van aangegane verbindtenisfen is vergezeld geweest van wezenlijke bevoordeelingen van den koophandel, waarvan nu onnoemelijke vruchten te

 trek-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Memorie van den Franschen Gezant over het doorvoeren van krijgstuig voor Frankrijk.

trekken waren, indien 's Konings vijanden en de benijders van uwen handel die niet belemmerd hadden. Dien onverminderd, en onaangezien eene tegenovergestelde behandeling, hebben de Engelschen veel steun genoten, en schuilplaatsen voor het hunne gevonden op dit grondgebied; alhier is het krijgstuig van Wezel geborgen geweest; het Hanoversche heer heeft, bij den overtogt van den Rijn, dezen grond niet ontzien, en houdt nog zijne graan- en kruidmagazijnen in deze gewesten. Hierover heeft de Koning kunnen, maar niet willen klagen, om geene voorwerpen van koophandel tot bezwaren van onzijdigheid te maken; ook heeft hij, den neteligen staat van het Gemeenebest kennende, zorg gedragen, dat zijne krijgebevelhebbers den grond van dezen Staat angstvallig hebben ontzien. Na dit alles kan de Koning het ophouden van hetgeen hem toebehoort niet anders aanmerken, dan eene verbreking dier onzijdigheid, en is zijn verzoek, dat de stelligste bevelen ten tegendeel worden gegeven, zonder acht te slaan op de aanmatiging van Engeland, hetwelk niet moet slagen in H. H. M. af te trekken van de omhelsde onzijdigheid, waarvan de vaardigste voldoening, welke de Koning regt heeft te eischen, een openbaar blijk voor geheel Europa zijn zal (1)." Op

(1) Resol. Gen. 1759. 19 Oct.

Op den raadslag van Holland, in deszelfs vergadering van den 2den van slagtmaand genomen, en op den 9den ter vergadering van de Algemeene Staten uitgebragt, werd, met eenige verandering, door de Afgevaardigden van Vriesland voorgeslagen en bij de Staten Holland, ter bevordering van eenparig besluit, aangenomen, ten zelfden dage bepaald: wat den Heer YORKE, wat den Heer D'AFFRY geantwoord zou worden, en door welken maatregel men zich, voor het vervolg, van zulke ongelegenheden zou vrij stellen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759. Besluit van H.H.M. op de beide memoriën en de zaak van den doorvoer zelven.

Den Heer YORKE werd toegevoerd: „ dat H. H. M. zich vleiden, genoegzame proeven van belangstelling in 's Konings vriendschap gegeven te hebben, om onverdacht te kunnen blijven van begunstiging eenes ongeoorloofden handels; — dat men wel onderrigt was geworden, dat eenig kanon en kogels te Amsterdam waren ingevoerd, dat ook voor den uitvoer naar Gent paspoort was gevraagd, maar dat zulks gedaan was door Zweedsche kooplieden voor rekening van de Kroon van Frankrijk, hetgeen alzoo niet gelijk stond met den uitvoer van kontrabande, regtstreeks uit onzijdige landen, naar de havens van oorlogende Mogendheden; — dat H. H. M., hoe genegen ook, ten blijke van hunne hoogachting, aan 's Konings wensch te voldoen, gehoor hadden moeten

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Besluit van H. H. M op de beide memoriën en de zaak van den doorvoer zelven.

geven aan het beklag van den Ambassadeur van Frankrijk, verscheidene voorbeelden bijbrengende van dergelijke vervoeringen, door de Bondgenooten van Engeland over en uit het grondgebied van den Staat gedaan, en tevens moesten letten op de noodzakelijkheid, om eene strenge onzijdigheid te bewaren; — weshalve zij wenschten, dat zijn Meester het hun niet ten kwade zou duiden, niet te hebben kunnen weigeren aan de eene der oorlogende Mogendheden, hetgeen aan de andere was toegestaan; — dat evenwel H. H. M., zich ongaarne in zulke netelige omstandigheden gebragt ziende, overleggen zouden, hoe zich van dezelve vrij te waren, en inmiddels aan de Kollegiën ter Admiraliteit aangeschreven hadden, geene paspoorten af te geven voor krijgstuig, of andere kontrabande, naar havens, landen of plaatsen onder eenige der oorlogende Mogendheden behoorende; — vertrouwende H. H. M. dat Z. M. hier mede genoegen zou nemen, en zich verzekerd houden van derzelver afkeer, om eenige verkorting aan de onderlinge traktaten toe te brengen; zonder dat H. H. M. nu goedvonden, over de belangen van hunnen koophandel en zeevaart te spreken, als den Heer YORKE zelven al te wel bekend zijnde."

Den Heer D'AFFRY werd geantwoord: „ dat H. H. M. geene orders hadden gesteld tegen het

I. BOEK, II. HOOFDST. 1759.

Besluit van H.H.M. op de beide memoriën en de zaak van den doorvoer zelven.

het vervoeren van het krijgstuig, aan de Fransche Kroon, blijkens zijne memorie, toebehoorende, maar dat het Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, om verlof ter affcheping daarvan gevraagd, bedenking had gevonden in hetzelve te verleenen, uit aanmerking van het beklag, namens den Koning van Groot-Brittannie, door den Heer YORKE, daarover bij H. H. M. gedaan; en dat H. H. M. den verderen doorvoer dezer artillerij voor ditmaal niet zouden beletten; — dat H. H. M. tot hiertoe alle achting hadden bewezen voor de vriendschap van Z. Allerchr. M. en alle zorgvuldigheid tevens voor eene naauwkeurige onzijdigheid, en hierin zouden voortgaan, maar vertrouwden, dat Z. M. het niet kwalijk zou nemen, dat zij, telkens in de uiterste verlegenheid gebragt, om allen schijn van partijschap weg te nemen, bij voorraad orders hadden gesteld, dat voor het toekomende geene paspoorten voor eenige krijgsbehoeften, of andere kontrabande waren, na havens of plaatsen der oorlogende Mogendheden zouden worden uitgegeven; — van 's Konings welwillendheid verwachtende, dat Z. M. den Staat wel zou willen bewaren voor alle soortgelijke ongelegenheden, en deszelfs grondgebied voor het toekomende doen ontzien bij alle dergelijke vervoeringen, wijl

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

wijl H. H. M. zich welligt in de noodzakelijkheid zouden bevinden, om, ter bewaring der vriendschap met de gezamenlijke oorlogende Mogendheden, zoodanige vervoeringen voor het toekomende te moeten beletten; — houdende zich eindelijk verzekerd, dat Z. M. zich voldaan zou houden met dit antwoord."

Besluit van H. H M. op de beide memoriën en de zaak van den doorvoer zelven.

Aan de onderscheidene Kollegiën ter Admiraliteit dezer landen geschiedde hiervan aanschrijving tot derzelver narigt, voor zoo veel het uitgeven van paspoorten voor kontrabande waren betrof; terwijl het ontwerp van een plakkaat ter dezer zaak, bij den raadslag van Holland aangeboden, tot nader onderzoek in handen was gesteld van de Gelastigden van H. H. M. tot de zaken van de plakkaten en reglementen.

Vriesland had te weeg gebragt, dat het plakkaat niet terstond was vastgesteld, en den voorslag gedaan tot het inmiddels aanschrijven aan de Admiraliteiten. Deszelfs Afgevaardigden hadden daarop aangedrongen onder tegenverklaring tegen eenig ander besluit. — Zeeland en Stad-en-Lande hadden zich bij Vriesland gevoegd. Ook de overige Gewesten waren genegen, om den voorslag aan te nemen, en Holland had, gelijk wij zeiden, toegegeven (1).

De

(1) Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 578—591.

De Fransche Ambassadeur wist volkomen, en, waarschijnlijk, hij wel alleen, wat zijn Hof aan Vrieslands Afgevaardigden hierin verschuldigd was. I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Onze Gezant aan het Hof van Frankrijk berigtede wel aan H. H. M. dat de Hertog DE CHOISEUL ten aanzien van H. H. M. besluit, tot het opheffen van het beslag op de kanon en kogels, eenvoudig zijn verlangen had betuigd, dat de Staat eens vooral een vast besluit mogt nemen, waarna men zich voor het vervolg in soortgelijke gevallen zou kunnen gedragen (2): maar de Fransche Ambassadeur, — schoon hij zich alhier zeer koel vertoonde, — was in zijne brieven vol spijt en bitterheid en wrok over het genomen besluit. „Gij zijt in het middenpunt van het staatkundig stelsel," dus schreef hij aan DE CHOISEUL, „en regelt hetzelve onder de bevelen van Z. M. — Ik heb de eer van slechts gebruikt te worden in een zeer klein gedeelte, zoodat het verwaandheid in mij zijn zou te willen onderzoeken, wat min of meer in de belangen van Z. M. zou wezen, den oorlog uit te breiden door dit Land te straffen, wegens deszelfs inschiklijkheid voor Engeland, of hetzelve in zijne zwakheid voort te helpen, om tot het ein-

Misnoegen van D'AFFRY over het besluit van H.H.M.

(1) Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 591.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Misnoegen van D'AFFRY over het besluit van H. H. M.

einde van den oorlog te komen, zonder in hetzelve den voet te zetten. Indien Z. M. het laatste verkiest, zal ik alle mogelijk voordeel voor 's Konings dienst trekken van de onzijdigheid; maar indien het eerste, dan zal ik onder deszelfs oogen brengen de krachtdadigste maatregelen, om den Staten-Generaal langen tijd berouw te doen hebben over hunne toegevendheid aan onze vijanden." Evenwel moest hij daarbij betuigen: „dat de verdeeldheid tusschen eenige Gewesten en Holland niet zóó ver ging, dat zij niet spoedig zou verdwijnen, wanneer het op algemeen behoud aankwam; — alleen zouden de verdeeldheden vermeerderen, wanneer één Gewest openlijk kon overtuigd worden, uit eigen belang of bijzondere neiging, den oorlog aan het Gemeenebest berokkend te hebben." — Deze scheuring tusschen Holland en één der overige Gewesten was de middenweg, dien zijn Meester verlangde; en hartelijk verheugde zich D'AFFRY, toen hem eerlang de gelegenheid daartoe schoon scheen. — Een Afgevaardigde van Vriesland zeide hem: „wel verzekerd te zijn, dat zijn Gewest niet zou toestemmen in het hangend plakkaat, en zelfs eischen zou, dat het, inmiddels genomen, besluit werd ingetrokken; maar dat hij Afgevaardigde als dan aan de zijnen zou moeten kunnen schrijven, dat de

Ko-

Koning, uit erkentenis voor de goede oogmerken van Vriesland, en het wijs beleid van Mevrouw de Prinsesse-Weduwe, eenige verzachting zou toestaan in de behandeling van het Graafschap Hanau, ten gevolge van het belang, door dezelve Prinsesse-Weduwe, zuster van den Landgraaf, in dat Graafschap gesteld (1). De Gezant was hoog genoeg, om te antwoorden: „dat de Koning het regt en de voldoening, welke hij mogt verwachten van de Algemeene Staten, niet zou willen koopen voor eenige weldaad, zelfs niet voor eenige belofte." De Afgevaardigde schaamde zich niet te zeggen: „dat de Koning zich wel mogt verontwaardigen over de onregtvaardigheid der Staten jegens Frankrijk en derzelver laagheid voor Engeland; dat hij zelf zich niet zou verwonderen, wanneer dit gedrag tot eene openbare vredebreuk leidde, maar

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Misnoegen van D'AFFRY over het besluit van H. H. M.

(1) Den 30sten van wintermaand 1758 had de Prinsesse-Weduwe daarover reeds geschreven aan H. H. M. Op den 5den van lentemaand dezes jaars hadden H. H. M. zich hieromtrent bepaald tot eene tusschenkomst bij het Fransche Hof: dan dezelve had geen gevolg gehad. — De Prinses had, den 24sten van oogstmaand, op krachtiger tusschenkomst bij H. H. M. aangedrongen. — Ook de Hoven van Zweden en Denemarken kwamen ten beste van Hanau op; en nu besloot men, op den 2den van slagtmaand, tot vernieuwde tusschenkomst. — Gener. Resol.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Misnoegen van D'AFFRY over het besluit van H.H M.

maar dat hij, zelfs in dat geval, wenschte, dat de Koning de goedheid had eenige gunsten, hoe klein ook, aan het Graafschap van Hanau te bewijzen, en er openlijk voor uit te komen, dat zulks ten blijke strekte van deszelfs genoegen over de gevoelens van de Zuster van den Landgraaf, en over de pogingen van Vriesland, om het overschot van het Gemeenebest te wederhouden van het schenden der plegtig aangenomene onzijdigheid." — D'AFFRY bleef bij zijn stilzwijgen op het gedaan verzoek; maar betuigde: „ dat, welken loop de zaken ook mogten nemen, de Koning zeker dankbaar aan Vriesland zou zijn voor deszelfs pogingen, om de overige Gewesten, door eigen voorbeeld, op te wekken tot het goede, en, door eigene vastheid, te wederhouden van de valsche stappen, waartoe zij zich mogten laten wegslepen." —— In de oogen van D'AFFRY zelven scheen deze man zich meer door zijnen wrok tegen den Hertog VAN BRUNSWIJK, dan door het belang van zijn vaderland te laten drijven.

Het zij zulks een bloot voorgeven, het zij het wezenlijke ernst was, de Raadpensionaris toonde zich daarentegen, in een gesprek met D'AFFRY, al zeer beducht, hoe het genomen besluit te Londen zou worden opgevat. Het verbod voor het toekomende kon wederzijds

even

even hinderlijk worden, maar voor het tegenwoordige had Frankrijk er vrij wat krijgstuig door gekregen; dit moest aan Engeland mishagen. — Wat zou er worden van den doortogt van leefmiddelen voor de Fransche legers, *die* de Maas af en den Rijn op moesten gevoerd worden: dat de Engelschen ook hier tegen zouden opkomen, was de vrees in Frankrijk. Hiervan werd zelfs eerlang de proef genomen. — D'AFFRY verzocht den doortogt van graan, hooi en ſtroo voor 's Konings leger aan den Neder-Rijn: en hetzelve werd *hem vrij en zonder* betaling van 's Lands geregtigheid toegeſtaan (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Te regt mogt de Graaf BENTINK VAN RHOON aan hen, die zich tegen de vermeerdering der landmagt verzet hadden, vragen: „of men daaraan nu ook haast zou denken, dan of men wilde wachten, tot dat Frankrijk zijne bedreigingen vermeerderde, of wel dadelijk tot geweld overging." — Een der Afgevaardigden van Holland betuigde zelf aan D'AFFRY, dat de Gemeenebestgezinden, die ſlechts verlangden, dezen oorlog te zien eindigen, behoudens den ſtaat van onzijdigheid en zonder zich te land te wapenen, niet zouden kunnen nalaten, in de vermeerdering der

(1) Refol. Gen. 1759. 22 Nov.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

der landmagt toe te stemmen, indien Frankrijk te veel misnoegen toonde over de genomene besluiten; en wenschte toch, dat de Afgezant, met al zijn vermogen, bij Z. M. de verkeerdheid zou verschoonen van een' stap, waarvan niemand de raadsman wilde heeten.

De Fransche Gezant vraagt doortogt voor krijgstuig.

Het was er echter zoo ver af, dat de Fransche Gezant berust zou hebben bij het verkregen verlof, om leeftogt voor het leger te vervoeren, dat hij den 6den van wintermaand den Raadpensionaris en den Griffier eene memorie mededeelde, waarin hij H. H. M. wilde vragen om den vrijen en onbezwaarden doortogt voor een' aanzienlijken toevoer van allerlei krijgstuig. De Griffier scheen eenen dag uitstel te wenschen met de inlevering, ten einde de Afgevaardigden voor te bereiden tot deze aanvraag, en D'AFFRY bewilligde daarin te liever, omdat hij onderrigt was, dat wegens Vriesland een voorstel ter tafel zou komen tot intrekking van het verbod aan de Kollegiën der Admiraliteit, en de Afgevaardigden van dat Gewest hem hadden te kennen gegeven, gaarne te zullen zien, dat zijne memorie inkwam tegelijk met hun voorstel.

Overeenkomstig den inhoud van deze memorie, die geen' anderen grond tot aandrang van het verzoek aanvoerde, dan dat zulks meer

meer dan eens, gedurende dezen oorlog, was toegestaan, werd terstond eenparig besloten, het verlof in orde op te maken, om vrij, en zonder betaling van 's Lands geregtigheid, de Maas af en den Rijn op te voeren eene hoeveelheid van tachtig stukken kanon van allerlei kaliber, twintig mortieren van verscheiden kaliber, dertig hauwitsers, twee honderd duizend pond buskruid, vier en twintig duizend kogels van allerhande kaliber, tien duizend bommen van allerhande kaliber, negen duizend bommen tot hauwitsers en vijf en twintig duizend pond lood, zullende dit paspoort goed zijn voor den tijd van zes maanden. — Men vond tevens goed, bij deze gelegenheid te bepalen, dat, wanneer de Ministers van oorlogende Mogendheden verzoeken van denzelfden aard zouden komen te doen, dezelve insgelijks zouden worden toegestaan.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1759.

De doortogt van krijgstuig wordt den Franschen toegestaan.

Het voorstel van Vriesland strekte tot het intrekken van den maatregel, bij voorraad genomen, en toen door deszelfs Afgevaardigden eeniglijk voorgeslagen, om het ontworpen plakkaat van verbod buiten besluit te houden, hetwelk die van Holland destijds hadden in het midden gebragt. De grond van dit voorstel was het gevaar van het misnoegen der oorlogende Mogendheden, en de schade aan handel en fabrijken dezer Landen, terwijl de onzijdigheid

Op voorstel van Vriesland verandert men geheel van maatregel.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

even naauwkeurig zou worden in acht genomen, wanneer voor beide de Mogenheden de uit- en doorvaart open ſtond (1). — Dit voorſtel mogt nu door de overige Gewesten overgenomen, en ten onderzoek in handen van Gelastigden geſteld worden; het beſluit op de memorie van den Franſchen Gezant kon eene dadelijke aanneming van hetzelve geacht worden, daar het verbod aan de Kollegiën der Admiraliteit van geene waarde was, wanneer H. H. M. zelve de verzoeken der oorlogende Mogendheden inwilligden.

Gevoelen van D'AFFRY over deze houding.

„Het is onaangenaam, dat men ſchier altijd moet dreigen, om te verkrijgen hetgeen men regt heeft om te vorderen; maar de ſoort van regeringloosheid, die bij de Algemeene Staten heerscht, belet de eenſtemmigheid hunner beſluiten, ten zij daartoe gedwongen zijnde. Hadden zij niet afgeweken van zoo wijze als regtvaardige beginſelen, zij zouden ons geen blijk gegeven hebben van hunnen kwaden wil, en niet geëindigd zijn met hunne zwakheid voor geheel Europa te erkennen, en tevens de manier aan te wijzen, om met hen te handelen, die hun eenmaal verderfelijk kan worden. Vriesland ſchijnt veel toegebragt te hebben tot het genomen beſluit; maar ik moet u zeggen,

Mijn-

(1) Gen. Reſol. 1759. 7 Dec.

Mijnheer den Hertog, de toon van uwe laatste gesprekken met den Heer VAN BERKENRODE heeft het allermeest daartoe afgedaan:" aldus liet zich D'AFFRY, in zijne brieven aan DE CHOISEUL, uit; en voorzeker mogt het een groot geluk voor dezen Staat geacht worden, dat de oorlogende Mogendheden reeds tot den vrede neigden, alhoewel dezelve eerst vier jaar later gesloten werd, en de oorlog intusschen nog dreigde algemeen over Europa te worden.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Bewijs van echtheid voor den Hollandschen haring in Frankrijk gevorderd.

Tegen den tijd der haringvisscherij had de Heer D'AFFRY H. H. M. in eene memorie, namens zijnen Meester, verzocht: „dat de Hollandsche haring, die in Frankrijk stond ingevoerd te worden, voorzien mogt worden van voldoend bewijs, dat dezelve de vangst was van de visscherij dezer Landen, en toebehoorde aan de onderdanen van den Staat." — Niet slechts ten behoud der belangrijke vrijheid van den invoer in Frankrijk, maar ter handhaving tevens van den prijs, die op den Hollandschen haring buiten 's Lands werd gesteld, en ter bevordering alzoo van dezen zoo belangrijken tak van handel, vonden H. H. M. goed, terstond een algemeen plakkaat vast te stellen, waarin alle misbruik en bedrog hierin op eene voldoende wijze

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

werd voorgekomen (1). — Een weinig later verlengden H. H. M. op nieuw voor drie jaren de vrijdommen, die aan de groote visscherij, het laatst in den jare 1756, voor een gelijk tijdbestek, waren verleend (2).

Steenwormen aan de dijken ontdekt.

Ontrustend voor de veiligheid van Neerlands grond was de ontdekking, dat de steenen, in de schuinsche glooijing der zeedijken sedert dertig jaren gebruikt, ter vervanging der gordingen van palen, welke de wormen doorknaagd hadden, even zeer van gewormte doorboord werden. Aan denzelfden Westkappelschen dijk, op het eiland Walcheren, waar de paalwormen het eerst waren bespeurd, ontdekte men dit nieuw en schrikbarend verderf weder het eerste. In een' Doornikschen of harden arduinsteen, ter zwaarte van omtrent honderd vijftig pond, zag men eene menigte van wormen kruipen, de grootste een' vinger lang en dik, met twee zaagschelpjes aan den kop, zijnde overigens van slijmachtige zelfstandigheid en zich, als slekken, bij aanraking, in een wringende. — De beoefenaars der Natuurlijke Historie erkenden wel in dezen worm de *Pholas*, die, in menigte, in de Middellandsche zee en aan de kust van Provence on-

(1) Gen. Resol. 1759. 24 Julij.

(2) Gen. Resol. 1759. 12 Nov. — Zie D. I. bl. 287.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

onder op den grond, of iets hooger, in het water wordt gevonden, en door een of ander toeval herwaarts kon overgebragt zijn, en wederhield alzoo het bijgeloof van de vrees voor ongekende bezoekingen; maar dit kan den ernst niet benemen aan het Godsdienstig nadenken, hoe een week slijmachtig schepsel genoeg is, om alle menschelijke voorzorg te verijdelen, wanneer het hooge Albestuur den vaderlandschen grond niet behoedt. — Gelukkig bespeurde men elders die doorknagingen niet. (1).

Droogmaking van Noordplasfen.

Bij zoo hagchelijk behoud tegen het geweld der zee, werd de zorg tegen de gevaren van groote waterplasfen binnen 's Lands te aangelegener. Al vroeger was door de Staten van Holland vrijheid verleend aan Schout en Ambacht-bewaarders van Hazerswoude, Benthuizen, Noordwaddingsveen, Hoogeveen, Zoeterwoude en Benthorn, om de, zoogenaamde, Noordplasfen droog te maken. Thans werd door dezen een ontwerp gemaakt, om die uitgestrektheid waters in vier duizend twee honderd en tachtig morgen lands te hervormen; en hetzelve met een verzoek, om ontheffing van lasten voor een

(1) Jaarb. 1759. bl. 317. —— *Verhandel. van de Holl. Maatsch. der wetenschappen*, D. XI. bl. 243.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

een aantal jaren en vrijdom tot het opnemen van gelden, bij de Staten van Holland ingezonden. Het verzoek werd gunftig ingewilligd. Er werd eene geldleening van *f* 800,000 geopend voor de kosten, waarvan men berekend had, ruim zeven ten honderd jaarlijks als rente aan de deelnemers te zullen kunnen uitdeelen. De droogmaking werd dadelijk aangevangen, en daarbij gebruik gemaakt ten deele van nieuw verbeterde vijzel- en tonnemolen, ten deele van fchepradmolens, hetwelk, daar het aanleiding gaf tot vergelijkingen der beide werktuigen, tevens bevorderlijk werd aan dit, voor ons Land zoo belangrijk, gedeelte der werktuigkunde (1).

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

Met zeer veel hevigheid werd in dit jaar een oud gefchil hervat en gevoerd, tusfchen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande, van den navolgenden oorfprong. — Toen in de jaren 1665 en 1666 de Staat zich in oorlog bevond met de Engelfchen en den Bisfchop van Munfter tevens, wiens benden reeds waren ingerukt in de Provincie van Stad-en-Lande, en de Staten van dat Gewest gebrek aan genoegzame geldmiddelen hadden, om het verder in-

(1) Refol. van Holl. 1759. 7 Febr. 12 Mei en 20 Julij. — Jaarb. 1759. bl. 878—934. 1760. bl. 1051 en 1092. 1762. bl. 212 en 226.

indringen der vijanden met krachtige maatregelen te ſluiten, hadden zij eene geldleening in Holland gedaan, op los- en lijfrenten, telken half jare te voldoen te Amſterdam, onder verband van alle provinciale landen, goederen en inkomſten, dezelve onderwerpende aan het geregtshof der provincie, de Luitenant- en Hoofdmannen-kamer genoemd, gelijk ook aan alle andere geregten, en aan dadelijke pandneming. Tot omtrent den jare 1685 was de voldoening der renten, tegen vijf ten honderd in het jaar van de losrenten, en met tien ten honderd op *de lijfrenten*, geregeld geſchied: maar in dat jaar vonden de Staten goed, daarmede voor eenigen tijd op te houden, en ſedert lieten zij deze lijfrenten meerendeels onbetaald. De onvoldane deelhebbers in deze geldleening beklaagden zich des bij de Staten van Stad-en-Lande, doch zonder vrucht. Zij vervoegden zich uit dien hoofde bij de Staten van Holland, die, ten behoeve hunner ingezetenen, niet achterlijk waren in hunnen Bondgenoot aan te ſpreken, doch niet anders dan de beloften verkregen, dat men ten ſpoedigſte en met allen ernst zou raadplegen over de middelen, om de Hollandſche ingezetenen te vrede te ſtellen. De klagt over het hierdoor geleden nadeel hield bij de Staten van Holland niet op, hetwelk de-

I. BOEK. II. HOOFDST.

1759.

Geſchil tusſchen de Staten van Holland en de van Stad-en-Lande.

I. BOEK II. HOOFDST. 1759.

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

dezelven in den jare 1738 een nieuw verzoek bij de Staten van Stad-en-Lande deed aandringen, met de verzekering van anders aan hunne ingezetenen te zullen verleenen die bescherming en die voldoening in regten, om welke zij al menigmaal bij hen hadden aangehouden. — De aandrang vermogt even min als het verzoek. Men besloot niet slechts niets ten voordeele der ingezetenen, maar liet zelfs het schrijven van de Staten van Holland onbeantwoord. Dezen, des even zeer gebelgd, als door hunne toezeggingen aan hunne ingezetenen gedrongen, schreven in het laatst van 1739 nogmaals aan dezelve Staten met veel verwijts van derzelver onregt en onbescheid, en met bepaling van bloeimaand des volgenden jaars, als den uitersten tijd, waarna zij, in geval van onvoldoening, aan eigene ingezetenen regt zouden doen geworden. — De gestelde tijd verliep, zonder antwoord of voldoening: doch de moeijelijkheden, waarin het vaderland zich toen zag gewikkeld, bij het overlijden van Keizer KAREL VI en den oorlog daaruit ontstaan, en de bewegingen, kort daarna in de meeste Gewesten, bij de verheffing van WILLEM IV, bragten deze zaak buiten vervolg, tot dat Zijne Hoogheid de Regering en Regtsoefening in Stad-en-Lande had hersteld op een vasten voet,

wan-

wanneer de belanghebbenden, na vele vruchtelooze aanmaningen, van 1752 tot 1755, in het laatstgenoemde jaar de Staten van dat Gewest voor hun eigen Geregtshof riepen, volgens den inhoud der verbindtenis, en aldaar hun achterwezen vorderden. Ook dit was vruchteloos, want toen de uitspraak stond te geschieden, deden dezelve Staten het regtsgeding stil staan, hetgeen de belanghebbenden drong, bij die van Holland de dadelijke bescherming in te roepen, welke hun bij besluiten van 1738 en 1739 was toegezegd (1).

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad - en - Lande.

De Heer J. ROETERS, koopman te Amsterdam, had zich, als gemagtigde van een groot aantal belanghebbenden, daartoe, met een verzoekschrift, in den vorigen jare, bij de Staten van Holland vervoegd, waarop den 9den van bloeimaand dezes jaars werd besloten: „ dat, zoo wanneer de Staten van Stad - en - Lande in gebreke bleven, om, voor den 1sten van wijnmaand dezes jaars, de zaak in verschil af te doen, alle de belanghebbenden alsdan bevoegd en geregtigd zouden zijn, om, ter verkrijging van hun achterwezen, door hunnen gemagtigden J. ROETERS de hand te mogen leggen op alle effekten en goederen, geene uitgezonderd, welke hij binnen de provincie Holland zoude

(1) Jaarb. 1759. bl. 1022—1034.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad- en-Lande.

de kunnen magtig worden, en aan de Heeren Staten van Stad-en-Lande, of eenige leden, steden of plaatsen van dezelven, of ook wel aan iemand der ingezetenen van dezelve provincie, in eigendom mogten behooren, om daaraan, door den gewonen weg van Regten, alhier gebruikelijk, te kunnen verhalen het achterwezen der belanghebbenden; en dat hij daarmede zoude mogen voortgaan, tot deze schulden zouden wezen betaald en voldaan; — doch dat inmiddels den Staten van Stad-en-Lande van dit besluit zou worden kennis gegeven, met allen aandrang, om deszelfs werking, door spoediger voldoening, te voorkomen (1)." Het liep tot herfstmaand, eer de Staten van Stad-en-Lande deze aanschrijving beantwoordden in eenen brief, die, in de eerste plaats, strekte, om hunne verbazing over zulk een besluit, en vooral ten aanzien van de goederen der ingezetenen, die nimmer voor deze schuld waren verbonden, te kennen te geven, hetwelk hen natuurlijk tot gelijke schadeverhaling in hunne provincie zoude verpligten, en die verder strekte, om aan de onhandelbaarheid van den gemagtigden der schuldeischers te wijten, dat alle hunne voorslagen ter minnelijke schikking, waartoe zij zich,

(1) Resol. van Holl. 1759. 18 Sept.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Gefchil tusfchende Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

zich, wegens den flechten ftaat hunner geldmiddelen, hadden verpligt gevonden, waren afgefprongen, over welke voorflagen zij met wijlen de Vrouwe-Gouvernante, in den vorigen jare, hadden geraadpleegd; en bij welke voorflagen zij als nog moesten blijven, verzoekende zij de Staten van Holland om den gemagtigden der belanghebbenden tot de aanneming dier fchikking wel te willen bewegen, zijnde van vijftien ten honderd, in voldoening der wel bewezene vorderingen, uit hoofde van de onbetaalde lijfrenten, binnen zes maanden, ten zij men verkoos, de invordering der geheele fom tot betere omftandigheden der provincie uit te ftellen (1).

De Staten van Holland ftelden den brief wel in handen van hunne Gelastigden ten onderzoek: maar inmiddels ging ROETERS, met en na den 1ften van wijnmaand over, tot het beflag op alle goederen, fchepen, koopmanfchappen en infchulden, welke hij ontdekken kon op den bodem van Holland en Westvriesland toe te behooren aan ingezetenen der andere provincie, en zulks zoo wel te Amfterdam en Muiden, als te Zaandam, Sparendam en op andere plaatfen, waaronder zelfs een aanmerkelijk kapitaal ter Weeskamer van Amfterdam; ook

(1) Refol. van Holl. 1759. 18 Sept.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

ook behoorden onder het in beslag genomene een aantal turfschepen, en verscheidene schepen, met granen en andere voortbrengsels van dat gewest beladen.

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

Juist zoo als hiervan de tijding te Groningen kwam, stond aldaar een bode van de Staten op zijn vertrek, om eene aanmerkelijke somme gelds, ter betaling van een gedeelte des aandeels van dat Gewest in de algemeene lasten, naar den Haag te brengen. Zijne reis werd terstond gestuit; ook deden de Staten op den 8sten van wijnmaand afkondigen, dat de ingezetenen geene penningen, uit welken hoofde ook, aan ingezetenen van Holland schuldig, zouden hebben te voldoen, gedurende de overweging dezer zaak bij de Staten der Provincie. Tevens deden Burgemeesteren en Raad van Groningen twee Amsterdamsche beurtschepen en de koopmanschappen van eenen Hollandschen kramer ter markt, bij vooraad, in beslag nemen. — Vijf dagen later deden de Staten nog twee afkondigingen, strekkende de eene tot beslaglegging op alle effekten, schulden en goederen, den Hollandsche ingezetenen toebehoorende in de Provincie, om daaruit de ingezetenen derzelve schadeloos te stellen voor hetgeen hun in Holland toekwam; — de andere, om de ingezetenen te verwittigen, dat zij niet, dan op hun eigen gevaar, koop-

koopmanschappen naar Holland konden zenden. — Ten zelfden dage zonden zij ook een' brief aan de Staten van Holland ter kennisgeving van het een en ander, doch waarvan men alleen de wissels der krijgslieden, ter betaling van Holland staande, doch bij hen in bezetting liggende, bij voorraad had uitgezonderd. — *Zij* gaven tevens kennis aan H. H. M. van de redenen des oponthouds van hun aandeel in de algemeene lasten, met verzoek, dat een veiliger weg mogt worden aangewezen, om hetzelve ter bestemde plaats te doen komen.

Gefchil tusschen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

Op den 23sten derzelfde wijnmaand besloten de Staten van Stad-en-Lande, zich te beklagen bij de Staten der vijf Gewesten, in dit verschil niet betrokken. *Zij* deden dit bij gelijkluidende brieven, waarin zij bijbragten: „dat de geldleening oorspronkelijk ten algemeenen behoud des Lands was geschied, en dat daarvoor de effekten en goederen der ingezetenen zelve geenszins waren verbonden; — dat in den jare 1720, wanneer eenige Gelastigden van H. H. M. gezonden waren, om over de dringendste schulden der Provincie eenen vasten voet te beramen, en tevens op de betaling dezer schulden te dringen, die Heeren nogtans, uit aanmerking van het onvermogen der Provincie, om, behalve het verschuldig-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

digde aan de Generaliteit, in eigene noodwendige lasten behoorlijk te voorzien, deze fchuldvordering ter zijde hadden gefteld, met de verklaring, dat van brave bondgenooten niets meer kon worden gevergd; — dat hetzelfde had plaats gevonden in den jare 1734, wanneer Gemagtigden van H. H. M. ook tot deze betaling, onder anderen, aanmaning doende, daarvan almede, bij blijk van volftrekt onvermogen, hadden afgezien; — dat voorts in den jare 1751 wijlen Zijne Hoogheid, den hulploozen ftaat der geldmiddelen inziende, ook buiten deze fchuld, waarop toen zelfs geen acht was geflagen, had geoordeeld, dat van deze Provincie, boven het houden van de gewone en buitengewone ftaten van oorlog, de betaling der loopende vorderingen en onderftanden en noodwendigheden in de Provincie, niets meer kon worden gevergd, dan de voldoening van *f* 250,000 's jaarlijks aan de Generaliteit, waarvoor alle de goederen der Provincie niet alleen verbonden, maar zelfs andere posten van ontvang bijzonder waren verpand; waarom Z. H. dan ook geene zwarigheid had gemaakt te verklaren: dat het Gewest met de betaling van verdere fchulden niet zou worden gemoeid; — dat men, na verloop van fchier eene halve eeuw weder was opgekomen met die oude vorderingen, die,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad - en - Lande.

die voor weinige jaren nog zoo laag waren gerekend, dat men ze voor acht of tien ten honderd had geveild, en wier tegenwoordige houders hunne aandeelen voor zeer geringen prijs hadden aangehandeld of bij erfenisfe verkregen; — dat deze houders, naar geene fchikkingen hebbende willen luisteren, bij geregtelijk bevel den eisch hadden gedaan van *f* 862,164, met meer dan honderd duizend guldens vermeerderd, en zich renten wegens het regterlijk verwijl nog daar en boven voorbehouden; — dat de Staten, geenen fchijn van infchikkelijkheid ziende, den 27ften van flagtmaand des vorigen jaars met wijlen de Vrouwe Gouvernante in overlég waren gekomen over de beste wijze om deze zaak ten einde te brengen, en aan Hoogstdezelve den voorflag hadden gedaan, om zich door eene geldleening ten laste der provincie in ftaat te ftellen, om met vijftien ten honderd de achterftallige lijfrenten binnen zes maanden aan derzelver houders te voldoen; waarvan men dan ook kennis had gegeven aan de Staten van Holland, met verzoek, om daartoe J. ROETERS met de zijnen wel te willen doen neigen. — Wenfchelijk noemden zij het, dat de Staten van Holland hun befluit buiten werking hadden gefteld gedurende de minderjarigheid van den Erfftadhouder, als den

I. BOEK II. HOOFDST.

1759.

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

eenigen, aan wien in gefchillen tusfchen Bondgenooten het regt van flisfing toekwam, ten einde eene verwijdering tusfchen deze Bondgenooten ware voorgekomén; terwijl zij het beflag op der ingezetenen goederen onregtmatig verleend, en de behandeling dezer zake ftrijdig met de Unie noemden, bij wier 1fte, 16de en 17de artikel de Bondgenooten in zoo verre van derzelver eigene fouvereiniteit hadden afgezien, om derzelver gefchillen en oneenigheden niet door geweld, gelijk de fchadeverhalingen waren, maar door vriendelijke en zachte middelen uit den weg te ruimen. — Ten flotte merkten zij aan, welke zwarigheden ook den ingezetenen van andere provinciën boven het hoofd hingen, wanneer zulk een voorbeeld door houders van nog fterkere fchuldbrieven werd gevolgd, daar nu bij hen reeds alles in een' ftaat van verwarring was gebragt, en zij, bij onvermogen om aan duurbezworene verbindtenisfen met de Generaliteit te voldoen, onnut voor het Bondgenootfchap ftonden gemaakt te worden; weshalve zij vertrouwden, dat de provinciën wel zouden willen zamenfpannen, om de Staten van Holland van hunne befluiten te doen afzien, en de beflagnemingen fchadeloos te doen opheffen (1)."

Op

(1) Jaarb. 1759. bl. 1062—1077.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad - en - Lande.

Op den 2den van flagtmaand eerst namen de Staten van Holland hunne befluiten op de brieven van die van Stad - en - Lande van den 15den van herfstmaand en den 13den van wijnmaand, alsmede op derzelver brief van die dagteekening, aan H. H. M. omtrent de afzending van derzelver aandeel voor de Generaliteit. Ingevolge dier befluiten werd eene afkondiging bepaald, zoo ter kennisgeving aan de ingezetenen van Holland van de ware toedragt der zake en de billijkheid der handelwijze, als tot meerderen nadruk der middelen, reeds in het werk gefteld, om het onredelijk gedrag bij de andere provincie tegen te gaan, wordende daartoe alle ingezetenen vermaand, alles onder zich te houden, wat aan ingezetenen van Groningen en Ommelanden zou mogen toebehooren, op ftraffe van zich aan beflagfchennis fchuldig en aan eene tweede voldoening bloot te ftellen; — voorts kennis gegeven aan H. H. M. van den ftaat der zake, en tevens vrij geleide naar den Haag verleend voor de gelden, die aan de Generaliteit uit Groningen zouden gezonden worden; — en aan de Staten dier provincie een brief gefchreven, waarbij vroegere verwaarloozing van gedane aanfchrijvingen en onvoegzaam verwijl van antwoord op den jongften brief dezer Staten, werden voorgeworpen en

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

het genomen besluit tot volhouding en strengeren gang in de genomene maatregelen werd bekend gemaakt (1).

Gefchil tusfchen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

Juist ten zelfden dage besloten de Staten van Stad - en - Lande niet alleen openlijk bevel te geven voor de opzigters op de sluikerijën aan de grenzen, om alle Hollandsche schepen in beslag te nemen, maar ook om allen, die aan Hollandsche ingezetenen iet mogten hebben te verantwoorden of schuldig zijn, daarvan naauwkeurige opgave te doen aan den Geheimschrijver der provincie, op eene boete van honderd dukatons, half ten voordeele van den aanbrenger en half ten bate van de armen (2).

De afgevaardigden van de provincie Utrecht deden het eerst het voorstel aan H. H. M., om alle mogelijke middelen te helpen aanwenden ter bijlegging der ontstane geschillen tusschen de twee provinciën, als ten hoogste hinderlijk voor de ingezetenen van die en andere gewesten, die bij het aanhouden van vervoerde goederen kwamen te lijden. Op dit voorstel en tevens op de kennisgeving door die van Holland vroeger gedaan wegens den staat der zake, werd den 21sten van slagtmaand

(1) Resol. Holl. 1759. 2 Nov.

(2) Jaarb. 1759. bl. 1077.

Digitized by Google

maand besloten: „de goede diensten van H. H. M. aan de Heeren Staten der beide provinciën aan te bieden ter bijlegging van het gerezen verschil, terwijl aan elk derzelven, bij onderscheiden brieven, werd voorgehouden, wat in de wijze van handelen ter dier zake min voegzaam was voorgekomen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

De Staten van Stad-en-Lande hadden reeds hunne ontschuldigingen en klagten wegens hardheid en geweld ter tafel van H. H. M. doen brengen ter wederlegging van het geen de afgevaardigden van Holland aldaar hadden voorgedragen, met de betuiging, dat zij de goede diensten van H. H. M., ten beste hunner provincie, zouden afwachten; voor God, voor alle Bondgenooten en de nakomelingschap zich onschuldig en onverantwoordelijk noemende voor de heillooze gevolgen van het onregt en geweld, hunnen ingezetenen en hunner provincie aangedaan; — en namen alzoo de aangebodene bemiddeling gaarne aan, hebbende daartoe reeds gemagtigden van hunne zijde benoemd en de opheffing der beslagneming beloofd, zoodra zulks door de Staten van Holland zou gedaan zijn.

Dezen toonden zich even bereidvaardig, om de bemiddeling aan te nemen, en benoemden daartoe ook hunne gemagtigden, maar in het uitdrukkelijk vertrouwen, dat noch H. H. M.

 noch

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Geschil tusschen de Staten van Holland en die van Stad-en-Lande.

noch iemand der Bondgenooten hen zouden dringen af te zien van de genomene maatregelen, ten zij hun ernstiger aanbiedingen van voldoening werden voorgesteld; terwijl zij inmiddels J. ROETERS met de zijnen bevalen, tot naderen last van H. Ed. Gr. M. niet voort te gaan op hunne beslagneming, maar alles dien aangaande te laten in state. Ook zorgden de Staten van Holland, in een zeer breed vertoog aan H. H. M., te antwoorden op alle de punten, welke in dat der Staten van Stad-en-Lande ter eigene ontschuldiging en ten bezwaar van die van Holland waren ingebragt (1).

Zoo werd dan nog de staat van openbaren krijg tusschen twee Bondgenooten in dit zelfde jaar gestuit, hoewel de bevrediging tot laat in het volgende aanhield. Maar één der gewesten had al aanstonds na het overlijden van de Vrouwe Gouvernante een stedelijk geschil zien rijzen, hetwelk dadelijk krijgsgeweld ter beslissing scheen bij de hand te zullen nemen.

Te Kampen, waar, in den jare 1755, de groote meerderheid der gezworene gemeente zich met tegenverklaring had verzet tegen het re-

(1) Gen. Resol. 1759. 15 Oct., 6, 19 en 21 Nov., 13, 18 en 31 Dec. — Die van Holland beweerden stellig, dat wijlen de Vrouwe Gouvernante zich de regten der schuldeisschers had aangetrokken.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

reglement van voogdij, voor zoo ver het de keure der regering betrof (1), had die keur naar gewoonte plaats op den 9den van louwmaand, en werd den volgenden dag de brief aan H. K. H., op het vernemen van Hoogstderzelver veegen ſtaat, met een' renbode naar den Haag gezonden. Bij deszelfs komst had reeds het ſterfgeval plaats. De magiſtraat zond nu, ingevolge het gemeld reglement, de gedane keur aan de Staten van Overijsſel, na wier goedkeuring dezelve, ten overſtaan der gezworene gemeente, overging tot de beëediging en afkondiging der nieuwe regering: doch niet zonder tegenſpraak der gezworene gemeente, als hebbende zij dat reglement niet erkend, hetwelk verklaringen en tegenverklaringen te weeg bragt, waaraan de magiſtraat zich weinig bekreunde.

De gezworen gemeente leverde daarop in lentemaand een vertoog in bij de Staten van Overijsſel, waarin zij beweerden: „een reglement door de regering te zien ſtaande houden, hetwelk zij niet had aangenomen, maar waar tegen zij zich op het duurſte had verklaard; terwijl toch de regering en de gezworene gemeente, als twee ligchamen, de ſou-

(1) Zie D. 1. bl. 54.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

Geschil tusschen de Regering en Gemeente te Kampen.

souvereiniteit der stad vertegenwoordigende, over elkander niet konden gebieden; dat wel de minderheid der gezworen gemeente in dat reglement had toegestemd, en wijlen H. K. H. daaromtrent eene beslissing had verleend, maar dat, in alle gewone gevallen, de minderheid zich aan de meerderheid moest onderwerpen, en zelfs daar, waar het regten en voorregten raakt, alleen bij eenparigheid mogt worden besloten, terwijl Hare Hoogheid in deze hare eigene zaak had beslist, 't welk geen Vorst of Prins, hoe groot ook, vermogt te doen; weshalve men vertrouwde, dat de Staten hen, die voor de regten en voorregten pleitten, door de voorvaders met goed en bloed verdedigd, niet zouden bezwaren, maar beschermen tegen denzelfden magistraat, welken zij alleen voor dit jaar hadden gekozen, bij aldien zij mogten onderstaan de gezworene gemeente en burgerij zoodanig aan hunne magt te onderwerpen, dat dezelve genoodzaakt zoude worden, met eenen M. LEPIDUS, bij het volk te moeten klagen: „zij die gesteld zijn, om „ons regt te bewaren en voor te staan, heb„ben de magt van hunne bedieningen tegen „ons gekeerd."

De tijd van de verpachting der gemeene middelen intusschen genaderd, en daartoe bij de Staten een besluit genomen zijnde, waarop ook

ook de toeftemming der gezworene gemeente van Kampen moest worden verzocht, betuigde dezelve zich, ter handhaving van haar regt, genoodzaakt te vinden, om vooraf aan te dringen, dat het reglement van voogdij, voor zoo verre het de keure der ftad betrof, werd verworpen, kunnende zij tot geen ander overleg overgaan, bevorens de regering deze nieuwigheid had afgedaan en verklaard, de gezworene gemeente te zullen laten bij hare oude regten, voorregten en vrijheden.

1759. Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Het berigt hiervan ter Staatsvergadering veroorzaakte hinderlijke vertraging in derzelver raadflagen, weshalve zich twee Afgevaardigden naar Kampen begaven, om hunne goede dienften ter wegneming dezer hindernis aan te wenden, terwijl tevens een brief aan den magiftraat afging, om aan denzelven het groot bezwaar daarvan onder het oog te brengen. — De regering riep dan andermaal de gezworen gemeente op, en nu was derzelver befluit: „dat zij zich onfchuldig hield van alle de ongelegenheden, die uit het drijven der regering alleen ontftaan moest gerekend worden, en dat zij, de zaken der ftad geenszins met de belangen der provincie willende vermengen, wel kon lijden, dat de verpachting, zoo ver het de provincie betrof, gefchiedde; doch, wat de

I. BOEK. II. HOOFDST. 1759.

de ſtads belastingen aanging, moest zij blijven bij de jongst gedane verklaring (1)."

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

In den eisch der gezworene gemeente niet kunnende komen, en het verpachten der ſtedelijke accijnſen en andere belastingen even min kunnende uitſtellen, vond de magiſtraat eene aannemelijke reden, om daartoe over te gaan op denzelfden voet, als in den vorigen jare, met bloote *voorkennis* der gemeente. Deze kennisgeving droeg aan het hoofd den ongewonen titel van *poincten van Communicatie*, daar anders het woord was *van Deliberatie*; en dit alleen was genoeg, om haar door de Gemeentslieden van de hand te doen wijzen, bewerende zij: „ingeſteld en zamengeroepen te zijn, niet om de bevelen der regering te ontvangen, of om ſlechts eenige mededeeling te hooren, maar om over zaken te raadplegen." De regering ging niet te min voort met de verpachting der ſtedelijke lasten, onder herhaalde kennisgeving, maar met redengeving tevens, waarom zij oordeelde de raadpleging der gezworene gemeente hiertoe niet te behoeven, eensdeels, om dat het uit de boeken der beſluiten van Raad en Meente bleek, reeds van oude tijden af, dat de opheve der ſtedelijke lasten, zonder eenige nieuwe toe-

(1) Jaarb. 1759. bl. 698—705 en 999—1004.

toeſtemming te vragen, jaarlijks was gebleven op denzelfden voet, ten ware het den Raad of der Meente voorgekomen was, eenige verandering voor- en eenparig vast te ſtellen, waarvan dan gemeenlijk op Peter-avond de voordragt was gedaan; ten anderen, om dat het meermaals gedane voorſtel ter ontheffing van zekeren last, door de regering niet had kunnen worden ingewilligd, als zijnde dezelve verbonden voor de renten van eene, in 1752 opgenomene, hoofdſom van *f* 24,000.

Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Door dezen maatregel had men den hinderpaal wel bezijden gegaan, maar niet weggenomen. Men zag aan den kant der gemeente de aanſtaande regeringsbeſtelling met ongeduld tegen. In het najaar waren twee leden door den dood ontvallen aan het negen- en twintigtal, hetwelk zich met den Burgemeester ROLDANUS aan het hoofd, tegen het reglement van voogdij bleef verzetten. Nu toch zou het moeten beſlist worden, of dat reglement door de regering zou kunnen worden ſtaande gehouden.

Op den zuiveringsavond, dus genoemd, om dat de Gemeentslieden zich alsdan hadden te zuiveren van al, wat hen zou kunnen beletten, om des anderen daags met reine harten en handen, ter boone (ter keuze) te gaan, zijnde den 8ſten van louwmaand, kwamen de 1760.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

leden der regering en der gezworene gemeente in vollen getale, uitgenomen den voorzitter der laatstgemelde, door ziekte verhinderd, op de raadkamer bij een. Volgens gebruik werden eenige oude befluiten, tot de keur betrekkelijk, voorgelezen, waaronder ook het regeringsreglement van 1675, voor zoo ver het de regeringsbeftelling der ftad aanging; doch onmiddellijk daarop liet de regering volgen: „alles voor zoo verre daarin bij de „tijdelijke befchikkingen van het reglement van „voogdij geene verandering is gemaakt." Terftond werd door eenige gezworenen geantwoord: „geen reglement van voogdij te „kennen, noch te willen in acht nemen." De magiftraat verwijderde zich, en *deed* daarna aan de Gemeentslieden voordragen: „om, vermits eenige leden der gezworene gemeente den gewonen keurnooten-eed onvoegzaam hielden, ingeval er gedurende de minderjarigheid van den Stadhouder geene plaats van regering open viel, dien eed nu niet van de keurnooten te vergen." — Men antwoordde eenparig: „dat men op morgen, zonder aan het reglement van voogdij te denken, onder den gewonen eed zou overgaan, om tien Schepenen en vier Raden te kiezen, vindende zich niemand hunner op dien eed bezwaard." — De betuigde magiftraat den eed

eed te zullen toelaten, zonder daarmede iet te vergunnen en tot iet te magtigen, hetgeen met dat reglement zou ſtrijden. Doch ook deze toelating werd onnoodig verklaard, en alle voorbehouding verworpen, zullende de keur-eed naar oud gebruik geſchieden. Men ging tevens voort ter vervulling van de twee, door verſterf, opengevallen plaatſen; hetgeen met eenparige ſtemmen geſchiedde: doch de verkozenen moesten, indien men de zaken als voor 1747 behandelde, terſtond door de regering beëedigd worden, hetwelk, volgens het *reglement van voogdij*, naar de goedkeuring van de Ridderſchap en ſteden moest wachten. Het eerſte verlangde de gemeente, doch werd door den magiſtraat geweigerd, die eeniglijk toeſtond, dat de gekoozene gemeente overging tot de zuivering van haar ligchaam, gelijk het heetede, waartoe deze dag geſchikt was; zoo als zulks dan ook geſchiedde.

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Des anderen daags 's morgens te zeven uren kwamen de beide ligchamen ter Raadkamer, om gezamelijk de keurpredikatie te gaan bijwonen. Het lid der gezworene gemeente, welk het voorzitterſchap waarnam, verzocht den magiſtraat, derzelver twee nieuw verkozene leden nu nog wel te willen beëedigen. De voorzittende Burgemeester antwoordde: „dat die leden bij Hunne Wel-Ed. Hoog Acht-

I. BOEK. II. HOOFDST.

1760.

Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Achtbr. niet bekend waren." Nu werden de namen en het befluit van Raad en Meente op het doen der keuze voorgelezen, en begaf men zich in ftatelijken trein ter kerke. Daarbij viel het, als eene opmerklijke nieuwigheid, in het oog, dat een ordonnantie-fergeant van de bezetting, hoedanig een zich daags te voren voor de Raadkamer gefteld had, nu ook met zijn' hellebaard aan het ftadhuis ftond, den trein naar de kerk vergezelde, gedurende de Godsdienstoefening achter de bank van de Regering post hield, en na het eindigen derzelve weder op het ftadhuis kwam. Dit fcheen in de oogen der gezworenen een blijkbaar teeken, dat de Regering gezind was haar ftuk ftaande te houden, des noods met gewapende magt. Men vernam ook, dat den vorigen, zoo wel als dezen, dag, de wachten waren vermeerderd, eenige ruiters-paarden hadden gereed geftaan en de bezetting zich binnen hunne kwartieren bij een had gehouden.

Uit de kerk ter Raadkamer teruggekeerd, ging men over tot het trekken der boonen. Het lot viel zoo, dat een der zeven leden, die het met den magiftraat hielden, en elf der anderen de gouden boonen trokken. Dezen werd de gewone keurnooten-eed voorgelezen, dien zij in handen van den voorzittenden Burgemeester, zonder eenig tegenzeggen, afleg-

den

den. De overige gezworene gemeente verliet nu het raadhuis, doch de magiſtraat bleef bij een, en liet den keurnooten weten, dat hij vergaderd zou blijven, tot dat zij aan hem de keur zou hebben overgegeven, om die ter goedkeuring aan Ridderſchap en Steden, ingevolge de beſchikking op de voogdij, over te brengen. — De keurnooten, hieraan niet willende voldoen, begeerden de gedane keur openlijk bekend te maken; doch de ſekretaris zeide, dat hem dit verboden was; de bode weigerde de klok van afkondiging te trekken, en weldra kwam het bedreigend beſcheid van den magiſtraat: „dat deze weigeringen op deszelfs last plaats hadden, en dat de keurnooten zich wel hadden te beraden, vermits de magiſtraat anders zoodanige ſchikkingen zou maken, als dezelve vermeende te behooren." De keurnooten bleven de overlevering der keur, bevorens derzelver afkondiging, weigeren, en nu werd hun verklaard: „dat de oude Burgemeesters zich, ingevolge het reglement van voogdij, voor aanblijvende hielden." De anderen betuigden daartegen, niemand voor dezen jare, dan de door hen verkozenen, te zullen erkennen. Men deed hun aanzeggen, dat zij ontſlagen wern; zij weigerden dit ontſlag, doch vonden geene ge-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

gelegenheid, om hunne keur behoorlijk te laten aflezen.

Geschil tusschen de Regering en Gemeente te Kampen.

De gezworene gemeente wendde zich met een vertoog over het willekeurige, aanmatigende en gewelddadige, zoo als het in hare oogen scheen, in den gewaagden stap van den magistraat tot de Staten der Provincie, derzelver bescherming en handhaving inroepende, onder de sterkste tegenverklaring tegen alle besluiten of toestemmingen, van welken aard ook, door de oude Burgemeesters ter Staatsvergadering uit te brengen. — Alhoewel den 9den van sprokkelmaand ter hand gesteld aan derzelver voorzitter, den drost VAN ZALLAND, bleef dit vertoog tot den 18den van lentemaand, den eersten dag dier vergadering, in 's voorzitters handen.

Inmiddels moest de jaarlijksche vergadering van Raad en Gemeente op den 21sten van sprokkelmaand plaats hebben, bevorens welke de rekeningen van de stads domeinen en geestelijke inkomsten gedaan, en door acht leden, vier uit den Raad en vier uit de Gemeente, nagezien moesten worden. Daartoe werd de 13de bepaald, en het oudste lid dier Kommissie deed de oproeping naar gewoonte. Drie van de vier leden uit de Gemeente, behoorende tot derzelver meerderheid, onttrokken zich aan deze oproeping. De vierde, die

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

die door den magiſtraat was benoemd in plaats van den gemeensman, in het vorige jaar overleden, was een der minderheid uit de gemeente, welke zich tegen het gedrag der meerderheid had verklaard, en woonde het nazien der rekeningen bij. Derzelver openbare afhooring en ſluiting werd op den 19den vastgeſteld. De gezworene gemeente nu bij een zijnde, vroeg de voorzitter: „of men met Burgemeesters, die zich zelve hadden gecontinuëerd, kon handelen." De meerderheid hierop antwoordende: „dat men niet kon handelen met de Heeren, die boven waren;" las de voorzitter eene verklaring voor, gerigt aan die Heeren, die in den jare 1759 als Burgemeesters, Schepen en Raden hadden geregeerd, ſtrekkende om hen te doen weten: „dat zij door de gemeente niet werden erkend voor een wettige magiſtraat, maar dat deze daarvan overal bekendmaking zou doen, in het vertrouwen, dat zij onder de Regenten van het lieve vaderland nog wel zulke beminnaars van de vrijheid zouden vinden, die hen als Bondgenooten hunne regten en voorregten zouden willen helpen verdedigen en beſchermen." — Dezelfde groote meerderheid beſloot, dat deze verklaring bij de oude Burgemeesters zou worden ingezonden, waartoe de oudſte ſekretaris terſtond geroepen en gelast

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

werd. Terwijl dit gefchiedde fcheidde de voorzitter de gemeente: doch twee van de zes leden, de minderheid uitmakende, vervoegden zich onmiddellijk bij den magiftraat, met betuigingen van geen deel te hebben aan die verklaring, en wel te willen weten, hoe zij zich zouden gedragen. — Ook op dezen dag had men twee grenadiers voor het ftadhuis geplaatst gevonden en een' fergeant bij de vergaderkamer de wacht zien houden.

De raadpleging over de gedane verklaring werd tot den volgenden dag bij den magiftraat uitgefteld, die niettemin voortging met het afhooren en fluiten der rekeningen, hetgeen dan ook in tegenwoordigheid der zes teruggebleven leden der gemeente met ongeflotene deuren, naar gebruik, gefchiedde.

De raadflag van den volgenden dag kwam hierop uit: „dat de magiftraat, na vele minnelijke, doch vruchtelooze, pogingen, om de gemeene zaak in rust en goede orde, en de tegenftrevende leden binnen de palen van redelijkheid en van hunnen pligt te houden, zich eindelijk genoodzaakt vond om zelf de zaken ter harte te nemen, en gebruik te maken van het hoog gezag, hun van God en het volk te dien einde verleend en toevertrouwd; en daarom, na rijpe overweging van alles, een befluit te nemen, om, in hoedanigheid van reg-

regters, tegen de wederstrevige leden alzoo te handelen en te verstaan, als men naar bevinding van zaken zou oordeelen te behooren; met verklaring wijders, dat zij alle te zamen en elk derzelven in het bijzonder werden gehouden voor met er daad gesteld buiten de waarneming van derzelver ambten en verdere bedieningen, daartoe behoorende, tot dat Hun Wel-Edelen Hoog Achtbaarheden nader over deze zaak geraadpleegd en een eindbesluit genomen zouden hebben."

Gefchil tusfchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Ter uitvoering van dit besluit, hetwelk de magistraat als het zachtste middel wilde aangezien hebben tegen gemeentsmannen, die zelve zich reeds onttrokken hadden aan het edelste gedeelte hunner pligten, zoo als dezelve het deed voorkomen, vond men goed alleen de minderheid der gezworene gemeente tegen den volgenden dag op te roepen. Men besloot tevens, aan drie leden der meerderheid, die aan de beurt stonden in de begeving der rentmeesterschappen, onder het oog te brengen, dat men hen zou moeten voorbijgaan, indien zij, voor den avond, den magistraat geene genoegdoening gaven: doch hieraan werd door dezen geen oor geleend, en hunne plaatsen werden nu aan drie leden der minderheid, die in den rang volgden, door den magistraat begeven. Twee der drie voorbij-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

geganen deden herhaalde poging om plaats te nemen in de rentkamer, doch zagen zich, door de dienaars van het ſtadhuis, van voor de geſloten deur afgewezen.

Gefchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Tegen de zamenkomst der Staatsvergadering, in dit jaar te Kampen zelf te houden, ſtelde de meerderheid der gezworene gemeente een tweede beklagſchrift over het gedrag van den magiſtraat, in verwachting, dat de Staten haar niet geheel en al zouden overgeven aan het onbepaald gezag, hetgeen deze Heeren met alle magt aan zich zochten te trekken. — Beide vertogen werden wel in de Vergadering der Staten gelezen, doch aan den magiſtraat van Kampen verzonden. — Deze leverde de keur, waarbij hij zelf zich aanblijvend had verklaard, bij de Staten in, die terſtond, in naam van den minderjarigen Erfſtadhouder, werd goedgekeurd.

De afkondiging dezer goedkeuring geſchiedde van den raadhuize; de aanſtelling der ambtenaars had plaats, met voorbijgang der tegenſtrevende gemeentsmannen; de zeven leden der minderheid werden alleen als zoodanige erkend, met wien alle ſtaatszaken behandeld en alle geldmiddelen geregeld werden, ingevolge waarvan het conſent der ſtad in de Vergadering der Staten werd ingebragt.

Ten derdemale vervoegde zich de, voorbij-

bijgegane, meerderheid tot de Staten, om denzelven de heillooze gevolgen hiervan te vertoonen, waaraan zij betuigden zoo weinig deel te willen hebben, dat zij bereid waren zich met de Heeren, die thans als Burgemeesters regeerden, te bevredigen op zulke voorwaarden, als redelijkerwijze, overeenkomstig hunnen eed, en behoudens een onbesmet geweten voor God, zonder krenking van het gezag van den Erfstadhouder, van hen zou kunnen gevorderd worden. — Ook dit beklagschrift werd, steil weg, in handen gesteld van den magistraat, die van zijne zijde goedvond een historisch verhaal van al het voorgevallene ten aanzien der uitvoering van het reglement van voogdij op te stellen en in het licht te geven. Hetzelve was door alle de leden goedgekeurd, uitgezonderd den Burgemeester ROLDANUS.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Geschil tusschen de Regering en Gemeente te Kampen.

Om in het volgende jaar alle nieuwe tegenstreving bij den keurdag voor te komen, schafte de magistraat de keurpredikatie en den keurnooten-eed af, en liet door de zeven gemeentsmannen, die door denzelven erkend werden, twee nieuwe kiezen in de plaats van die, welke in den vorigen jare door de meerderheid verkozen, maar niet beëedigd waren. De keur geschiedde toen onverhinderd, en werd met de goedkeuring der Staten bekrachtigd.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

tigd. De geheel verwaarloosde meerderheid deed nu eene vierde poging bij de Staten, om al het onwettige van dezen handel in het licht te ſtellen, met de bede alleen, dat dit nevens de drie vorige klaagſchriften in de aanteekeningen der Vergadering mogt worden gevoegd, op dat het blijken mogt, dat zij H. E. M. van deze handelwijze niet hadden onkundig gelaten: de magiſtraat deed daar tegen voorſtellen, dat H. E. M. mogten verſtaan, dat voortaan geene ſtukken van de wederſtrevige leden uit de gezworene gemeente door den voorzitter zouden mogen aangenomen of ter lezing voorgebragt, maar ongelezen weder terug moeten gegeven worden; en de Staten vonden goed zich met dit voorſtel te vereenigen.

Geſchil tusſchen de Regering en Gemeente te Kampen.

Burgemeester ROLDANUS had intusſchen reeds ondervonden, hoe ver zijne ambtgenooten, op den ſteun der Staten ſtout, durfden gaan in zich te handhaven. Juist voorzittende tegen dat eene vergadering van Raad en Gemeente moest worden gehouden, had hij de zeven en twintig wederſtrevige leden zoo wel, als de zeven anderen, willen doen oproepen, en daartoe reeds bevel aan den bode gegeven: maar de overige Heeren hadden zich niet bepaald bij een tegenbevel zijner orders; zij hadden den volgenden dag, zijnde

den

den 21sten van sprokkelmaand, goedgevonden, den Heer ROLDANUS niet meer toe te laten bij hunne raadplegingen over deze aangelegenheden, maar hem bij dezelve te doen opstaan, en zich verwijderen, en hem bij dergelijke vergaderingen niet meer op te roepen, met voorbehouding van zoodanige nadere bepalingen hieromtrent, als Schepenen en Raden zouden oordeelen te behooren. — In den vollen Raad werd den Burgemeester dit besluit voorgelezen: zijne grievende smart overleefde hij niet langer dan zes maanden.

Geschil tusschen de Regering en Gemeente te Kampen.

Ook dit spoorde de meerderheid der gezworene gemeente, die zich nog altijd als zoodanig beschouwde, aan, om eene regtvaardiging van haar gedrag in het licht te geven: maar de magistraat, dezen tegenhanger van zijn historisch verhaal niet duldende, liet de afdrukken bij de boekverkoopers ophalen, en verbood daarvan alle vertier, op eene boete van *f* 300; noemende hetzelve, in eene publikatie, schadelijk en schandelijk wegens ontallijke onwaarheden, verdichtselen, verdraaijingen en allerhatelijkste aanmerkingen; en bevelende allen, wier namen daar achter waren gesteld, zich stil, eerbiedig en gehoorzaam te gedragen, onder bedreiging van, bij foute, tegen dezelven nog te zullen voortgaan, zoo als men naar de omstandigheden zou bevin-

I. BOEK. II. HOOFD'T. 1760.

den te behooren (1). — Aldus eindigde een burgertwist, die uit ſtijfzinnigheid der gezworene gemeente in 1755 mogt ontſtaan zijn, doch met zoo groote ſteilte, aanmatiging en hardheid bij de regering der ſtad en met zoo veel ſmaad en onverſchilligheid bij de Staten der provincie was bejegend, dat daarbij alle ſchijn zelfs van vaderlijk beſtuur was verwaarloosd, en het bitter gevoel daarvan diep moest doordringen bij de gemeente; terwijl de laatſte maatregel het algemeen gevoelen het meest tegen de regering voorinnam.

Geſchillen over de regering te Zutphen en te Bommel.

Op het laatst van het jaar 1759 was ook te Zutphen een geſchil ontſtaan over de bevoegdheid eener benoeming tot Schepen, uit hoofde van bloedverwantſchap met een lid in den Raad, hetwelk eerst in 1761 werd afgedaan door de Staten van Gelderland, overeenkomſtig de uitſpraak, door den magiſtraat hierin gegeven. Hetzelve bragt wel vele verklaringen en tegenverklaringen, vertogen en gedenkſchriften voort, maar had niets ontrustends

(1) Jaarb. 1760. bl. 960—1107 en 1234—1237. — *Historisch verhaal van het voorgevallene te Kampen, betrekkelijk tot het ter uitvoerbrengen van het Reglement van Tutele; en Justificatie van het gedrag der groote meerderheid der gezworene gemeente der ſtad Kampen enz. te Zutphen* 1760.

tends of zelfs belangrijks voor het algemeen (1). — Schier gelijktijdig deden de Staten van Gelderland uitspraak ten voordeele van den magistraat van Bommel over de benoeming van eenen kwartiersman, waartoe gemeentslieden aan denzelven het regt hadden betwist (2).

Geschil over de regering in Zeeland.

In Zeeland werd almede een geschil beslist, hetwelk van louter letterkundigen aard was, doch zoo wel uit dien hoofde, als wegens den persoon wien het betrof, belangrijk kan voorkomen. Mr. L. P. VAN DE SPIEGEL, in zomermaand 1759 tot geheimschrijver te Goes aangesteld, werd in wintermaand in benoeming gebragt als Raad dier stad. De benoembaarheid vorderde, volgens het reglement van 1720, *dat men ten minste was geweest drie jaren poorter en burger, of getrouwd zijnde met eene ingeboren burgeresse den tijd van één jaar.* Twee leden van den Raad, vernomen hebbende, dat men, buiten hen, zich hierover had verstaan, hadden eene verklaring gereed gemaakt tegen de benoembaarheid van VAN DE SPIEGEL, als hebbende hij geen dier vereischten, zijnde slechts *vijf*

(1) Jaarb. 1760. bl. 691—888 en 419—520.
(2) Jaarb. 1761. bl. 279—318.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Gefchil over de regering in Zeeland.

vijf maanden getrouwd met eene ingeboren burgeresse. Te vergeefs werd hun onder het oog gebragt, dat het, door behoorlijke zinscheiding, moest verstaan worden, dat het poorter- en burgerschap van slechts één jaar gevorderd werd bij hem, die met eene burgeres was getrouwd; zij wilden van geene zinscheiding weten, maar verstonden het, dat er *een vol jaar des huwelijks* vereischt werd. — De benoeming, volgens het voorschrift des reglements van voogdije, gezonden zijnde aan de vijf voorzittende leden van Staat, wendden zich de tegensprekers tot dezen met een vertoog van redenen van bezwaar. De regering van Goes, hiervan verwittigd, vaardigde een tegenvertoog af, ten bewijze, dat de zinscheidingen volstrekt noodzakelijk waren, zoowel om het artikel overeen te brengen met eene echte aanteekening, welke nog bij een' Oud-raad berustede wegens deszelfs bedoeling, als om het op zich zelven een' redelijken zin te doen behouden. — De Vergadering der vijf voorzittende leden oordeelde, dat het hier op de uitlegging aankwam van een privilegie, door den Souverein verleend, en alzoo door de volle Vergadering der Staten alleen te geven; en nu deze zaak gebragt zijnde ter tafel, werd met eenparige stemmen van alle de leden verklaard: „ dat de gedane benoeming

ming niet ſtreed met het gemeld artikel; dat de wederſpraak daarvan was ongegrond, en dat nu daarmede eens voor al deszelfs zin moest worden gehouden voor uitgelegd en bepaald." De verkiezing volgde de benoembaarheid van VAN DE SPIEGEL, en, om te voorzien tegen alle verder verkeerd begrip uit de bewoordingen, in het werk, getiteld *de Tegenwoordige Staat van alle Volken*, D. XX. bl. 58, voorkomende, werd door den Raad van Goes bij publikatie afgekondigd: „dat de tijd van één jaar burgerſchap genoeg was, ingeval van huwelijk met eene ingeboren Burgeres (1)." Gelijk de waardij eener naauwkeurige zinſcheiding, door zulk een geval, hoogst opmerklijk kan worden gemaakt bij alle geſchriften van wetgeving en ſtaat, zoo is het voor de geſchiedenis tevens belangrijk te vernemen, dat de, in het ongelijk geſtelde, leden ten aanzien van den benoemden perſoon den overigen niets toegaven in zucht om denzelven te bevorderen, wiens vroege ſchranderheid, als kind reeds, den wijzen W. VAN CITTERS zij-

Geſchil over de regering in Zeeland.

(1) Jaarb. 1760. bl. 384—406. Notul. van Zeeland 1760. 14 en 21 April. — In den *tegenwoordigen ſtaat* enz. leest men, ter aangewezene plaats: *ten minſte hebbende geweest drie jaren of burger, of één jaar getrouwd met eene ingeborene Burgereſſe.*

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

zijne toekomende vermaardheid had doen voorspellen (1).

Afdoening des geschils tusschen Holland en Groningen.

Niet voor laat in dit jaar kwam de bemiddeling van H. H. M. in de zaak van Holland en Groningen ten bedoelden einde, alhoewel de onderhandeling met Gemagtigden der beide gewesten in sprokkelmaand reeds aangevangen en aanhoudend voortgezet was. Die van Groningen wilden beginnen met de opheffing der beslagnemingen. Die van Holland wilden daarvan niet hooren, zonder dat het bleek, dat men in ernst aan de afdoening der oude schulden dacht. Nu bood Groningen vijf en twintig ten honderd voor erflijke schuldhouders en vijftien voor dezulken, die door inkoop eigenaars der lijfrenten waren geworden, en zulks op dragelijke termijnen: doch Holland vorderde vijf en zeventig ten honderd zonder eenige onderscheiding en op korte termijnen. De Gemagtigden van H. H. M. stelden eene bemiddeling voor. Gedurende dien handel, hief Groningen het beslag op de Hollandsche schepen op; doch hier kondigde men slechts eene opschorting van verdere beslagnemingen af tot den 1sten van zomermaand; welke men daarna verlengde tot den 1sten van oogstmaand, met ontheffing der Groningsche

(1) Scheltema *Staatk. Nederl.*

fche fchepen van onder het vroeger beflag. Als toen werd in de Vergadering van H. H. M. breed verflag gedaan van de geheele onderhandeling, die evenwel nog niet volkomen afgeloopen was, doch flechts een klein verfchil overliet. Ook dit werd door fchikkingen tusfchen Holland en Groningen eindelijk gevonden, zoodat op den 27ften van herfstmaand werd vastgefteld, dat de Heeren Staten van Stad-en-Lande aan de belanghebbenden bij de lijfrenten, van hunne achterftallen, die behoorlijk gewettigd werden, zestig guldens van de honderd zouden betalen, mits daarvan flechts tien in geld en vijftig in fchuldbrieven ten laste dier provincie, rentende twee ten honderd. Er gefchiedde nu eene oproeping van alle belanghebbenden binnen zekeren bepaalden termijn, en werd, na volkomene wettiging der fchulden, bevonden, dat aan hoofdfom en renten te vereffenen viel eene fom van *f* 1,109,313, en zulks met *f* 110,918 in gereeden gelde en *f* 554,644 in fchuldbrieven.

Afdoening des gefchils tusfchen Holland en Groningen.

Al terftond na den dood der Vrouwe Gouvernante was te Dordrecht geen geringe twist onder de regeringsleden ontftaan, die in het jaar 1761 eerst tot ftilte kwam, doch hier, bij gelijkfoortige ftoffe, eene voegzame plaats fchijnt te vinden. Dezelve mogt geheel ftedelijk gebleven zijn; hij hing te zamen met

Twist van Regeringsleden te Dordrecht.

een

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

een' overouden, die der regering van WILLEM III reeds lastig had gevallen, en den echten aard der ſtadhouderlooze ſtedelijke regeringen op nieuw ten toon ſtelde. WAGENAAR moest breed zijn in de vermelding van dien twist: wij kunnen bij dezen kort wezen, ſchoon wij, tot regt verſtand der zake, den oorſprong van het een en ander moeten ophalen.

Twist van Regeringsleden te Dordrecht.

In 1661 beſtonden drie regeringsleden van Dordrecht, waarvan twee broeders waren, eene overeenkomst aan te gaan, om tot hun gemeen belang en dat hunner perſonen en bloedverwanten, die ſedert eenigen tijd de eer niet hadden gehad om te deelen in de regeringsposten of in eenig beſtuur van zaken, zich voortaan, door alle mogelijke middelen, van dat aandeel te verzekeren, ja hetzelve uitſluitend voor zich te verkrijgen. — Ten zelfden dage der overeenkomst van dit driemanſchap, gingen de beide broeders, even heimelijk, een nader onderling verdrag aan, waarbij zij, in voorraad, een aantal ambtsbeſchikkingen ten voordeele voor zich en anderen hunner bloedverwanten uitdrukkelijk bepaalden. — Een jaar daarna ſloten twee andere leden, met dezen handel bekend geworden, eene nieuwe overeenkomst met de beide broeders, welke eene goede verſtandhouding ten doel had, om zich en de hunnen even zeer van de voornaam-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

naamste stedelijke posten te verzekeren, en dus, gelijk men het noemde, de regering der stad door geene kwade praktijken van anderen te laten drijven. WILLEM III, van zulke kuiperijen onderrigt, vergenoegde zich geenszins met regeringsbenoemingen, alzoo opgemaakt, maar zond in 1684 zijne Gemagtigden, om daarop onderzoek te doen, hetwelk aanleiding gaf tot dat verschil tusschen Zijne Hoogheid en de Regering van Dordrecht, waaraan wij gedachten (1); een dergelijk als zich tusschen de Vrouwe-Gouvernante en de Regering van Haarlem op nieuw vertoond heeft (2). In 1695 vond WILLEM III goed, zich eene zekere bevrediging en nadere overeenkomst tusschen de hoofdpartijën, die in de Regering ontstaan waren, te laten welgevallen, waardoor die van de eene en de andere zijde elkander niet te eenemaal zouden kunnen uitsluiten tot de benoeming van Burgemeesters, en waarbij tevens het personelijke in vroegere overeenkomsten min hatelijk werd, door nu twee kollegiën van Burgemeesteren en van veertig mannen tegen elkanderen over te stellen, en hun beurtelings de benoemingen te verzekeren: maar terstond, na den dood van dezen Vorst, werd

Twist van Regeringsleden te Dordrecht.

(1) Zie WAGENAAR D. XV. bl. 259—279.

(2) Zie D. I. bl. 367 en 484.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Twist van Regeringsleden te Dordrecht.

werd die toegevende bemiddeling ter zijde gesteld, en verdeelde men zich in twee klassen, bepalende en beschikkende weder, even als voorheen, over alle volgende benoemingen. Dit duurde, onder veelvuldige ongelegenheden, die telkens nieuwe onderlinge voorzieningen noodig maakten, voort tot het einde der tweede Staatsregering. Bij de verheffing van WILLEM IV bestonden die twee klassen uit twintig personen ieder. De wijze Vorst vergunde het in wezen laten van deze verdeelingen bij voorraad, maar begeerde, dat in dezelven alles gebragt wierd door de regerende Burgemeesters, zonder voorafgaande zamenkomsten met de Oud-burgemeesters, zoo als bevorens in gebruik was, en in verwachting, dat men, alvorens ergens toe te treden, daarvan kennis aan Hem zou geven, en met Hem in een minzaam verdrag komen. Bij de aanvaarding des bestuurs door de Vrouwe-Gouvernante, besloot de Raad van Dordrecht Burgemeesters te magtigen, om op denzelfden voet voort te gaan in het overleg van zaken, de regering betreffende, met Hare K. Hoogheid. Alhoewel nu de beide klassen zeer ongelijk in personen waren geworden, zoodat de eene uit vier en twintig, de andere uit zestien bestond, hoorde men bij het leven dier Vorstinne van geen' nieuwen twist: doch ter-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Twist van regeringsleden te Dordrecht.

terſtond daarna barstede die met hevigheid uit. Het ſcheen onredelijk, dat twee vijfde deelen van de Regeringsleden even veel voordeels en gezags genooten, als de drie andere vijfde, en ten gevolge daarvan ſtelden tien leden uit de klasſe van vier en twintig, in derzelver zamenkomst, bij monde van den Heer DOLL VAN OURIJK, voor: „ om óf het geheele ligchaam der Regering te brengen op een' gemeenen voet, even als in andere Hollandſche ſteden; óf nieuwe klasſen te maken van een gelijk aantal van perſonen." In het eerſte geval zou alle verdere beſchikking vervallen, en mogt men verwachten, dat nimmer eenig lid van de Vroedſchap, bij de magiſtraatsbeſtelling of bij de benoemingen in hooge kollegiën, onbehoorlijk in zijn' rang zou worden voorbijgegaan; in het tweede werd tevens de wijze opgegeven, om tot eene billijke verdeeling te komen. — Burgemeester DE WITT, het hoofd dier zelfde klasſe, vond dit voorſtel zoo onaannemelijk, dat hij eerst niet verkoos hetzelve in overleg te brengen, en daarna hetzelve wist te doen wijzen van de hand. Het alzoo teruggeſtooten tiental ſtelde eene memorie op, om hun voorſtel en het gedrag des Burgemeesters aan vele voorname Regeringsleden, zoo binnen als buiten Dordrecht, kenbaar te maken, waartoe dezelve, in druk ge-

 bragt,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Twist van regeeringsleden te Dordrecht.

bragt, in den aanvang van dit jaar bij brieven verzonden werd. Dit ſtuk werd door het nadrukken ſpoedig algemeen gemaakt, maar ook eerlang beantwoord door den Burgemeester zelven, onder den naam van *Irenophilius*, wiens wederleggende memorie, in druk gebragt zijnde ter bijzondere verzending, al mede een' nadrukker vond. — De tien leden bleven geen antwoord ſchuldig op dat ſchriftuur, en dewijl bij hetzelve aan den dag was gebragt, als of de Heer DOLL VAN OURIJK voor de voordeelen van de Regering zou hebben bedankt, oordeelde ook hij, zich des te moeten verantwoorden, hetgeen dan ook geſchiedde in eene afzonderlijke memorie, den 31ſten van louwmaand 1761 geteekend. Het bleef hier nog niet bij. Een Oud-burgemeester wederſprak de verklaring van OURIJK, en werd die wederſpraak door Burgemeesteren, bij een formeel beſluit, voor waar gehouden. De Burgemeester DE WITT kwam nu openlijk als ſchrijver van den *Irenophilus* uit, en bragt nieuwe aanmerkingen in op OURIJK's wederſpraak. Eindelijk ſchreef OURIJK eene verdediging op deze aanmerkingen. Van alle welke latere ſtukken geene openbare gemeenmaking plaats vond, doch die gezamenlijk, in de jaarboeken van dien tijd bewaard, gedenkteekenen zijn van de lage kuiperijën, die in ſtadhouderlooze tij-

tijden onder ſtedelijke Regeringsleden plaats hadden, om zich en de hunnen van het geſtoelte der eere en de voordeeligſte posten te verzekeren, ja, hoe men eindelijk voor die kunſtenarijën eener eer- en baatzuchtige familie-regering openlijk durfde uitkomen (1).

Veelvuldige watersnood.

De aanvang van het jaar 1760 had zich voor den waterſtaat des Lands gedenkwaardig gemaakt door meer dan gewonen nood. — Twee dijkbreuken aan de Maas, door geweldige ijsopſtoppingen veroorzaakt, de eene ter noord- de andere ter zuidzijde ſchuins tegen over elkander, hadden in louwmaand eenige dorpen in het rijk van Nijmegen en het ganſche Land tusſchen Maas en Waal, alsmede het geheele Raveſteinſche en een gedeelte der Meijerij van 's Hertogenbosch, onder water gezet. Omtrent denzelfden tijd had een ijsdam in de Merwede tusſchen Hardingsveld en Gorinchem het water in de Maas en Waal tevens ter ongemeene hoogte opgekropt, en eene doorbraak in den Bommelerwaard en in den Breukelſchen Maasdijk te weeg gebragt. Het doorbreken van den Lekdijk dompelde den Krimpener- en Lopikerwaard in nog al zwaarder rampen, door eenen hevigen ſtorm veroorzaakt, die niet ſlechts het water op nieuw was-

(1) Jaarb. 1761. bl. 607—833.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

wassen, maar ook een aantal huizen en schuren, die nog staande waren gebleven, deed wegspoelen. Te Schoonhoven was het water tot 69 duimen boven klokkeslag, en dus hooger dan bij menschen geheugen, gestegen, doch het uiterste gevaar dier stad nog gelukkig afgekeerd (1).

Opmerking eener aardbeving.

Opmerkelijk was ook op den 2den dier maand, des avonds om tien uren, het gevoel eener aardbeving, die niet alleen in Staats-Braband en Maastricht, — waar dat gevoel op den 23sten van oogstmaand des vorigen jaars ook was bemerkt (2), — maar in meest alle gewesten des Lands, doch het sterkst in Zeeland, aan het kraken van deuren en vensters, het bewegen van hangend huisraad, het vliegen der vogeltjes in de kooijen of derzelver afvallen van de stokjes, zoo wel als aan beweging van den grond, kennelijk werd. Buiten 's huis gevoelde men bijkans geen' wind, doch vernam men een gerommel, als van verre kanonschoten. Schippers, reeds ter kooije, waren opgesprongen, meenende eene ijsschots onder hun vaartuig te vernemen. Op sommige plaatsen had men luchtverhevelingen gezien, aan het weerlicht gelijk. — Dit natuurverschijnsel had even-wel

(1) Jaarb. 1760. bl. 53, 279, 325.
(2) Jaarb. 1759. bl. 861.

wel geen' bijzonderen ramp veroorzaakt. In Maastricht alleen waren ſchoorſteenen afgevallen en eenige muren geſcheurd (1).

Mislukte vredesonderhandeling.

Het had zich, wat de ſtaatkundige geſteldheid van het vaderland, ſteeds onzijdig tusſchen de oorlogvoerende Mogendheden van Europa, aanging, met dit zelfde voorjaar laten aanzien, als ware de vrede ſpoedig op handen, doch eerlang was dit uitzigt ook weder verduisterd.

In ſlagtmaand des vorigen jaars was door Lord HOLDERNESSE aan den Hertog VAN BRUNSWIJK eene verklaring gezonden wegens de vredesgezindheid van de Koningen van Groot-Brittannie en Pruisſen, om door hem overgegeven te worden aan de ministers van Frankrijk, Oostenrijk en Rusland, zich in den Haag bevindende, doch onder geheimhouding: zoo als de Hertog het had gemeend te moeten verſtaan.

De verklaring was geweest: „ dat de beide Koningen, door deernis getroffen over de rampen van den krijg, alreeds veroorzaakt en er verder nog uit te voorzien, meenden te kort te zullen doen aan den pligt der menschlievendheid en aan het welzijn hunner onderdanen, indien zij geene middelen beproefden, om den voort-

(1) Jaarb. 1760. bl. 60.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

voortgang dier rampen te stuiten, en het hunne niet toebragten tot herstel der algemeene rust. Met dit oogmerk en om de zuiverheid daarvan aan den dag te leggen, verklaarden zij zich gereed, Gevolmagtigden te zenden ter plaatse, die als de gevoegelijkste zoude worden gekeurd, om met de zoodanigen, die de oorlogende Mogendheden daartoe zouden verkiezen, te handelen over een' vasten en algemeenen vrede (1)."

Mislukte vredesonderhandeling.

D'AFFRY meende, deze verklaring niet te moeten toeschrijven aan eenige gevoelens van menschlievendheid, om de rampen van den oorlog te doen eindigen, maar aan de staatkundige behoeften der beide Koningen, zijnde, in zijn oog, FREDERIK II even uitgeput in hulpbronnen, als gekrenkt in gezondheid, en GEORGE II vol van het voorgevoel zijnes doods. — Hij bragt weldra aan den Hertog het antwoord van zijn Hof: „dat de Koning zich hier over onverwijld zou verstaan met zijne Bondgenooten, zich vleijende, dat zij even gezind zouden zijn tot herstel der algemeene rust." Evenwel verwonderde men zich, dat de mededeeling ook niet aan Zweden was geschied, en dat eene zoo groote geheimhouding in acht genomen was, daar men van deze verkla-

(1) Universal Magaz. vol. XXV. p. 330.

klaring volstrekt geen geheim had gemaakt te Londen. — Ten aanzien van het laatste gaf ook de Hertog zijne gevoeligheid aan den Lord te kennen, die zich hierin op een misverstand bij den Hertog beriep; en omtrent Zweden had men gemeend hetzelve niet onder de oorlogvoerende Mogendheden te moeten tellen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Mislukte vredesonderhandeling.

YORKE en D'AFFRY ontmoeteden elkanderen in wintermaand aan een' maaltijd bij den Russischen Gezant, alwaar zich die van Oostenrijk mede bevond. YORKE vleidde zich, dat alles wel zou schikken. D'AFFRY hield het voor noodig, dat men Engeland en Frankrijk afzonderlijk liet handelen, zoo als de oorlog tusschen hen van den begin af geweest was. De ander beweerde met veel vuurs, dat alles te gelijk moest vereffend worden, en wedersprak het gevoelen van D'AFFRY, hetwelk hem bekend was, over de ligchaamszwakheid en de uitputting der middelen van den Koning van Pruissen. — Het kwam den laatsten blijkbaar voor, dat Engeland vreesde voor de tusschenkomst van Spanje, voor het bezwijken van Pruissen onder Oostenrijk en Rusland, en voor de afhankelijkheid der Protestantsche Mogendheden in het Duitsche Rijk van het keizerlijk goedvinden. — De Hertog VAN BRUNSWIJK, die van dit gevoelen niet

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

vreemd was, oordeelde mede, dat men den oorlog van Engeland en Frankrijk afgezonderd moest houden van dien in Duitschland, ook om dat het zeldzaam was, den vrede uit een algemeen kongres te zien geboren worden.

Mislukte vredesonderhandeling.

In ſprokkelmaand hadden de beide Gezanten een tweede onderhoud. Daarin beweerde YORKE: „dat een afzonderlijke vredehandel voorzeker wel de bevrediging van Duitschland zou kunnen ten gevolge hebben, maar dat men den ſchijn niet kon dulden van een' Bondgenoot, als den Koning van Pruisſen, te verlaten, en zulks terwijl de Engelſche wapenen voorſpoedig gevoerd werden; evenwel maakte de hooge ouderdom des Konings, nevens andere redenen, den vrede zoo wenschlijk, dat zijn Hof gaarne de openingen daartoe van Frankrijk zou vernemen." D'AFFRY gaf zijne verrasſing hierover te kennen, maar zijne bewustheid tevens, dat de Spaanſche Gezant te Londen van openingen des vredes moest geſproken hebben. YORKE erkende zulks, maar wilde dit als onbeduidend hebben aangemerkt, zijnde daarbij geen gewag hoegenaamd gemaakt van eenige bemiddeling. Voorts deelde hij aan D'AFFRY mede, dat de Koning van Polen de ſtad Nancij tot het houden van het kongres had aangeboden, maar dat zij wegens derzelver verre afgelegenheid door Engeland

af-

afgewezen was; ook meende hij te weten, dat door Rusland de ſtad Lubeck zou voorgeſlagen worden. — D'AFFRY zag in dit gansche onderhoud ſlechts een bewijs van Engelands huivering voor de tusſchenkomst van Spanje, en den toeleg tevens om Frankrijk zelf in eenige ongelegenheid met dat rijk te brengen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Mislukte vredesonderhandeling.

Vroeg in lentemaand werd D'AFFRY tot een mondgeſprek bij den Heer HELLEN, minister van Pruisſen, verzocht. Na grooten ophef van de tegenwoordige gezondheid des Konings en van deszelfs krijgsmagt, ſprak hij van het belang van Frankrijk, om den Koning niet te laten overmeesteren door de beide Keizerinnen, en van het groot onderſcheid, om, na eene bevrediging met Engeland en Pruisſen, gezamenlijk aan deze Vorſtinnen de wet te ſtellen, of wel de wet van beide te ontvangen, door zich, na eene afzonderlijke bevrediging met Engeland, ſlechts als hulpmogendheid in het Duitſche Rijk te vertoonen. — D'AFFRY verzekerde, dat zijn meester nooit een' zijner Bondgenooten zou verlaten. — HELLEN voegde er nu, doch als bijzonder perſoon, bij, dat, indien Frankrijk voorſlagen wilde doen aan Engeland, waarin de Koning van Pruisſen was begrepen, men bereid zou zijn, om er het oor aan te leenen; erkennende evenwel, dat

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

hij en YORKE geen geheim voor elkander hadden. — Behalve Lubeck ſprak men ook van Hamburg tot het houden van het kongres: maar het een en ander kwam aan Engeland even ongelegen voor.

Mislukte vredesonderhandeling.

Daags daaraan had D'AFFRY eene nieuwe ontmoeting met YORKE, die zich, op *zijn* woord van eer, onbewust verklaarde van de, door Spanje aangebodene, bemiddeling, en op nieuw verzekerde, dat zijn meester gaarne de voorſlagen van Frankrijk zou ontvangen, alhoewel hij erkende, dat zulks nu min voegzaam zou kunnen geſchieden; doch tevens beweerde, dat zijn meester, door een' afzonderlijken vrede, zijne Keurvorſtelijke Staten niet kon overlaten aan de *gruwzaamheden* van een' voortdurenden oorlog in Duitschland.

De Raadpenſionaris in de Vergadering van Holland, op den 14den van lentemaand, mededeeling gedaan hebbende van hetgeen bij H. H. M. hiervan ter kennisſe was gekomen, en van de verwachtingen, welke men had, dat het aanbod der Koningen van Engeland en van Pruisſen door de Hoven van Weenen, Frankrijk en Rusland zouden aangenomen worden, beſloot deze Vergadering tot eene voordragt bij H. H. M., waarvan het gevolg was, dat aan de Heeren YORKE en HELLEN te

ken-

kennen werd gegeven: „hoe zeer H. H. M. wenschten mede te werken tot de heilrijke oogmerken van beider Koningen, en daartoe de ſtad Breda durfden aanbieden, door de vredestraktaten, aldaar gefloten, reeds bekend, en ook nu in verſcheidene opzigten tot het houden van een kongres alzins geſchikt, en met wier verkiezing zich H. H. M. vereerd zouden rekenen." Hetzelfde werd afzonderlijk te kennen gegeven aan de Heeren D'AFFRY, REISCHACH en GOLOFKIN ten aanzien van Frankrijk, Oostenrijk en Rusland; en van dat alles berigt gezonden aan de ministers van H. H. M. bij de vijf onderſcheiden Hoven. — Den 2den van grasmaand ontvingen H. H. M. het eerſte antwoord van den Franſchen Gezant, ſtrekkende ten betooge, dat de Koning zich, zonder eene voorloopige verſtandhouding met zijne Bondgenooten, niet kon verklaren over de plaats van verkiezing tot een kongres. — Daags daaraan gaf de Hertog VAN BRUNSWIJK kennis aan den Raadpenſionaris van de antwoorden, door de ministers der Hoven van Weenen, Verſailles en Petersburg aan hem overgegeven, op de verklaring der Koningen van Engeland en Pruisſen, om die aan derzelver ministers ter hand te ſtellen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Mislukte vredesonderhandeling.

„De Keizerin van Oostenrijk, de Koning van Frankrijk en de Keizerin van Rusland, gelijke-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Mislukte vredesonderhandeling.

kelijk bezield door den wensch, om de algemeene rust op vasten en billijken grond te vestigen, verklaarden wederkeerig, dat, daar de Koning van Spanje zijne bemiddeling wel had willen aanbieden voor den oorlog, sedert eenige jaren bestaande tusschen Frankrijk en Engeland, en daar die oorlog niets gemeen had met dien van de beide Keizerinnen en derzelver Bondgenooten, almede sedert eenige jaren gevoerd, met den Koning van Pruissen, Zijne Kristelijke Majesteit bereid was, om over zijnen bijzonderen vrede, door de goede diensten van den Koning van Spanje, wiens bemiddeling hij met vermaak had aangenomen, met Engeland te handelen. Wat den oorlog met den Koning van Pruissen betrof, waren de drie Mogendheden gereed de hand te bieden, om één kongres tot stand te brengen; doch daar zij, uit kracht van onderlinge traktaten, in geenen vredehandel konden komen, dan vereenigd met hare Bondgenooten, zouden zij, alvorens zich hier over te verklaren, moeten zien, dat alle de Mogendheden, die zich in oorlog met den Koning van Pruissen bevonden, bij name den Koning van Zweden, en den Koning van Polen, Keurvorst van Saxen, tot het kongres uitgenoodigd wierden (1)."

En

(1) Secr. Resol. van Holl. D. XII. bl. 594—601.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Mislukte vredesonderhandeling.

Er kwam, na deze verklaringen, van den vredehandel niets meer: de veldtogt was op nieuw geopend en de krijg werd bloedig hervat. De Hertog VAN BRUNSWIJK betuigde aan D'AFFRY zijne spijt, dat de Franschen en Engelschen niet tot elkander hadden kunnen komen, en gaf er de schuld van aan den Koning van Pruissen, die in het begin van den winter toegestemd had, om de Engelschen zonder hem te laten sluiten, doch later zijne volstrekte behoefte aan dien Bondgenoot had gevoeld. De Franschen beweerden, dat de voortzetting van den oorlog aan de Engelschen alleen was te wijten. Het bleef ook geen geheim, dat de Engelschen, even bevorens zij de verklaring der beide Koningen hadden afgezonden, zich hadden verbonden tot een' aanzienlijken onderstand in geld aan den Koning van Pruissen, mits dien te besteden ter instandhouding en vermeerdering zijner legermagt, om hunne gemeene zaak, op de krachtdadigste wijze, voor te staan, tevens onderling bepaald hebbende, om zonder wederzijdsch genoegen niet te handelen of te sluiten met de Mogendheden, die deel hadden genomen in den oorlog (1). De Fransche Gezant in den Haag toonde zich ook altijd nog gereed om het oor

(1) Univers. Mag. vol. XXVI. p. 46.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

oor te leenen aan nadere voorſtellingen van den Engelſchen, doch vernam ze niet, ſchoon hij zelfs de mogelijkheid had aan de hand gegeven om afzonderlijk te ſluiten, behoudens de ſchikkingen, die ſtrekken konden om het keurvorſtendom van Hanover en deszelfs *Bondgenooten* te bevrijden van den druk en de gevaren des oorlogs.

Vruchtelooze onderhandeling met Engeland.

Even vruchteloos waren de onderhandelingen gebleven van onzen Gezant in Engeland over de vrijgeving der ſchepen en de onſchendbaarheid van den regel: vrij ſchip vrij goed. De Heer BOREEL ſchreef den 1ſten van ſprokkelmaand uit Londen, dat hij, *om redenen*, beter bij monde, dan in geſchrifte, te geven, vermeende, dat men aan dat *Hof* liefst de onderbandeling voor eenigen tijd ſlapende zag houden (1).

Inmiddels vond onze ſcheepvaart op de West-Indiën nog al dezelfde belemmeringen, opbrengingen en verbeurtverklaringen voor de lagere regtbanken in Engeland. Vele eigenaars deden hooger beroep, maar achtervolgden hetzelve niet even zeer, vindende het voordeeliger, het met de kapers af te maken, dan een kostbaar regtsgeding te wagen. Bij de hooge regtbanken werd nu en dan een ſchip

(1) Secr. Reſol. van Holl. D. XII. bl. 593.

ſchip vrijgegeven, dat regtſtreeks naar of van onze volkplantingen voer; doch verbeurdverklaring volgde allen, die naar de Franſche West-Indiën beſtemd geweest of op de terugreize van daar waren genomen, en zulks als of er volſtrekt geene onderhandelingen over deze vaart en het zoogenaamd overſchepen van goederen aanhangig waren (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

Krachtige uitrusting.

Welgewapend geleide alleen kon de scheepvaart beveiligen. Voor de kosten der buitengewone uitrusting daartoe werd bij de Algemeene Staten in ſprokkelmaand reeds beſloten, het buitengewone veilgeld, voor den tijd van één jaar, te verdubbelen met één ten honderd op de inkomende en een half ten honderd op de uitgaande goederen. Eenige ſchippers verzochten wel, als onderdanen van den Koning van Deenemarken, van deze belasting vrij te zijn: maar zij werden afgewezen, om dat men niet bedoeld had, vreemde ſchepen daarvan uit te zonderen, en het den vreemden onverſchillig moet zijn, om welke redenen een ſouverein noodig vindt zekere belasting in te voeren, ten dienſte van zijn land (2).

Daar

(1) Jaarb. 1760. bl. 205, 532, 674 en 1094.

(2) Reſol. Gen. 1760. 5 Febr., 5 Mei en 23 Junij.

I. BOEK. II. HOOFDST.

1760.

Daar en tegen vonden de Algemeene Staten goed, den 15den van hooimaand te ſtellen tot het tijdſtip, dat de vordering van den tienden man der groenlands- en van den vijfden der koopvaarderen zou ophouden, (1) welke opheffing in het algemeen der ſcheepvaart welkom was, maar bij uitſtekendheid der Vrieſche, meestal door eigen landsvolk gevoerd, die dermate was toegenomen, dat zij zes honderd kielen in zee had, waarop voor maar weinige jaren niet meer dan twee honderd voeren (2).

Handel met Algiers.

Na den vrede met de Algerijnen, laatst in 1757 geſloten, (3) waren onze ſchepen niet volkomen vrij gebleven van hunne aanranding, welke zij beweerden dat niet ſtreed met het aangegaan verdrag. 's Lands kapitein ter zee REIJNST, derwaarts gezonden, bewerkte eene nadere verklaring: „dat geene Hollandſche ſchepen, van Algerijnſche paspoorten voorzien, zouden mogen opgebragt worden, ofſchoon geladen met goederen, aan vijanden van Algiers toebehoorende, of met zoodanige goederen, welke de Algerijnen, met of zonder reden, voorwendden benoodigd te zijn; — onder toezegging van teruggave voor al het on-

(1) Reſol. Gen. 1760. 5 Mei.

(2) Jaarb. 1760. bl. 685.

(3) Zie boven D. I. bl. 179 en 180.

geen, dien onverminderd, mogt worden opgebragt, en ſtraf aan den kapitein van het oorlogſchip of van den kaper hier aan ſchuldig (1)". Zoo wisten H. H. M. den gulden regel vrij ſchip vrij goed door eene Barbarijſche Mogendheid te doen eerbiedigen, terwijl het hun niet mogt gebeuren een' Geloofs- en Bondgenoot tot eerbied voor het regt der verbonden op dit ſtuk, door eenige redenen, terug te brengen.

Dood van den Koning van Engeland.

Het overlijden van GEORGE II, den Koning van Engeland, op den 25ſten van wijnmaand, bragt geene verandering hoegenaamd bij het Engelſche Hof te weeg in den gang der zaken, die ons betroffen, noch in den voortgang van den oorlog, die in dezen veldtogt zeer ten voordeele van Groot-Brittannie en Pruisſen was gevoerd; daar 's Konings opvolger, zijn kleinzoon GEORGE III, eene verklaring deed: „dat hij wel al den last der regering gevoelde, welke hem werd toebetrouwd; dat zijne jeugd, en de omſtandigheden van een' hevigen en kostbaren oorlog, dien nog wel moeijelijker maakten; doch dat hij dien last met genoegen op zich nam, in de hoop, dat de ministers, zijnen raad uitmakende, hem zouden

(1) Reſol. Gen. 1760. 14 Julij en 10 Oct. Jaarb. 1760. bl. 1048.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

den helpen, om er zich met eere van te kwijten, en de belofte deed, om de grondwet zijner onderdanen te handhaven, hunnen godsdienst te beschermen, en standvastig zamen te spannen met zijne Bondgenooten, ten einde zich en hun een' eerlijken en duurzamen vrede te verschaffen (1)."

Moeilijkheid met Frankrijk.

Ten aanzien van Frankrijk had dit jaar minder moeijelijkheid aan 's Lands bestuur opgeleverd. Eenmaal slechts had 's Konings minister een' hoogen toon gevoerd tegen dien van dezen Staat over het in beslag houden van eene kist met goud in een prijsschip, door een' Franschen kaper in Zeeland opgebragt. „Indien men hierin niet ten eerste voorzag ten genoegen van Zijne Majesteit, was het te vrezen, dat van de zijde van Frankrijk verhaal geschieden en beslag komen zou op de aanzienelijke fondsen, den ingezetenen van het

(1) Univerf. Magaz. vol. XXVII. p. 219. 266. — GEORGE II was 77 jaar oud geworden, en had er 34 van geregeerd. Den avond voor zijnen dood was hij nog zeer blijgeestig geweest. Den volgenden morgen te zeven uren had hij ook nog, volkomen wel, een kop chokolaad gebruikt; doch een weinig lang in zijne kleedkamer vertoevende, was de kamerdienaar op het hooren van eenig gerucht binnen gekomen, en had den Koning op den grond gevonden. Alle hulp was vruchteloos geweest. Voor acht uren was de Grootvader van den Erfstadhouder overleden.

het gemeenebest toebehoorende;" dus had zich DE CHOISEUL tegen LESTEVENON VAN BERKENRODE uitgelaten, hetwelk, alhier bekend geworden, zulk eenen indruk van verontwaardiging bij het algemeen had verwekt, dat D'AFFRY niet weinig in de weer was, om denzelven weg te nemen, en dit zoo veel te meer, als men hier reeds werkzaam was geweest, om alle klagt over dat geval te voorkomen, en de uitvoering der bevelen daartoe flechts toevallige en onvermijdelijke vertraging had ondervonden. — De Franfche Gezant fprak daarna wel met den Raadpenfionaris en den Griffier over den hinder, dien het plakkaat van 1756 (1) aan hunne kapers deed, hen verpligtende, om, door ongelegenheden binnen de havens van dezen Staat invallende, terftond weder zee te kiezen en zich alzoo bloot te ftellen aan de Engelfchen: doch de aanmerking: „dat de onzijdigheid zulks vereischte, en dat het plakkaat, ten tijde, wanneer men het meest met Engelfche kapers te doen had, uitgegeven zijnde, den Franfchen zelven voordeeliger, dan hunnen vijanden, was geweest," was genoeg, om hier aan geen verder gevolg te geven.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

De natuur zelve fcheen, in dit jaar, eene vei-

(1) Zie D. I. bl. 278.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

De *Horst* bij Texel.

veilige ligplaats aan de schepen voor den Texelschen wal aan te bieden, daar de zandbank, onder den naam van *de Horst* bekend, aan den zuid- en westkant van het eiland, door het verloop der diepte, eenen arm had gevormd, waar achter zich thans wel vijftig schepen in eene rij konden scharen, zoodat er weldra eene postschuit voor de briefwisseling werd aangelegd. Het scheen weinig te kosten, dezen zandbank aan te hoogen, en een duin te vormen van het onderschepte stuifzand; men ondernam zulks ook met het zetten van stroobosschen, en slaagde daarmede in den aanvang: evenwel werd dit werk te los bevonden voor storm en hoogen vloed, die het duin spoedig vernietigden en binnen kort de gelegenheid zelve wegnamen (1). Nu twijfelde men, of derzelver verzuim meer aan onkunde, dan wel aan eenige stedelijke eigenbaat in het Noorderkwartier ware toe te schrijven; maar zeer zeker vond men reden, om zich daarvan naderhand te beklagen.

Geboorte van een' zoon van den Prins van NASSAU WEILBURG.

Binnen het jaar bragt het huwelijk van den Prins VAN NASSAU-WEILBURG eene vrucht voort. De Prinses beviel op den 18den van wintermaand van een' zoon. H. H. M. namen, op des vaders verzoek, het Peterschap aan over den jong-

(1) Jaarb. 1760. bl. 889.

Digitized by Google

Nd het Schild. van T.P.C. Haag

Gegr. door W. van Senus

CAREL CHRISTIAAN.
Prins van Nassau-Weilburg.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

Digitized by Google

jonggeboren, en verkozen voor zich den naam van BELGICUS aan hetzelve te geven. Zij vestigden tot pillegift eene jaarrente van vier duizend guldens, liggende in eene gouden doos, ter waarde van vier honderd zilveren dukatons; en bepaalden eene gelijke som tot een geschenk in de kraamkamer, en die van twee honderd en vijftig guldens voor de armen bij den H. Doop, waarvan zij de dagsbepaling aan den vader overlieten. Bij deze plegtigheid, die op den 13den van louwmaand daaraan plaats had, werden H. H. M. vertegenwoordigd door vier van derzelver leden, één' uit elk der toen in voorzitting opvolgende gewesten, Gelderland, Holland, Zeeland, en Stad-en-Lande. Voor den Koning van Engeland stond de Gezant YORKE, voor de Prinsesse Douairiere VAN ORANJE-NASSAU de Heer BENTINCK. De jonge Erfstadhouder was zelf als Peter tegenwoordig. De doopnamen van het kind waren WILLEM GEORGE BELGICUS. — Alhoewel eene groote staatsie in den optogt naar de groote kerk plaats had bij den Doop, en ook de pillegift met geene mindere statigheid door eene bezending van H. H. M. op den 3den van lentemaand werd overgebragt, had evenwel al die plegtigheid geringen toevloed van buiten naar den Haag getrokken,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1760.

1761.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

en had men ook aldaar weinig blijk van algemeene vreugde gezien (1).

Gevaarlijk toeval van den Erfstadhouder.

De dertiende verjaring van den Erfstadhouder werd, daar en tegen, niet slechts in de Hofplaats, maar ook in de voornaamste steden van alle de gewesten met groote feestelijkheid en algemeene vreugde, en ten Hove zelven drie dagen lang met maaltijden en vermakelijkheden, gevierd; doch naauwlijks van die feesten bedaard, werd het leven van den Prins door een ontzettend toeval bedreigd. In den nacht tusschen den 2den en 3den van grasmaand overviel hem eensklaps eene zoo zware stuiptrekking, met ijlhoofdigheid gepaard, dat het vermoeden aan vergift ontstond. Spoedig aangebragte middelen deden veel onverteerd voedsel uitwerpen en eeniglijk aan eene bezwaarde maag denken. Den volgenden dag bevond zich Z. H. reeds beter, en binnen weinige dagen volgde de volkomen herstelling (2). Het vermoeden der vergiftiging had zich evenwel naar buiten verspreid, en schoon de Hertog VAN BRUNSWIJK betuigde, wel verzekerd te zijn geworden, dat alles slechts eene maag-ongesteldheid geweest was, erkende hij zelf, op het zien van het toeval, niet

(1) Jaarb. 1761, bl. 27—44 en 318.

(2) Jaarb. 1761. bl. 34.

niet geweten te hebben, wat te moeten gelooven.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Vruchtelooze vredehandeling.

Bleven de vredelievende verklaringen aan de zijde van Engeland en Pruisſen in het voorleden jaar zonder gevolg, even onvruchtbaar werden die, welke de Koning van Frankrijk met deszelfs Bondgenooten in lentemaand van dit jaar deden. Zij hadden wel wederkeerige betuigingen van vredegezindheid door de Koningen van Engeland en Pruisſen ten gevolge, en zelfs werd wel Augsburg tot de plaats eener zamenkomst van wederzijdſche gevolmagtigden aangenomen, waarbij de Staten-Generaal door den Graaf VAN BENTHEIM van buiten, en door de Walſche Gemeenten van Delft en 's Gravenhage van binnen werden verzocht te willen zorgen voor de belangen van den eenen, en voor die der Geloofsgenooten van de anderen in Frankrijk (1): doch de zamenkomst zelve volgde niet, en zulks wel ten gevolge van die zelfde maatregelen, welke men aan de zijde van Frankrijk had beproefd, om ze tot een vruchtbaar einde te doen plaats hebben. Frankrijk meende vele moeijelijkheden voorloopig weg te kunnen nemen door zich met Engeland te verſtaan over het behoud van

(1) Secr. Ref. Gen. 1761. 1 en 18 Mei.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

van hetgeen zij op elkanderen hadden veroverd. Hierin hadden zijne Bondgenooten bewilligd. — Engeland was daartoe even genegen, maar draalde in de tijdsbepaling, daartoe voorgesteld, aan te nemen, tot dat aan hetzelve zekere aanslag ter zee gelukt zou zijn; daarna wilde het geheel afzonderlijk met Frankrijk sluiten, waartegen de Bondgenooten opkwamen; en deed de, aan hetzelve onaangename, aanbieding van bemiddeling door Spanje den ganschen vredehandel afspringen.

De onzijdigheid van den Staat min moeilijk geworden.

De onzijdigheid te blijven bewaren viel thans den Staat min moeijelijk; en, daar de zeevaart meer bescherming vond, werd zij al meer en meer eene rijke bron van welvaart bij de voortduring van den vreemden krijg. In Engeland mogten de onderhandelingen van onze buitengewone Gezanten het eigenlijk bedoeld einde niet hebben gekregen, men mogt zich toch verblijden in sommige uitspraken der Lords van hooger beroep over de vonnissen van lagere regtbanken ten aanzien der opgebragte schepen, en men leed thans meer van Fransche dan van Engelsche kapers (1). Daar en tegen werd het grondgebied van den Staat wel eens geschonden door de Engelschen, die Fransche schepen op onze kusten en

(1) Jaarb. 1761. bl. 267 en 340.

en ſtranden joegen, en zelfs bij 's Gravezande een fregatſchip in brand ſtaken. Wegens dezen Staat was dit fregat dadelijk in beſcherming genomen, doch drong de Gezant van Frankrijk, uit naam van den Koning, aan op de teruggave van het ſchip met deszelfs lading en op vergoeding der ſchade aan beide veroorzaakt; ook lieten H. H. M. niet na, door hunnen gewonen Gezant te Londen voldoening der ſchennis van het grondgebied en herſtelling van ſchade op hetzelve toegebragt te vragen, met aandrang op goede voorziening tegen zulke aanrandingen voor het toekomende (1); doch daaromtrent werd in Engeland menige uitvlugt gemaakt (2).

Gezantſchap van Mr. J. BOREEL naar Groot-Brittannie ter vernieuwing der traktaten.

Terſtond na het overlijden van GEORGE II waren H. H. M. bedacht geweest op eene plegtige bezending aan GEORGE III. Hunne keus van den perſoon daartoe bepaalde zich op den Heer Mr. J. BOREEL, die in bloeimaand zijnen geloofsbrief, als buitengewoon Gezant aan den Koning van Groot-Brittannie, ontving. De ſchijnbare reden zijner zending was wel, pligtpleging af

(1) Reg. van Secr. Ref. Gen. 1761. 22 Junij.

(2) Jaarb. 1761. bl. 116—119. Refol. Gen. 1761. 16 en 25 Febr. en 28 Mei.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761. af te leggen wegens het afsterven van 's Konings Grootvader en deszelfs eigene komst ten troon, en betuigingen te doen van den wensch en gezindheid om in dezelfde verstandhouding, vriendschap en verbonden te blijven: doch daarmede werd de last gepaard, om de vernieuwing dier verbonden voor te slaan, gelijk meermalen in dergelijke gelegenheden was geschied, schoon eenmaal voor alle opvolgers gesloten, ten einde de wereld te doen zien, dat dezelfde verknochtheid en band van vereeniging tusschen beide de natiën nu, zoo wel als te voren, wederom plaats had; zijnde hij tevens in staat gesteld, om werkzaam te zijn, ingeval de Koning aan eenige vermeerdering of verbetering der bedoelde verbonden mogt denken (1). — BOREEL had zich zelven eerst door 's Konings huwelijk wederhouden gezien, om deze onderhandeling op het tapijt te brengen, en vond daarna bij Lord BUTE de bedenking, of de tegenwoordige tijdsomstandigheden voor zulk eene vernieuwing wel geschikt waren. Deze bedenking op den laatsten van wijnmaand gemaakt, en de Gezant door H. H. M. bij zijnen last gehouden zijnde, beproefde hij in lentemaand des volgenden jaars andermaal een gesprek daarover met dien Lord, die

Misluk-king van dit Gezantschap.

(1) Reg. van Secr. Res. Gen. 1761. 8 Mei.

die hem toen te verstaan gaf: „ dat het ministerie geene andere denkbeelden had, dan in vertrouwde vriendschap met dezen Staat te leven; dat de verbonden niet behoefden vernieuwd te worden, daar men zich naauwkeurig aan dezelven wilde gedragen; dat het zelfs beter was daarmede nog eenigen tijd te wachten, zijnde men in het Rijk niet alle van dezelfde gedachten, vooral daar men zich toen door eenen inval gedreigd en den vijand door Hollandsche schepen te Duinkerken van allerlei leefmiddelen voorzien zag. — Zijne zending alzoo in het eene opzigt reeds lang volvoerd, doch in het andere vruchtloos bevonden hebbende, verzocht BOREEL terug te worden geroepen. Bij zijn afscheid van het Engelsche ministerie gaf hij te kennen: „dat H. H. M. op de vernieuwing der traktaten voor het tegenwoordige niet verder drongen, als hebbende alle toegevendheid voor het Hof van Groot-Brittannie en met hetzelve van één begrip zijnde, dat de gesloten verbonden derzelver volle kracht behielden; doch dat zij hunnen nieuwen buitengewonen Gezant den Graaf VAN WELDEREN in staat hadden gesteld, om daarover nader te handelen, als zulks tijdig zou worden geoordeeld (1)."

Zeer

(1) Reg. van Secr. Ref. Gen. 1761. 10 Maart en 24 Sept.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

YORKE tot buitengewoon Gezant benoemd.

Zeer spoedig na de pligtpleging namens H. H. M. aan GEORGE III had de Ridder YORKE, sedert het jaar 1751 als Minister Plenipotentiaris van het Engelsche Hof alhier aanwezig, de waardigheid bekomen van 's Konings buitengewonen Afgezant, en had, *als* zoodanig met den grootsten luister ter Vergadering van H. H. M. ingeleid, namens den Koning zijnen meester betuiging gedaan: „ van hoogstdeszelfs erkentenis voor de bewezene pligtpleging; oplettendheid op de belangen, de veiligheid en het welzijn van dit Gemeenebest; en tedere liefde voor den doorluchtigen Oranjetelg, in den schoot van het Gemeenebest aan Zijne en Hunner Hoogmogenden opzigt toevertrouwd." — Het uitgeleide geschiedde met geen minderen luister. — De buitengewone Gezant begaf zich daarna ten Hove, en werd op zijne aanspraak gepast beantwoord door den jongen Vorst; welk bezoek den volgenden dag door een even plegtig tegenbezoek bejegend werd (1).

Vernieuwd oktrooi der West-Indische Kompagnie.

Het dertigjarig oktrooi der Westindische Maatschappij, met den vorigen jare geëindigd, werd op nieuw voor denzelfden tijd verlengd, met toevoeging van hetgeen omtrent

(1) Res. Gen. 1761. 18—20 Aug. Jaarb. 1761. bl. 860—866.

trent de vrije vaart op Afrika in 1754 was toegestaan, doch onder eenige verandering ten aanzien der goederen en schepen over andere landen herwaarts komende, en met eene nieuwe bepaling der lastgelden voor de schepen van allerlei lengte, in de vaart op Afrika te gebruiken (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Tweede zoon van den Prins van NASSAU-WEILBURG.

Op den 12den van wintermaand werd den Prinse VAN NASSAU-WEILBURG een tweede zoon geboren. Bij de kennisgeving daarvan benoemden H. H. M. acht leden uit hun midden, om daarmede den Erfstadhouder geluk te wenschen, en hunnen Griffier om zulks bij den vader te verrigten. De Erfstadhouder verzocht: „dat zich H. H. M. van deze moeite geliefden te ontslaan, zich verzekerd houdende van derzelver belangstelling in de vermeerdering zijner familie." De Heer Griffier berigtede, dat de Prins VAN NASSAU-WEILBURG zich en zijn gezin in de voortduring der gunst van H. H. M. had aanbevolen (2). De Erfstadhouder zelf had zich terstond naar het verblijf van zijn' Schoonbroeder ter pligtpleging begeven. Bij den H. Doop in de groote kerk ontving de jonggeboren de namen van WILHELM KAREL LODEWIJK. Daar het hooge Peter- en Me-

(1) WAGEN. D. XIX. bl. 32. — Zie D. I. bl. 145. — Res. Gen. 1761. 31 Dec.

(2) Res. Gen. 1761. 12 en 14 Dec.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Meterſchap alleen door den Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHAL en de Prinſes VAN DER LIPPE DITMOLD vertegenwoordigd en bekleed werden, had bij die gelegenheid veel minder luister, dan bij de vorige plaats. Ook was de openbare deelneming nog al minder blijkbaar.

Partijſchap in het vorſtelijke huis.

Het ſcheen nu, namelijk, geen geheim meer te zijn, dat er verdeeldheid van ſtaatkundige inzigten plaats had in het vorſtelijke huis, inzonderheid ten aanzien van den Hertog VAN BRUNSWIJK, die eene tegenpartij vond in de Prinſes Grootmoeder en hare Kleindochter, waarvan zich de misnoegde, zoogenaamde Doelisten van het jaar 1748, gretig bedienden om hun hof bij CAROLINA te maken. De Hertog zelf maakte daarvan geen geheim bij den Heer D'AFFRY, die hem ſpoedig doorgrond had als een' man, die ſtaatkundigen invloed kreeg en zocht. Ook had hij nu uit deszelfs mond zulke betuigingen van gezindheid ontvangen om hem te dienen, dat hij van zijn' meester wenschte te vernemen, of hij in zijne onderhandelingen dezen weg zou hebben in te ſlaan, twijfelende nog al, of zulks wel zou kunnen geſchieden zonder te groote ergernis te geven aan de gemeenebestgezinden.

Aan het hoofd der partij tegen den Hertog ſtond thans de Grietman O. Z. VAN HAREN, lid

lid der Vergadering van H. H. M , de vertrouweling eerst van WILLEM IV, daarna van de Vrouwe-Gouvernante, nu van de Prinses-Grootmoeder en van Prinses CAROLINA; een man, niet min beroemd als dichter en letterkundige, dan hoog geschat als onderhandelaar en staatsman, doch in de oogen van D'AFFRY min voorzigtig dan bekwaam (1). — In het voorleden jaar geraakte VAN HAREN in den gruwzaamsten familietwist: in het tegenwoordige bragt hem die ten val; hetwelk hij beweerde het doel geweest te zijn eener magtige zamenspanning tot zijnen ondergang. Twee zijner eigene dochters hadden hem beschuldigd van oneerbaren toeleg, welken hij zelf in een, hem afgedwongen, handschrift voor de familie had erkend, met verbindtenis om Holland te ruimen, en er nooit weder, zonder derzelver toestemming, in te komen, onder straffe van overtuiging en bekentenis. — Thans vervoegde men zich bij den Hertog, stelde hem een afschrift dier verbindtenis ter hand, even nadat VAN HAREN op nieuw als gewone gemagtigde wegens Vriesland ter Vergadering van H. H. M. op den 15den van gras-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Familiezaak van ONNO ZWIER VAN HAREN.

(1) Zie SCHELTEMA Staatk. Nederl. en JER. DE VRIES Prijsverh. in de Werken der Maats. van Taal- en Dichtkunde D. IV. bl. 201.

grasmaand zitting had genomen. De Hertog deed van alles terstond mededeeling aan den Raadpensionaris, die er op den 28sten opening van gaf in het besogne van H. H. M. Hetzelve besloot: „den Hertog te prijzen wegens zijnen ijver, en aan den Heer VAN HAREN de zitting te ontzeggen, tot dat hij zuiver zou zijn verklaard van hetgeen in gemelde verbindtenis voorkwam, onder bedreiging van anders deze zaak in de volle Vergadering te zullen brengen van H. H. M., om derzelver nader goedvinden daarop te verstaan." — VAN HAREN zelf gaf de grootste ruchtbaarheid aan dit geval door, ter zijner zuivering, een omstandig verhaal in het licht te zenden, van de wijze, waarop hij tot zulk eene onderteekening gedwongen was geworden; waarna het besogne van H. H. M. oordeelde, dat al het daaromtrent beslotene zeer wel kon worden overgebragt in het gewoon register; en gaf de Heer VAN HAREN zelf, zoo wel als de Griffier van H. H. M., daarvan kennis aan de Staten van Vriesland, die zich zeer gebelgd toonden over deze handelwijze jegens hunnen Afgevaardigden, als die zich reeds ter zuivering had gesteld voor het Hof van Vriesland. H. H. M. verdedigden hunne handelwijze; zij toonden, dat er bij de zittingneming van VAN HAREN reeds bedenkingen wa-

ren

ren ontſtaan uit hoofde van de loſſe geruchten, ſedert voorleden jaar tegen hem loopende, en toen door eene ontijdige verwijdering van hem naar Bruſſel verſterkt. Zij meenden zelfs dank verdiend te hebben wegens de beſcheidenheid, waarmede men had gehandeld, tot dat zijne zoogenaamde zelfsverdediging alles wereldkundig had gemaakt. — De Prokureur Generaal in Vriesland won de noodige beſcheiden omtrent de beſchuldigingen in, en eischte tegen VAN HAREN zoodanig eene ſtraf als het Hof, in goed regt, zou verſtaan te behooren, met de kosten: doch het Hof verklaarde, bij vonnis van den 2den van wijnmaand 1762, den Prokureur-Generaal voor als nog niet ontvanklijk in zijnen eisch, ſtelde den beklaagden van de regtsvervolging vrij, maar ontzegde dezen tevens zijn verzoek, om ten eenemaal zuiver verklaard te worden van het hem aangetijgd misdrijf, met evenſchatting der kosten van het geding (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Onder vele geſchriften, die over deze zaak waren in het licht gekomen, onderſcheidde zich zeker *Historisch Verhaal* onder een' verdichten naam, waarin men zeer ſterk aanging op de blijkbaar-

(1) Reſol. Gen. 1761. 15 April, 25 Mei, 11 Junij. Jaarb. 1762. bl. 985—1306.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761. baarheid der zamenspanning tot VAN HARENS val, en het bedenkelijk deed voorkomen, dat de Hertog zich hierin dus geweerd had, en zulks op het bloot getuigenis van een' officier, zonder den man zelven te hooren, naar wiens redenen de Souvereinen van deze en ook van andere landen meermalen oplettend hadden geluisterd; hetwelk dan ook weder afstuiten moest op H. H. M., die hierin des Hertogs ijver zoo zeer hadden geprezen. — Op het voorstel van Gelderland, om dit geschrift, als beledigende voor H. H. M. en den persoon des Hertogs, te verbieden, geschiedde daartoe terstond aanschrijving aan de onderscheidene gewesten, en werd hetzelve in Holland den volgenden dag reeds verboden, en eene belooning van *f* 3000 uitgeloofd voor den aanbrenger van den schrijver. Een boekverkooper te Amsterdam, overtuigd van hetzelve verkocht en verzonden te hebben, werd zwaar beboet en zelfs voor eenigen tijd te water en te brood verwezen; en, daar men niet ophield met over deze zaak te schrijven, ook tot groote ergernis der eerbaarheid en zeden, volgde eerlang een algemeen verbod van alle naamlooze schriften over dit onderwerp (1).

Wat

(1) Gen. Res. 1761. 17 Junij. Res. van Holl. 18 Junij en 8 Julij. — Zie de *Vaderl. Letteroefeningen* van dien tijd. — SCHELTEMA *Staatk. Nederl.*

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

Wat er nu van de zaak zelve van VAN HAREN en van derzelver aanbrenging door den Hertog, die daartoe geene roeping hoegenaamd in eenige hoedanigheid scheen te hebben, ook moge geweest zijn, dit is zeker, dat het personelijk belang van dezen bij den val van genen zoo veel won, als dat der Vorstinne-Grootmoeder en der Prinses CAROLINA daarbij verloor; en het is van dezen staatkundigen kant dat wij dit voorval niet konden verzwijgen, hetwelk anders beter der vergetelheid ware overgegeven. — D'AFFRY dacht nu, voor zijn belang, aan den Graaf VAN GRONSVELD, wegens Holland in de Admiraliteit te Amsterdam, maar wantrouwde deszelfs drift tegen den Hertog en wrok tegen het stadhouderlijke huis, als zich niet genoeg kunnende verbergen; ook vreesde hij voor de zwakheid van deszelfs fortuin, als hetwelk hem door tijdelijke belangen ligtelijk kon doen wankelen.

Voordeelige ontwikkeling van geest in den Erfstadhouder.

Inmiddels had bij den Erfstadhouder eene gelukkige ontwikkeling van zielvermogens en vermeerdering van kundigheden plaats. De Hoogleeraar WEISS, wien deze zorg was toevertrouwd, gaf daarvan in een' gemeenzamen brief aan één' zijner vrienden dit getuigenis: „ dagelijks merk ik in mijnen leerling blijken op van een ongemeen juist oordeel, en dikwijls sta ik verbaasd over zijn geheugen,

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761. gen, niet slechts van lijdenden, maar ook van werkzamen aard. Hij legt zich in de daad zoo ijverig op de wetenschappen toe, als of de pleitzaal of de leerstoel het doelwit zijner pogingen ware (1)." Op den 23sten van wijnmaand dezes jaars deed de Fransche Gezant, voor het eerst, eene mededeeling aan den jongen Erfstadhouder zelven wegens eenige verandering in zijns Konings staatsdienaars. Ook hij betuigde, in zijnen brief aan DE CHOISEUL: „den Prins kundiger gevonden te hebben, dan hij had kunnen verwachten."

1762. De eerstgeboren zoon van den Prins VAN NASSAU-WEILBURG overleed in bloeimaand van het volgende jaar, en werd in de vorstelijke grafkelder te Delft bijgezet. — De Afgevaardigden van Overijssel stelden bij de Algemeene Staten voor, deszelfs lijftogt van vier duizend guldens nu over te brengen op den tweeden zoon van dien Prins tot betooning van achting en genegenheid: doch de Afgevaardigden der overige gewesten namen dit voorstel over, en had hetzelve verder geen gevolg (2).

Dood van den oudsten zoon van den Prins VAN NASSAU WEILBURG.

Het

(1) Bij VAN DER AA Leven van WILLEM V. D. I. bl. 197.

(2) Resol. Gen. 1762. 28 Mei. Resol. van Holl. 1762. 18 Junij. — Jaarb. 1762. bl. 414.

Het vermaard familieverbond tusſchen de huizen van Bourbon, Frankrijk, Spanje, Napels en Parma op het laatst van het vorige jaar geſloten, ten gevolge waarvan al, wat gedurende den oorlog gewonnen of verloren wierd, als gemeene winst of verlies zou worden aangemerkt, en Spanje aan Portugal, hetwelk zich met Engeland verbonden had, den oorlog zou aandoen, ten einde door de, aldaar te maken, veroveringen de verliezen te vergoeden, door Frankrijk in Amerika en de Indiën geleden, had in dit jaar den krijg volſtrekt algemeen doen verwachten over Europa: maar naauwelijks was hetzelve aangevangen, of de dood van de Rusſiſche Keizerin ELIZABETH, hare opvolging door PETER III, deszelfs ſlaafſche bewondering van FREDERIK II, en ſpoedige onttrooning door zijne Gemalin CATHARINA II, gaven aan alles eene geheel andere gedaante. De geestdrift van PETER voor FREDERIK was bekend. Men had hem, bij het leven van ELISABETH, die hem in Rusland had doen komen, hooren zeggen: „was ik Hertog van Holſtein gebleven, ik zou in Pruisſiſchen dienst het bevel over een regiment gevoerd en de eer gehad hebben, in perſoon een zoo groot monarch te dienen; eene eer bij mij veel hooger, dan die van Groot-Hertog te zijn." Der Pruisſen

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

Einde van den zevenjarigen oorlog.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

bondgenoot, Engeland zelf, trachtede terstond bij zijne troonbeklimming de uitwerksels dier vooringenomenheid te verhoeden: maar dezelve was zoo buitensporig, dat hij het aanzoek daartoe niet slechts met de meeste verontwaardiging afsloeg, maar zelfs de berigten, dien hij van zijnen Gezant te Londen ontving, onverwijld aan FREDERIK mededeelde. Zonder uitstel riep hij twintig duizend Russen uit het Oostenrijksch leger terug, en beval ze, zich met de Pruissen in Silezie te vereenigen, hebbende hij niet slechts met FREDERIK den vrede gesloten, maar zich met hem ten naauwste verbonden. Zweden vond zich gedrongen Rusland te volgen. Pruissen nam de gedane voorslagen gaarne aan, en spoedig werd een verdrag te Hamburg gesloten. Zoo stond het reeds in bloeimaand: doch de regering van PETER duurde slechts een half jaar. Zijn besluit, om Denemarken den oorlog aan te doen, als den erfvijand zijner voorouderen, de Hertogen van Holstein, zonder eenige andere reden, en zulks ondanks den raad en waarschuwing van FREDERIK voltooide zijnen val, die, bij het misnoegen zijner lijfwacht over het invoeren van de Pruissische krijgstucht en bij het beledigen der geestelijkheid, onontwijkbaar was. Zijne gemalin onttroonde hem op den 9den van hooimaand; zijn dood volgde weldra, en schier ge-

gelijktijdig het bevel van CATHARINA aan de Rusfifche Generaals, om zich gereed te houden tot het hervatten der vijandelijkheden: doch FREDERIK verkreeg van den Opperbevelhebber een uitftel van drie dagen, welke hij zich ten nutte maakte, om, eer de Oostenrijkers deze heromwenteling wisten, weder in het bezit van Silezie te komen, en had het aan den, bekend geworden, inhoud zijner brieven, vol wijsheid en gematigdheid aan PETER gefchreven, te danken, dat CATHARINA zelve zich ten zijnen voordeele verklaarde, haar leger wel van het zijne affcheidde, maar zich tot de ftrengfte onzijdigheid verbond. Dit alles nu had ten gevolge, dat de voorloopige punten van den vrede, tusfchen Engeland, Frankrijk en Spanje, in het begin van flagtmaand te Parijs werden geteekend, en dat, voor het einde van fprokkelmaand des volgenden jaars, de vrede tusfchen Oostenrijk en Pruisfen een volkomen einde maakte van den, zoo vermaarden, zevenjarigen oorlog.

Vertrek van den Graaf D'AFFRY.

In het begin van zomermaand reeds had de Graaf D'AFFRY, door den Koning terug geroepen tot zijne vroegere krijgskundige loopbaan, affcheid genomen van H. H. M. met aanbieding van zijnen geheimfchrijver, om de voorkomende zaken waar te nemen, tot dat de Koning een' anderen minister zou benoemd

 heb-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

Deszelfs affcheidsbrief aan H. H. M.

hebben. Hij betuigde in zijnen affcheidsbrief: „dat zijne fchier zevenjarige zending bij H. H. M. altijd dierbaar voor zijn hart zou blijven, wijl zij hem, van den aanvang af, verzekerd had van derzelver ftipte onzijdigheid, die dan ook aan den Staat had vergund den diepften vrede te genieten, fchoon midden in den oorlog, en den handel der ingezetenen te beveiligen, te vermeerderen en uit te breiden. Daar de wijze grondbeginfels, waarop dit ftelfel rustede, nimmer waren veranderd, had hij den Koning verzekerd, dat een van de eerfte grondregels der regering van het gemeenebest beftond, in met gretigheid de gelegenheden te omhelzen, om eene volkomene eenigheid en goede verftandhouding aan te kweeken, en het wederzijdsch vertrouwen te bevorderen. Uit naam van zijnen meester verzekerde hij H. H. M. wederkeerig van dezelfde begeerte des Konings en van het waar belang, door Z. M. gefteld in den welftand en voorfpoed van het gemeenebest. Hij, voor zich zelven, verzekerde, dat de verwondering, welke hij wegdroeg over de hooge wijsheid der regering van H. H. M., in wier voorfpoed hij voor al zijn leven het hoogst belang zou ftellen, nooit in zijne ziel zou ophouden." Het gewoon gefchenk van eene gouden keten en medaille, ter waarde van zes duizend guldens,

ver-

vergezelde de wederkeerige pligtpleging namens H. H. M. (1). I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

Pligtpleging, en die niet slechts zeer ijdel, maar duldeloos van den kant eenes mans, die van de leden der Staten-Generaal had durven schrijven: „dat naauwelijks een hunner den tegenwoordigen staat van Europa kende, en nog minder de verschillende belangen, die de Mogendheden na den oorlog zouden drijven;" die den Griffier alleen een' kundigen staatsdienaar had genoemd, doch te zeer aan den Stadhouder en Engeland gehecht: „zonder dat evenwel de zoo schrandere en op alle kunstgrepen gevatte D'AFFRY, eenig vermoeden had gehad, dat die zelfde Griffier volkomene kennis droeg van alle zijne inzigten, en invloeds genoeg bezat, om, zonder verdere mededeelingen daaromtrent, den Staat buiten de grootste ongelegenheden te houden.

Maar eene wederkeerige pligtpleging tevens, wier indruk schokkend moet geweest zijn voor die leden van H. H. M., die in het besogne van den 18den van grasmaand ontrust waren door een' brief van onzen Gezant te Parijs, meldende: „hoe hem was voorgekomen van den toeleg des aanstaanden veldtogts,

(1) Resol. Gen. 1762. 3 Junij.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

togts, als of daarin de Staat zou kunnen worden op het lijf gevallen door Frankrijk." Hij zelf had daaraan wel geen volkomen geloof willen geven, maar de Griffier had hem, op last van het besogne, met den meesten ernst en aandrang geantwoord: „dat niets gespaard moest worden, om daarop *stellig* onderrigt te worden (1)."

Terugtogt van het Engelsche leger over den grond van den Staat.

Het Engelsche leger stond nu terug te keeren uit Duitschland. De Koning verlangde, dat het over ons grondgebied trekken en uit de Willemstad zoude mogen te scheep gaan. Onze Gezant schreef daarover aan H. H. M. in het midden van slagtmaand: doch dezelve meenden zwarigheden te moeten maken wegens het jaargetijde, en vaardigden dit hun besluit af op den laatsten dier maand. Daags daaraan deed de Engelsche Gezant 's Konings verzoek schriftelijk; hetwelk eenige dagen later door den onzen uit Londen werd aangedrongen, na vruchteloos van de gemaakte zwarigheden met het Engelsch ministerie te hebben gesproken. En nu besloten H. H. M., op den 17den van wintermaand, aan dit verzoek, onder de daarbij vereischte voorzorgen, te voldoen. — De spoedig invallende en *strenge* vorst van het volgende jaar regtvaardigde maar al

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1762, 18 April.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

al te zeer de bevorens gemaakte zwarigheden en de nu genomene voorzorgen. Het duurde tot grasmaand, eer de Engelſche Gezant de erkentenis van zijnen Koning kon betuigen voor den ganſchen overtogt, met hoogen lof over alle de maatregelen, daarbij van onze zijde genomen; hetwelk door H. H. M. beantwoord werd, met geene mindere goedkeuring van het gehouden gedrag der Engelſche krijgslieden, door hen erkentelijk toegekend aan de ſtipte tucht en het wijs beleid van derzelver Bevelhebbers; terwijl de gereede betaling van al, wat door de ingezetenen geleverd was, ook dezen het uiterſte genoegen over derzelver verblijf had doen toonen (1).

Vruchtelooze raadpleging over de uitrusting van dertig ſchepen.

De ontrustende vooruitzigten bij den aanvang van een jaar, hetgeen met de zekerſte inzigten in den algemeenen vrede van Europa eindigde, hadden hetzelve met raadplegingen en beſluiten doen aanvangen, die nu min meldenswaardig zouden kunnen ſchijnen, doch die ſtrekken moeten, om den weinig overeenſtemmenden geest der gewesten op nieuw te doen uitkomen, en zulks vooral tot opmerking van de oude bron eenes kwaads, hetwelk daarna zoo vele bittere gevolgen heeft voortgebragt.

Na

(1) Reſ. Gen. 1762. 17 en 30 Nov., 1 en 17 Dec. 1763. 8 April.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762.

Na de ondervinding van de mishandeling onzer zeevaart door de Engelschen, gedurende dezen oorlog met Frankrijk, mogt men met grond duchten, dat derzelver nieuwe krijg met Spanje de voordeelen, door onze onzijdigheid daarvan voor den handel te trekken, nog al benijdenswaardiger zou maken. Bij de Generaliteit was nu wel besloten tot eene uitrusting van twaalf schepen en fregatten ter bescherming van handel en zeevaart, maar de Staten van Holland, alreeds onderrigt van de maatregelen in Engeland voorbereid, om ons de vermelde voordeelen te benemen, oordeelden dat twaalftal schepen nog zoo ontoereikende tot het oogmerk, dat zij het voorstel bij H. H. M. deden: „om bovendien nog dertig schepen en fregatten in dienst te brengen, terwijl zij tevens aan de Admiraliteiten, onder hen behoorende, aanschreven, om voor derzelver aandeel in deze uitrusting te zorgen, en om twee derden der manschappen, die zij zouden rekenen daarvoor te zullen behoeven, op zeker loopgeld dadelijk aan te nemen (1)." Dit voorstel van Holland, door de overige gewesten overgenomen, werd in handen gesteld van H. H. M. Afgevaardigden tot de zaken van

(1) Resol. Gen. 1761. 11 en 15 Jan. Resol. van Holl. 1761. 14 Jan. Secr. Resol. van Holl. D. XIII bl. 24.

van de zee, die eene verdeeling voordroegen omtrent het aantal ſtukken en manſchappen voor dit dertigtal ſchepen en fregatten, met de berekening der kosten over eenen dienst van tien maanden. — Behalve Holland namen alle de gewesten deze voordragt over, terwijl men evenwel den Raad-van-State verzocht, ten ſpoedigſte eene voordragt tot het vinden der kosten te doen. Dezelve kwam vaardig genoeg in. Holland nam zijn aandeel gaarne op zich. Utrecht ſtemde toe in de uitrusting, maar kon zich ſlechts met de helft van haar aandeel bezwaren. Vriesland wilde maar twaalf in plaats van dertig ſchepen op nieuw uitgerust hebben. Overijsſel beperkte dit tot een tiental. Gelderland ſtemde als Vriesland, maar drong tevens op vermeerdering der landmagt aan, even als Overijsſel deed. Groningen wilde voor ditmaal nog toetreden, doch ſlechts voor deszelfs aandeel in een derde der uitrusting. Zeeland alleen vereenigde zich voor de uitrusting gaaf met Holland, doch voor eigen last ſlechts zoo veel het gewestelijk aandeel zou bedragen in hetgeen bij de Admiraliteit in dat gewest zou worden uitgerust. Eerst in hooimaand hadden alle de gewesten derzelver ſtem uitgebragt, en het mogt alzoo dubbeld gelukkig heeten, dat de nieuwe oorlog van Engeland

en

I. BOEK. II. HOOFDST. 1761.

en Spanje met dit zelfde jaar was afgeloopen (1).

Gevecht van den zee-kapitein S. DEDEL tegen de Engelschen.

In oogstmaand nog had de kapitein S. DEDEL *de jonge*, een fregat van twintig stukken voerende, eene ontmoeting, die daarvan ten bewijs verstrekken kan. Met vier koopvaardijschepen onder zijn geleide Texel uitgeloopen, kwam hem spoedig eene Engelsche sloep van tien stukken op zijde, hem 's Konings last meldende, om alle schepen naar Fransche en Spaansche havens te doorzoeken. De kapitein weigert het onderzoek van schepen onder 's Lands vlag, doch deelt den inhoud van derzelver lading mede. De sloep houdt met den avond af, maar met den volgenden morgen komt eene andere van zestien stukken op, met denzelfden eisch. Op dezelfde wijze afgezet, seint zij er eene van veertien stukken, terwijl zij het op de haven van Duins aanlegt. De derde blijft het fregat op zijde, tot dat het met de koopvaarders door de hoofden zeilt. Maar nu komt, op hare seinschoten en vuren, gedurende den nacht gemaakt, een gansch smaldeel uit van zeven gewapende vaartuigen, wier kommandant een fregat voert van twee en dertig stukken. Deze meldt aan DEDEL zijnen wil, om de koopvaarders te doen onder-

(1) Resol. van Holl. 1762. 22 Julij. Gen. Resol. 1762. 7 Dec.

derzoeken. Dit wordt niet gedoogd, maar geweld tegen geweld gereed getoond. Het komt er dadelijk toe. Eene sloep stuurt op een koopvaardijschip aan. Dedel zendt hem kogels toe en zeilt er te gelijk op los. De sloep houdt af. Dedels bevel gaat bij de koopvaarders rond, om geene Engelschen aan boord te gedogen. De Engelsche kommandant dreigt op 's lands schip te vuren, ten zij men het onderzoek gedoogt. Het antwoord weiffelt niet, hoe groot de overmagt ook zij. Drie sloepen zeilen naar de koopvaarders toe; ons fregat brandt op haar los, maar wordt zelf dadelijk door het Engelsche aangetast. Het gevecht is fel en duurt een half uur. De brave dedel wordt door een' musketkogel getroffen aan den neus, en verlaat voor eene wijl het dek; intusschen schieten meer Engelsche schepen, waaronder er een van vijftig stukken, toe, en zulk eene overmagt doet de vlag met eere strijken. Het fregat wordt nevens de koopvaarders in Duins opgebragt, doch krijgt verlof, om zich uit 's Konings magazijnen te herstellen en daarna uit te zeilen, werwaarts het dedel wil. De koopvaarders worden zonder kontrabanden bevonden en met derzelver lading vrijgegeven. Hun Hoog Mogenden hielden dedels gedrag voor aangenaam, doch deden vruchteloos aanzoek bij de Engelschen

om

I. BOEK. II. HOOFDST. 1762. om voldoening voor zulk een bestaan. En alzoo had de openbare schennis van het traktaat van 1674 zich nog voor het laatst een gedenkteeken gesticht, waarbij het eerloos wantrouwen op het woord van een' Neêrlandschen zee-officier openlijk was beschaamd gemaakt (1).

Groot aantal kazilotten op de kusten. Het einde des vorigen en het begin des tegenwoordigen jaars was opmerkelijk door eene menigte van die soort van walvisschen, welke men kazilotten of potvisschen noemt, waarvan er verscheiden, met de ebbe op de stranden achtergebleven, derzelver bewoners met hun traan en hersenen (*spermaceti*) aanmerkelijk verrijkten: de vischmarkten echter waren doorgaans ledig, daar de kazilotten veel visch verslonden, en denzelven onze kust deden schuwen (2).

1763. Strenge winter. Nog al gedenkwaardiger werd het einde van dit en de aanvang van het volgende jaar door een' der strengste winters, die nog heden wordt herdacht. Dezelve ving met felle vorst den 20sten van wintermaand aan, en duurde onafgebroken tot den 23sten van louwmaand voort, waarna de vorst afliet, om zich in de helft van sprokkelmaand nog voor eenige dagen we-

(1) Gen. Resol. 1762. 20, 27 en 28 Sept. — Jaarb. 1762. bl. 836—838.

(2) Jaarb. 1762. bl. 253.

weder te doen gevoelen. In ſtille waters had het ijs de dikte van bijkans twee voet bekomen. Niet ſlechts de zeevaart was belemmerd, maar ook de handwerken ſtonden bij de felle koude ſtil. Zware vrachtwagens en koetſen, met vier paarden beſpannen, reden IJ en Maas over; zelfs de Zuiderzee kon tusſchen Staveren en Enkhuizen paard en ſlede dragen. Voor Scheveningen ſtond een ijsdam hooger dan het hoogſte duin aldaar. Een zware ijsgang in Texel bragt wel vele ſchepen in gevaar; alles liep nogtans met den dooi en de ontruiming der rivieren gelukkig af; en daar de ſchamele gemeente door liefderijken onderſtand was bijgeſtaan, en ook aan ijsbedrijf en ijsvermaak vrij wat vertier en verdienſte had gevonden, bleef deze winter meestal in geheugen, als een tijdvak van eene, zeldzaam alzoo genootene, winter-vreugde, waarin al, wat rap van leden was, had mogen deelen, en het Maas-vermaak vooral menige partij liefhebbers uit Amſterdam, ja het Hof zelf uit den Haag, gelokt had, om er getuigen van te zijn (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

Den

(1) Jaarb. 1763. bl. 63 en 185. Te Haarlem had men den laagſten ſtand van den Thermometer op 11 graden van Fahrenheit waargenomen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

De Erfstadhouder met zijne vijftiende verjaring ter hooge Vergaderingen ingeleid.

De 8ste van lentemaand zou nu den vijftienjarigen ouderdom vervullen, tot de zitting van den Erfstadhouder in de hooge Vergaderingen des Lands, na gedane eedaflegging, vereischt (1). In louwmaand maakten de Afgevaardigden van Gelderland H. H. M. reeds bedacht op de wijze der inleiding van Zijne Hoogheid. — Men besloot, hierbij het voorbeeld te volgen der eerste zitting van 's Prinsen vader in de Vergadering van de Algemeene Staten en den Raad van State; en tevens den 9den van lentemaand tot deze inleiding te bepalen. Op den verjaardag werd de pligtpleging aan den Prins, naar ouder gewoonte, door acht Leden en den Griffier uit naam van H. H. M. afgelegd, met bijzondere gelukwensching over dien ouderdom, welke aan Z. H. regt gaf, 's Lands Vergaderingen bij te wonen. De jonge Stadhouder beloofde: „ alle zijne vermogens te zullen inspannen, om bij derzelver raadplegingen de ware belangen des vaderlands te leeren kennen, ten einde eenmaal, indien het Gode behaagde, bekwaam te zijn het heil van deze landen en van Gods kerke, de eenigheid der gewesten en eene vertrouwelijke vriendschap tusschen derzelver leden te helpen handhaven."

Twee

(1) Zie D. I. bl. 519.

Twee Afgevaardigden, de een van Zeeland, de ander van Utrecht, begaven zich, den volgenden dag, uit de Vergadering van H. H. M. naar het ſtadhouderlijk kwartier, en keerden daarna met Zijne Hoogheid terug, dezelve geleidende tot voor den voorzitter, den Baron VAN PALLANT, wegens Overijsſel, die, na eene korte aanſpraak, den eed van geheimhouding bij handtasting van den Erfſtadhouder aannam. Daarna werd Z. H. naar den ſtadhouderlijken ſtoel geleid, nam daarin plaats en woonde den loop der raadplegingen eene poos bij. Drie Afgevaardigden uit Gelderland, Vriesland en Groningen leidden, op des voorzitters benoeming, den Erfſtadhouder ter Vergadering van den Raad van State in. De Baron VAN TENGNAGEL, wegens Gelderland, beval Zijne Hoogheid dezer Vergaderinge aan, als een' Prins, die zoo vele gaven van de natuur bezat, als ooit eenen anderen van zijne jaren ten deele mogt vallen. Zijne aanſpraak werd beantwoord door den Grave VAN WASSENAAR TWICKEL, wiens rede zich voorts tot den Erfſtadhouder wendde en dezen gang hield: „in een jaar des vredes aanſchouwde Z. H. het eerſte licht; in een jaar des vredes werd Hem de loopbaan geopend, aan wier einde zich de tempel der onſterflijkheid ontſloot voor de genen, wier namen zich hare

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

De Erfſtadhouder met zijne vijftiende verjaring ter hooge Vergaderingen ingeleid.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

kroon waardig maakten; hierdoor mogten nu minder zaken van groote aangelegenheid bij den Raad van State voorkomen, evenwel zou het nooit aan hoogst leerzaam onderwijs ter dezer fchole voor den jongen Vorst ontbreken, die weldra overtuigd zou worden, dat in de diepfte rust de ontzaglijkfte toebereidfelen moesten gefchieden, om altijd, niet alleen in een' geduchten ftaat van tegenweer te zijn, maar om des noods de verbonden geftand te doen, opdat de vrede bewaard bleef, zonder dat men, bij gebrek van genoegzame voorzorgen, laagheden had te verduwen van trotfche vijanden, en men, genoodzaakt zijnde eene hartelijke en regtgeaarde vrije Nederlandfche taal te voeren, ook in ftaat ware dezelve krachtig ftaande te houden en onzen Leeuw nimmer te vergeefs te doen brullen; — tot dit alles werd niets meer vereischt, dan hetgeen de jonge Prins in de hoogfte mate bezat, verftand, oplettendheid en leergierigheid, door de uitmuntendfte opvoeding reeds verrijkt met vele kundigheden en wetenfchap; — eene algemeene en op deugd gevestigde liefde des volks, de heerlijkfte belooning voor een' Vorst, zou den Prins nimmer ontftaan bij eigene blakende liefde voor het vaderland en bij ftandvastige, trouwe en onvermoeide zorg voor deszelfs belangen; — hoe magtiger de vrije ftaat was,

De Erfftadhouder met zijn vijftiende verjaring ter hooge Vergaderingen ingeleid.

was, te hooger zou de luister van Zijne Hoogheid klimmen; zijnde het roemruchtiger aan het hoofd van een vrij volk te ſtaan, dan over een laffen hoop van ſlaven te gebieden; — en beſtaande het grootſte voorregt van den Erfſtadhouder, in zoo veel goed te kunnen doen aan zijn vaderland, dat hij nooit met TITUS zou behoeven te zeggen: ik heb mijn' dag verloren! — Welk alles met krachtige en vurige wenſchen werd beſloten." De eed van geheimhouding, bij de Staten Generaal afgelegd, werd in den Raad van State ſlechts vermeld. Na den afloop van deszelfs raadplegingen deden vier leden met den geheimſchrijver den Erfſtadhouder uitgeleide, hem vergezellende tot in het ſtadhouderlijk kwartier.

De Erfſtadhouder met zijn vijftiende verjaring ter hooge vergaderingen ingeleid.

Alle de leden der beide Hooge Vergaderingen waren bevorens genoodigd, om heden den maaltijd bij te wonen, waarmede Zijne Hoogheid deszelfs inleiding in derzelver midden wilde vieren; en waartoe in de groote zaal van het oude Hof voor honderd en twintig perſonen was aangeregt (1). De plegtigheid

(1) Reſol. Gener. 1763. 18 en 25 Jan., 4, 7, 9 en 10 Maart. — Behalve den Hertog VAN BRUNSWIJK, waren zeer vele aanzienelijke gasten genoodigd, daar het

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

heid van den optogt tot dezen maaltijd en de algemeene vreugde over de eerste zitting van den Erfstadhouder ter hooge Vergaderingen maakten dezen dag tot een' blijden feestdag voor 's Gravenhage, in den morgen door vlaggen en wimpels, bij den avond door kunstverlichting en vuurwerk vertoond. — Zes dagen later vierde de Broederschap van St. Joris een plegtig feest, waarbij Zijne Hoogheid tot voorzitter werd aangesteld; en, onder een aantal nieuwe Ridders, ook twee Prinsen van HESSEN CASSEL werden ingehuldigd (1).

Kinderziekte van Zijne Hoogheid.

Was de bijzondere vreugde bij 's Vorsten dertienden verjaardag spoedig door ontzetting over het schriklijkst toeval vervangen: ook nu ging de allerlevendigste hoop eensklaps in de angstvalligste vrees over, wanneer men in dezelfde maand nog vernam, dat de kinderziekte, waartegen men toen nog geene voorbehoeding kende, Zijne Hoogheid had aangevallen. Gelukkig was zij goedaardig, hield haren geregelden loop, bleef van toevallen en smarten vrij, en vergunde der verslagene hope niet slechts nieuwe bemoediging, maar zelfs

het aantal van de leden der Staten-Generaal en van den Raad van State slechts zeven en vijftig beliep. — Het is opmerklijk, dat wij hierbij geen bijzonder gewag vinden van den Prins VAN WEILBURG.

(1) Jaarb. 1763. bl. 221—225.

zelfs een' nieuwen steun. — In Gelderland, waar men maandelijksche bedestonden gedurende den naburigen oorlog had gehouden, werden dezelve besloten met een' dankdag voor den vrede en voor 's Vorsten herstel. — De Staten van Vriesland deden hunne gelukwensching aan Zijne Hoogheid vergezeld gaan met het aanbod van zitting in hunne Staatsvergaderingen en hooge Kollegiën, ten einde vroeg bekend met de gewoonten, regten en voorregten van het gewest, ze daarna waardiglijk te kunnen handhaven. — De Staten van Holland lieten mede eerlang Zijne Hoogheid, als eerste lid der Ridderschap, in hunne vergaderingen en besognes toe, om zich al meer voor te bereiden tot de aanvaarding zijner hooge waardigheden na den vervulden achttienjarigen ouderdom (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

Het Fransche Hof trekt vergunningen voor den haring en zoutenvisch weder in.

„Na het einde van den oorlog zou men zien, indien men de Fransche natie ooit van kwade trouwheid had beschuldigd, wie van de Fransche of Engelsche natiën de beste en opregtste manieren van behandeling in alle deelen hadden gehouden: „ dit waren eens des Franschen Gezants woorden geweest (2). Die woorden kon

(1) Jaarb. 1763. bl. 273, 353 en 401. Resol. van Holl. 1763. 8 Junij.

(2) Zie boven bl. 56.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763

Het Fransche hof trekt vergunningen voor den haring en zoutenvisch weder in.

kon men in dit jaar reeds leeren waarderen. Onze Gezant te Parijs werd verzocht, ter kennis van H. H M. te brengen: „dat, de vrede gesloten zijnde, de Koning bedacht was, om de Fransche visscherij aan te moedigen, en dienvolgens had goedgevonden, *het* verlof van invoer voor Nederlandschen haring in te trekken, hetwelk in den jare 1758 was vergund (1)." En kort daarna moest hij er nog bijvoegen: „dat ook wegens den zoutenvisch verandering zou worden gemaakt, en die zaken zouden worden gebragt op den voet, als voor den laatsten oorlog en na het verbreken van het handel-verbond; al hetwelk zelfs hier niet behoorde te bevreemden, als zijnde die vergunningen slechts tijdelijk, staande den oorlog, verleend; terwijl men met den tijd aan een handel-verdrag zou kunnen beginnen te arbeiden, wanneer men tot eene redelijke overeenkomst mogt verstaan."

Hun Hoog Mogenden verzuimden geen oogenblik, om, door hunnen Gezant, het Fransche hof voor te houden: „dat, het 9de artikel van het handel-verdrag van 1739 door den Koning in werking gesteld zijnde, tot dat de onderhandelingen over een traktaat van koophandel ten besluite zouden kunnen gebragt

(1) Zie D. I. bl. 411—415.

bragt worden (waartoe hun thans de tijd geboren scheen) H. H. M. verbaasd stonden over bepalingen, die hun weinig goeds van het hervatten dier onderhandelingen konden voorspellen, hoe zeer men tot eene afkomst in deze zaak alhier hartelijk verlangde; dat men den kwaden indruk van zulke bepalingen op het openbaar gevoelen der ingezetenen geenszins wilde verbergen; en dat van deze zijde ook aanmerkelijke belemmeringen aan den handel der Fransche ingezetenen zouden kunnen worden toegebragt, zoo dat het wederkeerig wenschelijk moest voorkomen, de bedoelde onderhandelingen, met intrekking dier bepalingen, te hervatten en ten wederzijdschen genoegen te sluiten."

Het Fransche Hof trekt vergunningen voor den haring en zoutenvisch weder in.

Het antwoord was: „dat men geenszins verflaauwd was in genegenheid voor dezen Staat, maar eeniglijk de aanmoediging voor eigene onderdanen, en de vormering tevens van geschikte matroozen had beoogd; dat deze Staat in het nadeelig gevolg hiervan voor zich tevens met Zweden en Denemarken zou deelen; en dat men tot het hervatten der onderhandelingen over het traktaat wel gereed was, doch omtrent de visscherij geene vroegere inschikkingen zou kunnen betoonen, willende men dezelve volstrektelijk voorstaan."

Vruchteloos liet men van eenige onthef-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

fingen fpreken van Franfche voortbrengfels, ingeval men van de genomene befluiten omtrent den haring terug kwam. „ Men wilde wel zien, welke ontheffingen men zou aanbieden, maar ook dit zou flechts voor een' bepaalden tijd uitwerking kunnen doen, vermits men onveranderlijk bleef bij de befluiten ten aanzien der visfcherij." En kort daarna kwam men er voor uit: „ niet te gelooven, dat men iet vinden zou, waarvoor men in eenige matiging zou willen komen, ook daarom, dat men bekwame matroozen wilde vormen."

LESTEVENON VAN BERKENRODE zond eindelijk de affchriften van zijne vertogen en van de antwoorden des Hertogs DE PRASLIN aan H. H. M. over, ten einde men kon zien: „ hoe ligtvaardig deze zaak bij het Franfche Hof behandeld wierd, en hoe geringen indruk alle zijne redenen fchenen gemaakt te hebben (1)."

Opftand in de Berbice.

Een opftand der Negerflaven in de kolonie de Berbice deed de Direkteurs bij H. H. M. aanhouden, om te worden bijgeftaan met eenig krijgsvolk, ten getale ten minfte van zes honderd man. De flaven fchenen in verftandhouding te ftaan met wegloopers van Suriname en andere nabijgelegene koloniën, en deden niet alleen het verderf der plantagiën vree-

(1) Reg. van de Secr. Refol. van H. H. M. 1763. 18 April 3, 11½, 17 Mei en 15 Oct.

vreezen, maar ook den moord der blanken te gemoet zien, welke zij verre in aantal overtroffen. Men besloot, behalve het fregat, hetwelk reeds voor de Admiraliteit van Zeeland tot de reis naar de Berbice gereed lag, onder bevel van kapitein HARINGMAN (1), een gansch regiment voetvolk, van alles rijkelijk voorzien, hetwelk van den Hertog VAN BRUNSWIJK deszelfs lastbrief ontving, op twee fregatten van oorlog, naar de ondiepte der rivier berekend, en daarom slechts van twintig stukken geschuts ieder, derwaarts te zenden (2).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

Wegens de Sociëteit van Suriname.

De Direkteurs der Sociëteit van Suriname hadden in den vorigen jare een' anderen weg gezocht, om zich de noodige penningen aan te schaffen, ter beteugeling van de Negers door meerder krijgsvolk; doch zagen zich dien weg in het tegenwoordige gesloten. In 1667 aan de

(1) Dezelfde, die in D. I. bl. 475 en 476 verkeerdelijk HARINGSMA is genoemd, en wiens eigene woorden bij dat geval waren: „ niet te kunnen denken, „ dat de Koning van Engeland orders had gege„ ven, om oorlogschepen van den Staat te onder„ zoeken, en zulks nooit te zullen toelaten, maar „ veel liever het uiterste en laatste daaraan te willen wa„ gen enz." waarna men was vertrokken. — Rapp. van de Adm. van Zeeland aan H. H. M. 30 Nov. 1758.

(2) Secr. Resol. van Holl. D. XIII. bl. 103—106.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

de Engelschen door een' Zeeuwschen zeetogt ontweldigd, doch door de Engelschen hernomen, maar bij den vrede van dat zelfde jaar aan dezen Staat weder afgestaan zijnde, hadden de Staten van Zeeland op Suriname aanspraak gemaakt als op een domein van *hun* gewest, tot dat in 1682 een verdrag van koop en overneming, ten bate der West-Indische Maatschappij, getroffen werd, wier Bewindhebbers daarvoor zekere somme gelds aan Zeeland zouden betalen. De gezamenlijke gewesten bewilligden toen voorts, tot instandhouding en voortzetting dezer kolonie, aan de Maatschappij het regt om voor één man te deelen in alle de ordonnantiën van betalingen, maandelijks af te geven voor alle de kompagniën, volgens den staat van oorlog, voor het aandeel van elk der gewesten, in de betaling staande, hetwelk eene som van negentig guldens in het jaar voor elke kompagnie beliep, door de Maatschappij, uit hoofde van dit regt, te innen. Op deze bewilliging had de Maatschappij de noodige gelden bij leening opgenomen, om Zeeland te voldoen: doch daarna, zich onmagtig bevindende om de groote sommen gelds bijeen te krijgen, die tot verdere bezorging dezer kolonie werden vereischt, ging zij eene verbindtenis aan met de stad Amsterdam en den Heer VAN SOMMELSDIJK, aan

aan elk een derde gedeelte des eigendoms aan deze kolonie afstaande, voor een derde gedeelte ieder der aan Zeeland betaalde kooppenningen, welke verbindtenis door H. H. M. in 1686 werd goedgekeurd. Vier Heeren wegens Amsterdam, vier wegens de West-Indische Maatschappij en drie wegens het Huis van Sommelsdijk, maakten daarna de Surinaamsche Societeit uit, waarin slechts drie stemmen, eene voor ieder der deelhebbers, werden uitgebragt, en waardoor steeds de bovenvermelde regten van de gewesten waren genoten. Staten van Utrecht hadden de voldoening van dat regt gestaakt met den jare 1689, en waren daardoor aan de Surinaamsche Sociëteit schuldig gebleven eene som, thans schier vier en eene halve tonne gouds beloopende. Het was deze som, welke de Direkteurs in den voorleden jare van gemelde Staten bescheidenlijk hadden durven vorderen, met wederlegging der redenen van bezwaar omtrent deze verpligting, door dezelven vroeger ingebragt. Staten van Utrecht, het vertoog der Sociëteit in handen van derzelver gelastigden tot den staat van oorlog gesteld hebbende, namen in lentemaand van dit jaar, ten gevolge van derzelver berigt en raad, een weigerend besluit; hunne ongehoudendheid grondende op den afstand van twee derde deelen des eigendoms

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

doms door de Maatschappij, ten wier behoeve de toezegging was gedaan (1).

Val van het handelhuis van de gebroeders DE NEUFVILLE.

Terwijl de handel en zeevaart geen gering gevaar had geloopen bij den geest van opstand in de West-Indische volkplantingen, had de val van het huis der gebroeders DE NEUFVILLE de gansche beurs van Amsterdam voor eenige oogenblikken doen wagchelen. Het verbazend toenemen van den omloop van wisselbrieven, en het onttrekken van een aantal kapitalen aan den handel, om ze in rentegevende papieren, meestal buitenlandsche, te beleggen, bragt eene moeijelijkheid voort, om op nog loopende wissels geld te bekomen, hetwelk een wantrouwen op den wisselhandel ten gevolge had, die weldra den loop der wisselbrieven stremde, en in het laatst van hooimaand het gemelde huis nevens eenige anderen, ten gevolge daarvan, deed zinken, zoodat voor de helft van oogstmaand omtrent veertig handelhuizen in reddeloozen staat waren gebragt. Hamburgsche kooplieden riepen vergeefs het vermogen van Amsterdam op, om het huis van DE NEUFVILLE te redden. De Koning van Pruissen deed aan *H. H. M.* weten, dat het van belang voor de betrokkenen in de zaak van dat huis geacht werd,

(1) Jaarb. 1762. bl. 484—534 en 1763. bl. 281—328.

werd, indien deszelfs boedel niet kwam voor de kamer van de desolate boedels, maar door eene bijzondere kommissie uit de regering van Amsterdam werd onderzocht, als waardoor veel tijds zou worden uitgewonnen. De Afgevaardigden van Holland bragten daarop eerlang den raadslag hunner zenders uit, die zich hadden doen dienen van de gedachten van Burgemeesteren van Amsterdam ter dezer zake, ten gevolge waarvan door H. H. M. werd besloten: „dat zulk eene kommissie, als men in den boedel van DE NEUFVILLE verlangde, volgens de grondwetten dezer landen, het vereisch van de justitie alhier, alsmede het vertrouwen der wissels, geene plaats kon hebben." Even vruchteloos werden, zoo in gedrukte geschriften als anderzins, verscheidene middelen tot redding voorgeslagen. De gansche handel hing tot het einde van herfstmaand als geschorst, en de vrees voor de kantoren in de Oostzee, Zweden en Rusland, ten gevolge dier schokken, nam schier alle openbaar vertrouwen weg, tot dat betere berigten van daar den moed deden hervatten, en de eerste handelhuizen voorgingen in nieuw vertrouwen te verleenen, terwijl de buitenlandsche kantoren derzelver wissels introkken, en men aan eenige huizen, wien het niet aan vermogen, maar slechts aan gereede middelen

had

I. BOEK. II. HOOFDST. 1763.

had ontbroken, tijd vergunde, om zich uit de algemeene verwarring te herſtellen en de geſtaakte betalingen te hervatten (1)

Het karakter van een' Gezant door H. H. M. gehandhaafd.

Lieten dus H. H. M. den handel zich zelven redden, zij handhaafden des te werkzamer het geſchonden karakter van hunnen Gezant bij de drie geestelijke Keurvorſten, mitsgaders den Opperrijnſchen, Nederrijnſchen en Westfaalſchen Kreits. De Graaf VAN WARTENSLEBEN, bij uiterſten wil van de Baroneſſe VAN GOËRTS aangeſteld tot deszelfs uitvoerder, geraakte in geſchil met de Regering van Casſel en den Landgraaf, die hem in zijn eigen huis vasthielden, zijne brieven doorzochten, er een geſchrift uitligteden, en hem beletteden een' bode naar den Haag te zenden, om zich over dit geweld te beklagen. Kennis hiervan kregen H. H. M. door des Gezants geheimſchrijver, en namen zij den hoon, aan deszelfs openbaar karakter aangedaan, zoo hoog, dat zij niet aflieten aan te dringen op voldoening dier ſchennis van het regt der volkeren, tot dat een buitengewoon Gezant van den Landgraaf, te dien einde eeniglijk afgezonden, dezelve aan den Staat gegeven had, zijnde al

(1) Reg. van Secr. Reſol. van H. H. M. 1763. 29 Aug. — Reſol. Gen. 1763. 23 Sept. — Jaarb. 1763. bl. 644—648.

intusschen de Graaf VAN WARTENSLEBEN al veel vroeger ontslagen (1). I. BOEK II. HOOFDST. 1763.

Kerkvergadering van Roomsche geestelijken.

Opmerkelijk was in dit jaar eene Kerkvergadering van Roomsche geestelijken, de eerste hier te lande sedert den jare 1565, doch alleen uit Jansenisten bestaande en te Utrecht gehouden. Hare besluiten bepaalden zich tot de veroordeeling van LE CLERC, Onderdiaken te Rouan en zelf bij de Jansenisten behoorende, en van HARDOUIN, BERRUIER en PICHON, Jesuiten zijnde, als dwalende in de leer, en tot de openlijke betuiging der volkomenste omhelzing van alle de leerstukken der Katholieke kerk; van welk alles zij een afschrift zond aan Paus CLEMENS XIII, zonder evenwel die goedkeuring te mogen verwerven, welke zij vurig gewenscht en zeker bedoeld had (2).

Kerkelijk geschil te Leeuwarden.

Ontrustend voor den burgerstaat kon een kort geschil met de regering te Leeuwarden, over de beroeping van een' Hervormden Leeraar, geworden zijn, door de stoute beweringen en aanmatigingen van den Leeraar BLOM ten aanzien der kerkelijke magt, als on-

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1763. en 1764. — Jaarb. 1763. bl. 854., 1764. bl. 620—661.

(2) Jaarb. 1763. bl. 649. en 926. 1764. bl. 277.

I. BOEK II. HOOFDST. 1763. onafhankelijk en onaanſprakelijk voor de tijdelijke Overheid; indien deze niet door zijne ambtsbroeders aan zich zelven overgelaten, door de Regering in eene geldboete verwezen, en door de Staten van Vriesland in zijnen dienst was geſchorst geworden voor den tijd van zes weken, waarna de Claſsis van Leeuwarden de aangeduide ſtellingen, tot betoon van haren eerbied voor de wettige Oveherden, openlijk verwierp, afkeurde en verfoeide (1).

1764. De aanvang van het volgende jaar werd, gelijk zoo menig een, door waterwee gekenmerkt. De veelvuldige regens van het vorige najaar hadden de rivieren ongemeen doen zwellen. In louwmaand bragt de Rijn Wageningen in groot gevaar. Men beefde voor de hoogte van den IJsſel. Het doorbreken van den Waaldijk zettede den Bommelerwaard onder. Rondom 's Hertogenbosch was alles overſtroomd. Schoon de Maasdijken boven en beneden Heusden met moeite behouden werden, leed die ſtad aan eenige vestingwerken ſchade. Op het laatst van louwmaand gevallen, begon het water met het begin van ſprokkelmaand op nieuw te wasſen. Vijf doorbraken te Herwen, waarvan de laatſte de lijken op

Waters-nooden.

(1) Jaarb. 1763. bl. 695, 1764. bl. 149 en 458.

op het kerkhof uit de graven ſpoelde, bragten eene ongemeene hoogte des waters op den Rijn. Te Zutphen kreeg de Kanonsdijk twee gaten; bij Deventer moest de ſchipbrug weggenomen worden. Tegen de helft dier maand bedaarde het ſtormachtige weder, hetwelk bij een zachten winter had geheerscht, en voor het einde derzelve vloeiden de rivieren binnen de gewone oevers (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Vruchtelooze raadplegingen over rivierwerken.

Belangrijker overleggingen konden de Staten van Gelderland, Holland en Utrecht niet bezig houden, dan die de voorzorgen tegen overſtroomingen betroffen, welke jaarlijks hunne gewesten en derzelver bewoners aan het uiterst gevaar en de zwaarſte ſchaden blootſtelden; beklagenswaardiger invloed van bijzondere belangen op aangelegenheden van algemeen behoud kon zich nimmer vertoonen dan in de vruchteloosheid van al dat hoognoodig overleg. Twee brieven, door de Staten van Holland en Utrecht aan die van Gelderland geſchreven, over den ſtaat der rivieren, hadden de laatſten in 1762 doen beſluiten de zaak der rivieren ernſtig aan te vatten, en te dien einde de beide gewesten uit te noodigen tot eene onderhandeling. Bij die uitnoodiging had-

(1) Jaarb. 1764. bl. 172 en 238.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Vruchtelooze raadplegingen over rivierwerken.

hadden zij tevens hunne gedachten op het ſtuk zelf reeds medegedeeld. Dit had ten gevolge, dat Utrecht geene toeſtemming tot de voorgeſlagene onderhandeling gaf, dan op zekere voorwaarden, die nu weder door het kwartier van Nijmegen hard en onaannemelijk werden geacht, en waartegen hetzelve een ander ontwerp beraamde. Staten van Gelderland namen het gevoelen van het kwartier over, en deelden het aan Utrecht mede, alwaar men zich nu bemoeide om aan te toonen, dat in die voorwaarden niets hard noch onaannemelijk was, en om op de noodzaaklijkheid daarvan aan te dringen. — Wegens Holland had men liever eene bijeenkomst voorgeſteld van rivierkundige lieden, die, door geene bijzondere ſtaatkundige belangen gedreven, de onpartijdigſte wetenſchappelijke beſchouwing konden volgen: maar ook hierin zagen die van Utrecht geen voordeel, wijl men de begrippen der bekwaamſte waterbouwkundigen en tevens derzelver veruiteenloopende gevoelens reeds kende, en de aanhoudenheid van het kwaad hun niet weinig ſcheen toegeſchreven te moeten worden aan het hechten der belanghebbenden op het een of ander dier ſtrijdige gevoelens. Zij wenschten dan nog liever den voortgang der zamenkomst van Gelastigden uit de Staten der drie gewesten. Deze zamenkomst had plaats op

op den 9den van flagtmaand des vorigen jaars te Arnhem. Aan de Gelastigden wegens Holland was de Hoogleeraar J. LULOFS, opzigter der rivieren in dat gewest, toegevoegd. Zij fcheidde acht dagen later, onverrigter zaken, hebbende de gefchillen tusfchen die van Utrecht en van het kwartier van Nijmegen over het leggen en onderhouden van kribben langs den 's Gravenwaard niet kunnen vereffend worden.

Vruchtelooze raadplegingen over rivierwerken.

Tusfchen Holland en Utrecht werden er noodzakelijke voorzieningen aan de Lek vereischt; de fchouwing dier rivier gefchiedde door Afgevaardigden der beide gewesten; men zag het gemeen belang, zelfs onafhankelijk van hetgeen men omtrent de boven-rivieren eenmaal zou bepalen; de jongfte watersnood drong de noodzakelijkheid al nader aan, om Holland en Utrecht tegen den overloop van het hooge Lekwater te beveiligen; het waterpasfen der rivier bij en boven Schoonhoven werd door kundige lieden, van wederzijden daartoe benoemd, verrigt; de ontwerpen en berekeningen ter opruiming van de Lek en tot noodige inlaagdijken werden gemaakt, en alles met den fterkften aandrang aanbevolen: doch — het bleef al weder bij de mededeeling van gedachten en bedenkingen.

Gelderland had met de regering van Kleef

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

gefchil gekregen over het doen verlagen van eenen, wel vijf voet te hoog opgetrokken, zomerdam op den Millingfchen uiterwaard, en den brief der Kleeffche regering daarover aan Holland, Utrecht en Overijsfel medegedeeld, oordeelende, dat eene gezamenlijke onderhandeling met die van Kleef voor de wederzijdfche landen zeer voordeelig zijn kon. Er werd eene zamenkomst bepaald van Gemagtigden in oogstmaand, die ook wegens Kleef, doch zonder Afgevaardigden van Overijsfel, te Arnhem werd gehouden. Dan, ook hier was de verfcheidenheid van gevoelens zoo groot, dat alles afliep zonder zelfs iet, dat naar een gezamenlijk ontwerp geleek, tot ftand te hebben kunnen brengen (1).

Vruchtelooze raadplegingen over rivierwerken.

Droogmakerij te Amftelveen.

De voornaamfte ingelanden van den Bovenkerker polder onder Amftelveen bij de Staten van Holland oktrooi verzocht hebbende ter droogmaking van eenen waterplas van 1741 morgen gronds, onder het verleenen der vrijdommen, bij zulke ondernemingen gewonelijk vergund, zagen zich fpoedig met dit verlof begunftigd, en vingen weldra aan, dit water in vruchtbaar land te verkeeren (2).

In

(1) Jaarb. 1763. bl. 4—70. 110—145. 266—276. 500—518. 567—591. 595—619. 752—782. 915—932. 1765. bl. 6—54. 71—90. 95—107.

(2) Jaarb. 1764. bl. 663—679.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

In dit jaar liepen de onderhandelingen ten einde, die met Engeland, meer dan twee jaren lang, waren gevoerd over wederzijdsche klagten der Engelsche en der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappijen. De aanleiding tot en het beloop dier onderhandelingen hebben wij tot deze plaats onvermeld gelaten, om dat het ons gebeuren mag, dit belangrijk stuk der geschiedenis, uit de registers der geheime besluiten van H. H. M., in deszelfs geheel voor te dragen.

Men had reeds in 1760 alhier geruchten gehoord van oneenigheden en zelfs openbare vijandelijkheden tusschen de beide Maatschappijen in Bengale, die men naauwlijks had kunnen gelooven, tot dat de Engelsche Gezant YORKE in oogstmaand van dat jaar een breed beklag bij de Algemeene Staten inbragt, door de bedienden der Engelsche Maatschappij geschreven. „ Volgens dat beklag hadden de Hollanders in 1759 eene krijgstoerusting gemaakt, die een' inval in Bengale zou bedoeld hebben, waartegen de Engelschen slechts maatregels van eigene beveiliging zouden genomen hebben; daarna waren zes of zeven Hollandsche schepen op de Ganges gekomen, die zich hadden meester gemaakt van verscheidene Engelsche schepen en bezittingen, ook was er eene krijgsmagt van zeven hon-

I. BOEK. II. HOOFDST.

1764.

derd Europeërs en eenige honderd inlanders op den been gebragt, om de Engelsche sterkten en koopkantoren te vermeesteren; evenwel waren de Hollanders zoo wel te water als te land door de wapenen der Engelsche Maatschappij gedwongen geworden, het herstel van den vrede te vragen, zich den eersten aanval te wijten, en belofte van schavergoeding te doen; over welk alles de Engelsche Gezant namens den Koning voldoening vorderde. „Hun Hoog Mogenden betuigden alle bereidwilligheid ter voldoening aan den Koning, in geval hun de gegrondheid dezer klagten blijken mogt, na berigt van hunne Maatschappij bekomen te hebben; waarover zij evenwel hunne verbazing zoo wel, als onkunde, moesten te kennen geven.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

In lentemaand van 1761 leverden de Bewindhebbers der Maatschappij een breed vertoog ter wederlegging der aanklagt in. „Men merkte daarin aan, dat de gansche klagt steunde op het getuigenis van den Raad van het fort William in Bengale, die, na verregaande mishandeling der Hollanders, groot belang had, zich te zuiveren en de onzen te beschuldigen; dat voorts de uitrusting te Batavia in 1759, al hadden de Engelschen zeker geweten, dat zij voor Bengale bestemd was geweest, hetgeen het geval niet was, hun geen' argwaan

had

had moeten geven, vermits de bezittingen der Maatſchappij in Bengale, wegens den oorlog tusſchen Frankrijk en Engeland, aldaar onveilig geweest waren. Die uitrusting had de kust van Coromandel bedoeld. Maar de Gouverneur-Generaal MOSSEL, klagten gehoord hebbende over geweldenarijen van den Nabab van Bengale, den Hollanders in hunne bezittingen en handel benadeelende en gedurig zware geldſommen afperſende, had den Gouverneur van Coromandel bevolen, zoo veel krijgsvolk, als hij misſen kon, na Bengale te zenden. Hetzelve nu was in deszelfs krijgstogt te land gehinderd door de Engelſchen, die tevens niet hadden ontzien te ſchieten op de opkomende ſchepen onzer Maatſchappij en dezelven te berooven, onder voorwendſel van als bondgenooten van den Nabab verpligt te zijn, elk, die zich tegen hem wilde verzetten, als vijand te keer te gaan. Hierdoor waren de Hollanders tot tegenweer gedwongen, en had de ſlag op de Ganges plaats gehad, waarin zij waren te kort geſchoten; en waarna de Engelſchen hen hadden gedwongen met de Mooren een' vrede te ſluiten, die in de gevolgen volſtrekt verderflijk voor de Nederlandſche Maatſchappij moest worden; weshalve men de aanklagt niet ſlechts wederlegd maar omgekeerd achtede, en de goede dienſten van H.

Wederzijdſche klagten der Engelſche en Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappijen.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764. H. M. inriep tot bekoming van herſtel van ſchade, behoorelijke voldoening en verzekering voor het toekomende."

Hun Hoog Mogenden zonden een afſchrift van dit vertoog aan hunnen Gezant HOP, om ten Engelſchen hove te worden overgeleverd: doch men verzocht daarvan eene overzetting, liefst onder de oogen van deszelfs opſteller bewerkt, waaraan gereedelijk voldaan werd (1).

Wederzijdſche klagten der Engelſche en Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappijen. Inmiddels ging het te Bengale in diervoege toe, dat Bewindhebberen der Maatſchappij voor het einde des jaars zich met verzwaarde klagten tot H. H. M. vervoegden. De Nabab, der Engelſchen bondgenoot en werktuig, had het Hollandſche fort belegerd, en allen toevoer afgeſneden, onder voorwendſel van eene zamenzwering der Hollanders ontdekt te hebben. Dezen hadden zich niet dan door het betalen eener groote ſomme en het ſlechten hunner buitenwerken van dit beleg kunnen ontſlaan. Daarna had hij onder een' nieuw voorwendſel meer dan twee en twintig tonnen gouds gevorderd en de houding aangenomen, om de vastigheden der Maatſchappij plat te ſchieten. Men was tot den afkoop gekomen en tot de belofte tevens, om alle krijgslieden weg te zenden. De ſterkte was daarop door krijgsvolk

(1) Reg. van Secr. Reſol. van H. H. M. 1761. 15 Mei.

volk van den Nabab bezet, hetwelk, op den aftogt gedrongen zijnde, gezegd had: „ dat zulks niet in de magt was van den Nabab, maar van de Engelſchen." Dezen hadden intusſchen de bedienden onzer Maatſchappij beſchuldigd van verſtandhouding met hunne vijanden, en dezelven gedwongen tot eene nieuwe en ſchandelijke bevrediging, volgens welke zij zich onder het opzigt van den Nabab en de Engelſchen hadden geſteld, wier officieren hunne forten konden nazien, of er ook meer krijgsvolk en krijgstuig in mogt zijn, dan bij het verdrag was bepaald. Nog klaagden de Bewindhebbers, dat de Engelſchen zich den ſalpeter-handel toeëigenden, alle lijwaten opkochten, op de bevoorregte plaatſen der Maatſchappij, zelfs op de ſpecerijeilanden handel dreven, en de Maatſchappij, ingeval van verzet hier tegen, met een bezoek op Batavia dreigden. Het ſlot was een verzoek om Hunner Hoog Mogenden tusſchenkomst ter vernietiging der gedwongene verdragen en ter ſtuiting van der Engelſchen zamenſpanning met den Nabab, en derzelver overig eigendunkelijk gedrag.

Wederzijdſche klagten der Engelſche en Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappijen.

De buitengewone Gezant BOREEL, door H. H. M. gelast met de voordragt dezer klagten en den aandrang op voorziening bij het Engelsch Gouvernement, had al ſpoedig hierover

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

over een onderhoud met den Staatssecretaris BUTE, die hem een voorloopig antwoord van de Bewindhebbers der Engelsche Oostindische Maatschappij ter hand stelde, maar tevens verzekerde, dat de noodige bevelen naar de Indiën zouden worden gezonden, om alle nieuwe klagten te voorkomen. — In een tweede onderhoud stelde hem Lord BUTE een' voorslag ter hand, om door Bewindhebbers der Nederlandsche Maatschappij eenige Gemagtigden te doen benoemen, ten einde met Gemagtigden der Engelsche over de geschillen te handelen, ze in het vriendelijke te vereffenen, en voor het vervolg te voorkomen. Om welken toeleg niet te laten mislukken, het van belang zou zijn, vooraf de punten te bepalen, waarover door wederzijdsche Gemagtigden zou worden gehandeld, en inmiddels van weerskanten te zorgen, dat men zich in de Indiën van alle dadelijkheden onthield en tot alle diensten van goedwilligheid en vriendschap voegde, zijnde het een en ander 's Konings hartelijke wensch. — De Hertog VAN NEWCASTLE gaf aan BOREEL dezelfde verzekering van 's Konings gezindheid; Lord BUTE voegde er nader bij, dat hij het antwoord der Bewindhebbers van de Engelsche Maatschappij op het vertoog der onzen (hetwelk, in het Engelsch vertaald, openlijk in druk verkocht werd)

werd) reeds had ontvangen, en het eerlang aan hem, in het Fransch overgebragt, zou ter hand stellen, en slechts wenschte te vernemen, of de voorslag tot het benoemen van Gemagtigden alhier was aangenomen. Wat het verdrag tusschen de Engelschen en den Nabab aanging, waarop BOREEL inzonderheid aandrong, hetzelve zou een van de punten der onderhandeling zijn, terwijl inmiddels de noodige bevelen naar de Indiën zouden gezonden worden tot herstel der goede verstandhouding tusschen de bedienden der beide Maatschappijen.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

Hun Hoog Mogenden betuigden, in sprokkelmaand van 1762, den even vurigen wensch naar een minzaam vergelijk; zij namen den voorslag tot het doen benoemen van wederzijdsche Gemagtigden, om op vooraf bepaalde punten te handelen, gaarne aan; en wilden even zeer met de eerste schepen bevelen afzenden, om inmiddels alle feitlijkheden te stuiten en voor het vervolg te voorkomen: maar oordeelden het tevens van belang, dat er terstond voorziening door Engeland geschiedde tegen de werking van het zoogenaamd verdrag tusschen de Hollanders en den Nabab, waarbij de Engelschen, als waarborgen, zoo als hunne Bewindhebbers erkend hadden, zouden tusschengekomen zijn. Hieromtrent behoorde dadelijk voor-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

voorzien te worden, dat de Engelschen den Nabab niet bijstonden tegen de Hollanders, noch dezen denzelven tegen de Engelschen; hetwelk te voegzamer kon geschieden, daar de goedkeuring en bekrachtiging van het verdrag door onze Bewindhebbers daarbij uitdruklijk was voorbehouden, door wier weigering het geheel verdrag was vervallen. Ook had een afzonderlijk artikel van overeenkomst van 1675 de wederzijdsche Maatschappijen verboden met eenige Vorsten in de Indiën verbindtenissen aan te gaan, strijdig met de traktaten tusschen den Koning en dezen Staat. — Zij deden dit hun besluit als antwoord mededeelen aan den Heer YORKE, met verzoek om deszelfs goede diensten ter bevordering van hunne oogmerken; en schreven tevens Bewindhebberen der Oost-Indische Kompagnie aan, om eenige Gemagtigden te benoemen, en de punten van bezwaar voor de aanstaande onderhandeling op te maken (1).

Bewindhebberen wilden gaarne aan deze aanschrijving voldoen, maar wenschten vooraf het antwoord der Engelschen op hunne bezwaren te kennen. — De Heer YORKE had hetzelve reeds ter vergadering van H. H. M. overgeleverd; in eene daarbij gaande memorie te

(1) Reg. van Secr. Res. van H. H. M. 1762. 15 Febr.

te kennen gevende zijnes meesters verwachting, dat het oordeel van H. H. M. over het gedrag der bedienden der beide Maatschappijen te Bengale aanmerkelijk zou veranderen na het lezen van dit antwoord. — Hetzelve werd terstond aan Bewindhebberen medegedeeld, die nu de punten van bezwaar opmaakten, zoo als zij reeds in hun berigt van lentemaand 1761 waren voorgekomen, omdat het hun toescheen, dat de Engelschen zich mede bepaald hadden tot de klagt, bevorens door den Gezant YORKE bij H. H. M. ingebragt; en die tevens drie Gemagtigden benoemden, om de wederzijdsche verschillen, zoo mogelijk, op eene minnelijke wijze te vereffenen, zijnde de Heeren Mr. TH. VAN SCHOONHOVEN, Mr. P. DUVELAAR VAN KAMPEN en Mr. K. VAN DER HOOP.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

Lord BUTE betuigde zijn genoegen aan den Heer BOREEL, dat de bepaalde punten alleen betrekking hadden tot het werk van Bengale, terwijl hij verzekeren kon, dat omtrent het eene, het salpeter betreffende, reeds zou voldaan zijn (1). Van de zijde der Engelsche Maatschappij werden al mede drie Gemagtigden benoemd, en op den 15den van hooimaand namen de onzen afscheid van H. H. M., met wier geloofsbrieven voorzien aan den

(1) Reg. van Secr. Res. van H. H. M. 1762 24 Mei.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

den Koning van Groot-Brittannie zij zich naar Engeland begaven.

Wederzijdsche klagten der Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappijen.

Dat het intusschen niet ophield met onaangenaamheden in de Indiën, bleek uit eene nieuwe klagt, aan onze Bewindhebbers toegekomen, over zekeren Engelschen kommandeur TINKER, die, met zijne vijf oorlogschepen, te Batavia van alle noodwendigheden gereedelijk geriefd zijnde, terstond na zijn wederuitloopen een Neêrlandsch schip met geweld den wimpel had doen strijken, en, schoon van leeftogt rijkelijk voorzien geworden, een ander uitkomend schip had gedwongen, hem al deszelfs vleesch, spek en gort af te staan.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

De onderhandelingen te Londen duurden tot in het midden van hooimaand van 1763, maar zonder eenig vruchtbaar gevolg. — Noch wegens schavergoeding aan de Nederlandsche Maatschappij over 1759; noch ten aanzien der vrije inzameling van salpeter in Bengale; noch op de klagten wegens belemmering der inzameling van lijwaten; noch omtrent schikkingen ter voorkoming van nieuwe feitlijkheden der wederzijdsche bedienden, had men tot eenig besluit kunnen komen. De Gemagtigden verzochten alzoo terug te mogen keeren, waarin H. H. M. gereedelijk bewilligden, mits zij den Engelschen Gevolmagtigden vóór hun vertrek te verstaan gaven, dat het hun oog-

oogmerk niet was, om de onderhandelingen af te breken, maar om van derzelver loop verslag te geven aan hunne zenders.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

Daar de Engelsche Gemagtigden hadden beweerd de bevoegdheid van de bedienden hunner Maatschappij in Bengale, als ingezetenen van dat land, om als bondgenooten van den Nabab het opkomen onzer troepen met geweld te beletten, en betuigd daarvan niet te zullen afgaan zonder de tusschenkomst van des Konings uitdrukkelijken wil, drongen onze Bewindhebbers bij H. H. M., uit aanmerking van het behoud of het verlies hunner bezittingen in Bengale, op bijzondere bescherming aan, en tevens op het doen van de noodige vertogen aan den Koning van Groot-Brittannie, ten einde de Engelsche Maatschappij verpligt wierd af te zien van hare verbindtenissen met den Nabab, en alzoo alle goede verstandhouding voor het vervolg mogelijk wierd gemaakt. — Het duurde tot den 4den van louwmaand dezes jaars, alvorens hierop bij H. H. M. werd besloten.

Inmiddels hadden de Engelsche Gemagtigden aan Lord SANDWICH hunne vrees te kennen gegeven, dat eene uitrusting, die bij onze Maatschappij werd gereed gemaakt, tegen de bezittingen der Engelschen bestemd was; weshalve zij verzochten, door 's Konings schepen

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

bijgestaan, of door een stellig antwoord gerust gesteld te worden, dat die uitrusting zulk een doel niet had. De Graaf VAN WELDEREN, aan den Heer BOREEL als buitengewoon Gezant, ter vernieuwinge der traktaten, opgevolgd, zag zich spoedig in staat gesteld te antwoorden: „ dat zulk eene verdenking aan H. H. M. smartelijk viel; dat er geene buitengewone uitrusting bij de Nederlandsche Kompagnie plaats had, maar slechts eene aanvulling op de gewone wijze van hetgeen in 1761 en 1762 was achtergebleven; dat de oorlog, welke zij had te voeren met den Keizer van Kandia haar had verpligt, derwaarts eenige versterking van troepen te zenden; dat ook de moeijelijkheden, die zij op de kust van Malabar en het eiland Celebes had te duchten, haar zouden kunnen noodzaken, om eene grootere uitrusting te doen; doch dat dit der Engelsche Maatschappij geen' argwaan behoorde te geven, daar zij zelve niets tegen haar bedoelde, maar het herstel der vriendschap begeerde; — integendeel was men hier niet zonder zorg bij den aandrang der Engelschen op bescherming door 's Konings schepen, onder voorwendsel van vrees voor onze uitrusting, vooral bij de voortdurende feitlijkheden, waarover men wel geene nieuwe klagten had ingebragt, om de zaken tot geene meerdere ver-

verwijdering te brengen, maar die niet konden nalaten, alhier eenen indruk te geven, als of de Engelſchen niet de beste gezindheid tegen de Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappij zouden hebben; weshalve men van hier op een beſlisſend antwoord durfde dringen omtrent de uitrustingen der Engelſche Maatſchappij; doch boven alles bij Zijne Majeſteit moest aanhouden op de dadelijke tusſchenkomst van beider Mogendheden hoog gezag in de beſtaande geſchillen, ten einde derzelver verderflijken loop beſlisſend te ſtuiten."

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geſchillen der O. I. Kompagnien.

Lord SANDWICH verzekerde kort daarop den Graaf VAN WELDEREN: „ dat de Engelſche Maatſchappij voldaan was met onze opheldering, en wederkeerig dezelfde verzekering ten aanzien harer uitrustingen gaf; maar geoordeeld had, dat eene tusſchenkomst der beide Mogendheden als nog ontijdig zijn zou, wijl de wederzijdſche Gemagtigden nog in geen punt waren overeengekomen; dat zulks voegzamer zou zijn, wanneer zij verder gevorderd mogten wezen." — VAN WELDEREN had op het laatſte terſtond de zeer gereede bedenkingen ingebragt, waarover SANDWICH de Engelſche Bewindhebbers nader zou ſpreken. Maar H.H.M. toonden zich verbaasd over het bezwaar tegen hunnen voorſlag, daar de tusſchenkomst der Mogendheden niet zou vereischt worden, in-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

geval de wederzijdsche Gemagtigden hunne geschillen hadden vereffend, maar, juist staande dezelve onvereffend, hoog noodig was. Zulk een tegenstand zou zeer kwade bedoelingen kunnen doen verdenken, indien men zich niet verzekerd hield, dat zulks strijden zou met 's Konings gezindheid en die van het geheele ministerie; doch dezelve kwam nu zoo geheel ongegrond voor, dat men op nieuw dien zelfden voorslag met ernst moest herhalen.

„Men had zoo veel bezigheid voor het aanstaande Parlement, dat het onmogelijk was voor het tegenwoordige daaraan iets te doen:" dus antwoordde Lord SANDWICH. — Van deze zijde werd in dit antwoord volstrekt geen genoegen genomen; men oordeelde het gedane voorstel geene zaak van zoo veel omslag; de eenige vraag was toch, om, hangende de geschillen, alles te laten in den tegenwoordigen staat, en geene verdere vijandelijkheden tegen onze Maatschappij te plegen, gelijk hier toe ook van deze zijde bevel zou worden gegeven; dit toch was zoo eenvoudig, zoo redelijk, zoo overeenkomstig met 's Konings verklaarde gezindheid, en zoo volstrekt *niet* hinderlijk aan de hangende overleggingen, dat men de afwijzing daarvan zou moeten aanzien voor eene opzettelijke vrijlating aan de Engelsche Maatschappij, om de onze bij de eerste ge-

gelegenheid aan te vallen, hetgeen misschien sommigen gaarne zouden zien, maar toch strijdig zijn zou met 's Konings verklaarde gezindheid."

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Na deze aanmerkingen gaf Lord SANDWICH eenige hoop, dat aan het verlangen van H. H. M. zou worden voldaan; dan, alles kwam eerlang hierop uit, dat hij den Grave VAN WELDEREN voorlas het uittreksel van een' brief van Bewindhebberen, en de order door hen in grasmaand 1762 naar Bengale gezonden, waarvan hij hem afschrift gaf, met betuiging, dat het hem toescheen, dat die order overeenkomstig was met hetgeen men vroeg, zijnde er na dien tijd geen ander bevel gezonden; en welke overhandiging aan den buitengewonen Gezant van H. H. M. in zijn oog een blijk was, dat het ministerie zelf deze stukken waarborgde, zijnde ook 's Konings gezindheid geene andere, dan dat de Engelsche Maatschappij niets zou ondernemen (1).

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagnien.

Het was er wel ver af, dat H. H. M. genoegen konden nemen in deze mededeeling op den 4den van louwmaand dezes jaars. Daar het aan hunne Gelastigden tot het onderzoek dezer zaken gebleken was, dat de vruchteloosheid

(1) Regist. van Secr. Resol. van H. H. M. 1763. 16 Sept., 3 en 21 Oct., 1 en 14 Nov.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

heid der onderhandelingen van de wederzijdsche Gemagtigden was toe te schrijven aan de verschillende begrippen der beide Maatschappijen over het verbond van de jaren 1667 en 1674, bewerende de Engelschen, dat zij, behoudens dezelven, mogten overeenkomen met den Nabab van Bengale, zoo als zij goedvonden, zoo wel ten aanzien van onderlinge verdediging, als ten opzigte der inzameling van de voortbrengselen des lands; doch oordeelende de Nederlanders, dat den Engelschen zulks niet vrij stond, wilden ze niet strijdig met dat verbond handelen; — en daar het verstand en de toepasfing van verbonden eene zaak was van het uiterste belang, achteden H. H. M. het noodig, dat hierin door eene nadere verklaring, zoo van den Koning als van hunne zijde, ten spoedigste wierd beslist. Met hoe veel genoegen H. H. M. ook mogten gezien hebben de mededeeling der bevelen, door de Engelsche Bewindhebbers in 1762 aan hunne bediendens in de Indiën gezonden, — het steil staande houden van het bovengemeld begrip over het aangehaald verbond, en het vasthouden aan de verbindtenis met den Nabab aangegaan, deden H. H. M. verlangen, dat de Koning zelf, even als zij zelven, den wederzijdsche bedienden uitdruklijk verbood eenige vijandelijkheden of geweld te ple-

plegen, onder welk voorwendsel ook, tot zoo lang de bovenbegeerde beslissing over het regt verstand des verbonds van 1667 en 1674 door Z. M. en H. H. M. zou zijn gedaan, terwijl inmiddels, ter volkomene gerustheid, de bevelen zouden worden medegedeeld, die de wederzijdsche Bewindhebbers aan hunne bedienden in Bengale zouden zenden.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

Er waren ook weder nieuwe klagten bij de Bewindhebbers onzer Maatschappij ingekomen over onderhandelingen van de Engelschen met den Keizer van Kandia, met wien de Nederlanders in oorlog waren, ja over feitlijke ondernemingen tegen Natter en Tapancoelij, en over het hatelijk gedrag van eenige Engelsche officieren: hieromtrent besloten H. H. M. ten zelfden dage, zich nadruklijk te beklagen aan den Koning van Groot-Brittannie, als over dadelijke inbreuken op de traktaten, en tevens aan te dringen op behoorlijke voldoening en op de teruggaaf der genoemde overweldigde plaatsen.

Het een en ander werd den Heer YORKE medegedeeld met inroeping zijner goede diensten, en tevens den Graaf VAN WELDEREN in last gegeven bij het Engelsch Gouvernement (1).

Lord SANDWICH verzekerde aan VAN WELDE-

DE-

(1) Res. Gen. 1764. 4 Jan.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

DEREN, dat er voor het tegenwoordige geene Konings schepen aan de Engelsche Kompagnie zouden gegeven worden, maar dat men nu ook een afschrift verlangde der bevelen, door de Bewindhebbers der onze afgegeven. De Koning zelf betuigde aan denzelven: „dat hij de unie tusschen zijne rijken en het gemeenebest altijd had beschouwd als het waar belang van beide; dat het welvaren van het gemeenebest voordeelig was voor Engeland, zoo als dat van Engeland voor hetzelve; dat hij in de naauwste vriendschap met dezen Staat wenschte te leven; dat hem de vereffening der geschillen tusschen de beide Maatschappijen hoogst aangenaam zou zijn, en hij, ten proeve daarvan, het verzoek der Engelschen om schepen niet had ingewilligd (1)."

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

Op de vraag naar het getal schepen en manschappen, in dit jaar door onze Maatschappij naar de Indiën te zenden, werd terstond naar zuivere waarheid geantwoord. — Kort daarna vertoonde Lord SANDWICH het ontwerp van een bevelschrift der Engelsche Bewindhebbers aan hunne bedienden, waarin de woorden van *uwe bondgenooten* onzen Gezant hinderden, als latende den bedienden vrij, om hetzelfde te doen, het-

(1) Reg. van Secr. Ref. van H. H. M. 1764. 10 Febr.

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

hetgeen oorzaak tot de geschillen had gegeven: maar men beweerde, dat men den Nabab niet kon verlaten, zonder alle eigene bezittingen te verliezen, en dat men niets had te vreezen, wijl men ter voldoeninge gereed zou zijn, indien de bedienden in de Indiën iet tegen de Nederlandsche Maatschappij deden of ondernamen. — H. H. M., de gedachten van Bewindhebberen over dit ontwerp van bevelschrift vernomen hebbende, schreven hunnen Gezant aan, dat hetzelve evenmin aan het oogmerk van den Koning als van hen kon voldoen, dat de woorden *uwe bondgenooten* juist zouden beslissen, hetgeen nog in geschil was, of het, behoudens de traktaten, vrij stond, aanvallende en verdedigende verbonden met de Vorsten in Bengale aan te gaan; dat de vrees der Engelschen voor het verlies hunner bezittingen ongegrond was, daar onze Maatschappij niet anders beoogde dan het gerust bezit van hare eigene stichtingen en het vreedzaam genot van eigen handel, en dat er een algemeen bevel aan de wederzijdsche bedienden behoorde af te gaan, om in goede verstandhouding te leven, en van alle vijandelijkheden, onder wat voorwendsel ook, af te zien, waartoe zij een tegenontwerp

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

overzonden, waarop de Gezant het goedvinden van den Koning had te vernemen (1).

Onderhandelingen met den Koning van Groot-Brittannie over de geschillen der O. I. Kompagniën.

In zomermaand had de Graaf VAN WELDEREN een onderhoud met Lord CLIVE, op deszelfs vertrek staande naar de Oost Indiën, waarin hij wel tot het geven van stelliger bevelen aan de bedienden der Engelsche Maatschappij niets had kunnen vorderen, maar de sterkste verzekering van dien Lord had gekregen, van zijn best te zullen doen tot herstel der vriendschap en bevordering van onzen handel, met bijvoeging: „dat, ingeval de Nabab den onzen vijandelijkheden aandeed en wij ons daartegen verzetteden, de Engelschen ongehouden waren hem bij te staan; maar wanneer de Hollanders meer volks lieten komen om den Nabab aan te tasten, zij hem alsdan moesten ondersteunen, om welke reden men dan ook het, door ons ontworpen, bevel niet had kunnen aannemen; maar dat men maatregelen had genomen, om de Engelsche bedienden in beter orde te houden, en hun geene magt te laten, om nieuwe onlusten te veroorzaken (2)."

Te midden van deze onvruchtbare onderhandelingen en alzins blijkbare bedoelingen der

(1) Regist. van Secr. Resol. van H. H. M. 1764. 19 Maart en 11 April.

(2) Regist. van Secr. Resol. van H. H. M. 1764. 5 Junij.

der Engelsche Maatschappij, om de onze, indien al niet zoo veel mogelijk te benadeelen, ten minste in eenen ondergeschikten en vernederden stand te houden, hoe strijdig zulks met heilige verbonden of met 's Konings verklaarde gezindheden jegens onzen Staat zijn mogt, had er een geval plaats, waarin de eerlijkheid van ons Bewind zich zoo edel onderscheidde, dat de hulde aan onze vaderen niet gedoogt, derzelver deugd in hunne geheime besluiten verborgen te laten blijven.

Proeve van Nederlandsche trouw.

Zekere Baron DE WUFT, een kolonel in Franschen dienst, gaf aan den Graaf VAN WELDEREN te kennen, dat hij voornemens was, zich als een koopman op reis naar Bengale te begeven met zes Duitsche officieren, om eenen, in ongunst gevallen, Nabab met drie honderd Duitschers, die hij er vinden, en nog drie honderd anderen, die hij er brengen zou, te bewegen tot den oorlog tegen de Engelschen, verzoekende, slechts onder de hand geholpen te worden door de Hollanders, zoo als hij zeide het ook te zullen worden door den Hertog DE CHOISEUL en de Fransche Kompagnie; zich sterk makende, van in anderhalf jaar tijds de Engelschen uit Bengale te zullen jagen, zonder dat zij eenig vermoeden zouden kunnen hebben op dien bedekten handel der Franschen of Hollanders.

Hun

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Proeve van Nederlandsche trouw.

Hun Hoog Mogenden, hiervan verwittigd, antwoordden aan hunnen Gezant: „dat zij niet konden oordeelen over de beweegredenen van gemelden Baron, om zulk een buitenſporig voorſtel aan hem te doen; maar dat noch de goede trouw, noch de vriendſchap en goede verſtandhouding, waarin zij opregtelijk gezind waren met het hof van Groot-Brittannie te leven, toelieten, om in het allerminst daarna te luisteren; en dat hij wel zou doen, terſtond en als uit zich zelven dien Baron met zijn voorſtel van de hand te wijzen; dat hij voorts uit naam van H. H. M. op eene vertrouwelijke wijze daarvan kennis zou geven aan het Engelsch ministerie, en hetzelve doen opmerken de manier van handelen van dezen Staat ten opzigte van Groot-Brittannie, en hoe weinig gezind H. H. M. waren, om eenige aanſlagen ten nadeele der Engelſche Maatſchappij te begunſtigen, in hoop en vertrouwen, dat zij met dezelfde hartelijkheid van den kant van Groot-Brittannie zouden worden behandeld, en eindelijk eens een voldoend antwoord bekomen, op de voorſtellen laatſtelijk door hen gedaan, en eeniglijk ſtrekkende, om alle zulke aanſlagen te verijdelen (1).”

Lord

(1) Reg. van Secr. Reſol. van H. H. M. 1764. 11 Sept.

Lord SANDWICH maakte aan den Koning de mededeeling bekend, door den Gezant van H. H. M. in derzelver naam gedaan. De Koning gelastede den Lord daarover te schrijven aan den Heer YORKE, die in een' brief van den 26sten van herfstmaand aan den Griffier van H. H. M. dezen volzin, uit dien van den Lord aan hem, letterlijk mededeelde. „Uwe Exc. zal naturelijk onderstellen, dat dit blijk van vertrouwelijkheid en goede trouw aan hunnen kant, op de erkentelijkste wijze aangenomen is; en de Koning heeft mij gelast, Hun Hoog Mogenden, door uw kanaal, te verzekeren, dat hij met de hoogste tevredenheid deze proef van hunne hartelijke gezindheid, om de banden van vereeniging, waarmede hun gemeenebest aan deze kroon is verknocht, te versterken en duurzaam te maken, heeft ontvangen. — Uwe Exc. zal tevens deze aanleiding waarnemen, om bij hen de verzekering te vernieuwen, die ik bij dit geval ontvangen heb van de Hoofdbestuurders der Engelsche Maatschappij, dat zij geene andere gedachten of begeerten hebben, dan dat hunne bedienden in de Indiën zullen leven op de vriendschappelijkste en rondborstigste wijze met die der Nederlandsche, en in generlei maniere eenige onregtvaardige inbreuk

Proeve van Nederlandsche trouw.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

breuk doen op den Hollandſchen handel of bezittingen in dat gedeelte der wereld (1).''

Nieuwe klagten over de bedienden der Engelſche Maatſchappij.

Naauwelijks hadden H. H. M. deze verzekeringen ontvangen, of zij zagen zich op nieuw aangeloopen door Bewindhebbers onzer Maatſchappij met klagten over de belemmeringen, bij aanhoudenheid door de Engelſchen toegebragt aan de inzameling van ſalpeter en amphioen, zoodat zij in het vorige jaar geen' lepel ſalpeter had kunnen bekomen. — De Graaf VAN WELDEREN werd dien te gevolge door H. H. M. gelast, over deze nieuwe belemmeringen, door Engelſche bedienden aan de Nederlandſche Maatſchappij toegebragt, nadrukkelijke vertogen te doen, zijnde de inzameling van ſalpeter van hooge aangelegenheid voor den Staat zelven, als die reeds daaraan gebrek had tot de vervaardiging der gewone hoeveelheid buskruid; en daar de oorzaken van alle die moeilijkheden waren toe te ſchrijven aan het hangen der ontſtane verſchillen, moest hij op derzelver afdoening aandringen, en op het aannemen van het bevelſchrift voor de wederzijdſche bedienden, door H. H. M. ontworpen; maar daarop bovenal, dat omtrent de inzameling van ſalpeter en amphioen de ſtrengſte bevelen werden gezonden

(1) Reg. van Secr. Reſ. van H. H. M. 1764. 1 Oct.

den aan de Engelsche bedienden, kunnende H. H. M. zich niet verbeelden, dat het oogmerk van den Koning, of van de Bewindhebbers der Engelsche Maatschappij zijn zou, om de onze van den wettigen handel in die artikelen te ontzetten, inzonderheid niet na de verzekeringen, uit naam van Zijne Majesteit onlangs aan H. H. M. gegeven. — Van dit besluit geschiedde almede aan den Heer YORKE mededeeling met verzoek van ondersteuning (1).

Afloop der onderhandelingen over de O. I. Kompagniën.

Onze Gezant bleef niet in gebreke, eene memorie dien overeenkomstig aan Lord SANDWICH over te geven, en berigtede in den aanvang van het volgende jaar deszelfs verzekering: „dat aan de Engelsche bedienden de strengste bevelen waren gezonden, om de Nederlandsche Kompagnie in geenen deele te moeijen, en rekenschap te geven, waarom zij in den jare 1762 de hun toegezondene bevelen niet waren nagekomen; ten aanzien van het salpeter was inzonderheid aan het verlangen van H. H. M. voldaan (2)." Voor het overige hadden alle deze onderhandelingen over de Oost-Indische zaken geen verder gevolg; het verschil over den zin en toepassing des verbonds van 1667 en 1674 bleef onopgeheven, en aan het

(1) Gener. Resol. 1764. 30 Oct.

(2) Gener. Resol. 1765. 29 Jan.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

het waardig proefstuk der Nederlandsche trouw wedervoer geen ander openbaar regt, dan hetgeen haar thans de geschiedenis gedaan heeft.

Een Oostindisch schip afgeloopen en de misdadigers gestraft.

In zomermaand des voorleden jaars was het uitgaand Oostindisch schip, *Nijenburg* genaamd, door het scheepsvolk afgeloopen. De muitelingen hadden den schipper en voornaamste zee officieren vastgezet, verscheidene gekwetst, den onderstuurman doodelijk gewond, de lading en de bijzondere eigendommen geplunderd en onderling verdeeld. Zij kwamen met het schip, onbewust van deszelfs koers, voor Cajenne, alwaar het aan den grond raakte, en door de booswichten verlaten werd. Een gedeelte had zich naar Cajenne begeven, de overigen waren in eene Portugeesche haven van Zuid Amerika met boot en schuiten aangeland; allen hadden zij spoedig in het oog geloopen door het onwaarschijnlijke hunner voorgevens en nog meer door het brooddronkene van hun gedrag; en, door de Gouverneurs der plaatsen aangehouden, werden zij in dit jaar op last der Hoven van Frankrijk en Portugal uitgeleverd. Die van Cajenne werden naar Suriname vervoerd, de anderen naar Texel overgebragt. Allen ondergingen zij welverdiende straf, maar, ten afschrikkenden voorbeelde, met eene wreedheid uitgevoerd, en door afschuwelijke tentoonstellin-

lingen aan de rivier van Suriname en ter zijde van Kijkduin aan den Helder gevolgd, van wier beschrijving de pen terug stuit (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Bedwang van den opstand der slaven in de Westindiën.

Nog gruwzamer waren de straffen, die in dit zelfde jaar de verwonnene slaven in de volkplanting van de Berbice ondergingen, en waarvan de afkeer toeneemt bij het inzigt, dat de muiterij, door verregaande mishandelingen verwekt, na slechts eene plantagie vermeesterd te hebben, alleen door de lafheid, baatzucht en trouwloosheid der Raden zelve, die de voorhanden zijnde middelen van verdediging slechts gebruikt hadden, om voor eigen lijf en goederen te zorgen, die hoogte had beklommen, dat bijna alle de blanken, die den bloeddorst der Negers waren ontkomen, na het in brand steken van het fort, de volkplanting hadden verlaten. — De schepen met vlugtelingen waren reeds de rivier afgezakt tot de post St. Andries, wanneer ze een Surinaamsch schip, met honderd man krijgsvolk aan boord, ontmoeteden. Nu was men bemoedigd geworden, om weder op te zeilen, en tevens, door eenige manschappen van Demerarij en eene bende vrijwilligers van Barbados versterkt, den muitelingen het hoofd te bieden, ter-

(1) Jaarb. 1763. bl. 954. 1764. bl. 403, 690 en 954. en 1795. bl. 387—424.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Bedwang van den opstand der slaven in de Westindiën.

terwijl uit het vaderland de hulp werd verwacht, die men had ingeroepen (1). De Gouverneur VAN HOGENHEIM had met de manschappen, nu door hem bijeen gekregen, op eene plantagie post gevat; daarna de muiters met eenig voordeel aangevallen, en zich voorts in meer dan eene nabijgelegene plantagie gelegerd; doch bleef steeds in vreeze, dat de, op de vlugt gedrevene, Negers, op hunne overmagt stout, hem weldra zouden overvallen. — Kapitein HARINGMAN was in wijnmaand des vorigen jaars reeds ter bestemde plaatse gekomen. De Kolonel DE SALVE, het bevel voerende over het regement voetvolk, op de twee andere fregatten, onder de Kapiteins BISDOM en VAN OIJEN ingescheept, kwam in wintermaand te Suriname. Aldaar werd hij voor aangeboden onderstand bedankt, als kunnende er die reeds worden ontbeerd: maar wegens den Gouverneur van de Berbice werd hij uitgenoodigd, den togt derwaarts te bespoedigen. Evenwel zou men ook aldaar zijne hulp reeds minder hebben behoefd, wijl de maatregelen, door den Gouverneur met den Bevelhebber van het naburige Essequebo genomen, om van daar, landwaarts in, eene plantagie aan de Berbice om te trekken en de muiters alzoo onverhoeds van achteren te overval-

(1) Zie boven bl. 186.

vallen, door het beleid en den moed van den Kapitein-luitenant SMITH den besten uitslag hadden gehad.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Met den aanvang van dit jaar zulke geruststellende berigten ontvangen hebbende, werden H. H. M. in zomermaand onderrigt, dat deze geheele slavenkrijg reeds in lentemaand voldongen was. De Kolonel DE SALVE had de voorname legerplaats, die zich de voortvlugtige Negers in een bosch, met moerassen omgeven, gekozen en versterkt hadden, overrompeld en verweldigd, zoodat ze allen, op veertig of vijftig na gesneuveld, en eenige weinigen, die het ontsnapt waren, met hun opperhoofd en bevelvoerders gevangen waren genomen. Alle de Indianen, die gedurende den opstand der Negers hunne woningen hadden verlaten, waren alreeds terug gekeerd. Vele gevlugte planters hadden ook weder de plantagiën betrokken, waarvan er zeven en dertig op nieuw bewoond werden.

Bedwang van den opstand der slaven in de Westindiën.

De beide overrompelingen door SMITH en DE SALVE hadden het Bestuur der volkplanting in staat gesteld, om de krijgsgevangenen alle de euvelen schrikkelijk te doen boeten, die hun opstand, wrok- en moordzucht hadden aangebragt. Zij, die zich niet hadden schuldig gemaakt aan moord of brand, werden aan derzelver meesters, die hunnen

I. BOEK. II. HOOFDST.

1764.

arbeid niet konden ontberen, terug gegeven, maar des te onmenschelijker woedde men met galg, rad en vuur tegen de overigen.

Bedwang van den opstand der slaven in de Westindiën.

De jonge Stadhouder, ter Vergaderinge tegenwoordig, waar dit berigt inkwam, kon zich niet wederhouden, het droevig lot der rampzaligen te beklagen, als een gevolg van den harden slavendienst, waarvan zijne ziel een afgrijzen had (1).

Oprigting van een regement zeesoldaten.

Het krijgsvolk kwam weldra terug, maar werd, op voorstel van den Hertog VAN BRUNSWIJK, in een regement zeesoldaten (mariniers) aangenomen, tot het doen van togten over zee geschikt. — Holland stelde bij de Algemeene Staten voor, tot herstel der volkplanting, tot betere voorziening in krijgsbehoeften en manschappen, en ter voorkoming van nieuwen opstand, geen onderstand noch kosten te ontzien: doch, Vriesland, Overijssel en Groningen allen aandeel daaraan weigerende, had dit voorstel geen gevolg (2).

Verwaarloozing van Demerarij.

Even vruchteloos bleef het berigt van den Zee-kapitein VAN OIJEN aan H. H. M. over den volstrekt weerloozen staat van de volkplan-

(1) VAN DER AA, Leven van WILLEM V. D. I. bl. 220.

(2) Gen. Ref. 1764. 3 Jan., 9 April en 25 Junij. 1765. 21 Aug., 15 en 30 Oct. — Jaarb. 1763, 1764 en 1765.

planting van Demerarij, zijnde zonder eenige schans of sterkte, en van den ellendigen staat der fortres en van het geheele krijgswezen op die van Essequebo. — H. H. M. wilden zich des doen onderrigten door Bewindhebberen der Westindische Maatschappij te Amsterdam; maar vernamen, dat het gansch beheer dier volkplantingen aan de Kamer Zeeland stond, die zelfs sedert 1750 geene schepen uit de havens dezer landen in gemelde volkplantingen had willen toelaten, zonder hout- en zoutbrieven, door haar zelve afgegeven (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Voorzieningen voor Suriname verijdeld.

Ook de Direkteurs der Sociëteit van Suriname mogten geen gevolg zien van hunne poging, om die wijduitgestrekte volkplanting voor de gevaren van Negeropstanden te beveiligen. Het voorgevallene aan de Berbice eeniglijk toeschrijvende aan het gering getal blanken in vergelijking der zwarten, en op het boek hunner hoofdgelden vindende, dat tegen een getal van 36,000 slaven, slechts 1300 blanken overstonden, die, ingeval van muiterij, nog voor de zamenspanning der Boschnegers te schromen hadden, wenschten zij, dat het plakkaat van 1692, hetwelk bepaald had, dat bij ieder tiental slaven een blanke moest worden

(1) Gen. Res. 1764. 10 Julij en 8 Aug.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

den gehouden, doch hetwelk in 1699 tot twintig slaven tegen een' blanken was verruimd, met die zelfde voorziening, vernieuwd en in kracht hersteld mogt worden; terwijl zij gaarne de planters voor den tijd van tien jaren zouden vrijgesteld laten van het bezwaar des hoofdgelds, hetgeen hieruit zou ontstaan. — H. H. M., tot wien zich de Direkteurs in het voorleden jaar met het verzoek hiertoe hadden gewend, bewilligden hierin, en namen de noodige besluiten ter uitvoering. Maar de voornaamste belanghebbenden in deze volkplanting kwamen, in dit jaar, met vele bezwaren op, zoo omtrent de wijze, waarop Direkteuren, zonder verhoor of medewerking van Gouverneur en Raden, of van planters en belanghebbenden, dezen stap hadden gedaan, als omtrent het onnoodige, om thans na het bedwingen van eenen opstand, door hen aan de mishandeling der slaven door sommige planters toegekend, aan zoodanige maatregelen te denken, en over het verderflijke derzelven, als zoude de gansche volkplanting, door de verpligting tot het houden van zoo veel meer blanken, te gronde gaan. — H. H. M. stelden het stuk, waarin deze bezwaren breedvoerig waren ontwikkeld, in handen van Direkteuren, om daarop te berigten; doch de belanghebbenden kwamen met een nader verzoekschrift op,

Voorzieningen voor Suriname verijdeld.

ten

een einde van H. H. M. eene opschorting te verkrijgen van de werking des reeds genomen besluits, ten minste zoo lang hunne ingeleverde memorie in overweging hing; en werd dit hun verzoek ingewilligd (1).

Vruchtelooze voorslag van den Raad van State tot vermeerdering van scheepsmagt.

Bij het opmaken van den staat van oorlog over dezen jare, had de Raad van State aan H. H. M. voorgesteld: „ om, daar de omstandigheden daartoe thans bijzonder geschikt schenen, de landmagt te vermeerderen met het aannemen van 2160 Zwitsers, en voor de zeemagt vast te stellen eene jaarlijksche uitrusting ten laste der provinciën, boven hetgeen de kollegiën ter Admiraliteit uit derzelver gewone inkomsten konden doen." — Holland toonde zich wilvaardig tot de vermeerdering der landmagt, niet om derzelver noodzakelijkheid, maar om genoegen te geven aan de gewesten, die daarop steeds hadden aangedrongen, en ten einde dezelve te bewegen, om nu ook voor de zeemagt te zorgen, waartoe hetzelve meende, dat eene uitrusting van zes fregatten jaarlijks vereischt wierd, en waarvoor een vaste post op den staat van oorlog behoorde gebragt te worden van *f* 250,000, of zoo veel meer, als noodig zou worden bevonden, over de provin-

(1) Gen. Ref. 1763. 18 Junij en 2 Dec. 1764. 16 Maart, 10 en 14 Mei. — Jaarb. 1764. bl. 334 en 400.

I. BOEK II. HOOFDST. 1764.

vinciën Holland, Zeeland en Vriesland verdeeld, en telken jare voor den 1sten van slagtmaand ten algemeene kantore van de unie in te brengen. — Gelderland vond het aantal troepen te gering, achtede ten minste 15 of 16,000 man noodzaaklijk, en betuigde zich gewillig, om naar vermogen aan de zaken der zee de hand te bieden. — Zeeland zou de beide voorstellen van den Raad van State gaarne zien aannemen, maar kon, bij eigen gebrek van geldmiddelen, daarin niet toetreden. — Utrecht behield zich voor, over de vermeerdering der landmagt nader te spreken, wanneer zich de overige Bondgenooten zouden verklaard hebben; doch wilde gaarne in nader overleg komen ter zake der zeemagt. — Vriesland gaf eene algemeene toestemming, zonder iet op de beide voorstellen aan te merken. — Overijssel nam de vermeerdering der landmagt aan, maar sprak van de uitrusting ter zee niet. — Stad-en-Lande stemde als Vriesland. — Ten gevolge waarvan de kleine vermeerdering der landmagt plaats mogt vinden, doch het voorstel der vaste scheepsuitrustingen alweder zonder gevolg bleef (1).

Daar het een staatsvereischte in den Stadhouder was, belijdenis gedaan te hebben van den

(1) Res. van Holl. 1764. 2 en 12 Mei. Gen. Res. 1764. 20 Maart, 24 en 29 April, 2, 3, 4 en 7 Mei.

den Christelijken Hervormden Godsdienst, zoo als dezelve in de openbare kerken dezer landen geleerd werd (1), achtede het de Hertog VAN BRUNSWIJK voegzaam, dat die belijdenis door den Prins, daartoe thans in staat en bereid, in tegenwoordigheid van 's Lands Staten en onder derzelver goedkeuring werd afgelegd. Dit had op den 16den van grasmaand plaats in de groote zaal van het stadhouderlijk kwartier ten aanwezen van één' der Afgevaardigden uit elk gewest tot de Algemeene Staten, nevens derzelver Griffier en Raadpensionaris, van eenige Afgevaardigden uit den Raad van State, van de Prinsesse VAN NASSAU-WEILBURG en den Hertog VAN BRUNSWIJK, van alle de Leeraars der Neder- en Hoogduitsche, Walsche en Engelsche gemeenten der hofplaats, en van de Domeinraden, Edellieden, Beambten en Bedienden van den Erfstadhouder. Te midden van deze zeer aanzienelijke vergadering hield de Eerw. J. ROIJER, Hofkappellaan en oudste Leeraar der Walsche gemeente een gesprek met Zijne Hoogheid over alle de stukken en hoofdpunten van den Christelijken Godsdienst, zoo als zij bij de Hervormden werden geleerd, hetwelk niet minder dan drie uren duurde, en waarin de jonge Vorst,

De Stadhouder doet openbare belijdenis van den Hervormden Godsdienst.

(1) WAGENAAR D. XX. bl. 147 en volg.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764

Vorst, met de bescheidendste vrijmoedigheid, zoo wel en bondig antwoordde, dat, de overige Leeraars eerst, en de gezamenlijke vergadering daarna, gevraagd zijnde, of deze rekenschap des geloofs voldoende werd gehouden voor eene waardige belijdenis, de allerhoogste tevredenheid niet slechts, maar verwondering tevens, werd aan den dag gelegd. De Eerw. ROIJER nam daarop de stellige belijdenis af van den Prins, en ontving hem als Lidmaat der Kerk van Christus. Uit naam van alle de overige Leeraars voerde de Eerw. VAN STAVEREN, de oudste der Nederduitschen, het woord van volkomen genoegen, hartelijke blijdschap en vurige zegenbede. — Den volgenden zondag genoot de Prins het H. Avondmaal in de groote kerk, wier Armbestuur zich mogt verblijden in het ruime offer van 's Vorsten dankerkentenis (1).

Onverdraagzaamheid der Roomschen, in den lande van Overmaas, gestuit.

Tegen ontrusting door valschen Godsdienstijver in den lande van Overmaas, hadden Hun Hoog Mogenden maatregelen moeten nemen, die van gewenscht gevolg werden bevonden. In het dorp Vaals waren de Protestanten, die in en om Aken woonden, slechts een klein uur van daar gelegen, gewoon ter kerk te komen. Dit ergerde steeds de onverdraagzaamheid van het

(1) Jaarb. 1764. bl. 368—373.

het dweepziek gemeen aldaar, tot de Roomschgezinden behoorende, en had omtrent dezen tijd aanleiding gegeven tot daden van openbaar geweld. In het jaar 1762 was hierin voorzien aan deze zijde door het zenden van krijgsvolk naar het dorp; aan die der regering van Aken, door ſtrenge bevelſchriften tegen allen overlast aan de Proteſtanten: doch de dweeperij had zich niet lang aan dit bedwang bekreund. De kerkgang der Proteſtanten kon, noch met rijtuigen, noch te voet meer veilig geſchieden wegens aanranding, mishandeling en verwonding. De Leeraars der Hervormde en Walſche gemeenten te Vaals riepen de krachtiger beſcherming der Algemeene Staten in, wier beſluit het bevel was: „om de Roomſche kerken te ſluiten in den lande van Overmaas, ingeval van verdere onverdraagzaamheden." De Luitenant-drosſaard van den lande van 's Hertogenrade zag zich hiertoe in 1763 verpligt zoo te Vaals als in nog vier andere dorpen. Zijn gedrag werd door H. H. M. goedgekeurd, en de ſluiting der kerken bevestigd, tot dat behoorlijke voldoening wegens de feitlijkheden zou geſchied zijn. — Een jaar lang duurde dit voort, wanneer, op het verzoekſchrift der Roomschgezinden van twee Heerlijkheden, almede in dit lot deelende, en zich op de ongeſtoorde godsdienstoefening der Proteſtanten

Onverdraagzaamheid der Roomſchen, in den lande van Overmaas, geſtuit.

ſe-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764. ſedert eenige maanden beroepende, de ontſluiting der kerken door H. H. M. werd toegeſtaan, doch onder bedreiging van nóg andere maatregelen, als het in beſlag nemen van aanmerkelijke tienden, den geestelijken van Aken, in den lande van 's Hertogenrade, toekomende, ingeval van nieuwe onverdraagzaamheid; welke bedreiging de hartelijkſte medewerking der geestelijken zelve ter bevordering der rust mogt verwachten (1).

Leengerigt te Zutphen. Het hooge leengerigt onder den Eikenboom te Zutphen, hetwelk ſedert den jare 1698 niet was gehouden, waarvoor tot toeëigening van leengoederen, boven eene bepaalde ſomme gelds loopende, moest worden gedongen, leverde in dit jaar eene bijzonderheid op, voor de geſchiedenis der oude regtsplegingen belangrijker, dan voor de tegenwoordige des vaderlands (2).

Ijver bij den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland tegen ongeloof. Opmerkelijker komt ons de ijver van den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland voor ter handhaving van den openbaren eerbied voor godsdienst en zeden. Ontwaar geworden zijnde, dat twee boeken, die openlijk werden verkocht, ingerigt waren om het godde-

(1) Jaarb. 1763. bl. 777. 1764. bl. 343. 1765. bl. 189. — Gen. Reſol. 1765. 14 Maart.

(2) Jaarb. 1765. bl. 635–665.

delijk gezag der Openbaring te ondermijnen en haren inhoud te bespotten; en de Openbaring zelve wel onwrikbaar genoeg tegen zulke aanvallen achtende, maar hare heiligheid tegen dezelve willende handhaven, en de verleiding van onnadenkenden voorkomen, deed het Hof beide werken op den 14den van wintermaand openlijk door den scherpregter verbranden, en stelde eene boete van duizend guldens op derzelver verder vertier voor de eerste, en eene verbanning uit den lande voor de tweede reize, met opeisching der nog voorhanden zijnde afdrukken van de boekverkoopers, op eene boete van honderd guldens bij achterhouding (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1764.

Van denzelven Hove kwam al vroeg in het volgende jaar een brief in bij de Staten van Holland, het voorstel inhoudende, om door de invoering van keurmeesters van boeken (*Censores Librorum*) te voorzien tegen de uitgave en het vertier van boeken en printen, met den godsdienst en de goede zeden strijdig, en tevens het ontwerp van een plakkaat daartoe geleidende: — doch zulks had geen gevolg (2).

1765.

Voorslag tot keurmeesters van boeken zonder gevolg gebleven.

De Gedeputeerde Staten van Vriesland vonden schier gelijktijdig goed, een boek, te Leeu-

Gelijke ijver bij de Staten van Vriesland.

(1) Jaarb. 1764. bl. 962.

(2) Res. van Holl. 1765. 2 Februarij.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Leeuwarden gedrukt en te bekomen bij de boekverkoopers aldaar en elders, te laten ophalen. Hetzelve was de vertaling eener verhandeling van VOLTAIRE, over de verdraagzaamheid in den Godsdienst; waarin men zich had gestooten aan vele plaatsen, die men aanleidelijk had geoordeeld tot versmading der gansche openbaring (1).

Moeijelijkheden den Leeraar DE COCK in Vriesland aangedaan.

Eene groote veertien dagen daarna hield een jong en ongemeen begaafd Leeraar der Hervormden te Harig in Vriesland G. T. DE COCK, eene predikbeurt te Leeuwarden waarnemende, eene leerrede over JOANN. XV. 17: „*dit gebiede ik u, dat gij elkanderen lief hebt*", vol van zulke verdraagzame gevoelens in het godsdienstige, dat dezelve ergerlijk voorkwamen aan de Leeraars van Leeuwarden, waarvan één denzelfden tekst op den volgenden zondag in eenen anderen toon bepredikte. DE COCK werd eerlang te Beetgum beroepen, waardoor hij van uit de Klassis van Sneek onder die van Leeuwarden zou komen. Toen het beroep aan deze Klassis ter goedkeuring kwam, ontving dezelve tevens een' brief van drie leden der gemeente te Beetgum met bezwaar tegen het beroep eens Leeraars, die onlangs zeer bedenkelijk te Leeuwarden gepredikt

(1) Jaarb. 1765. bl. 57.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

dikt had, hetgeen zij aan een naauwkeurig onderzoek der Klasfis aanbevalen. Schoon vele leden het gedrag der brieffchrijvers goedkeurden, verleende de meerderheid evenwel toeftemming tot het beroep. De cock haastede zich niet, om op de Klasfis van Leeuwarden te komen en zitting te vragen, of zich regtzinnig te verklaren omtrent de punten, waarop men hem verdacht hield. Dit deed eerlang een' der leden voorftellen, om onderzoek te doen naar de bewuste leerrede. Men vond zulks goed, en er werden vier leden gelast, om over dezelve de verklaringen der Leeuwardfche predikanten intewinnen: doch, bevorens dezelve inkwamen, gaf de cock zijnde leerrede in het licht, en wel met eene volledige goedkeuring der Hoogleeraren in de Godgeleerdheid aan de Hooge School te Franeker. — De Gelastigden vonden drie punten van bezwaar tegen des Leeraars regtzinnigheid, waarop door hem werd geantwoord. De zaak werd nogtans vrij flepende gevoerd; het antwoord van de cock kwam in Lentemaand van het volgende jaar eerst ter tafel der Klasfis, die toen befloot alles in druk te brengen en aan de leden tot nader onderzoek mede te deelen, om daarna in de aanftaande Vergadering beflisfende uitfpraak te doen.

Moeijelijkheden den Leeraar de cock in Vriesland aangedaan.

De Gedeputeerde Staten van Vriesland vonden

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

den goed, die uitspraak te voorkomen, bij een besluit, waarin zij het gedrag der ijveraars en het blijkbaar opzet, om bij opgemaakte kabalen over deze zaak te oordeelen, geschikt noemden, om de kerk te beroeren, kerkelijken tegen kerkelijken, ledematen tegen ledematen op te zetten, en een hatelijk geloofsonderzoek in te voeren; terwijl zij de geschillen zelve, als niets om het lijf hebbende, niet telden; — en waarin zij tevens den kerkelijken op straffe van hooge verontwaardiging verboden, eenige vraagstukken van zoo veel invloeds op de openbare rust, ooit of ooit, zonder voorafgaand verlof van de hooge regering, in hunne Vergadering, te durven beslissen, als waarmede den lande en kerke ondienst zou geschieden.

Moeijelijkheden den Leeraar DE COCK in Vriesland aangedaan.

De Klassis waagde het nu wel niet, met de zaak voort te gaan; maar besloot, bij meerderheid, zich met een tegenvertoog van redenen te wenden zoo wel tot den Stadhouder, inmiddels aan de regering gekomen, als tot de Gedeputeerde Staten zelve; doch niet zonder tegenbetuiging der minderheid, als onschuldig aan deze daad, die zij ongehoorzaamheid jegens de Overheid noemde. — Men stelde zich nu voor, dat de Gedeputeerde Staten niet zouden voortgaan tot een besluit op het tegenvertoog zonder de gedachten van Zijne Hoogheid te hebben vernomen, van wiens uitspraak

men

men durfde denken, dat de vrije raadpleging over deze en dergelijke zaken, de zuiverheid der leere en de kerkelijke tucht betreffende, het gevolg zijn zou: — doch men bedroog zich in het een en ander even zeer. De Gedeputeerde Staten, volhardende bij het genomen besluit, gelasteden den inleveraars des vertoogs op het ernstigst, zich daar naar zorgvuldig te gedragen, zullende, bij gebreke van dien, als verstoorders der gemeene rust worden gestraft; en Zijne Hoogheid verklaarde, de zaak van den Eerw. DE COCK voor afgedaan te houden, onder verzekering, dat het oogmerk der Gedeputeerde Staten in derzelver besluit niet was geweest, om de Klassis in hare wettige regten te benadeelen, en onder toezegging, dat hij zelf de wettige regten der Kerk in het algemeen en dezer Klasse in het bijzonder, op de krachtigste wijze zou handhaven, vertrouwende, dat de Klassis zich steeds afkeerig zou toonen van alles, waardoor de rust, vrede en eenheid in de Kerk zou kunnen gestoord worden. — De Klassis gehoorzaamde, zich streelende met de gedane toezegging van den jongen Stadhouder, en deed hiervan door eenen ootmoedigen brief aan Zijne Hoogheid blijken.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Moeijelijkheden den Leeraar DE COCK in Vriesland aangedaan.

De Klassis van Leeuwarden was de eenige niet, die zich in hare verwachting dus bedrogen zag. Ook die van Schieland, in de pro-

I. BOEK II. HOOFDST. 1765.

vincie Holland, zag zich even zeer te leur gesteld, vermits zij zich het verbod aan die van Leeuwarden had aangetrokken, om, zonder voorafgaand verlof der hooge regering, de beslissing van vraagstukken te onderstaan, die van invloed waren op de openbare rust; zelfs had zij verklaard, het daarvoor te houden, dat alzoo aan de kerkelijke Vergaderingen van Vriesland belet wierd, over het stuk der Leer vrij en kerkelijk te handelen; en wel uitdrukkelijk gewenscht, dat dit besluit veranderd of buiten kracht mogt gesteld worden. Evenwel had zij het bij dien wensch gelaten (1).

Voorstel in Vriesland ter vervroeging van de meerderjarigheid van den Erfstadhouder.

Zoo vermeldden wij dan reeds eene uitspraak van den Stadhouder in kerkelijke zaken, (die naar het oordeel van alle gematigden den jongen Vorst geene geringe eer aandeed,) alvorens wij van deszelfs komst aan de regering hebben kunnen gewagen; terwijl het er zoo ver af is, dat hierin aan eenige voorbarige bemoeijing in hem zou te denken zijn, dat wij integendeel van de, door hem afgeweerde, voorbarigheid bij de Staten van Vriesland hebben te gewagen, bij wien het voorstel was gedaan, om Zijne Hoogheid een jaar vroeger tot Stadhouder te verheffen, dan de ouderdom, waarin hij zijne hooge waardigheden in den Ver-

(1) Jaarb. 1766. bl. 307—784 en 1224—1229.

Digitized by Google

Vereenigden Staat kon aanvaarden. Het reglement der voogdije had de meerderjarigheid van den Prins op den vervulden ouderdom van achttien jaren bepaald, hetgeen eerst op den 8sten van lentemaand des jaars 1766 kon plaats hebben. In de kamer van het kwartier van Zevenwouden deed een der volmagten op den aden dier maand van het jaar 1765 het voorstel, om 's Vorsten meerderjarigheid te bepalen op den dag, dat Z. H. in zijn achttiende jaar zou treden, tot gronden aanvoerende, dat er aanspraken ten laste van den Staat zouden worden gemaakt van bedenkelijk nittigt; — dat alreeds een belangrijk ambt open stond en anderen zouden open komen, welke men niet onvervuld zou kunnen laten tot het volle verloop van dat jaar, en wier begeving zoo kort voor 's Vorsten regering onvoegzaam zijn zou; — en dat er ook geschillen bestonden en meerdere konden opkomen over den zin eeniger beslistingen van WILLEM IV, die de eendragt tusschen regenten konden verbreken. De aanneming van zulk een voorstel bij de overige Kwartieren, meende de voorsteller, kon men gerust verwachten van derzelver aankleving aan het huis van Oranje, en van derzelver hooge gedachten van den persoon van WILLEM V; waarna men van het staatsbesluit

Voorstel in Vriesland ter vervroeging van de meerderjarigheid van den Erfstadhouder.

Q 2 den

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

den overigen Bondgenooten zou kennis geven, met verzoek om hun voorbeeld te volgen.

Dit voorſtel, ter losmaking van eene bepaling, met zoo veel zorgvuldigheid gemaakt, en bij alle de Gewesten zoo eenſtemmig aangenomen, hetwelk de onaangenaamſte twistappel was, die geworpen zou kunnen worden in de Staatsvergaderingen, en elk had behooren te doen beven voor de vernieuwing van volksbewegingen, die ſedert 1748 nog in levendig geheugen waren; — dit voorſtel, van zoo hoogstbedenkelijken aard, op zoo nietige gronden, kwanswijs, gebouwd, en zoo aanſtootelijk tevens voor de Prinſesſe-Weduwe, 's Vorſten Grootmoeder, gedurende deszelfs minderjarigheid Gouvernante der provincie, werd, zoo onbedacht als het gedaan moest ſchijnen, even ligtvaardig in omvraag, en bij de meerderheid der leden, verklarende wel te mogen lijden, dat het alzoo aan de Heeren Gemagtigden in het minder getal en vervolgens aan de drie andere Kwartieren werd medegedeeld, ten beſluite gebragt: gelijk dan ook die mededeeling dadelijk geſchiedde.

Gevoeligheid van de Prinſesſe Weduwe en den Erfstadhouder zelven daaromtrent.

Na het verloop van weinige dagen verzocht de Prinſesſe-Weduwe de Heeren Gemagtigden van het minder getal bij zich ten Hove, zich zelve des verontſchuldigende wegens hare hooge jaren en zwakke ligchaamsgeſteltenis. Deze Heeren, ge-

za-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

zamenlijk bij de Vorstin verschenen zijnde, vernamen hare gevoelens en gedachten over het gedane voorstel, en tevens die van haren Kleinzoon zelven, uit den mond van Hare Hoogheid, die hun voorts eene memorie overgaf, waarin alle die gevoelens waren vervat en wier zakelijke inhoud hierop uitkwam: „ sedert 1758 wederom belast met de regering „in dit gewest, ten gevolge der akte van voogdij „van 1755, had Hare Hoogheid gemeend, zich „niet te mogen onttrekken aan schikkingen, „door de Staten met overleg van wijlen de „Vrouwe-Gouvernante in die akte bepaald, „schoon anders liever stille rust voor haren „ouderdom gewenscht hebbende, en met elk „jaar de meerderjarigheid van den Erfstadhouder „als een' bijzonderen zegen ziende naderen, aan „wien zij vurig verlangde, op den bepaalden tijd, „het bestuur over te geven. Dit verlangen had zij „meermalen den Prins doen blijken, die steeds „verklaard had, nooit te zullen afgaan van het„geen bij die akte was vastgesteld. — Het kon „dan ook niet vreemd voorkomen, dat Hare „Hoogheid, in geweten overtuigd van met „landsmoederlijke zorgen, gedurende vele jaren, „in alle gevalsverwisselingen en inzonderheid „sedert deze laatste voogdij, de belangen van „dit gewest te hebben behartigd, ten uiterste „verbaasd had gestaan over het voorstel, in het

 kwar-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

kwartier van Zevenwouden gedaan en aldaar bij meerderheid aangenomen, zonder eenige voorafgaande opening daarvan aan Hare Hoogheid, of zonder het gevoelen van den Erfſtadhouder zelven beproefd te hebben. — Zij zelve had dan niet kunnen afzijn, haren geliefden kleinzoon daarvan kennis te geven en zijne welmeening daaromtrent te vernemen, en het tevens voegzaamst geoordeeld aan de Heeren Gemagtigden uit het minder getal te vertoonen en te laten voorlezen den eigenhandigen brief van den Erfſtadhouder, waarin dezelve betuigd had: „zeer misnoegd te zijn over het „voorſtel; hetzelve te beſchouwen als ge„vaarlijk, zoo voor den Staat als voor zijnen „eigen perſoon; en zeer aanſtootelijk voor „Hare Hoogheid, als zonder hare voorkennis „geſchied; verzoekende wijders Hare Hoog„heid te willen medewerken, ten einde dat „voorſtel niet wierd aangenomen bij de Hee„ren Staten." Hare Hoogheid twijfelde alzoo niet, of de Staten zouden met haar van gedachten zijn, dat aan het kwartier van Zevenwouden behoorde te worden voorgeſteld, van dat voorſtel af te zien en hetzelve in te trekken; en bijaldien dit mogt worden van de hand gewezen, dat dan ten minſte de Heeren Staten der andere Kwartieren niet mogten toetreden tot dat voorſtel, maar het ten eenemaal

ver-

verwerpen, opdat mogten voorgekomen worden zoodanige gevolgen, als ligtelijk uit bedriegelijke inboezemingen zouden kunnen voortvloeijen."

Intrekking van het gemelde voorstel.

Op den 15den van lentemaand deden de Gemagtigden in het minder getal verslag aan de Staten van hun wedervaren met overlevering dezer memorie. De Kwartieren van Oostergo, Westergo en de Steden betuigden zich aangedaan over de zorg, ijver en waakzaamheid van Hare Hoogheid, en verwonderd over het in overleg brengen van het voorstel bij de overige Kwartieren buiten voorkennis van den Erfstadhouder en de Prinsesse-Weduwe, welk voorstel zij aanzagen als verbrekende 's Lands besluiten en het regt der Vorstinne, welke zekerlijk niet verdiende, dat men zich van haar zocht te ontdoen; weshalve het Kwartier van Zevenwouden werd verzocht, dat voorstel, als onaannemelijk en beleedigend voor de beide Hooge Personen, weder in te trekken. — De volmagten van het Kwartier, hierop geraadpleegd hebbende, bragten nu als hun kameradvies in, bij dezelfde meerderheid als voren genomen: „hoe zij tot het voorstel waren gekomen, en hetzelve hadden medegedeeld, zonder iet meer gedaan, of eenig verder besluit genomen, veel min te boek gebragt te hebben, dan dat het schriftelijk opstel zoo

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

eenvoudig aan de Heeren van het minder getal ter overweging was medegegeven; betuigende alle de leden van het Kwartier, dat zij niet het minste van het voorstel hadden geweten voor het op het alleronverwachtst ter hunne Vergadering gedaan was; maar dat het Kwartier, nu vernemende de welmeening van Hare Hoogheid, om zich aan de akte van voogdij te houden, daarin berustede, en het voorstel als nooit gedaan aanmerkte; zich voorbehoudende om den Prinse en der Prinsesse-Weduwe des alle voldoening te geven." — Van dit alles werd aan Hare Hoogheid kennis gegeven, die daarmede genoegen nam (1).

Dood en lof van de Prinsesse-Weduwe LOUISA MARIA.

Nog geene maand lang overleefde de Prinsesse-Weduwe het herstel dezer grieve, daar zij op den 9den van grasmaand in het acht en zeventigste jaar hares levens overleed. LOUISA MARIA, Landgravinne van Hessen Kassel, Prinsesse-Douairiere van Oranje en Nassau, was de dochter van KAREL, Landgraaf van Hessen Kassel, en van MARIA AMELIA, dochter van JAKOB, Hertog van Courland. Zij was het evenbeeld genoemd van hare godvruchtige moeder, en werd zelve als een leerzaam voorbeeld gesteld van alle Christelijke deugden. Hare genegenheid voor den ongehuwden Staat was bezwarelijk verwonnen door

(1) Jaarb. 1765. bl. 148—165.

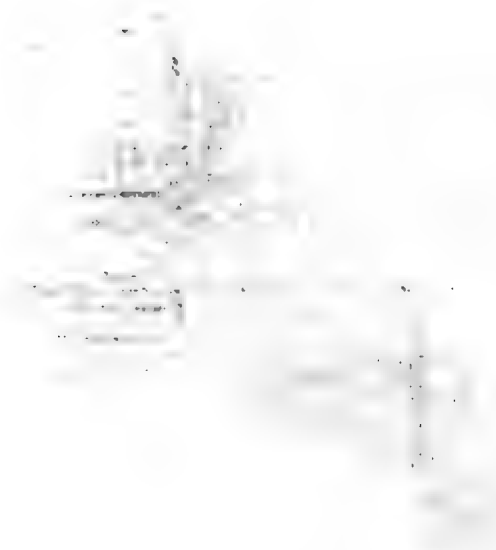

MARIA LOUISA
Landgravin van Hessen-Kassel
Vorstinne Douariere van
Oranje-Nassau.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

door JAN WILLEM FRISO, eenigen zoon van Vrieslands Erfstadhouder HENDRIK CASIMIR, met wien zij in haar een en twintigste jaar door den echt werd verbonden. Deszelfs eerste vrucht was Prinses ANNA CHARLOTTA AMELIA, de Gemalin geworden van den Prins VAN BADEN-DURLACH. Terwijl zij de tweede droeg, verloor haar Gemaal, slechts vier en twintig jaren oud, doch reeds van krijgseer overladen, het leven aan den Moerdijk, bij het overvaren van het Strijensche Sas. Zes weken na dezen slag, dien haar Christelijk-geloof met onderwerping droeg, bragt zij WILLEM KAREL HENDRIK FRISO ter wereld, aan wiens opvoeding zij alle hare zorgen wijdde. Hare voogdij tot deszelfs meerderjarigheid werd door de Staten van Vriesland met een geschenk en jaarrente van *f* 5000 beloond. Dien zoon verheven ziende tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal over Gelderland, Vriesland en Groningen, ontdeed zij zich van den omslag van het Hof, stichtede zich een eigen afzonderlijk verblijf, en legde een lusttuin buiten Leeuwarden aan, waar zij zich liefst aan eene godsdienstige afzondering overgaf, dezelve steeds vereenigende met de werken van barmhartigheid. Minzame zachtmoedigheid kenmerkte hare zeden; algemeenheid, zonder vrienden of vijanden, erkentelijken of ondank-

 ba-

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

baren te onderscheiden, was de roem van hare weldadigheid. De Staten van Vriesland betuigden in den brief van rouwbeklag aan haren kleinzoon: „dat zij een allergezegendst middel in Gods hand geweest was, om de welvaart der provincie, met den uitersten ijver, dadelijk te bevorderen, op eene zoo minzame en vriendelijke wijze, dat zij de liefde en hoogachting van regenten en ingezetenen van allerlei staat voor lange jaren verkregen en tot den einde toe volkomen behouden had." Hare uitvaart te Leeuwarden, in de groote kerk, geschiedde hoog statelijk op 's Lands kosten. Een rouwpenning van E. ANDELES vereeuwigde het borstbeeld, eene lijkrede van den oudsten Leeraar J. H. SCHRADER, en een Latijnsche lijkzang van deszelfs zoon, den Hoogleeraar J. SCHRADER, te Franeker in de Akademiekerk, de deugden dezer Vorstinne. (1).

De Prinses VAN NASSAU-WEILBURG volgt hare Grootmoeder in Vriesland op.

Door dit sterfgeval, in het laatste jaar van haars broeders minderjarigheid, mogt het der Prinsesse VAN NASSAU-WEILBURG gebeuren, ten gevolge der beschikkingen op de voogdije, waarna men nu onlangs zoo streng terug gewezen was, zich de magistraatsbeschikkingen in de steden van Vriesland te zien opdragen.

Zij

(1) Jaarb. 1765. bl. 252 en 363—373. — SCHELTEMA Staatk. Nederl.

Zij aarselde dan ook niet, de opvolging van hare Grootmoeder te aanvaarden, tot aan den tijd van des Erfstadhouders meerderjarigheid (1).

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Gefchil te Bommel over regeringsbestel.

Een geschil tusschen de Regering en de Gilden te Bommel over de benoeming tot eene opengevallene regentsplaats, te dezen jare, is alleen voor ons opmerkelijk door den voorslag, dien de Magistraat, uit vreeze voor eene hem onaangename benoeming, aan de Gilden deed: „om de vervulling dier plaatse uit te stellen tot het volgende jaar, en alzoo tevens een blijk te geven, hoe gaarne men een' regent naar de verkiezing van den Erfstadhouder zou ontvangen." Slechts één der Gilden, dat der zakkedragers, was hiertoe ongenegen, en de gevreesde benoeming had plaats, tegen welke de Regering haar bezwaar bij de Staten van Gelderland vruchteloos inbragt, wordende dezelve, volgens de vrije keur, gedurende des Stadhouders minderjarigheid, als wettig erkend (2).

Over de toelating van den Heer BISDOM in de Vergadering van Holland.

De Regering van Rotterdam wenschte haren Geheimschrijver Mr. D. R. WIJKERHELD BISDOM als lid voor te stellen in de Vergadering van Holland, maar was beducht voor eene afwijzing wegens zijnen eed als Kanunnik van St.

(1) Jaarb. 1765. bl. 253.

(2) Jaarb. 1765. bl. 263—320.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

St. Pieter te Utrecht, wijl het reglement van 1658 dezulken uitsloot, die in den eed, dienst of traktament stonden van iemand anders, dan van de Staten zelve, van de Steden, die hen zonden, of van eenige Kollegiën in Holland en Westvriesland. Zij droeg haar bezwaar ter Staatsvergadering voor, doch met aanvoering tevens van redenen, om hetzelve weg te nemen, als staande de Kanunniken geenszins in iemands eed, maar alleen in eenen onderlingen van getrouw beheer der goederen van het Kapittel, en verzocht eene verklaring, die eenstemmig door de overige leden der Vergadering gegeven werd: „dat de eed, door Kanunniken van eenige Kapittelen te Utrecht, als zoodanigen gedaan, hen niet zou hinderen in de toelating ter Staatsvergadering;" die den Heere BISDOM dan ook gaarne vergund werd (1).

Geschil met den Koning van Pruissen.

Hetgeen in den voorleden jare met de Kleefsche regering onafgedaan was gebleven (2) wegens het doen verlagen van een' zomerdam op den Millingschen Dijk, had thans ten gevolge, dat de Koning van Pruissen, wien men onze ontwerpen ter beteugeling der rivieren als verderfelijk voor zijne ingezetenen had voorgesteld, op den 14den van lentemaand, door zijnen Ge-

(1) Resol. van Holl. 1765. 3 Aug., 13 Sept. en 3 Oct.

(2) Zie boven 197 en 198.

Gezant THULEMEIJER, eene ſcherpe verklaring aan H. H. M. deed, vorderende eene gereede voldoening omtrent dien Millingſchen dam, zullende anders gebruik moeten maken van de middelen, welke hem de nood en het behoud zijner onderdanen zouden voorſchrijven. — Gelderland, Holland, Utrecht en Overijsſel, als daarin het naauwst betrokken, namen dit vertoog over. Holland droeg daarop, in grasmaand, een voortreflijk antwoord voor, hetgeen H. H. M. na rijp beraad, op den laatſten van hooimaand, voor het hunne overnamen, en hetwelk alzins ſtrekte, om den Koning de ongegrondheid der grieven van de Kleefſche regering te doen inzien, en der Staten genegenheid tevens, om alle billijke vergoeding te doen der bijzondere ongelegenheden, welke de noodzakelijke voorzorgen voor de algemeene belangen, zoo wel van Zijner Majeſteits als van hunne onderdanen, hun hadden voorgeſchreven (1).

Geſchillen met de Barbarijſche Staten.

Geen regt of reden alleen gold ooit tegen de Barbarijſche Staten: geſchenken en oorlogſchepen bleven altijd de eenige middelen van bevrediging en bedwang voor derzelver roofzucht; de minſte verſlapping in het laatſte bragt ſteeds ongenoegzaamheid van het eerſte voort. Dit ondervond de Staat op nieuw.

(1) Reſ. Gen. 1765. 24 Maart, 27 April en 31 Julij.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Gefchillen met de Barbarijfche Staten.

nieuw. Het niet fpoedig terug zenden van een gebroken uurwerk en het vermisfen van een kostbaar gefchenk voor de dochter van den Keizer van Marokko, hetwelk op een postkantoor in Spanje was te zoek geraakt, had grond gegeven tot wrevel aan dien Vorst, welken hij duidelijk deed blijken in de verbanning van den Conful COLETIJ, fchoon die vier en veertig jaar aldaar gewoond had, onder voorgeven, dat hij in verftandhouding met Spanje ftond en eenige wetten had overtreden. H. H. M. kwamen tusfchen beide. Zij willigden COLETIJ het aanbod van eenige gefchenken in bij zijne wedertoelating ten hove. Aldaar hield men zich nu fpoedig met de ophelderingen van zijn gedrag te vreden; zelfs deed men een Gezantfchap van den Keizer aan dezen Staat verwachten (1). Hetzelve kwam evenwel niet en het liet zich aanzien, dat de ftoute vorderingen, welke zich de Deij van Algiers almede veroorloofde, den Keizer ligt weder in zijne gevoelens konden doen wankelen, welk een en ander in dit jaar eene krachtige voorziening voor de Middellandfche zee noodzaaklijk maakten. De Deij begeerde van den Staat eene groote hoeveelheid buskruid voor zijne rekening, en de levering der bedongen gefchenken

(1) Ref. Gen. 1794. 1 Jan., 24 Oct., 6 Nov., en 1765. 18 Maart.

ken in Algerijnsch gewigt en maat; en van deszelfs Conſul, dat dezelve alle twee jaren nieuwe geſchenken zou hebben uit te deelen; welke begeerte met daden, weinig van geweld verſchillende, door hem aan den Conſul ELLINKHUIZEN en den Zee-kapitein VIS was te kennen gegeven. — Op het voorſtel van Holland beſloten Hun Hoog Mogenden tot eene buitengewone uitrusting van zeven fregatten van oorlog, zonder hierin te willen wachten naar den last, dien de Afgevaardigden van Gelderland, Overijsſel en Utrecht van hunne zenders vooraf wenschten te kunnen bekomen (1). Inmiddels had de Conſul ELLINKHUIZEN den Deij kennis te geven: „dat het gedrag van hem en den Kapitein VIS door H. H. M. was goedgekeurd; dat dezelven den partikulieren handel in buskruid wel wilden bevorderen, doch dat hetzelve alhier ſchaarsch en duur was; dat men in het Algerijnſche gewigt gaarne wilde toegeven, mits men eene juiste opgaaf had van het verſchil van maten en gewigten; dat H. H. M. ook de jaarlijkſche geſchenken voor den Conſul niet wilden weigeren, wanneer die mede door de andere Europeſche natiën werden gegeven; maar dat, eindelijk, H. H. M. niet konden terug komen op een ander geſchil, onlangs door Kapitein REIJNST volkomen afgedaan,

Geſchillen met de Barbarijſche Staten.

(1) Gen. Reſ. 1765. 14 Febr.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Geschillen met de Barbarijsche Staten.

daan, en daarom hadden besloten, in dezen zomer een' Scheepsbevelhebber te zenden, met buitengewonen last aan den Deij zelven, om alle geschillen te vereffenen, en zoo duidelijke afspraak te maken, dat daarna geene nieuwe geschillen zouden te verwachten zijn." Het was de Kapitein N. DE BEER, die het opperbevel over de zeven fregatten kreeg, en tevens tot gemelde onderhandeling gemagtigd werd, met bepaling zijner opvolging ingeval van aflijvigheid. — Slechts vier fregatten waren tot dezen togt terstond gereed, onder het bevel van de Kapiteins DE BEER, BRAAK, VAN GENNEP en VAN KRUIJNEN; — later volgden de drie overigen, de Kapiteins BETTING, HARINGMAN en VAN DER AART tot Bevelhebbers hebbende, aan wien bijzondere bevelen werden gegeven, hoe zich te gedragen naar gelang zij vernamen, wat de Algerijnen in den schild voerden, en het hun bleek, dat de Keizer van Marokko den oorlog zocht; maar in allen geval zich voor de Barbarijsche kusten te vertoonen, en het uitloopen der zeeroovers uit de havens van Marokko te beletten. Ook van deze bevelen werd kennis gegeven aan den Opperbevelhebber DE BEER, ten einde zich naar gelang der om-

stan-

ſtandigheden daar naar almede te rigten (1). — Het was door deze nadruklijke maatregelen, dat de vermetelheid der Barbarijſche Mogendheden voor ditmaal werd geſtuit.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Daar nu met den 8ſten van lentemaand des volgenden jaars de Erfſtadhouder den vollen ouderdom van achttien jaren ſtond te bereiken, bij beſluit van de Staten-Generaal van den 13den van louwmaand 1759 bepaald, om in de oefening van alle waardigheden en posten te worden geſteld op gelijke kommisſiën en met gelijke voorregten, als aan wijlen zijnen *vader* waren gegeven en opgedragen (2), gaven de Afgevaardigden van Gelderland op den 26ſten van ſlagtmaand aan H. H. M. in bedenking, om in tijds de orde en wijze te regelen, waarop Zijne Hoogheid in bewind zou worden geſteld. — De vroegere handelingen ter dezer zake nagezien zijnde, waarvan des anderendaags reeds berigt werd gegeven, bepaalde men alle de formaliteiten, bij die gelegenheid in acht te nemen, en tevens het doen vervaardigen der afbeelding van Zijne Hoogheid door een' der bekwaamſte ſchilders, om

Beſchikkingen tegen 's Prinſen meerderjarigheid.

(1) Gen. Reſ. 1765. 12 Julij. — Reg. van Secr. Reſ. van H. H. M. 1765. 24 April en 19 Aug.

(2) Zie D. I. bl. 519.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

om in de gewone vergaderkamer van H. H. M. te worden geplaatst, en het doen maken van vier gouden doozen, met het wapen der Generaliteit besneden, twee ter waarde ieder van omtrent *f* 3000, de eene om te dienen ter bewaring van het groot zegel, de andere om de akte der kommissie van Zijne Hoogheid als Erfkapitein en Admiraal-Generaal van de Unie te bevatten; en twee, ieder van omtrent *f* 1800, om daarin te leggen de akte der kommissie van Zijne Hoogheid als Erfstadhouder, Erfgouverneur en Erfkapitein-Generaal over Braband, Vlaanderen en het Overkwartier van Gelderland, en die van Zijne Hoogheid als Erfstadhouder, Erfgouverneur en Erfkapitein-Generaal van de Landen van Overmaze (1).

Vertoog van den Raad-van-State bij de petitie voor het volgende jaar.

Bij het eindigen van dit jaar bragt de Raad-van-State, naar ouder gewoonte, de algemeene petitie nevens de gewone en buitengewone staten van oorlog voor het volgende bij H. H. M in. Dezelve had goedgevonden, onder het oog der Bondgenooten te brengen de onderscheidene gedachten der beste staatkundige schrijvers over hetgeen de ware magt, grootheid en sterkte van een' Staat uitmaakt, en over de middelen, die kunnen dienen, zoo om dezel-

(1) Resol. Gen. 1765. 26 en 27 Nov.

Vertoog van den Raad-van-State bij de petitie voor het volgende jaar.

zelven te verkrijgen, als om die te bewaren en te vermeerderen. De Raad zelf had daarna verklaard van meening te zijn: „ dat men, zonder gevaar van dwaling, volſtaan kon met eenvoudig te ſtellen, dat volk en rijkdom, wijslijk beſtuurd en gebruikt, magt maken; zijnde de wijsheid wel het hoofdvereischte, zonder welke noch menigte van volk noch groote rijkdommen, noch die beide te zamen kunnen baten; maar vorderende de wijsheid tevens volk en rijkdom tot beſtuur en gebruik, en dat wel tot zekere hoogte ten aanzien van beide gebragt, in vergelijking van naburen, voor dat er gezegd kon worden magt aanwezig te zijn. — De tijdsomſtandigheid had aanleiding gegeven tot deze vrij breed behandelde ſtof. — De uitmuntende hoedanigheden van den Erfſtadhouder, vergezeld van liefde voor zijn vaderland, opgewekt door het voorbeeld van zijne doorluchtige Voorvaders, gevormd door een groot en wijs Prins, aan wiens waakzame en onvermoeide zorg de Staat eene oneindige verpligting had, beloofden wijze voorſtellingen, voorzigtige raadſlagen en een hoogloflijk beſtuur van zaken. De Raad wenschte, op die gronden, dat het tijdperk, hetwelk *Zijne* Hoogheids meerderjarigheid in zijn leven maken zou, tevens een tijdperk in de geſchiedenis mogt worden, waarvan men

Vertoog van den Raad-van-State bij de petitie voor het volgende jaar.

den aanvang van 's Lands herstelde magt en luister tellen zou. Maar daartoe — deze waren de eigene woorden — was de medewerking van hen, die deel aan de regering hadden, noodig. De namen van prinsgezind en staatsgezind moesten dezelfde beteekenis krijgen of liever geheel verbannen worden; en mogt deze petitie een middel zijn, om aan een iegelijk, die het van doen had, een regtschapen denkbeeld te geven van de ware magt van een' Staat, ten einde den last, die op 's Vorsten schouders rusten zou, hem zoo ligt mogelijk te maken en zijne pogingen met te vaardiger uitslag bekroond te zien, dan zou de Raad zijn oogmerk met het verhandelde bereikt hebben."

Na zulk een vertoog ter inleiding ging de Raad-van-State over tot de gewone stoffen, de achterstallen van den voorleden tijd en de voldoeningen voor het naastkomend jaar. „De optelling dier achterstanden was altijd een vervelend werk geweest, maar, na gesproken te hebben van hetgeen, waarin de magt van een land bestond, verdroot het nu zoo veel te meer, dezelven niet onaangeroerd te mogen laten, om dat de klagten daarover sprekende bewijzen waren der zwakheid van den Staat; daar men toch geene onwilligheid mogt veronderstellen. De afbetaling van onderstanden, gedurende de

laat-

laatfte troebelen aan vreemde Prinfen beloofd, en ondanks alle aanmaning van den Raad onafgedaan, ftelde eerlang het hoofd van het Gemeenebest bloot, om door buitenlandfche ministers lastig te worden gevallen over klieken van fchulden, die bij het leven van Hoogstdeszelfs Vader en Moeder reeds ten volle had den moeten gekweten zijn. — Met gelijken tegenzin moest men nogmaal gewag maken van de bijna vergeten vraag tot den aanbouw van vijf en twintig oorlogfchepen van den jare 1741. — Ten aanzien der vestingwerken en magazijnen van oorlog, waaromtrent de opbrengften der provinciën tot hetgeen in 1744 en 1747 was befloten, nog niet waren afgeloopen, meende de Raad beter te zullen wachten met eenige voordragt, tot dat hij met den krachtigen fteun van Zijne Hoogheid, ter bereiking van de hoognoodige veiligheid, zou verfterkt zijn. — Nieuw bezwaar zou het aanftaande jaar niet aanbrengen, behalve kosten van het regement zeefoldaten, uit de teruggekeerde koloniale troepen onlangs zamengefteld (1)."

Vertoog van den Raad-van-State bij de petitie voor het volgende jaar.

De Algemeene Staten zonden deze petitie, naar gewoonte, met een' geleidenden brief aan de

(1) Refol. van Holl. 1766. 3 Januarij.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Vermaning der Algemeene Staten.

de Staten der bijzondere gewesten, maar voegden er dezen bijzonderen aandrang bij: „wij kunnen niet ontveinzen, dat alle de gedeelten, die tot het ſtaatsbewind behooren, eene ernſtige aandacht verdienen. De koophandel, de voorname grond, waarop deze Staat berust, heeft van nooden krachtdadig onderſteund te worden. Het openbaar vertrouwen moet zorgvuldig worden gehandhaafd. De grensſteden, bijzonder aan den kant, waar de voormuur ontbreekt, mogen niet worden verwaarloosd. 's Lands zeemagt en krijgswezen vorderen onze ernſtigſte oplettendheid; en het is zeker, dat van den ſtaat, waarin wij ons, na de meerderjarigheid van Zijne Hoogheid, zullen ſtellen, onze achting en aanzien naar buiten, de rust en vrede van binnen, het vertrouwen der ingezetenen op de regering, en daardoor zelfs ten grooten deele de voorſpoed en luister van het Gemeenebest zullen afhangen."

Eenvoudige toeſtemmingen der Gewesten in de gewone en buitengewone ſtaten van oorlog, waren, achtervolgens, de beantwoordingen van al dien bijzonderen aandrang, die, daar dezelve vooral verzaking van partijſchap bij de nieuwe ſtadhouderlijke regering ten doel had, ook meer behartigd, dan wel met bloote betuigingen beantwoord, behoefde te worden.

Ze-

Zeven jaren had alzoo de soort van tusschen-regering geduurd, welke als een stilstand der stadhouderlijke, zonder eigenlijk herstel der staatsregering, is aangemerkt geworden, onder de voogdij van den Hertog van BRUNSWIJK-WOLFFENBUTTEL over den minderjarigen Stadhouder. Gedurende hetzelve was de staat der burgerlijke maatschappij rijkelijk gezegend geworden. Zelve bij het ongestoord genot van den vrede bewaard, hadden de ingezetenen de grootste voordeelen getrokken van den oorlog van andere Mogendheden, die door geene verliezen, hoe strijdig ook met de letter der verbonden geleden, eenigzins konden vergeleken worden. Met den algemeen herstelden vrede van Europa hadden de handel en zeevaart eene nieuwe vlugt genomen, die, hoezeer zij in dien zelfden algemeenen vrede weldra mededinging, weêrstreving en beperking hadden te wachten, in de eerste jaren schier alle volkeren cijnsbaar maakten aan den Nederlandschen vlijt. Uit de Ooster- en Wester bezittingen keerden, op gezette tijden, rijkbeladen schepen weder, die telkens nieuwen rijkdom onder de ingezetenen verspreidden. Groote en kleine visscherijen bloeiden. Vee- en akkerbouw waren rijk gezegend. Eenige fabrijken mogten reeds aan het kwijnen slaan; de meesten werkten nog in

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Overzigt van dit tijdperk.

I. BOEK. II. HOOFDST. 1765.

Overzigt van dit tijdperk.

volle kracht; en, daar het evenmin aan volkrijkheid als aan volksvermogen ontbrak, was het de wijsheid alleen, die in bestuur en gebruik te wenschen overig bleef, om aan het Gemeenebest eene magt en aanzien te geven aan deszelfs schoonsten luister van vroegere tijdperken gelijk.

Ook de wetenschappen en geleerdheid stonden gereed den schoonsten glans aan dien luister toe te voegen. In dit zelfde tijdperk had zich de Haarlemsche Maatschappij van Wetenschappen, negen jaar vroeger opgerigt en alreeds, zoo wel buiten als binnen 's lands, met de waardigste Leden verrijkt, vereerd en bekleed gezien met het goedkeurend en beschermend gezag der Staten van Holland, onverminderd het regt van andere Steden; waarvan haar een open brief was verleend op den 30sten van hooimaand 1761 (1). — Ten zelfden jare was het gebleken, wat het voorbeeld van zulk eene wetenschappelijke vereeniging vermogt, daar eenige aanzienelijke personen te Groningen een Genootschap hadden opgerigt, onder de zinspreuk: *pro excolendo jure patrio*, hetwelk door den Hoogleeraar N. ENGELHARD met eene gepaste redevoering ingewijd, van deszelfs inrigting en zamenstelling de belangrijkste vruchten

(1) Ref. van Holl. 1761. 30 Julij.

ten voor de vaderlandſche taal-, oudheid- en natuurkennis, zoo wel als voor eene grondige vaderlandſche regtswetenſchap, beloofde (1). I. BOEK II. HOOFDST. 1765.

(1) Verhandelingen deszelven Genootſchaps D. I.

DERDE HOOFDSTUK

VAN DE MEERDERJARIGHEID VAN WILLEM V TOT AAN DE OORZAKEN VAN DEN OORLOG MET ENGELAND.

Inleiding. De gefchiedenis fchijnt wel eene bloote vertegenwoordiging te zijn van voorledene gebeurtenisfen, maar zou niets meer dan een jaarboek wezen, wanneer zij zich daartoe eeniglijk bepaalde. Het voorledene en toekomende met het tegenwoordige te verbinden, de oorzaken en de gevolgen met de gebeurtenisfen en handelingen te vereenigen, is hare, veel belangrijker beftemming en geheel eigen aard. Gelijk dit bezef altijd de gefchiedpen behoort te voeren, zoo dringt het zich onmiddellijk op, bij het ftellen van den titel voor dit hoofdftuk, die de herinneringen van de uitbundige vreugde bij des Stadhouders komst

aan

aan het bewind terstond verbindt met de opkomst dier onweêrswolken, waaruit zich niet dan vernieling van volksgeluk, en van volksbestaan eindelijk, hebben verspreid. — Door dit gevoel getroffen, zal voorzeker de beschrijving der feestvieringen bij des Stadhouders meerderjarigheid en eerlang aangegane echtverbindtenis zich minder kunnen onderscheiden door levendigheid eener warme deelneming, dan door oplettendheid op den gang der algemeene gevoelens, en door zorgvuldige aanwijzing van de allervroegste aanleidingen tot zulk een' ontzettenden omkeer van den algemeenen geest, als zich van den oorlog met Engeland heeft gekenmerkt.

Algemeene groote verwachtingen.

Met den aanvang des jaars, in welks derde maand de Erfstadhouder, het gestelde tijdperk zijner meerderjarigheid vervuld hebbende, de teugels des bewinds in handen zou nemen, voorspelde zich de algemeene hoop een tijdvak van nog ongenoten, nog ongekend volksgeluk. Europa was bevredigd; deze Staat in vriendschap met de haar omringende Mogendheden. De erfopvolging van den Vorst kon geene oude verdeeldheden verwekken. Zijn invloed zou den band der gewesten aansnoeren. Van zijne opvoeding, van zijne oefeningen, van zijnen aard kon men geene aanmatiging, geen onverstand, geene hardheid ver-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

verwachten. Zijn bewind scheen niet dan goed te kunnen doen, en werd, na de jongste ondervindingen van velerlei twist en steilheid, het zij tusschen gewesten, het zij tusschen regeringsleden van steden, reikhalzend te gemoet gezien. Bij welk alles de dankbare liefde van het gros der natie voor het huis van Oranje in dezen dierbaren telg den zekersten waarborg van 's Lands zegen en voorspoed stelde.

Algemeene groote verwachtingen.

De Staten van Holland inzonderheid verleenden aan deze vlugt der algemeene verbeelding ruimen teugel, wanneer zij in den brief van uitschrijving tot den algemeenen Dank-, Vast- en Bededag voor dit jaar deze taal voerden. „Het jaar, waarin wij nu getreden zijn, opent, onder Gods zegen, een alleraangenaamst vooruitzigt aan de inwoners van dit Gemeenebest. Het vertoont de aannadering van dat voornaam en aanzienlijk tijdstip, waarop een Prins, die de liefde en hoop is van deze natie, de dierbare spruit van een geslacht, waarvan de wedergade niet dan spaarzaam aan de wereld is gegeven, merkwaardig bewaard door de hand der Voorzienigheid, tot de edelste verrigtingen opgeleid door een groot en vaderlijk leidsman, en met alle gewenschte talenten en hoedanigheden begaafd, in de hooge bedieningen van het erf-

erfstadhouderschap zal treden, en de zitplaats zal innemen van die onsterflijke helden, die, onder 's Hemels zegen, de voornaamste werktuigen tot de oprigting en bevestiging van dezen vrijen en onafhankelijken Staat zijn geweest, en welker namen geheiligd zijn in de harten van alle liefhebbers van godsdienst en vrijheid, en in de dankbare geheugenis van een vrij en gelukkig volk (1)."

Zwaarmoedigheid van den Prins.

De jonge Vorst alleen, van wiens prille jeugd men een vurig verlangen naar dien grooten dag en de streelendste verbeeldingen van deszelfs heerlijkheid had mogen verwachten, nam eene ongewone somberheid aan, onttrok zich aan gewone uitspanningen, zonderde zich af, als om zich door verdubbeld nadenken voor te bereiden tot de proeven, die hij eerlang van hoofd en hart zou hebben te geven, en hoorde met blijkbare onverschilligheid aan, wat men hem van toebereidselen tot de feesten zijner kort aanstaande meerderjarigheid ter opbeuring van zijnen geest verhaalde. „Wat verwacht men veel van mij? — Wanneer ik daaraan niet kan beantwoorden? — Hoe vele hindernissen vond mijne Moeder? — Hadden de verschillende gevoelens der Bondgenooten, voor mijne komst aan het bestuur, uit den weg

(1) Jaarb. 1766. bl. 4.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

weg geruimd mogen zijn! — Zou ik hier in beter dan mijne Moeder ſlagen! Onbetamelijke eigenliefde alleen zou mij alzoo kunnen doen denken; en ik ben bewust van de ongenoegzaamheid mijner vermogens. Ik zucht alleen, om ze ten beste des vaderlands aan te wenden, wil en mag ik het niemand gewonnen geven." In zulke woorden uitede de Prins zijne gevoelens, wanneer vertrouwde ſtaatsmannen zijne ſomberheid wilden afleiden (1).

Afgeweerd voorſtel, om des Erfſtadhouders magt te verminderen.

Het was er in de daad ook zoo verre af, dat deze bezwaren ſlechts ingebeeld bij den Vorst zouden geweest zijn, dat zij reeds als al te wel gegrond moesten voorkomen, toen men vernam, dat de meerderheid van het kwartier van Oostergo in Vriesland, weinige dagen voor het bepaald tijdſtip, ondernomen had, om aan Zijne Hoogheid het ontwerp voor te houden van een ſtaatsbeſluit, bij wijze van lastbrief, waarbij de vermeerderde magt en het genoegzame gezag, aan WILLEM IV en

(1) Bij VAN DER AA, Leven van WILLEM V. D. I. bl. 261—269. — „Eene hooge verbeelding van zijne eigene natuurlijke vermogens, doorzigt of kundigheden is nooit de heerſchende fout van den Stadhouder geweest." Zoo getuigden later 's Vorſten bitterſte vijanden. *Vaderlandsch Huisboek*, D. I. bl. 122, uitgegeven in 1793.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

we
vo
on
Er
ho
ma
ve
te

WILLEM DE V^DE.
Prins van Oranje-Nassau
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde
Nederlanden.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

en deszelfs afstammelingen, bij besluit van 's Lands Staten in den jare 1748 opgedragen, aan denzelven zouden worden onttrokken. — Eene onderneming echter, die door een ernstig vertoog, bij brieve van den 13den van sprokkelmaand, ter Staatsvergadering ingeleverd, was tegengegaan en verijdeld (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Overeenkomstig met de bepalingen en beschikkingen door H. H. M. bevorens gemaakt, had de inleiding van den meerderjarigen Prins in alle zijne erfambten en waardigheden plaats.

Gelukwensching namens H. H. M. aan den Prins.

Op den 7den van lentemaand benoemden H. H. M. eene bezending van acht Leden met den Griffier hunner Vergadering, om zich te vervoegen bij Zijne Hoogheid, ten einde, na voorafgaande gelukwensching met den vollen ouderdom, voor de meerderjarigheid bepaald, te vernemen: „wanneer het Hoogstdenzelven zou behagen in de Vergadering te verschijnen, om den eed af te leggen op de kommissiën, volgens besluit van H. H. M. van den 13den van louwmaand 1759 ingesteld, alsmede op de instructie van den Raad-van-State."

De Heer DE COCQ VAN HAAFTEN, die aan het hoofd dezer bezending het woord voerde, sprak

(1) Jaarb. 1767. bl. 1020.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

ſprak ſlechts in algemeenen term, *om, na aflegging van den eed, den Erfſtadhouderlijken zetel te beklimmen:* maar Zijne Hoogheid met het beſluit van H. H. M. van den 13den van louwmaand 1759, alsmede van den 27ſten van ſlagtmaand ll. en met den last dezer bezending wel bekend, verklaarde, na dankbetuiging voor de gelukwenſching, zich bereid om den volgenden dag tegen elf uren den eed op zijne kommisſiën en op de inſtructie van den Raad-van-State in de Vergadering van H. H. M. te komen afleggen (1).

Plegtige dag van 's Prinſen meerderjarigheid.

Het losſen van een en twintig ſtukken geſchuts kondigde te 's Gravenhage den heugelijken dag aan. Al vroeg ontving Zijne Hoogheid de pligtplegingen der Heeren Generaals en Officieren, en daarna de bezendingen wegens de Heeren Staten der zeven gewesten. Na derzelver gelukwenſchingen in de gewone gehoorzaal beantwoord te hebben, begaf zich Z. H. naar een aangelegen vertrek, en beëedig-

(1) Reſ. Gen. 1766. 7 Maart. — Jaarb. 1766. bl. 127. — Alhoewel wij *den algemeenen term*, door den Heer DE COCQ VAN HAAFTEN gebruikt, opmerken, vinden wij in bereidvaardigheid van Zijne Hoogheid geen blijk van eenige gevoeligheid voor deze kieschheid, indien zij als zoodanig beſchouwd zou moeten worden.

digde aldaar de kommisſiën, aan hem wegens elk Gewest ter hand geſteld (1), uitgezonderd Holland; welks Staten op den 27ſten van ſprokkelmaand eenige veranderingen, door de omſtandigheden gevorderd, in de kommisſie van wijlen WILLEM IV gemaakt (2) en ze vertoond hadden aan den Erfſtadhouder; die dezelven gelezen; goedgekeurd en tevens bepaald had, om ze op dezen dag tegen half één uur in de Vergadering te komen beëedigen.

Tegen het bepaalde uur kwamen de Heeren VAN WASSENAAR-TWICKEL en VAN VOORST TOT BER-

(1) Jaarb. 1766. bl. 129. — De Afgevaardigden van Vriesland gaven den lastbrief van FRISO aan Z. H. over, zonder een' nieuwen lastbrief te laten beëedigen. — VAN DER AA, *Leven van* WILLEM V. D. I. bl. 311 en 312 *Aant.*

(2) Eene vergelijking der kommisſiën van 12 Mei 1747 met die, thans ontworpen, toont de ongegrondheid van alle aantijging aan, als had daarbij eenige zakelijke *verſchikking* of *verplooijing* plaats gehad; — zoo als ook de tegenwoordige uitvoering des algemeenen beſluits van 1759 alle vermoeden van partijſchap in dezen zelfden tijd tegen den Stadhouder doet vervallen: in beide welke opzigten de Levensbeſchrijver van WILLEM V zich door zijnen geest van verdenking te zeer heeft laten vervoeren. — VAN DER AA D. I. bl. 310—325. — Reſol. van Holl. 1766. 27 en 28 Febr. — Jaarb. 1766. bl. 142.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Zijne Hoogheid ter Vergadering van de Staten Generaal en den Raad van State.

BERGENTHEIM, Afgevaardigden van Vriesland en Overijssel, Zijne Hoogheid geleiden naar de Vergadering van H. H. M. — De Prins werd voorafgegaan door zijne livereibedienden, Edellieden en Generaals-adjudanten, en gevolgd door zijne Kamerheeren en Pages. Ter Vergadering ingeleid en in een' fluweelen armstoel tegen over den Voorzitter gezeten, werd Zijne Hoogheid door denzelven, zijnde den Heer VAN BRONKHORST, plegtig begroet. In het zeer eenvoudig, alzins gepast, antwoord van den Vorst, hoorde men gaarne de betuiging: „ ik erken Gods goede Voorzienigheid voor mij, *dat, daar ik* in mijne tedere jaren een' geliefden vader en moeder heb verloren, mijne opvoeding bestuurd is door een zoo groot en waardig Prins als den Heer Hertog VAN BRUNSWIJK, aan wien ik, al mijn leven, blijken van mijne dankbaarheid zal geven, als gevoelende hetgeen ik aan Hoogstdenzelven ben verschuldigd." Daarna legde Zijne Hoogheid in handen van den Voorzitter den vereischten eed af op de kommissiën van Erfkapitein en Admiraal-Generaal der Vereenigde Nederlanden, van Erfstadhouder, Erfgouverneur en Erfkapitein-Generaal van Braband, Vlaanderen en het Overkwartier van Gelderland, alsmede van de drie Landen van Overmaze, van Wedde en Westwoldingerland, gelijk ook op het formulier, den

den 14den van lentemaand 1647 vastgesteld, en op den lastbrief van den Raad van State. I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Na deze plegtige verrigting werd Zijne Hoogheid door dezelfde Heeren geleid naar den stadhouderlijken stoel, aan het hooger einde der tafel; en, in denzelven zitting genomen hebbende, door den Voorzitter aan den Raad van State, op dit pas ter Vergadering bescheiden, voorgesteld, als zijnde, op de kommissiën aan hem gegeven en volgens den eed, bij de Vergadering gedaan, getreden in zijne hooge waardigheden en ambten. — Drie Afgevaardigden van Holland, Zeeland en Utrecht geleidden voorts Zijne Hoogheid naar de vergaderplaats van den Raad van State. De Heer WASSENAAR VAN KATWIJK, de Afgevaardigde van Holland, hield bij deze inleiding eene aanspraak, waarin hij het geluk opmerkte, door geenen der vorige Stadhouders genoten, van zich in zijne uitstekende waardigheden bevestigd te zien in een' tijd van vrede en rust, zoo wel van binnen als van buiten; — en den wensch voegde: „dat Zijne Doorluchtige Hoogheid, zich in die hooge posten bevestigd ziende, welke Hoogstdenzelven aan het hoofd der regering van dezen Staat stelden, nu ook eerlang de keuze mogt doen van eene Prinsesse, ten einde men zich te eenigen tijde mogt verheugen met vorstelijke spruiten, waardoor het Gemeenebest

I. BOEK III. HOOFDST. 1766. tot in het laatfte nageflagt den ftoel der eere in deszelfs nakomelingfchap zou mogen bevestigd zien." — De Heer VAN BOETZELAAR, toen Voorzitter in den Raad, beantwoordde deze aanfpraak, met de krachtigfte betuigingen, waaronder ook deze voorkwam: „het gansche volk heeft thans maar één hart en zin; woorden ontbreken om elkander geluk te wenfchen; eene vreugd des te gegronder, dewijl de uitkomst de verwachting is te boven gegaan, die men, met zoo veel gegronde reden, heeft gehad van den onvermoeiden arbeid, trouwe zorg en gedurige oplettendheid van dien grooten Vorst, aan wien de minderjarigheid van den tegenwoordigen Heer Stadhouder is toevertrouwd geweest. Groot is de last geweest, dien de Hertog geliefd heeft op zich te nemen, maar nog grooter is deszelfs onophoudelijke ijver geweest, zoo dat men zich in de gelukkige onmogelijkheid gebragt ziet, hoogstdeszelfs verdienften naar waarde te uiten, veel min te vergelden. Gelukkig land, wiens Vorst zulk een' voorganger heeft gehad! Nog gelukkiger land, dat roemen kan, dat al de wijze raad, dien de vorftelijke Voogd aan deszelfs vorftelijken Pupil gegeven heeft, met de allergewenschte zegeningen zijn bekroond geworden (1)." Nu

(1) Jaarb. 1766. bl. 137—141. — Refol. Gen. 1766 8 Maart.

Nu vertrokken de Heeren, die den Stadhouder hadden ingeleid. Zijne Hoogheid woonde eenigen tijd de raadplegingen van den Raad van State bij, en werd daarna door vier van deszelfs Leden naar het ſtadhouderlijk vertrek terug geleid.

Zijne Hoogheid in de Vergadering der Staten van Holland en Westvriesland.

Tegen den bepaalden tijd werd Zijne Hoogheid, kort daarop, door den Heer BENTINCK VAN RHOON, uit de Ridderſchap, en een' Burgemeester uit ieder der ſteden, Dordrecht, Amſterdam en Alkmaar, met den Raadpenſionaris, afgehaald en ingeleid in de Vergadering der Staten van Holland en Westvriesland. Gezeten zijnde op den ſtadhouderlijken ſtoel, ontving Zijne Hoogheid de aanſpraak van den Raadpenſionaris, waarin deze volzin opmerklijk was: „ wanneer H. Ed. Gr. Mog. zich vertegenwoordigen Uwer Hoogheids ſteeds betoonde uitmuntende hoedanigheden, beſtuurd door een' Prins, van wiens vaderlijke zorgen naauwelijks weêrga zal gevonden worden, zoo hebben zij reden, om zich te mogen verzekerd houden, dezelfde gewenschte uitwerkſels van de oefening uwer hooge en uitſtekende posten ten beste van den Staat te zullen ondervinden, als van die van wijlen Uwer Hoogheids Doorluchtigen Heer vader." De Prins legde daarop, ſtaande, den eed af in handen van den Raadpenſionaris, en be-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

dankte H. Ed. Gr. Mog. in zeer vriendelijke en aangename woorden voor de opdragt der hooge waardigheden, waarmede hij zich door dezelven bekleed vond (1). — Het uitgeleide ge-

(1) De kommisſie of aanſtellingsbrief luidt aldus: „ de Staten van Holland en Westvriesland doen te weten; dat wij uit conſideratie van de kommerlijke conſtitutie van tijden en zaken, en om, onder Gods zegen, den ſtaat dezer Landen des te beter te redden uit den zorgelijken en gevaarlijken toeſtand, waarin dezelve zich bevond, alsmede uit aanmerking van de goede, getrouwe, notabele en aangename dienſten, die uit zonderlinge affectie bij vorige *Heeren Prinſen* van Oranje, hoogloffelijker memorie, als ſuccesſivelijke Stadhouders, Gouverneurs en Kapiteinen-Generaals en Admiraals der voorſchrevene Landen, vele jaren lang, in vele en menigvuldige zware tijden, gelegenheden en perijkelen, tot Godes eere, bevrijding en welvaren van denzelven Lande bewezen waren, Zijne Hoogheid, den Doorluchtigen Furst en Heere, Heere WILHELM CAREL HENDRIK FRISO, Prins van Oranje en Nasſau &c. &c. &c., tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal over de militie te water en te lande van onze Provincie, met alle zoodanige digniteiten en waardigheden, als dezelve hooge charges voor dezen bij vorige Heeren Prinſen van Oranje, hoogloffelijker gedachtenisſe, zijn bekleed geweest, hebbende onthouden, gecommitteerd, geſteld en geordonneerd, en voorts bij onze reſolutie van 16 November 1747, dezelve hooge digniteiten en charges aan Hooggemelde Zijne Hoogheid alzoo erſlijk hebbende gedefereerd, op Hoogstdeszelfs zoo mannelijke als vrouwelijke Descendenten, in wettig huwelijk gepro-

geschiedde door dezelfde Heeren naar een der vertrekken, van waar de Heeren BENTINCK VAN RHOON en de Raadpensionaris, benevens twee

procreëerd, in maniere als breeder daarbij is gestatueerd; zoo is 't, dat wij, vastelijk betrouwende, dat bij Zijne Hoogheid den Doorluchtigen Furst en Heere, Heere WILHELM, Prins van Oranje en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz &c. &c. &c., in navolging van de exempelen en voetstappen van hoogstdeszelfs Heer Vader, en van vorige Heeren Prinsen van Oranje, Zijne Hoogheids voorzaten, den voorzeiden onzen Lande uit gelijke affectie, en mede tot voorstand van de ware Christelijke Religie, zoo die tegenwoordig bij publicke authoriteit in den voorzeiden Lande geëxerceerd wordt, insgelijks goede diensten zullen mogen bewezen worden, met goede kennisse van zaken, en met deliberatie van Rade, den hooggemelden Heere WILHELM, Prinse van Oranje en Nassau, hebben onthouden, gecommitteerd, gesteld en geordonneerd, onthouden, committeren, stellen en ordonneren mits dezen tegenwoordigen, als Erfstadhouder, Erfgouverneur, en Erfkapitein-Generaal en Admiraal van den voorzeiden onzen Lande van Holland en Westvriesland, met den Brielle en Voorne, wezende gelegen en behoorende aan den voorzeiden onzen Lande van Holland, gevende den hooggemelden Heere Prinse WILHELM volkomene magt, authoriteit en speciaal bevel, den voorzeiden staat van Erfstadhouder, Erfgouverneur, en Erfkapitein-Generaal en Admiraal voortaan te houden, exerceren en bedienen, daarinne voor te staan, te vorderen en te bewaren de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegiën en Welvaren van den voorzeiden onzen Lande, Leden, Steden en Ingeze-

twee Heeren Afgevaardigden van de provincie van Zeeland, den Stadhouder inleidden ten Ho-

1766. tenen van dien, mitsgaders het gebruik van de voorschrevene Christelijke Religie, dezelfde te conserveren en te beschermen van alle overlast en foulen, disordre, oneenigheid, afbreuk en schade; voorts in den voorzeiden Lande te doen gebruiken en administreren regt en justitie, de provisiën van justitie behoorlijk te doen verleenen allen den genen, die zulks verzoeken zullen, en dezelve te doen executeren; alles aangaande de zaken van justitie met advies van den President en Raden van den Hove over onzen Lande van Holland en Westvriesland; verders na genomen advies van den gemelden onzen Hove te verleenen brieven van gratie, remisfiën, pardon en abolitiën, des dat de voorzeide respective brieven zullen moeten worden geïnterineerd als na behooren; welverstaande nogtans, dat van gequalificeerde doodslagen en andere enorme delicten, gecommitteerd met gelegder lage en opzetten wille, geen remisfie of pardon zal worden verleend of gegeven: en aangaande de zaken van oorlog en policie van den voorzeiden onzen Lande, bij goeddunken van ons en met advies van onze Gekommitteerde Raden, in conformiteit van derzelver instructie. De Burgemeesteren, Schepenen en Wetten te veranderen na behooren, en achtervolgende de privilegiën van de respective steden en plaatsen; te doen houden goede opzigt, ordre en wachte in de steden en sterkten aldaar, zoo te water als te lande, daar hetzelve van nooden zal wezen; en voorts in het generaal en particulier alles te doen, dat een goed en getrouw Erfstadhouder, Erfgouverneur, en Erfkapitein-Generaal en Admiraal van den voorzeiden onzen Lan-

Hove van Holland, Zeeland en Vriesland.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

De Voorzitter van den Hove kwam den Prins aan de deur van de raadkamer te gemoet en geleidde hem naar den stadhouderlijken stoel. De Raadpensionaris STEIJN stelde het eerst, in eene korte aanspraak, den Stadhouder aan den Hove voor. De Raadpensionaris van Zeeland W. VAN CITTERS, een der twee Zeeuwsche Afgevaardigden, verving zijne woorden meer uitvoerig. Zijn aanhef was: „wanneer in ernstige overweging genomen wordt de constitutie en staat van de regering dezer lan-

Zitting van Z. H. in den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland.

Lande vermag en behoort te doen; waarop de hooggemelde Heere WILHELM, Prinse van Oranje en Nassau, gehouden wordt te doen den behoorlijken eed aan onze handen: lasten en bevelen daarom den President en Raden van voorzeiden onzen Hove, en alle andere justicieren en officieren van meergemelden onzen Lande van Holland en Westvriesland, dat zij den hooggemelden Heere Prinse WILHELM houden en respecteren als Erfstadhouder, Erfgouverneur en Erfkapitein-Generaal en Admiraal voornoemd, denzelven bewijzen alle eer en reverentie, en in alle het gunt het beleid en gebruik van den voorzeiden Staat aangaan mag, en het gunt daaraan kleeft, hem te obediëeren en te doen alle addres en adsistentie." — *Resol. van Holl.* 1766. 27 *Februarij.*

(2) Resol. van Holl. 1766. 8 Maart. Jaarb. 1766. bl. 141—150.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

landen, is niets zekerder, dan dat de ondervinding van vroegere en latere tijden klaarlijk heeft doen zien, dat deze Staat onmogelijk kan bestaan en behouden blijven zonder te wezen voorzien van een eminent Hoofd, zoodanig, dat dezelve daarvan ontbloot zijnde geweest, tot aan den oever van zijn' algeheelen ondergang meer dan eens is gebragt geworden, en daaruit door geene andere middelen heeft kunnen gebragt worden, dan door de verkiezing van eenen Stadhouder, Gouverneur, Kapitein-Generaal en Admiraal. Onder dien gelukkigen regeringsform is het, dat het Gemeenebest, van deszelfs oprigting af, zoo zeer in magt en welvaren is toegenomen, dat hetzelve door naburen aangezocht, en ontzaglijk voor vijanden is geworden, en zulks onder het erflijk beleid en bestuur van de Heeren Prinsen uit den huize van Oranje en Nassau." De Voorzitter, de Heer Mr. W. SLICHER, antwoordde op deze aanspraken met betuigingen, onder anderen, van vreugde over de vervulling van het hartelijk verlangen, om dien Vorst, in wien men reeds over lange vele hooge deugden en uitmuntende hoedanigheden had zien uitblinken, aan het hoofd van het Gemeenebest geplaatst te zien. Alle welke aanspraken door Zijne Hoogheid op de vriendelijkste wijze en hoofdzakelijk in de-

dezen zin werden beantwoord: „ dat hij de getrouwe regtsbediening als een der voornaamste zuilen van den Staat beschouwde, en geen geluk hooger schattede dan de magt om ongelukkigen te hulp te kunnen komen, waarin de regtspleging, aan wetten gebonden, dikwijls werd verhinderd, weshalve hij als een van de grootste voorregten van zijne waardigheden aanmerkte de magt, om de zoodanigen vergifnis en gunst te kunnen verleenen; zijnde het hem alzoo zeer aangenaam, zich ter bereikinge van die heilzame einden, aan het hoofd van dat *aloud* en aanzienlijk Geregtshof geplaatst te vinden, met hetwelke hij altijd gaarne zoude zijn in goede verstandhouding ter handhaving en bescherming der geregtigheid dezer landen." — Uit de raadkamer begaf zich Zijne Hoogheid naar de gehoorzaal der rolle, alwaar vier Advokaten, bij het pleit eener regtzake, de gelegenheid waarnamen, om, met mededingende welsprekendheid, den Erfstadhouder te begroeten. Na de uitspraak in de regtzaak, waarover ook de Prins zijn gevoelen uitbragt, keerde Hoogstdezelve terug naar de raadkamer, van waar de Voorzitter en alle de Raden nevens den Griffier en Secretarissen Zijne Hoogheid, over de rolle, de zaal en het binnenhof, geleidden naar het stadhouderlijk kwartier, gaande alle de Edellieden van

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

van Zijne Hoogheid en twee deurwaarders van den Hove met ongedekten hoofde vooruit. In 's Vorsten vertrek gekomen, deed de Voorzitter eene breede gelukwensching, die al even breed door Zijne Hoogheid beantwoord werd; waarna de Prins zelf den Raad door alle zijne vertrekken uitgeleidde tot aan de zaal, en aldaar van denzelven afscheid nam (1).

Besluiten bij de Algemeene Staten.

Na het vertrek van Zijne Hoogheid hadden de Algemeene Staten de noodige besluiten genomen ter kennisgeving van des Erfstadhouders aanvaarding zijner hooge waardigheden en bedieningen; ten voor*schrifte voor* het gebruik van deszelfs naam in de vonnissen, eeden en andere akten der Generaliteits-Kollegiën; en ter plaatsing van denzelven met zijne titels in den artikelbrief voor de O. I. Maatschappij, zoo als die in 1742 was vastgesteld. Daarna was, naar aanleiding van des Voorzitters bedenking, ten aanzien van den Hertog VAN BRUNSWIJK, wiens vertegenwoordiging van het Erfkapitein-Generaalschap der Unie nu kwam op te houden, eenpariglijk begrepen: „dat, hoezeer de weldaden door denzelven aan den Staat bewezen, zoo in de op-

(1) Extr. uit het Reg. der Resolut. van den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland van 8 Maart 1766. achter de *Notulen van Zeeland*. — Jaarb. 1766. bl. 155—182.

opvoeding van den Erfstadhouder, als in deszelfs gemelde vertegenwoordiging, van die natuur waren, dat dezelve nooit door H. H. M. konden worden erkend op eene wijze, die aan hunne gevoelens beantwoordde en evenredig was met het nut en voordeel, daardoor aan het gemeene Land toegebragt, het nogtans onvoegzaam was, die gevoelens in hunnen boezem te verbergen; weshalve zij eene breede bezending uit hun midden benoemden, om aan den Hertog op het allernadrukkelijkst te betuigen de diepste erkentenis, die H. H. M. altijd zouden behouden voor de door hem bewezene diensten, en derzelver vurigen wensch, om deze gevoelens aan den dag te leggen en Zijne Hoogheid daarvan te overtuigen, met bepaalde voordragt van derzelver allervriendelijkst verzoek: „om zijne groote „vermogens bij voortduring ten nutte van het „Gemeenebest te willen besteden, hem verzekerende, dat deze gunst van hunnen kant „altijd met alle teekenen van hoogachting en „genegenheid voor zijn' doorluchtigen persoon „zou worden beantwoord (1)."

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Ten zelfden dage droeg de Raadpensionaris aan de Gedeputeerden van H. H. M. tot de buitenlandsche zaken voor: „dat Zijne Hoogheid

Omtrent den Hertog van Brunswijk.

(1) Res. Gen. 1766. 8 Maart.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

heid met veel genoegen had vernomen het bovengemeld besluit ten aanzien van den Hertog; en dat, gelijk Hoogstdenzelven niets aangenamer kon zijn, dan dezen Staat nog lang genot te zien hebben van de uitstekende vermogens van den Hertog, en tevens voor zich zelven gelegenheid te hebben, om zich van deszelfs wijzen raad en bijstand te bedienen, Hoogstdezelve gemeend had, dat het, om daartoe te geraken, dienstig zoude wezen, het Hof van Weenen, tot hetwelk de Hertog naauwe betrekking en de Staat de verpligting had, dat de Hertog in den jare 1750, op het verzoek van wijlen zijnen Vader, herwaarts was gekomen, daarvan behoorlijk kennis te geven; weshalve Zijne Hoogheid in bedenking gaf, den Gezant bij het gemelde Hof in last te geven, het noodige daartoe te verrigten." — Op deze voordragt werd terstond besloten, aan denzelven Gezant te melden het verlangen van H. H. M., om den Hertog, — wiens groote en ongemeene verdiensten en bekwaamheden hun door eene lange ondervinding waren bekend geworden, — in de functiën, aan hem toevertrouwd, hier te lande nog lange te mogen behouden, hebbende zij met aangenaamheid ontwaar geworden, dat Z. H. de Prins van Oranje gaarne nog eenigen tijd van deszelfs wijzen raad en bijstand gediend zoude

zijn;

zijn; met den bijgevoegden last, om hiervan op de voegzaamste wijze aan het Hof van Weenen kennis te geven, en op deszelfs bewilliging aan te dringen (1)."

Het duurde tot den 27sten van zomermaand (2), alvorens de buitengewone Gezant van het Weener Hof aan H. H. M. het antwoord van H. K. en K. Majesteit inzond, hetwelk inhield: „dat, daar Hare Majesteit reeds had te kennen gegeven in een' bijzonderen brief aan den Hertog, niet slechts geene zwarigheid te vinden, maar het veeleer als zeer voordeelig te beschouwen, indien die Vorst zich liet overreden, om zijnen bijstand en raad nog langer te verleenen aan den Erfstadhouder, hij Gezant uit naam van Hare Majesteit hetzelfde had te betuigen aan de Algemeene Staten, als antwoord op hun voorstel, met toevoeging, dat Hare Majesteit steeds het grootste genoegen vinden zou in aan dezen Staat Hoogstderzelver genegene deelneming te doen blijken." Betuiging van de uiterste verpligting volgde dit antwoord, terwijl afschrift van

(1) Reg. van de Secr. Res. Gen. 1766. 8 Maart.

(2) Des Gezants geheimschrijver onverwacht overleden zijnde, twijfelde H. H. M. of deze last wel was volvoerd, en alzoo hernieuwden zij dien op den 14den April. — Res. Gen. 1766. 14 April.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

van de ingekomen ſtukken aan Zijne Hoogheid den Heer Prinſe van Oranje en Naſſau — dus luidde de letter van het beſluit — gezonden werd, om te ſtrekken tot hoogstdeszelfs informatie (1).

Opdragten bij Holland aan Z. H.

De Staten van Holland hadden, na dat Z. Hoogheid hunne Vergadering op den 8ſten van lentemaand had verlaten, mede verſcheidene beſluiten genomen, Hoogstdenzelven betreffende: als de aanſchrijving aan de ſteden, plaatſen en kollegiën, om derzelver benoemingen te zenden aan den Erfſtadhouder; — de opdragt der begeving van alle krijgsrangen der landmagt, voor zoo ver zij op het aandeel van dat gewest ſtond; — ook die van het Opperhoutveſter- en Jagermeesterſchap van Holland en Westvriesland, onder voorbehoudingen evenwel van Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Edam, Monnikendam en Purmerende; en eindelijk die van de privative jagt in het Gooiland, ten einde Zijne Hoogheid dat vermaak aldaar ongeſtoord en met meer genoegen zou kunnen nemen. — Ten aanzien van den Hertog VAN BRUNSWIJK, ſtelde de Raadpenſionaris namens de Heeren van de Ridderſchap en Edelen voor, om denzelven niet ſlechts ſtaatsgewijze plegtige dankbetuigingen te doen wegens de dienſten aan dit ge-

(1) Reſ. Gen. 1766. 27 Junij.

gewest, even als aan den algemeenen Staat, bewezen gedurende des Stadhouders minderjarigheid, maar deze dankbetuiging met eene zakelijke pligtpleging te begeleiden. De overige Leden der Vergadering verklaarden zich terstond, op bijzonderen last hunner zenderen, in staat om daartoe te besluiten, en eenparig werd de zakelijke pligtpleging bepaald op eene ordonnantie ten laste van den algemeenen ontvanger der Provincie, ter somme van *f* 200,000 (1). — Een voorbeeld, hetwelk alle de overige gewesten, schoon met ongelijke schreden, even ijverig volgden.

Geschenken der Provinciën aan den Hertog.

Aan de bezending der Staten-Generaal betuigde de Hertog: „dat hem de blijken van goedkeuring en genegenheid, die H. H. M. en de Heeren Staten der bijzondere gewesten hem kwamen te geven, voor altijd aan de belangen van dezen Staat zouden verbinden; en hem natuurlijk aanzetten, om zijne vermogens, die hij gevoelde niet meer zoo sterk te zijn als voor dezen, waar die van eenig nut konden wezen, aan dezelve weder op te offeren." Aan die der Staten van Holland werd dezelfde verzekering gegeven: „dat het hem uiterst aangenaam zijn zou in het vervolg

Betuigingen van den Hertog.

(1) Ref. van Holl. 1766. 8 Maart.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

volg verder dadelijke proeven te geven van zijnen ijver voor het welzijn van den Lande en van dit gewest." Van deze Staten en van die der overige gewesten werden de zakelijke pligtplegingen even dankbaar aangenomen, die met eene erkentenis van den Erfstadhouder, aan de gift van Holland gelijk, te zamen beliepen de som van *f* 610,000 (1).

Rekening en verantwoording van des Hertogs beheer en bestuur, gedurende zijne voogdij.

Meer blijken van tevredenheid, dank en erkentenis schenen den Hertog niet gegeven te kunnen worden. Alleen ontbrak nog eene volkomene regtvaardiging van de rekening en verantwoording van zijn gehouden beheer en beleid als voogd van den Erfstadhouder, en eene wijziging hoe hij, in voldoening aan den wensch van H. H. M., denzelven nog bij voortduring zou dienen van zijnen raad en bijstand.

De Heeren Mr. H. FAGEL, Griffier van de Staten-Generaal, en Mr. P. VAN BLEIJSWIJK, toen Pensionaris van Delft, werden door den Prins

(1) Ref. Gen. 1766. 12 Maart. Ref. van Holl. 1766. 10 Maart. — Gelderland gaf *f* 50,000, Zeeland *f* 30,000, Utrecht *f* 25,000, Vriesland *f* 40,000, Overijssel *f* 36,000, Groningen *f* 25,000, het Land van Drenthe *f* 5,000. — De Prins stelde hem tevens aan tot Kolonel en Ritmeester-Kommandant van de *guardes du corps*. Jaarb. 1766. bl. 198. — De Hertog deed van het traktement afstand ten behoeve van de kasse van dat korps. — *Vaderl. Huisb.* D. II. bl. 323.

Prins verzocht en gemagtigd, om over het gewigtig werk der rekening en verantwoording in onderhandeling met den Hertog te treden, van hem alle ſtukken en beſcheiden, daartoe behoorende, over te nemen, daarna een uitvoerig verſlag hunner bevindingen op te maken, en al het ontvangene aan Z. H. ter hand te ſtellen. Deze last, op den 13den van grasmaand gegeven, was reeds op den 3den van bloeimaand volvoerd. De Gemagtigden, eene zeer uitvoerige en volledige opening van het bewind en beheer van den Hertog in de hooge voogdije gekregen, en alle de archieven, charters, bewijzen en papieren, daartoe behoorende, ontvangen hebbende, verklaarden: „ dat hun, bij een volkomen onderzoek van zaken, door de ſterkſte proeven, ten klaarſte gebleken was, dat de Hertog in alle deelen van het, hem toevertrouwd, bewind oneindig meer tot voorſtand en bevordering der financiëele en verdere hooge en wijduitgeſtrekte belangen van den Heer Prinſe VAN ORANJE EN NASSAU had gedaan, dan van eenigen voogd of bewindsman met alle mogelijkheid en binnen de palen en het bereik der menſchelijke vermogens kon worden gevergd of verlangd, hebbende hij niet ſlechts het financiëel belang van den Prins door eene aanzienlijke toeneming bevoordeeld, maar bij alle

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

gelegenheden met een voorzigtig beleid, gepaste waardigheid en welberadene vastheid de verdere hooge belangen van den Prins Erfstadhouder aanmerklijk voortgezet, bevorderd en gehandhaafd." Ten gevolge hiervan ontsloegen en bevrijdden zij den Hertog op de bondigste en krachtigste wijze in den naam van Zijne Hoogheid, onder de sterkste waarborging en voorbehoeding tegen alle namanig of aanval, uit wat hoofde zulks ook zijn mogt, zonder eenige uitzondering of voorbehouding op eenigerlei maniere; — en verklaarden laatstelijk al hetgeen zij van den Hertog hadden ontvangen, vergeleken met de lijst daarvan door denzelven opgemaakt, overgebragt te hebben in handen van den Prins VAN ORANJE EN NASSAU; — welk alles door Zijne Hoogheid volkomen werd goedgekeurd en bekrachtigd (1).

Akte van Consulentschap.

Op dien zelfden 3den van bloeimaand werd eene akte van verbindtenis tusschen den Erfstadhouder en den Hertog geteekend omtrent den raad en bijstand, waarmede de Hertog den Prins bij voortduring zou dienen, welke akte, onder den naam der akte van Consulentschap, in den jare 1784 openbaar geworden, voor den Stadhouder te onaangena-

(1) Bij VAN DER AA, Leven van WILLEM V. D. I. bl. 330—336.

name, voor den Hertog te heillooze, gevolgen heeft gekregen, om niet geheel letterlijk alhier te worden ingevoegd.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

„Wij WILLEM, bij de gratie Gods, Prinse VAN ORANJE EN NASSAU, Erfstadhouder, Erfgouverneur, Erf kapitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Nederlanden enz. enz. enz. Nademaal Wij op onze meerderjarigheid, en bij den aanvang onzer regering, iterativelijk en serieuselijk in overweging hebben genomen, hoe dat wijlen onze Heer Vader, Hoogstzaliger Gedachtenisse, reeds in en voor den jare 1749 zeer ernstig is bedacht geweest, om den Heere Prinse LOUIS VAN BRUNSWIJK, die zich als toen in dienst van H. K. en K. Majesteiten bevond, door alle meest krachtige instantiën te bewegen, om in den dienst van de Republiek over te gaan, onder den naam en den titel van Veldmaarschalk over de troepen van den Staat, maar in de daad en realiteit, omme met hoogstgedachten onzen Heer Vader den geheelen last van het militair departement te helpen dragen; om met Hoogstdenzelven te wezen en geconsidereerd te worden op den voet van een vertrouwd vriend en bloedverwant; om met denzelven Heere Prinse de concert te gaan, en van zijne talenten en wijze raadgevingen gebruik te maken, in alles, wat het kommandement van het leger

Akte van Consulentschap.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Akte van Consulentschap.

en het militaire wezen eenigzins zoude mogen concerneren; en vooral en voornamelijk met dit groote oogmerk en tot dat gewigtige einde, dat, indien het den hemel behaagde, over zijne dagen vroegtijdig te disponeren, H. K. H. en Wij, nevens onze Vrouwe Zuster, in denzelven Heere Prinse zouden vinden een' vriend en bloedverwant, wiens raad en assistentie voor Ons van zoo groote nuttigheid en van zoo veel toeverlaat zijn konden; gelijk alle deze energieke betuigingen woordelijk voorkomen in de eigenhandige missives, door onzen Heer Vader op den 11den November 1749 en 18 Januarij 1750 aan Hooggemelden Heere Prinse geadresseerd.

„Hoe dat, Hooggemelde Heer Prinse VAN BRUNSWIJK aan die herhaalde instantiën gecedeerd, het Hof van Weenen, alwaar Hoogstdezelve zich op een' zeer avantageusen voet, en in de voordeeligste relatiën van faveur en naauwe bloedverwantschap met H. K. en K. Majesteiten geplaatst vond, verlaten hebbende en herwaarts overgekomen zijnde, nadat daartoe was geobtineerd de aggreatie van H. K. en K. Majesteiten, aan wie onze Heer Vader de overkomste en bezitting van Hoogstdenzelven Heer Prinse, als een speciaal faveur, bij missive van den 10 November 1749 had verzocht, de zoo goede en hoogwijze voor-

zorg

Akte van Confirmatie van het Voogdschap.

zorg van onzen Heer Vader door de evenementen, welke sedert gebeurd zijn, ten volle is gejustificeerd, en voor Ons door eene dadelijke ondervinding van de hoogste utiliteit en van de allernutzaamste gevolgen geweest is, terwijl het fataal tijdstip, waarin Wij van Hoogstgedachten onzen Heer Vader werden beroofd, het geval al vroeg heeft doen leeren, waarin de salutaire voorzieningen van Hoogstdenzelven in het engagement en emploi van den Heer Prinse VAN BRUNSWIJK, voor Ons en ons Huis van deze zoo nuttige uitwerking zijn bevonden, dat wijlen H. K. H onze Vrouwe Moeder, Hoogstzaliger gedachtenisse, niet heeft gehaesiteerd, om, bij dispositie van uitersten wille, Hoogstdenzelven Heere Prinse, die als toen reeds door de Heeren Staten der gezamenlijke provinciën tot representant van den Kapitein-Generaal was aangesteld, tot executeur testamentair en administrerende voogd over Ons en onze zeer beminde Vrouwe Zuster, te verzoeken en te benoemen. — En hoe dat, eindelijk, het luctueus evenement, waardoor H. K. H. onze Vrouwe Moeder mede van Ons is weggerukt, den zamenloop der beide gevallen heeft daargesteld, waardoor de zoo goede en hoogwijze voorzorg van wijlen onzen Heer Vader dit voor Ons onwaardeerbaar voorregt heeft uitgeleverd, dat Wij in

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Akte van Consulentschap.

den Hooggemelden Heere Prinse VAN BRUNSWIJK, door al het geene Hoogstdezelve aan Ons, zoo ten aanzien van de representatie van Ons als Kapitein-Generaal, als in het bijzonder met opzigt tot onze educatie, heeft gepraesteerd en bewezen, oneindig meerder hebben mogen genieten en ondervinden, dan Hoogstgedachte onze Heer Vader van de voorschrevene zijne zoo goede en hoogwijze voorzorgen, en van zijn volmaakt vertrouwen op Hoogstgemelden Heere Prinse zich ooit zoude hebben kunnen beloven.

„En nademaal Wij gaarne wenschen gelegenheid te hebben, om Ons voor eenigen tijd van den wijzen raad en assistentie van Hooggemelden Heere Prinse VAN BRUNSWIJK te bedienen, en Hoogstdezelve aan Ons gedeclareerd heeft, dat hij, door de sterkste banden van teedere liefde en vaderlijke affectie aan Ons verbonden, genegen en bereid was, om zijne vermogens, daar die Ons van eenig nut konden wezen, nog voor eenigen tijd aan Ons op te dragen; — zoo is het, dat Wij met Hooggemelden Heere Prinse VAN BRUNSWIJK wederzijds en onderling zijn geconveniëerd en verdragen over de punten en in de maniere hier navolgende:

„I. Dat Hooggemelde Heer Prinse VAN BRUNSWIJK zich aan Ons zal engageren en ver-

verbinden, zoo als Hoogstdezelve zich engageert en verbindt bij dezen, om Ons in het beleid van zaken, zoo wel van het militair departement, als van alle de verdere en andere departementen onder ons gezag behoorende, met raad en daad te zullen assisteren en bijstaan, in alles, ten allen tijde, en zoo menigmalen Wij zulks van Hoogstdenzelven zullen requireren, en voor Ons dienstig en noodig zullen oordeelen.

Akte van Consulentschap.

„ II. Dat Hooggemelde Heer Prinse verpligt zal zijn, om in alle zaken, welke door Ons in zijne handen zullen worden gesteld, Ons getrouwelijk te dienen van Hoogstdeszelfs raad en advies, daarin adviserende en handelende, zoo als in goede consiëntie, tot bewaring van onze Hoogheid, praerogatieven en geregtigheden, mitsgaders ten meesten dienste en welvaart van den Staat der Vereenigde Nederlanden zal vermeenen te behooren; zonder daarvan af te wijken door gunst of ongunst voor eenige bijzondere Provinciën, Steden, Kollegiën of Leden van dien, of voor eenige partikuliere personen, het zij buiten of binnen de Regering, of uit eenigerlei andere oorzaken, hoedanig dezelve ook zouden mogen zijn, in alles niets anders voor oogen houdende, dan hetgeen tot voorstand van onze ware en regtmatige belangen, en ten gemeenen

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

beste en tot bevordering van het meeste welzijn dezer Landen, op de effiacieuste wijze zal kunnen en mogen strekken.

„ III. Dat Hooggemelde Heer Prinse VAN BRUNSWIJK zich, ten einde voorschreven, gestadig bij en omtrent onzen persoon zal ontAkte van Consulentschap. houden; en in het bijzonder verpligt zijn, Ons te accompagneren op de reize, die wij eerlang in en door de Provinciën, Steden en Plaatsen, onder ons Erfstadhouderschap ressorterende, staan te ondernemen.

„ IV. Waartegen Wij Ons, voor en ten behoeve van Hooggemelden Heer Prinse, op het krachtigste engageren en verbinden, om Hoogstdenzelven ter zake van het geene hij, tot praestatie van dit engagement, en in het geven van den gerequireerden raad en assistentie zal hebben gedaan en verrigt, van alle aanspraak, namaning, en responsabiliteit ten volle en volkomenlijk te zullen indemneren en bevrijden, zoo als Wij Hoogstdenzelven daarvan indemneren en bevrijden bij dezen, niet willende, dat Hooggemelde Heer Prinse ter dier zake aan iemand anders, dan aan Ons in eigener persoon, eenige rekenschap of verantwoording verschuldigd zal zijn. En dat, in cas aan Ons, gedurende dit engagement, iet menschelijks mogte overkomen, zoo willen en begeren Wij, dat Hooggemelde Heere Prinse VAN

BRUNS-

BRUNSWIJK zal kunnen volſtaan, met op onze geheime ſecretarije over te leveren, en te doen depoſiteren, de ſtukken en papieren tot ons bewind ſpecterende, welke alsdan onder Hoogstdenzelven berustende zouden mogen zijn, zonder dat Hoogstdezelve aan iemand van onze Erven, Succesſeuren of Regtverkrijgenden, tot het geven van opening, veel min tot het doen van eenige verantwoording, zal verpligt zijn, of daartoe op eenigerlei wijze geneceſſiteerd zal kunnen of mogen worden. En dit alles alzoo bij proviſie en tot ons beiderzijds kennelijk wederzeggen toe.

Akte van Conſuleatſchap.

„Aldus tusſchen Ons ondergeſchrevenen onderling geconveniëerd en gearresteerd, en met onze wederzijdſche ſignaturen en zegels onzer wapens bekrachtigd."

De Hertog legde den eed op deze verbindtenis af in handen van den Erfſtadhouder ten overſtaan van den Heer T. D. DE LARREY.

Dat deze verbindtenis door den Hertog aangegaan en beëedigd is verſcheidene weken vroeger, dan de toeſtemming van het Hof van Weenen bij H. H. M. was ingekomen, vindt bij die toeſtemming zelve gereede opheldering, als zijnde toen tevens te verſtaan gegeven, dat de Keizerin al vroeger een verzoek van den Hertog, ten zelfden einde ſtrekkende, had ingewilligd, hetwelk dan ook heeft kun-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

kunnen dagteekenen van den dag af, waarop de Staten-Generaal en de Staten van Holland hem derzelver verlangen naar een langer genot zijner diensten hadden betuigd.

Over de akte van Consulentschap.

De inhoud dezer verbindtenis was naar den wensch van den Erfstadhouder; die zelf het eerst aan H. H. M. zijne verpligtingen voor des Hertogs wijsheid en trouw, zoo nederig als dankbaar, had erkend, en ook daarna zelf het voorstel had gedaan, om zich van beide nog langer te kunnen bedienen: maar dezelve was dit voorzeker niet minder naar dien van den Hertog, die al lang staatkundigen invloed gezocht en gevonden, maar ook even lang reeds zijne staatkundige tegenpartij ontmoet had (1).

Het was de Heer VAN BLEISWIJK geweest, die aan den Heer H. FAGEL over de noodzaaklijkheid van zulk eene verbindtenis had gesproken, ten einde het dadelijk genot te bewerken van hetgeen H. H. M. verzocht en verkregen hadden van het Weener Hof (2). Hij was het ook, die het ontwerp der akte aan den Griffier vertoond, en, op deszelfs aanmerking, in

(1) Zie boven bl. 158.

(2) Ook dit kan alleen slaan op het voorloopig antwoord van de Keizerin aan den Hertog, die dan zulks moet hebben te kennen gegeven aan die beide Heeren, met wien hij, wegens zijne verantwoording, meermalen in gesprek was.

in het Iſte artikel de woorden: *zoo menigmaal Wij zulks van Hoogstdenzelven zullen requireren en voor Ons dienſtig en noodig oordeelen*, had ingevoegd. Ook had de Heer FAGEL liever gezien, dat de duurzaamheid op *drie jaren* was bepaald geworden, doch zich vergenoegd met de toevoeging aan het einde van het IVde artikel: *en dit alles bij proviſie en tot ons wederzijds kennelijk wederzeggen toe*. Op dien voet was deze akte gepasſeerd met kennis en goedkeuring tevens van den Raadpenſionaris STEIJN: doch dezelve werd niet openbaar gemaakt; en maar weinigen droegen er eenige bewustheid van. De Heer VAN RHOON, die er later kennis van kreeg, keurde haar ten hoogſte af, gelijk mede de Engelſche Gezant YORKE. — De Hertog had zich ook reeds dienstvaardiger jegens den Franſchen Gezant D'AFFRY getoond, dan aan den Heer VAN RHOON of YORKE aangenaam had kunnen wezen. — Ten aanzien der vrijwaring ten behoeve van den Hertog, het IVde artikel uitmakende, betuigde Zijne Hoogheid zelve eenmaal: „dat dezelve tot geen ander einde daarin was geſteld, dan om den Hertog te bevrijden van wegens den Prins en Prinſesſe VAN WEILBURG, bij het afſterven van hem Prinſe VAN ORANJE, wiens toeſtand destijds, gezondheidshalve, zeer bedenkelijk was." — De Hertog zelf had oorſpron-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Over de akte van Conſulentſchap.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

ſpronkelijk aan dat artikel juist dit bijzonder doel willen toeſchrijven; maar was, door de geheele akte, aan den Heere VAN RHOON en andere vrienden van Zijne Hoogheid voorgekomen, zich, onder den ſchijn eener verbindtenis tot raadgeving, genoegzaam tot eenigen raadgever van den Vorst te hebben willen ſtellen en alle anderen te verwijderen (1).

Algemeene feesten op 's Prinſen verjaardag.

Nadat op den verjaardag de plegtige inleidingen en aanſtellingen van den Erfſtadhouder hadden plaats gehad, vingen de feestvieringen onmiddellijk aan, die zoo wel door het ganſche land, als ter hofplaatſe zelve, te zeer ſchenen te getuigen van eenen en denzelfden geest der hartelijkſte vreugde en der blijdſte hope, om uit dit oogpunt voor de geſchiedenis niet onopgemerkt te mogen blijven.

In ſtatigen optogt begaf zich ten zelfden dage de Erfſtadhouder met de Algemeene Staten en den Raad van State van het ſtadhouderlijk kwartier naar het oude Hof, alwaar een prachtige maaltijd voor honderd en twintig perſonen was toebereid. Bij denzelven waren de Afgevaardigden tot de Staten-Generaal

(1) *Memoriën van Mr.* J. RENDORP, D. I. bl. 211. A. L. SCHLÖZER, *Echte Beſcheiden wegens den Hertog* VAN BRUNSWIJK, D. I. bl. 36, 41, D. II. bl. 17. KLUIT, *Iets over den Engelſchen Oorlog*, bl. 142. VAN DER AA, *Leven van* WILLEM V D. I. bl. 347—359.

taal aan de regterhand, de Leden van den Raad van State aan de linker van Zijne Hoogheid gezeten, terwijl de Hertog zijne plaats zonder eenigen rang onder de verdere gasten had genomen.

Algemeene feesten op 's Prinsen verjaardag.

Had zich het geschut des morgens, des middags en des avonds in en om de hofplaats laten hooren, de gansche Haag was den geheelen dag en tot laat in den nacht een algemeen tooneel geweest van luister en van vreugde, toen nog het meest schitterende, wanneer de algemeene verlichting in den avond den wedstrijd van vinding en kunst, zoo wel als de uitboezeming der blijdschap en de heilspelling der verbeelding, voor het oog en oor van de wandelende bevolking, met vele duizenden van wijd en zijd uit den omtrek vermeerderd, deed uitkomen en schitteren. Zijne Hoogheid zelve, door den Hertog vergezeld, genoot met blijkbaar genoegen het oogverblindende en zinverrukkende van dit heerlijk vertoon. — Weinig minder schitterde of wedergalmde het ten zelfden dage in alle de steden van Holland, waar zelfs dorpen en gehuchten in praalvertooning durfden wedijveren. — De Sabbath der Joden werd in Amsterdam, zoo wel als in den Haag, door derzelver Opperrabbijnen toegewijd aan de plegtigste hulde van dezen dag met eene openbare vertooning der Boeken van Mozes, voor

de

I BOEK III. HOOFDST. 1766.

de grootste hoogtijden steeds bewaard. — Algemeen erkende men, dat de feestvieringen en kunstverlichtingen van de jaren 1747 en 1748 verre waren overtroffen door die van dezen dag, omtrent welken men dankbaar opmerkte, dat geen dwang, wrevel, twist, partijzucht, noch eenige schijn van oproerigheid, ergens de eensgezinde vreugde had gestoord (1).

Viering van den daarop volgenden zondag.

De dag des Heeren voor de Christenen den rustdag der Joden vervangende, waren de kerken van alle gezinten, zonder eenig onderscheid, de openbare heiligdommen, van waar vurige dankzeggingen en gebeden opgingen voor den Erfstadhouder, van wiens grondige kennis in de staatsgesteltenisse des algemeenen lands en der afzonderlijke gewesten, en van wiens zachtmoedigen, nederigen en godvruchtigen geest elk zich het eenparigste en krachtigste bestuur met de gelukkigste vereeniging van eene billijke vrijheid en een vaderlijk bewind beloofde, terwijl de levendigheid van 's Vorsten jeugd door den raad eens wijzen raadsmans alzins ten beste geleid scheen te zullen worden. Zoo werden de gemeenten voorgegaan door hunne Leeraars, zoo zongen de Dich-

(1) Jaarb. 1766. bl. 82—196.

Dichters, en schenen zich van den ouden eernaam van heilvoorspellers hierin zeker. I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Na den openbaren godsdienst, onder het gehoor van den Leeraar VAN SPAAN, te hebben bijgewoond, ontving Z. H. de gelukwenschingen van de vreemde Gezanten en verdere aanzienelijke personen.

Plegtigheden ten Hove.

Des maandags nam Z. H. zonder eenige plegtigheid zitting bij Gekommitteerde Raden van Holland, en ontving daarna de pligtplegingen der Afgevaardigden van het Landschap Drenthe en van de Ridderschap en Steden van Holland, van Gekommitteerde Raden van het Zuider- en Noorderkwartier gezamenlijk, en van andere hooge Kollegiën; waarop een prachtige maaltijd volgde met dezelve Gekommitteerde Raden, de Leden van den Hove en derzelver Ministers. — Twee dagen later geschiedde dezelfde eer aan de Afgevaardigden der zes overige Gewesten en van het Landschap Drenthe, benevens Gekommitteerden uit de Kollegiën ter Admiraliteit, en alle de, in den Haag zijnde, Generaals en Admiraals, terwijl ten zelfden dage op voorstel van Zijne Hoogheid door de Algemeene Staten eene talrijke bevordering van Generaalspersonen geschiedde; die gevolgd werd door eene andere van mindere Officieren in meest alle regementen door

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

den Erfstadhouder zelven, uit hoofde van de, hem nu toegekomene, magt (1).

Z. H tot Opperdirekteur en Gouverneur verheven der Oostindische Maatschappij.

Willem IV was in 1749, op het aanhouden van omtrent zestig Deelgenooten, door Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij, onder goedkeuring van Hun Hoog Mogenden, aangesteld tot Opperdirekteur en Gouverneur dier Maatschappij, welke waardigheid toen nog door geen' Stadhouder was bekleed (2). Gekommitteerde Bewindhebberen uit de onderscheidene kamers derzelve Maatschappij ter Vergadering van Zeventienen, de geheele Oostindische Maatschappij dezer Landen vertegenwoordigende, gaven nu in eenen brief van den 21sten dezer zelfde maand aan H. H. M. te kennen: „dat gemelde Vergadering, nadat de beëedigde Hoofddeelgenooten de gevoelens hadden uitgebragt van alle de Deelgenooten, daartoe in de onderscheide Kamers bijeengeroepen, met eenparigheid van alle de Leden hadden geoordeeld: „dat, tot meerdere bevordering van de welvaart der Maatschappij en van hunne bijzondere belangen, mede aan den Erfstadhouder zoude behooren te worden aangeboden dezelfde waardigheid, met zoodanige magt, gezag en hoogheid, als vervat waren ge-

(1) Jaarb. 1766. bl. 182—200.

(2) Wagenaar D. XX. bl. 331—334.

geweest in de artikelen van het besluit van H. H. M. van 1749, of op zoodanigen voet als aan Zijne Hoogheid meest aangenaam zoude zijn; waartoe zij de goedkeuring en magtiging van H. H. M. verzochten." — Ten zelfden dage, waarop deze brief ter tafel kwam, werd het verzoek ingewilligd. — Zijne Hoogheid, des verwittigd, verlangde twee veranderingen in de artikelen van 1749: „de eene, dat de Reprefentanten van Zijne Hoogheid, waaromtrent gefteld was, dat zij geene andere bediening in of buiten de Oostindifche Maatfchappij zouden mogen bekleeden, en in Holland of Zeeland moesten woonachtig zijn, zouden moeten zijn effectieve hoofdparticipanten, doch met dezelfde bepaling alleen omtrent derzelver woonplaats; — de andere, dat de ftraf van wegzending en onteering zou worden vervangen met zoodanige ftraffen, als bij de wetten en plakkaten van den Lande ftonden uitgedrukt." — Ook deze veranderingen droegen de volle goedkeuring van de Vergadering van Zeventienen en vervolgens van H. H. M. weg; en op den 2den van grasmaand gefchiedde de plegtige opdragt. De Erfftadhouder verkoos den Heer THOMAS HOPE, om deszelfs perfoon te vertegenwoordigen in alle Vergaderingen der Maatfchappij, in welke waardigheid dezelve op den 10den daaraanvolgenden

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

plegtig erkend werd. — De Staten van Holland keurden niet slechts het verrigte hunner Afgevaardigden in de Vergadering van H. H. M. te dezer zake goed, maar verklaarden zich tevens genegen: „om bij openvallende Bewindhebbersplaatsen de vervulling te stellen ter keuze van den Erfstadhouder uit eene voordragt van drie bevoegde personen (1).”

Z. H. tot Opperbewindhebber der Westindische Maatschappij aangesteld.

Gelijk de Westindische Maatschappij de Oostindische was gevolgd in de opdragt van het Opperbewindhebberschap aan wijlen WILLEM IV, zoo had ook nu bij dezelve eene volkomene overeenstemming plaats, om aan den Erfstadhouder het Gouverneur-Generaal- en Opperbewindhebberschap van de Westindische Maatschappij dezer Landen *op te dragen op denzelfden voet*, als bevorens geschied was, waartoe H. H. M., des verzocht, volkomene toestemming verleenden; en waarvan, op den 8sten van grasmaand, eenige Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten het diploma in een gouden doos aan Z. H. overhandigden. — Ook hierin hadden de Staten van Holland het verrigte hunner Afgevaardigden bijzonderlijk goedgekeurd (2).

Niets

(1) Gen. Res. 1766. 24 en 27 Maart. Res. van Holl. 1766. 23 April.

(2) Jaarb 1766. bl. 3—342. Gen. Res. 1766. 24 Maart en 2 April. Res. van Holl. 1766. 23 April.

Niets kon den ingezetenen des Lands aangenamer zijn dan den Vorst te zien, op wien zich aller hope had gevestigd; noch den Prinse zelven belangrijker wezen, dan zich in persoon te gaan overtuigen van de algemeene gevoelens der natie. Het overige voorjaar en de gansche zomer werden dan ook aan het bezoeken van steden en gewesten besteed. I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Den 25sten van grasmaand genoot Leijden het eerst deze eer. 's Vorsten Leermeester, de Hoogleeraar A. WEISS, hield eene Redevoering, naar de wijze van de oude lofredenaars der Romeinsche Keizers, waarna de Hoogleeraar A. VAN ROIJEN den Vorst de heilgroete der Leijdsche Zanggodinnen, in Latijnsche versen, toebragt. — Delft en Rotterdam werden op den 20sten van bloeimaand met het gewenscht bezoek vereerd; — Dordrecht den volgenden dag. Al wat ter vereering, ter verlustiging, ten onthaal en ter betuiging van de hartelijkste liefde uiterlijk kon worden bewezen, geschiedde als in wedstrijd door deze steden, wier gansche bevolking op den been bleef, zoo lang er Zijne Hoogheid vertoefde. Z. H. te Leijden. Te Delft, Rotterdam en Dordrecht.

Te Middelburg kwam Z. H., altijd door den Hertog vergezeld en van een aanzienlijk gevolg begeleid, in den namiddag van den 22sten van bloeimaand aan, en nam den volgenden dag plegtig zitting in de Staatsvergadering. Te vergeefs Verblijf van Z. H. in Zeeland.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

hadden de Staten van Zeeland, bij besluit van den 3den van sprokkelmaand de ingezetenen vermaand, om alle vreugdebedrijven over 's Prinsen meerderjarigheid en ambtsaanvaarding uit te stellen tot deszelfs wel verwachte zitting in hun midden. Het was der geestdrift onmogelijk geweest, zich op den 8sten van voorleden lentemaand geheel te laten betoomen. Middelburg zoo min, als Vlissingen en Veere, wier Heer en Markgraaf de Prins VAN ORANJE was, waren op dien dag te wederhouden geweest. Vlissingen had zelfs dien dag aan den Godsdienst gewijd en deszelfs voormiddag ter kerke doorgebragt, zoo onder het gehoor van eene redevoering des oudsten Leeraars G. VROLIJKHERT, als onder veelvuldig orgel- en ander snarenspel; waarop de namiddag aan de algemeene volksvreugde, onder het vrij gebruik van bier, het afvuren der bezetting en het luiden der klokken, gegeven werd.

Verblijf van Z. H. in Zeeland.

Het was er evenwel verre af, dat die vroegere feestvieringen eenige afbreuk zouden gedaan hebben aan die gedurende het verblijf van Z. H. in Walcheren. Geene kosten werden te Middelburg gespaard noch aan vorstelijk onthaal, noch aan kunstverlichting en vuurwerk.

Den 26sten verscheen Z. H. andermaal in de Staatsvergadering, alwaar nu de volledige aanstelling van den Raadpensionaris W. VAN CITTERS

TERS als vertegenwoordiger van den Eersten Edelen plaats had, waartoe hij reeds in 1764 was benoemd, en het Raadpensionarisschap aan A. STEENGRACHT werd opgedragen. — Den 28sten begaf zich Z. H. naar Veere, om aldaar als Markgraaf te worden gehuldigd. Ter puie van het stadhuis ontving Z. H. de hulde der burgerij, en legde hij zelf den eed af ter handhaving harer voorregten. Z. H. deelde aan de Leden der regering en de Hoplieden der burgerij gouden gedenkpenningen van deze plegtigheid uit, waarvan zilveren gestrooid werden onder het volk. Des avonds, na het vuurwerk en de algemeene verlichting beschouwd te hebben, keerde de Prins naar Middelburg weder, van waar hij zich op den 30sten naar Vlissingen ter gelijke inhuldiging begaf, welke even plegtig plaats had, en door denzelfden gedenkpenning vereeuwigd werd (1). — Gedurende zijn verblijf, hetgeen Z. H. doorgaans, en altijd des nachts, te Middel-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Verblijf van Z. H. in Zeeland.

(1) Van de algemeene vreugde van dien dag, van de algemeene verwachtingen van dien tijd, en van 's Vorsten veelbelovende jeugd, is nog, ten onbetwistbaren blijke, het *nieuw Scheepslied* voorhanden van E. WOLFF geboren BEKKER, even zeer van der Dichteresse vrijmoedigheid als hartelijkheid getuigende, en een onvergetelijk proefstuk van volgehoudene leerspreuk; te vinden in hare *Mengelpoëzij* D. II. bl. 99—119. Amst. 1786.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

delburg hield, nam hij ook zitting in het Kollegie der Admiraliteit, in de Vergadering van Bewindhebberen der Oostindifche Maatfchappij, en in het Kollegie der Heeren Staten van Walcheren.

Onthaal van Z. H. te Bergen-op-Zoom, Breda en 's Hertogenbosch.

Op den 3den van zomermaand begaf zich de Vorst naar Bergen-op-Zoom en vertoefde er drie dagen, alle de vestingwerken in naauwkeurigen oogenfchouw nemende en de bezetting monfterende. — Breda, hetwelk op den 6den haren Heer en Baron mogt inhalen, muntede door fraaiheid van eerebogen, opfchriften en verfierfelen uit. — Daarna werd de hooge vrijheid Oosterhout met een bezoek vereerd. — 's Hertogenbosch, het gouvernement des Hertogs, mogt zich eene ganfche week in 's Vorften tegenwoordigheid verheugen; van waar hij over Heusden en Gorinchem, in den avond van den 29ften van zomermaand, in den Haag wederkeerde, opgewacht door de fchutterij der Hofplaats, van de boschbrug af tot op het binnenhof aan het ftadhouderlijk kwartier in twee rijen gefchaard.

In de volgende maand begaf zich Z. H. op gelijke wijze naar Utrecht, alwaar men reeds een' geruimen tijd alles had toebereid tot het luisterrijkst onthaal, zoo wel van de zijde der Hooge School en Burgerij als van de Staats- en Stadsregering. Daags na de in-

inhaling, waarover de Prins deze eer gaf aan de Burgerij, dat hij betuigde: „ nog geene fraaijer of beter gefchikte te hebben aangetroffen;" nam Z. H. plegtig zitting in de Vergadering der Staten, en daarna in den Hove Provinciaal. Den derden dag woonde Z. H, als voorzitter der Ridderfchap, derzelver raadplegingen bij. De vierde was aan de plegtigheden der Hooge Schole gewijd. De Hoogleeraar J. F. REITZ hield eene redevoering over het Stadhouderfchap en het heil van dien tijd, welke in eene lofspraak op Z. H. eindigde. Met den morgen van den vijfden dag verliet de Prins Utrecht, onder wederzijdfche onuitfprekelijke voldaanheid over het onthaal en verblijf gedurende deze dagen, die, onder aanhoudende afwisfeling van feesten, als een enkeld uur waren voorbijgegaan. Burgemeesteren onthaalden de Burger-officieren, erkentelijk voor derzelver ijver, aan een prachtigen maaltijd: hetwelk door elken Kapitein aan zijne kompagnie even hartelijk gefchiedde; terwijl zelfs een gedenkpenning 's Vorften inhaling vereeuwigde.

Onthaal van Z. H. te Utrecht.

Van Utrecht naar het Loo vertrokken, deed de Prins op den 13den van oogstmaand zijne intrede te Arnhem, waar zich de Burgerij al lang tegen dezen tijd op den wapenhandel had geoefend. Daags daaraan had de plegtige zitting plaats in de Vergadering der Staten van

Onthaal van Z. H. in Gelderland.

I. BOEK III. HOOFDST. 1766.

Onthaal van Z. H. in Gelderland.

Gelderland; op den derden dag woonde Z. H. de zitting van den Hove Provinciaal bij; het vermakelijk Rofendaal mogt den Vorst dien avond ontvangen en verlustigen; op den vierden dag deed Z. H. een' uitftap naar Nijmegen, alwaar de Regering een' prachtigen maaltijd had toebereid, en de algemeene kunstverlichting den volgenden nacht in een fchitterenden dag verkeerde. — Te Arnhem teruggekeerd, woonde Z. H. nogmaal de Staatsvergadering bij, en keerde voorts weder naar het Loo. — De uitnoodiging van die van Zutphen niet kunnende wederftaan, begaf zich Z. H. van het *Loo* derwaarts. Aldaar had zich, reeds federt drie jaren, een Genootfchap van lieden van aanzien gevormd, hetwelk thans deszelfs gezindheid om den Erfftadhouder te vereeren, wenschte aan den dag te leggen. De intrede was dan ook allerprachtigst, het onthaal op het Landfchapshuis vorftelijk, de kunstverlichting algemeen, het vuurwerk van het gemeld Genootfchap allerkostbaarst. Des anderen daags, na de bezetting in oogenfchouw te hebben genomen, vertrok Z. H. weder naar het Loo; hebbende de kleine fteden en het platte land geene min hartelijke vreugde over 's Vorften tegenwoordigheid in Gelderland doen blijken.

In het laatst van oogstmaand nam Z. H. te Kampen zitting in de Staatsvergadering van

Over-

Overijsſel, zijnde op de grenzen van dat gewest reeds ontmoet door eene bezending uit de Ridderſchap en Steden. Bij de intrede der ſtad vond Z. H. zich opgewacht door een cadettenkorps, van twee en zeventig voorname burgerzoons, in drie rijen geſchaard, zoo als er een was opgerigt, toen WILLEM III in den jare 1675 als Stadhouder van Overijsſel was ingehuldigd. Door verſcheidene eerepoorten en eene dubbelde rij der gewapende burgerij, geſchiedde de plegtige optogt tot aan het verblijf, voor Z. H toebereid; van waar de inleiding ter Staatsvergadering volgde. De maaltijd werd op het Raadhuis gehouden, de avond beſteed in de beſchouwing der fraaiſte en kunstmatigſte verlichting, zoo binnen als even buiten de ſtad aangelegd. Den volgenden morgen werd een ſpiegelgevecht door de bezetting gegeven. De Muntmeester der provincie had een' gedenkpenning op deze inhuldiging doen ſtempelen. De Regering der ſtad gaf heden den maaltijd niet min prachtig, dan zulks gisteren door de Staten gedaan was. In den avond werd het cadetten-korps, hetwelk zes en dertig uren in de wapenen was gebleven, dankbaar door Z. H. ontſlagen en van uitgeleide in den volgenden morgen verſchoond, wanneer de Prins naar Zwolle vertrok, hoogst voldaan over een zoo hartelijk, als luisterrijk, onthaal.

Onthaal van Z. H. in Overijsſel.

Zwol-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Zwolle deed geenszins voor Kampen onder in weidſchen toeſtel ter inhaling van den Vorst, die den prachtigen maaltijd ten Stadhuize gaarne aannam, doch in den namiddag reeds deze ſtad verliet, wier burgerij zich nu des avonds en des nachts met de kunstverlichting, van ſtadswege en door bijzondere perſonen ontſtoken, verlustigde.

Onthaal van Z. H. in Overijsſel.

Deventer genoot de eer van 's Vorſten bezoek op den 2den van herfstmaand, en mogt Z. H. niet ſlechts op het Raadhuis onthalen, maar tevens tegenwoordig zien bij het afſteken van een overheerlijk *vuurwerk*. Hoogstdeszelfs vertrek in den avond geſchiedde onder het ontſteken der algemeene verlichting, die de burgerij tot laat *in den nacht* op den been hield.

Verder ſtrekten zich de plegtige bezoeken van Z. H. voor dit jaar niet uit. Vriesland en Groningen, alsmede het Landſchap Drenthe, bleven daarvan verſtoken.

Nergens had de Hertog 's Prinſen zijde verlaten, en overal had hij, als 's Vorſten opvoeder en raadsman, gedeeld in de eerbetuigingen, Zijner Hoogheid aangedaan. Algemeene gehoorgevingen aan Leden van Staats- en Stadsbeſtuur, Krijgs- en Burger-officieren, Gewestelijke en Stedelijke Ambtenaars, Geestelijken van alle Kerkgezinten en de aanzienlijkſte Perſonen, hadden

's Vor-

's Vorsten geest afgemat met aanspraken, betuigingen en verzekeringen, die, indien ze slechts vermoeijenis ten gevolge mogten gehad hebben, als lastige noodwendigheden hadden kunnen aangemerkt worden, maar, door honderdvoudige herhaling, te diep in het geheugen moesten hechten, om niet gevaarlijk voor het jeugdige hart, of bij latere en wijdverschillende ontmoetingen smartelijk te worden door herinnering. Het eerste meende men in dit zelfde jaar reeds te bemerken, het laatste werd in 's Vorsten gansche regering blijkbaar (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Wij deelden reeds eene uitspraak mede van den Stadhouder in een Vriesch kerkgeschil met den Staat, welke uitspraak, hoezeer aan alle gematigden in den godsdienst behagende, aan de Klassen van Leeuwarden en van Schieland zeer ongevallig was, en zelfs, naar de gevoelens der laatste, zoo bedenkelijk als stout moest voorkomen, terwijl de eerste betuigde, zich te verlaten op 's Vorsten woord, van de regten der Kerke op de krachtigste wijze te zullen handhaven (2); welke betuiging dan ook eene gerustftelling voor de gansche Ge-

Uitspraak van Z. H. in een Vriesch kerkgeschil.

(1) Van alle de vermelde bezoeken en inhuldigingen vindt men breedvoerig verslag in het *Jaarboek* van 1766, te vinden op deszelfs register.

(2) Zie boven bl. 238—242.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Gereformeerde kerk bleef, die onlangs 's Vorsten grondige kennis van hare Leer, bij zijne openlijke belijdenis, zoo zeer had toegejuicht.

Thans staan ons eenige uitspraken van den Stadhouder te vermelden, die nog al meer algemeene opmerking verwekten, en, bij later volgende partijschappen, diep in het geheugen bleven.

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat van Vriesland.

Er hing een geschil tusschen het Hof van Vriesland en den Raad van 's Lands Hooge School te Franeker over beider regtsgebied jegens drie studenten, die zich in den jare 1761 aan moedwil en aan verwonding eenes persoons hadden schuldig gemaakt. Het Hof had den Prokureur Generaal gelast, tegen dezelven in regte te handelen. De Raad had zich bij de Verzorgers der Hooge School over regtschennis in dezen beklaagd. Dezen hadden zich bij de Gedeputeerde Staten vervoegd, met verzoek om handhaving der Akademische voorregten; hetwelk eene poging had ten gevolge gehad, om op eene minnelijke wijze het geschil uit den weg te ruimen, door het doen staken der aangevangene regtspleging: maar het Hof had gemeend hier na niet te kunnen luisteren, en was toen door Gedeputeerde Staten verzocht en des noods gelast, om van de zaak in verschil af te houden en met de regtspleging stil te staan. Het Hof ging dan niet voort, maar leverde bij de Sta-

Staten zelve in 1762 een breedvoerig vertoog in over de onbevoegdheid der Akademifche Vierfchaar tot de betwiste regtspleging, als ftrekte derzelver regtsdwang zich niet verder uit dan die der Nedergeregten in Vriesland. De Staten begeerden het antwoord der Gedeputeerde Staten op dit betoog tegen den eerstvolgenden landdag, en het inmiddels ftilftaan der regtsvervolging. Dat antwoord ftrekte voornamelijk ten verwijte van veelvuldige aanmatigingen van het Hof tegen de Akademie, en tot verheffing der laatfte boven de Nedergeregten, alsmede ten betooge, dat de handhaving van de voorregten der Hooge Schole aan Gedeputeerde Staten was aanbevolen gedurende de minderjarigheid van den Erfftadhouder. — De Staten zelve, over beide deze vertoogen in gevoelens verfchillende, vonden goed de zaak flepende te houden tot de meerderjarigheid van den Erfftadhouder, wien men nu, bij brieve van den 16den van grasmaand, had verzocht, het gefchil tusfchen het Hof en de Hooge School te beslisfen. In de volgende maand deed Z. H. deze uitfpraak: „dat de zaak der drie ftudenten zou worden gelaten aan den Akademifchen Raad; doch dat het regt van hooge lijfftraflijke regtspleging omtrent Leden der Akademie zou verblijven aan het Hof; terwijl in twijffelachtige gevallen de verzekering van den misda-

Uitfpraak van Z. H. in een gefchil tusfchen het Hof en den Akademifchen Senaat in Vriesland.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

dadigen persoon aan de eene of andere zijde kon geschieden, tot dat de bevoegdheid van het regtsgebied zou erkend zijn, met verklaring, dat Z. H. zich nimmer zou onttrekken, om in zulke gevallen door zijne uitspraak over het regtsgebied te beslissen."

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

De Staten, deze uitspraak ontvangen hebbende, zonden daarvan afschriften aan de Gedeputeerde Staten, aan het Hof en aan den Senaat, om er zich naar te rigten. Maar die van den Hove meenden gegronde redenen te hebben, om zich over dezelve te beklagen en hunne bezwaren in eenen brief aan Z. H. voor te dragen, en zulks alvorens zij hun beklag bij de Staten zelve op den aanstaanden landdag over derzelver besluit inbragten. Zij zonden dezen brief eerst laat in wijnmaand af, beriepen zich daarin op oude besluiten, inzonderheid op dat van den jare 1717 en op het reglement van WILLEM IV, waarbij het Hof was gehandhaafd bij deszelfs aloude regten (1), besluitende daaruit, dat de regtsdwang van hetzelve, zoo wel als van de Akademie, moest blijven binnen de palen, bij het gemelde besluit van 1717, en alzoo voor het reglement reformatoir, vastgesteld; — en wezen eindelijk groote ongelegenheden aan, die zouden kunnen ontstaan uit

(1) WAGENAAR D. XX. bl. 318.

uit de voorgeschrevene handelwijze in toekomende gevallen van twijfelachtigen aard, besluitende met het verzoek, dat Z. H., van wiens liefde tot de geregtigheid zij het noodige herstel verwachteden, deze zaak in nadere overweging geliefde te nemen.

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

Het antwoord van den Stadhouder verwijlde slechts tien dagen, en was gesteld in dezen toon: „gaarne had Z. H. zich buiten de noodzaaklijkheid gezien, om den Hove te moeten voorhouden, dat, zoo lang als de onderwerping aan de uitspraak der Heeren Stadhouders in den tijd het bekwaamste en toereikende middel tot vereeniging van verschillende gevoelens en tot wegneming van gerezene geschillen en oneenigheden zijn zou, en zoo lang als het reglement reformatoir van 21 wintermaand 1748, waarbij het middel ter afdoeninge van soortgelijke geschillen aangewezen en vastgesteld was, en de vroegere opdragt van het genoegzame gezag, om de regering in hare wettige gesteltenis te bewaren, de onwrikbare gronden van zijn erflijk regt en gezag in Vriesland zouden uitmaken, het zoo lang ook eene ontegenzeglijke waarheid zou zijn en blijven, dat de verbindende kracht en wetgevende uitwerking van zijne beslissingen en uitspraken bij niemand minder, dan bij de Raden van een Hof van regtspleging, aan welks hoofd

 hij

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

hij geplaatst was, in twijfel moesten worden getrokken; — ook had het Hof deszelfs begrip met niets nieuws gestaafd, hetwelk niet reeds door hetzelve was ingebragt geweest bij de Staten, en welk alles onder zijne oogen was gebragt geworden; — de regten der Nedergerigten behoorden ook geen regel voor die der Akademie te zijn, welke Z. H. meende dat boven dezelve behoorde verheven en met eenigen meerderen regtsdwang, ook in het lijfstraffelijke, bekleed te worden, zonder zich hierin belemmerd te hebben gevoeld door een besluit van 1717, in gansch andere tijden en onder eene geheele andere gesteltenis van regering in de wereld gekomen."

Daar het staatsbesluit, hetwelk des Stadhouders uitspraak had bevestigd, niet eeniglijk eene beslissing was geweest van de zaak in geschil, dat is omtrent de Vierschaar, waarvoor de misdadige Studenten dan ook reeds gebragt waren geworden; maar tevens een reglement inhield voor het toekomende, waarbij het regtsgebied van het Hof zoo veel werd verminderd, als dat van den Akademischen Raad uitgebreid, oordeelden de Raden van hetzelve Hof zich zoo wel verpligt als bevoegd, daartégen een breed vertoog van redenen, door Kommissarissen uit hun midden, te doen overbrengen ten eersten Landsdage in sprokkelmaand van het volgende jaar.

Zij

Zij beweerden, dat de aart van beslissingen hooit is van eene wetgevende uitwerking, maar eeniglijk van eene beslechtende kracht tusschen partijen in eenig bepaald geval; — dat de Volmagten ten Landsdage wel uitdrukkelijk gelast waren, geene grondwetten van den Staat te veranderen, — en herhaalden alle de redenen, door welke zij Z. H. vruchteloos gepoogd hadden terug te brengen van hoogstdeszelfs uitspraak; dezelve nog al verder uitbreidende en aandringende. Zij besloten hun vertoog met de woorden van een' staatkundigen schrijver, dezelve de hunne makende, en dus luidende: „dat ieder Prins (en des te meer de Hooge Overheid van een' vrijen Staat) moest bevelen aan zijne Raden, om tot hem nopens de belangen van den Staat zonder schroom en vrij uit te spreken, en dat hij blijken moest geven, dat zij zonder gevaar en zonder hem te stooten, zich van dien pligt konden kwijten; dat de angstvallige vreesachtigheid, welke zwakke geesten natuurlijk hadden omtrent den Souverein, maar al te veel kwaads na zich sleepte; dat het grootste nadeel voor den Staat moest voortkomen, indien door het voorbeeld, dat eene vrijmoedigheid om regtuit te mogen spreken, nadeelig geworden was aan een' eerlijken staatsdienaar, alle anderen in het vervolg verhinderd werden, om openlijk de waarheid

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

te zeggen; — doch dat een getrouw dienaar van Staat of opregt Magistraatspersoon, na vruchtelooze vertoogen aan den Souverein gedaan te hebben, niet verder kon gaan, en tegen den stroom niet op kunnende, zich slechts in zijne deugd te wikkelen, en alles over te geven had aan den tijd en de Voorzienigheid."

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

De Staten werden door de redenen, in dit vertoog aangevoerd, bewogen, om een nader besluit te nemen, waarbij zij de aanneming van de beslissing Zijner Hoogheid in het geval der drie Studenten, door Hun Ed. Mog. gevraagd en door Z. H. op eene wettige wijze gedaan, alzins bekrachtigden, doch tevens verklaarden van gevoelen te zijn, dat, voor het toekomende, het besluit in den jare 1717, na ernstige overweging en na volle kennis der zake, omtrent het punt van den Akademischen regtsdwang genomen, diende te blijven in zijne volle kracht, als een grondregel, waarnaar de voorkomende gevallen moesten worden beslist."

Van dit besluit zijdelings onderrigt geworden, vond Zijne Hoogheid goed, een' brief te schrijven aan de Staten, ten einde van H. E. M. te vernemen: „of zij van gevoelen waren, dat het besluit van den jare 1717, op de toenmalige geschillen tusschen de Regering van Franeker en den Akademischen Raad,

tot

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

tot een rigtsnoer in de behandeling van oneenigheden tusschen het Hof-Provinciaal en denzelven Raad zou moeten strekken? maar vooral en in het bijzonder, of het H. E. M. ernst ware, om een besluit, in den jare 1717 genomen, en dus deszelfs oorsprong verschuldigd zijnde aan de omstandigheden van die tijden, wanneer de Stadhouderlijke waardigheid over H. E. M. provincie was ontbloot van het genoegzame gezag om de Regering in hare wettige constitutie te bewaren, een besluit, waarbij aan het Hof-Provinciaal, met opzigt tot gevallen van twijfelachtigen aard, wanneer namelijk door Akademische burgers misdaden waren gepleegd, waarvan de straf twijfelachtig was, de volkomene beschikking over de uitlevering en teregtstelling der schuldigen werd toegekend, tegen zijn regt van kennisneming en beslissing te doen gelden?" — Deze vragen alleen waren genoeg, om de Heeren Staten, met intrekking van hun laatst genomen besluit, bij het vorige te doen volharden. Hiervan kennis gekregen hebbende, betuigde Z. H., bij een' anderen brief, genoegen te nemen in den uitslag, die aan zijne hoop en verwachting had voldaan (1).

Uitspraak van Z. H. in een geschil tusschen het Hof en den Akademischen Senaat in Vriesland.

De

(1) Jaarb. 1766. bl. 594. en 1767. bl. 909—959.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Uitspraak van Z. H. in een geschil van Leeuwarden.

De stad Leeuwarden had een geschil met hetzelfde Hof over deszelfs opeissching van eenen burger wegens verongelijking, door denzelven der stads Regeringe aangedaan. De uitspraak Zijner Hoogheid, ook hierin gevraagd, besliste ten voordeele van het Hof, als zijnde deszelfs kennisneming, in soortgelijke gevallen, volgens de regten der provincie, wel gegrond (1).

De belangen van Harlingen door Z. H. gehandhaafd.

De grachten der stad Harlingen hadden doorgaans gediend tot houtveilingen. Dit was belemmerd geworden door het misbruik, hetwelk gemaakt werd van die zelfde grachten tot bloote legplaatsen van hout, hetgeen elders gekocht was of geveild zou worden. In 1762 werd zulks door de Regering verboden op zekere boete: doch de daarbij belanghebbenden vervoegden zich toen bij de Gedeputeerde Staten van Vriesland en verkregen, dat de Regering in het ongelijk werd gesteld en haar de intrekking dier keur werd geboden, zelfs onder bedreiging eener geldboete in geval van ongehoorzaamheid. De Regering van Harlingen zich hierover nu gewend hebbende tot den Erfstadhouder, werden alle de stukken, tot deze zaak betrekking hebbende, van de Gedeputeerde Staten opgeëischt. Dezen waren niet

(1) Jaarb. 1767. bl. 959.

niet in ſtaat ze alle te vinden, en ontſchuldigden zich des, wijl ſedert dien tijd hun Kollegie ſchier geheel veranderd was. Zijne Hoogheid meende in de overgeleverde ſtukken gronds genoeg te zien, om de Staten zelve te onderhouden over het gedrag van het Kollegie, als hebbende hetzelve zich hierin eene onwettige magt aangematigd, ten einde H. E. M. te bewegen, om gemeld beſluit der Gedeputeerde Staten te vernietigen. De Staten maakten zwarigheid hier aan te voldoen, hunne magt daartoe onbevoegd verklarende, vermits de Regering van Harlingen den termijn van tien dagen, om zich van het Kollegie op de Staten te beroepen, had verzuimd, en dat beſluit nu zoo vele jaren begroeid was. — Bij de zwarigheid der Staten, om in de beſliſſing dezer zake met Z. H. mede te werken, oordeelde Hoogstdezelve zich, uit kracht van zijn gezag, om de Regering bij hare wettige regten te bewaren, alzins bevoegd, om zelf deze zaak af te doen in eenen brief aan die van Harlingen, dezelve magtigende, om vrijelijk te beſchikken over de grachten der ſtad, zonder daarin eenige tegenbevelen of beſchikkingen in aanmerking te nemen (1).

De belangen van Harlingen door Z. H. gehandhaafd.

Terwijl deze zaak nog was onafgedaan, ver-

(1) Jaarb. 1767. bl. 959—981.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

vervoegde zich de Regering van Sneek tot Z. H. met klagten over ongelijk, haar door Gedeputeerde Staten van Vriesland aangedaan bij de aanstelling van een' Ontvanger der florenen. Men had tot deszelfs benoeming van den Magistraat de oproeping der eigenaars van floreenpligtige landen gevorderd. De Magistraat, zich zelven tot die benoeming bevoegd achtende, had zich over dien eisch bij het Kollegie van Gedeputeerde Staten beklaagd, doch was in het ongelijk gesteld. Zich daarvan op de Staten beroepende, en ook door dezen afgewezen zijnde, was dezelve verpligt geworden tot de gevergde oproeping, waarbij dan, onder tegenbetuiging der Regering, niet slechts door sommige onbevoegde personen stemmen waren uitgebragt, maar tevens een Ontvanger was benoemd, die, wegens zijne Godsdienstgezindheid als Doopsgezinde, tot de waarneming van dat ambt onbevoegd was. Dat het gewijsde van Gedeputeerde Staten met den aankleve van dien mogt worden vernietigd, was het verzoek aan Z. H. — Niet minder dan zestien jaren was dat geval thans oud.

Uitspraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

De Stadhouder trok zich de zaak aan, begeerde het berigt, met de bescheiden, van de Gedeputeerde Staten, onder betuiging van niet te kunnen verwachten: „dat men zich ook hieraan zou onttrekken, onder voorwendsel van het

het lang tijdsverloop en de persoonsverwisseling in het Kollegie, hetgeen toch altijd als eene zedelijke persoon behoorde beschouwd te worden; zullende Z. H. zulk eene onttrekking houden voor blijk van ongegrondheid der genomene besluiten, en zich genoegzaam gewettigd achten, om, zonder verder verwijl, alzoo te bepalen, als hij oordeelen zou met den oorspronkelijken en wettigen regeringsvorm overeenkomstig te zijn."

Uitspraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

Spoedig beantwoordde het Kollegie den brief van Z. H., doch met betuiging van aan deszelfs inhoud niet te kunnen voldoen, wel gereedelijk de eenzelvigheid van hun ligchaam erkennende, maar zich op de onmogelijkheid beroepende, om de redenen en gronden op te geven, waarop voor zoo langen tijd eene uitspraak gedaan was door eene Vergadering, van wier bijwoning verscheiden Leden zich hadden moeten ontschuldigen wegens familie-betrekkingen, en waarvan anderen alreeds waren overleden; alleen de stukken, door partijen ter regtbank overgelegd, zouden zij kunnen overgeven, doch daarvan zou voorzeker aan Z. H. reeds inzigt gegeven zijn. Zij gaven echter daarbij den Stadhouder in bedenking, of het hun wel geoorloofd zou zijn over een gewijsde op nieuw te raadplegen, vermits een Staatsbesluit van den jare 1589 het Kollegie verbood, op

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

eenigerlei wijze in te trekken of te veranderen, hetgeen bij deszelfs voorzaten ambtshalve eenmaal was bepaald; doch voegden er voor zich zelve bij, dat zij, destijds regters geweest zijnde, eene andere uitſpraak, gelijk ook in de zaak van Harlingen, zouden gedaan hebben, achtende zij de regten dier beide ſteden door de toenmalige beſlisſingen verkort.

Uitſpraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

Zoo wel op deze erkentenis als op de bedenkingen van het Kollegie lettende, verzocht Z. H. de Staten van Vriesland, derzelver Gedeputeerde Staten te gelasten, om de bedoelde beſlisſing van 1760 in te trekken. — H. E. M. maakten zwarigheid om hier aan te voldoen, vermits het Kollegie in 1760 zich voorzeker had gerigt naar eene uitſpraak in 1714 door de Prinſesſe-Weduwe in dergelijk geval gedaan, en ook de Regering van Sneek zich van het vonnis niet had beroepen binnen den termijn, door de wet bepaald.

Bij Z. H. wogen deze bezwaren niet. Zich wettig geroepen en met genoegzaam gezag bekleed achtende, om aangedane ongelijken te herſtellen, zoo wel als hangende geſchillen te beſlechten, gelastede hij de Regering van Sneek, den toen aangeſtelden Ontvanger van zijn ambt te ontzetten, en een' anderen bevoegden perſoon, van de Gereformeerde kerk, daarin aan te ſtellen, en zulks ten ſpoedig-

digste en zonder zich daarin door strijdige bevelen of vonnissen te laten aftrekken: — en werd dadelijk deze last volvoerd.

Uitspraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

Gelijktijdig gaf de Stadhouder van zijne beide beslissingen wegens Harlingen en Sneek aan de Gedeputeerde Staten kennis, hetwelk aanleiding gaf ter raadpleginge ten Landsdage. Het gevoelen van Westergo hield de zaken van Harlingen en Sneek hiermede voor afgedaan, en de intrekking der jongste besluiten van H. E. M. daaromtrent voegzaam; — dat van Zevenwouden bragt geen gevoelen uit; — doch de Volmagten uit de Steden lieten zich het verrigte van Z. H. welgevallen met intrekking der gemelde besluiten, en schreven een' brief van erkentenis aan Z. H. voor de verleende bescherming en handhaving van der steden regten en voorregten. — Het kwartier van Oostergo daar en tegen volhardde bij het jongstbeslotene ten Landsdage ten aanzien van Sneek inzonderheid, en was van gevoelen, om een' brief aan Z. H. te laten afgaan, waarin, op eene zeer decente manier, zou worden aangetoond: „ dat zij Volmagten niet bevoegd waren iemand, wie hij ware, uit zijne wettige regten te ontzetten, en dus de fundamenteele wetten des Lands te overtreden; doch, ware het noodig, dat er verandering in 's Lands Regering gemaakt wierd, dan zou het nuttig en

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766. en dienstig zijn, dat alle bevoegde ingezetenen bijeengeroepen wierden, om de Volmagten daartoe, bij schriftelijken last, te magtigen." Dit gevoelen was opgemaakt bij eene meerderheid van 17 tegen 12 stemmen, doch werd door de minderheid openlijk tegengesproken, niet willende deelen in eenen raadslag, welke haar scheen alleen te strekken, om de rust en de gevestigde regering des Lands te storen en deszelfs wetten te vertreden. — De meerderheid liet deze tegenspraak niet onbeantwoord, schoon verklarende dezelve de moeite der beantwoording niet waardig te achten; zij wedersprak slechts, iets tegen de beslissing van Z. H. gedaan te hebben, daar Z. H. eeniglijk had verzocht, dat de beslissing van het Kollegie in de zaak van Sneek zou worden ingetrokken; latende zij het aan een onpartijdig oordeel over, of de tegenbetuiging der minderheid niet meer, dan dat van het kwartier, geschikt was, om de gevestigde regering te ontrusten; en zich verwonderende, dat zich nu Leden in de minderheid bevonden, die het sterkst geweest waren voor het besluit van den vorigen Landsdag. — De Staten van Vriesland vonden goed, den Stadhouder kennis te geven van de verschillende adviesen, met verzoek om hen met zijne uitspraak te vereeren. Dan het behaagde aan Zijne Hoogheid, in plaats van aan

Uitspraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

dit

dit verzoek te voldoen, bij eenen brief te verklaren: „dat hij de beide zaken van Harlingen en Sneek hield voor afgedaan." I. BOEK III. HOOFDST. 1766.

In dezen brief, den 6den van zomermaand des jaars 1767 geschreven, werden evenwel de onderscheidene kamer-adviesen opgenomen. Het berusten van Westergo en de Steden in het, door Z. H. verrigte, was alzins voldoende; het stilzwijgen van Zevenwouden werd goedwillig toegeschreven aan het begrip van dat kwartier, om 's Vorsten vorigen brief voor bloot berigt te moeten houden; maar dat van Oostergo werd bestreden met zulke redenen, als die niet slechts voor de meerderheid van deszelfs Volmagten zeer treffend moeten geweest zijn, maar die tevens voor de geschiedenis zeer merkwaardig zijn gebleven. „In het advies van dat kwartier zag Z. H. ten voorschijn gebragt een hoogvliegend, allezins verbazend en teffens op de onderwerpen van deszelfs verrigtingen gansch ongevoegelijk en ontoepaslijk voorstel, hetwelk, in de registers der Staten blijvende, aan de wijsheid van de staatsbesluiten der provincie eene zigtbare vermindering zou toebrengen. Geene wettige regten waren toch verkort, maar die der beide steden door wettige tusschenkomst tegen onbevoegde beslissingen van het Kollegie van Gedeputeerde Staten gehandhaafd; — maar de ge-

Uitspraak van Z. H. in de belangen van Sneek.

I. BOEK. III. 1766.

gevoelens van liefde en aankleving voor Z. H. en deszelfs Huis waren in de harten van alle edelmoedige en regtgeaarde Vriezen te diep geworteld, dan dat Z. H. anders, dan met verachting zoude aanzien de flinksche wegen en landverderflijke kunstenarijen van sommigen, wien het aan geen verkeerden lust en genegdheid zou ontbreken, om den volke van Vriesland tegengestelde gevoelens in te boezemen. — Het geheugde nog, hoe weinige dagen voor de meerderjarigheid van Z. H. door die zelfde Heeren van Oostergo ondernomen was, aan Z. H. voor te houden een ontwerp van staatsbesluit, bij vorme van lastbrief, waarbij de vermeerderde magt en het genoegzame gezag, aan WILLEM IV bij wettig besluit van 's Lands Staten in 1748 opgedragen, aan Z. H zou worden onttrokken, doch hetwelk toen was tegengegaan en verijdeld; — doch een gordijn schuivende voor de voorwerpen, waardoor Z. H. meer dan eens geleerd was, wat Hoogstdezelve te wachten had van de zoodanigen, bij wien eene volstrekte afkeerigheid van Z. H. en deszelfs wettige regering, zelfs midden onder het genot van uitstekende weldaden, zoo van Hoogstdeszelfs Vorstelijke Ouders, als reeds van Z. H. ontvangen, alle andere gevoelens had uitgedoofd, besloot Z. H. met de betuiging van op grond van-

Uitspraak van Z H. in de belangen van Sneek.

der

der Staten genomene besluiten volkomen verzekerd te zijn van derzelver ernstige begeerte, om met Z. H. aan te kweecken een onderling vertrouwen, welks duurzame behouding niet minder, dan het behoud en de handhaving der Erfstadhouderlijke regten, zoo en in diervoege als dezelve, in den jare 1748, op onwrikbare gronden waren gevestigd geworden, het eenigste doelwit van Hoogstdeszelfs uitgestrekte verlangen zijn zou (1)."

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Algemeene aanmerking.

Het behoud en de handhaving dier zelfde regten van het Erfstadhouderschap had zich de Vrouwe-Gouvernante steeds een' heiligen pligt geacht jegens hare Kinders. Blijkbaar, hield zich Z. H. even zeer verpligt, te zorgen, dat geen dier regten eenige afbreuk onderging, hebbende vroeg geleerd en nu onlangs eenstemmig uit aller monden gehoord, dat met de volheid dier regten het ware welzijn van den ganschen Staat ten naauwste was verbonden, en dat dezelve, gelijk ze door deszelfs Vrouwe-Moeder ongeschonden voor hem waren bewaard, even alzoo door hem voor zijne nakomelingen moesten behouden worden. Maar was de toon, waarop die regten door de Vrouwe-Gouvernante waren gehandhaafd, wel eens stroef gevonden: die van

(1) Jaarb. 1767. bl. 981—1022.

van den jongen Vorst in alle de vermelde Vriesche onderhandelingen, ten aanzien van het Hof, van het Kollegie der Gedeputeerde Staten, van de Staten zelve eerst, en nu omtrent Oostergo het laatst, was voorzeker min zacht, dan men van den invloed des ervaren Hertogs op den levendigen geest van den jongen Prins zou hebben mogen verwachten. Zij echter, die bewust waren van den wrevel, dien de Hertog tegen Vriesland reeds kon hebben opgevat (1), mogten zich des minder verwonderen, en, bij het openbaar worden van alle deze onderhandelingen, bevreemde het voorzeker niemand, dat Z. H. zijne reize in het eerste jaar zijner meerderjarigheid niet tot Vriesland, Groningen en Drenthe had uitgestrekt.

De grenzen tusschen Gelderland en Munster bepaald.

Niets anders leverde dat geheele jaar voor buiten 's Lands van algemeene aangelegenheid op, behalve de afdoening van de zaak der grensscheiding tusschen Gelderland en Munster, waarover de onderhandelingen hadden gehangen van den jare 1729 af. Dezelve was in 1765 tot onderling genoegen bepaald, en werden in dit jaar bekrachtigd door het zetten van steenen grenspalen (1).

Nog

(1) Zie boven bl. 24—26 en 158.

(2) Reg. van Secr. Ref. van H. H. M. 1764. 7 Aug. 1765. 10 Jan. — Jaarb. 1767. bl. 14.

Nog vinden wij merkwaardig, dat H. H. M. van hunnen Gezant aan het Fransche Hof in herfstmaand berigt ontvingen, hoe de Hertog DE CHOISEUL hem had te kennen gegeven: „dat men aldaar had gehoord van een voornemen bij H. H. M., om binnen kort de landmagt met acht duizend man te vermeerderen, en hoe de Koning hem had gelast, daarover onzen Gezant te onderhouden, zonder te verbloemen, dat zulk een voornemen veel opmerking baarde vooral in een' tijd van algemeenen vrede, dien Frankrijk trachtede te bevestigen en duurzaam te maken; dat men, na de vermeerdering der landmagt, voorzeker hetzelfde ten aanzien der zeemagt zou doen, hetwelk zoo veel te vreemder zou voorkomen, daar H. H. M. in den laatsten oorlog geene de minste vermeerdering gemaakt hadden, schoon zich de legers der oorlogende Mogendheden op hunne grenzen hadden bevonden: „ — en dit alles met uitdruklijk verzoek, namens den Koning, om deze bedenkingen aan H. H. M. te doen toekomen. — Vol waardigheid en alzins passende aan een' zoo vermeten indrang op de overleggingen van een' onafhankelijken Staat was het besluit van H. H. M., om aan hunnen Gezant te doen schrijven: „dat men liefst geene aanmerking wilde maken op het gesprek van den Heer DE CHOISEUL,

Overgegeven bemoeijing van het Fransche Hof.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

maar dat de Gezant, ingeval van nieuw aanzoek, onbezwaard mogt te kennen geven, dat de zucht van den Staat voor den vrede en om dien op alle bestaanbare wijzen te handhaven bij al de wereld bekend was; dat nooit eene vermeerdering van landmagt, zelfs met het genoemd getal troepen, aan iemand eenig nadenken kon geven; terwijl het Hof van Frankrijk meermalen had betuigd, ten uiterste naar de vermeerdering onzer zeemagt te verlangen; weshalve men verwachtede, dat dergelijke inboezemingen niet meer zouden voorkomen, maar dat, wanneer de Staat zoude mogen goedvinden, de maatregels, voor deszelfs veiligheid noodig geacht, vroeg of laat werkstellig te maken, zulks aan deszelfs goeddunken zou worden overgelaten (1)."

Staat van oorlog voor het volgende jaar.

In de voordragt van den staat van oorlog voor het volgende jaar was, uit hoofde van dit vermelde, de volgende volzin zeer opmerkelijk: „velen, die zich verbeeld hebben, dat Zijne Hoogheid en de Raad van State eene aanzienlijke vermeerdering der landmagt ter dezer gelegenheid zouden voorstellen, zullen verwonderd wezen van te zien, dat alleenlijk op de overkomst van twee bataillons, welke de Staat

(1) Reg. van de Secr. Ref. van H. H. M. 1766. 30 Sept.

Staat in Duitschland heeft op den voet van vier, en op het weder aanfchaffen van het ontbrekende in de verdeeling van Zeeland zal worden aangedrongen: — men had ook natuurlijk mogen verwachten, dat Z. H. en de Raad van State weder opgevat zouden hebben den voorflag van 1764 en 1765 tot eene matige vermeerdering der landmagt, en eene evenredige vaste jaarlijkfche uitrusting van fchepen van oorlog, en het was er ook ver af, dat zulks zou worden uit het oog verloren, doch Zijne Hoogheid had verkozen dit werk bij voorraad te laten rusten, tot dat Hij zich alvorens aangaande den toeftand der geldmiddelen van elk gewest naauwkeurig zou hebben doen onderrigten, om daardoor in ftaat gefteld te zijn, met kennis van zaken te bepalen, hoe groot eene vermeerdering van landmagt en hoe groot eene uitrusting op den duur en zonder vrees voor wanbetaling zouden kunnen ftand houden; — een overleg, hetgeen men meende, dat door ieder, die bedaardlijk dacht, als wijs en voorzigtig zou moeten geprezen worden (1)."

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

Voor de gefchiedenis der vaderlandfche letteren en kunften onderfcheidde zich het jaar van

(1) Ref. van Holl. 1767. 22 Jan. — Gen. Ref. 1766. 31 Dec.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

van 's Vorsten komst aan het bewind door de oprigting van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* uit de zamensmelting van drie Letterkundige Gezelschappen te Leijden, Hoorn en Utrecht; en van het Dicht- en Letterlievend Genootschap onder de spreuk: *kunst wordt door arbeid verkregen*, beide te Leijden; alsmede door het herstel op een' vasten en deftigen voet der Teeken-Akademie te Amsterdam, die, van toen af naar wijze wetten ingerigt, een' Burgemeester tot Hoofdbestuurder, eene geschikte plaats in het stadhuis ten verblijf, en den naam van Stads-Teeken-Akademie ten titel verkreeg, waaronder zij in stand en ter groote bevordering der kunst, zoo wel als tot hoogen lof van haar edelmoedig bestuur, werkzaam gebleven is, tot dat haar de Koninklijke Akademie der beeldende kunsten in de Hoofdstad des Rijks in den jare 1821 heeft vervangen.

De Bestuurders van het Kunstgenootschap *Pictura*, te 's Gravenhage, hadden aan Zijne Hoogheid de benoeming aangeboden tot Opperbeschermer en Opperdeken, en, bij eene gunstige aanneming dier hulde, den Vorst op een prachtig en luisterrijk feest onthaald, waarbij ook de Prins VAN WEILBURG, de Hertog VAN BRUNSWIJK en andere aanzienelijke lieden tegenwoordig waren, die ter zelfde gelegenheid als Leden werden ingehuldigd.

Een

Een geheel ander feest, der menschlievendheid, vierde in dit zelfde jaar het bestuur van het Aalmoesseniershuis te Amsterdam, op welks eeuwgetijde aan meer dan duizend kinderen een deftig onthaal gegeven werd.

Menschlievendheid bij den brand van Hilversum.

Voortreflijk kwam die deugd, den Nederlander zoo geheel eigen, te stade bij eenen brand, die in het bloeijend dorp Hilversum schier een derde gedeelte der huizen en daaronder de meeste fabrijken van lakens, baaijen en streepten, benevens de kerk en toren, verdelgde, waarvan de schade op een millioen guldens werd berekend. Algemeene liefdadigheid uit verscheiden steden herstelde Hilversum weldra: doch het omkomen van ééne vrouw en kind ging zoo veel meer, om dat het onherstelbaar was, ter harte.

Edelmoedigheid bij eigen ramp te Leijden.

Te Leijden bragt men liefdegaven genoeg te zamen, om een dergelijk ongeluk, hetgeen vier huizen trof, te vergoeden, maar had men eenen vader met zijne vier kinders te beweenen. Deszelfs weduwe vond twee van hare buren gereed, om, voor hetgeen in haren ramp herstelbaar was, den bijstand der Regering in te roepen; maar de vierde, zelve weduwe van G. WALLER, bedankte bescheidenlijk voor haar aandeel aan de verwachte ondersteuning, mits men hetzelve ter plaatse, waar zij haar' winkel zou opzetten, terwijl haar huis wierd opge-

 bouwd,

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

bouwd, niet voorbijging bij de algemeene inzameling. — Edel karakter!

Vergadering van Afgevaardigden uit vier provinciën over het werk der rivieren.

Hoe vruchteloos de raadplegingen en onderhandelingen over het werk der rivieren door Gemagtigden der gewesten Gelderland, Holland, Utrecht en Overijsfel, in den jare 1764 ook waren afgeloopen, het inzigt der noodzaaklijkheid van eenparige voorzieningen drukte toch elk derzelven zeer zwaar op het hart. Ten gevolge daarvan vereenigden zich de Gemagtigden van Utrecht met die van Holland in bloeimaand van dit jaar, om aan de Gelderschen een' voorflag te doen ter vereffening van een der verfchilpunten: doch, alzoo het kwartier van Nijmegen daarvan bijzonderen last zou dragen, was deszelfs tegenfpraak genoegzaam, om dien voorflag door Gelderland te doen afwijzen. — De Gemagtigden van Holland gaven aan deszelfs Staten in bedenking, om, door gezamenlijke opofferingen bij de drie gewesten, het vierde te gemoet te komen in den bijzonderen last, dien het voorgeflagen hulpmiddel voor het kwartier van Nijmegen aan Gelderland zou veroorzaken; maar gaven er tevens den wenk bij, dat Z. H. misfchien met vrucht zou kunnen verzocht worden, om deszelfs pogingen ter vereeniging der verfchillende gevoelens aan te wenden. — De Staten van Holland volgden dien wenk en befloten da-

dadelijk, Z. H. te verzoeken zijne tusschenkomst bij de Staten van Gelderland en Utrecht te willen aanwenden, om dezelve te doen nemen zulke besluiten, als het gemeene welzijn en de dreigende nood vereischten, en aan dezelven voor te houden, dat eene der, met zoo veel gronds gevreesde, overstroomingen onvergelijkelijk meer schade doen zou, dan men door meer toegevendheid zou lijden, en dat de nadeelen, aan de overstroomde landen toegebragt, op verre na niet zouden te herstellen zijn door de somme, welke men, door den gemeenen last, zoo veel mogelijk was, van den halze te schuiven, zoude hebben gespaard. — Een berigt van den Landmeter F. BEIJERINCK wegens ondiepten boven den mond van het Pannerdensche kanaal; de gedachten van den Hoogleeraar J. LULOFS daaromtrent; een tweede berigt van denzelfden Landmeter over die zelfde ondiepten, gevolgd van nieuwe bedenkingen des Hoogleeraars, en een derde berigt van de twee Landmeters F. BEIJERINCK en M. BOLSTRA, op nieuw gevolgd door de bedenkingen van den Heer LULOFS, hadden reeds aan dien Hoogleeraar zelven eene reis doen opdragen naar Herwen en Pannerden, om op het naauwkeurigst van den toestand der rivieren onderrigt te worden, waarvan de uitslag was de bevinding: „dat men

Vergadering van Afgevaardigden uit vier provinciën over het werk der rivieren.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

belemmering van scheepvaart en overstrooming te gemoet zag, indien er geene andere middelen werden aangewend, om aan de rivieren een' beteren loop te geven." Deze middelen werden nu ook door de Staten van Holland medegedeeld aan die van Gelderland, Utrecht en Overijssel, met den voorslag, om de onderhandelingen daarover in 's Gravenhage te houden, ten einde de Stadhouder door zijne tegenwoordigheid en tusschenspraak tot een gewenschten uitslag mogt medewerken (1). — De Gemagtigden wegens Gelderland betuigden, al bij voorraad, door hunne Staten gelast te zijn, om de onderhandelingen bij te wonen, die voorgeslagen mogten worden, en wier aanvang zij nu vurig wenschten wegens het reeds ver verloopen jaar. — Utrecht nam mede den voorslag der onderhandeling gaarne aan en zou Gemagtigden ter plaatse zenden, waar men zich zoo veel van de tusschenkomst Zijner Hoogheid mogt beloven. — Ook Overijssel zou ten zelfden einde Gemagtigden zenden.

Vergadering van Afgevaardigden uit vier provinciën over het werk der rivieren.

Op den 22sten van wijnmaand kwam deze aanzienelijke bezending van 6 Heeren uit Gelderland met de drie Kwartier-sekretarissen, 6 Heeren uit Holland met den Heer LULOFS, 5 Heeren van Utrecht, benevens een Secreta-

(1) Jaarb. 1766. bl. 869—960. Res. van Holl. 1766. 19 Sept. en 14 Julij.

taris, en 2 Heeren uit Overijsfel, te zamen op de Treves-kamer, die als een *neutraal territoir* was gekozen, om lastige en tijdverflindende pligtplegingen te ontwijken, gelijk het heetede: als of geen bondgenooten in hetzelfde gemeenebest over hunne algemeene belangen, maar vreemde Mogendheden van den ouden tijd op een congres over vereffening van afzonderlijke belangen te bedingen hadden. — Ongunftig voorteeken warelijk voor de behartiging van de dringendfte aangelegenheden des vaderlands.

Vergadering van Afgevaardigden uit vier provinciën over het werk der rivieren.

Na dat de Voorzitter de Heer T. G. Baron VAN LIJNDEN VAN HEEMMEN een' brief had medegedeeld van de Kleeffche Regering aan Gelderland over het aanleggen van een' fchutdijk ten beste van den Millingfchen dijk en van de waterwerken aldaar, werden de punten bepaald, waarover men achtervolgens zou handelen, alvorens daarover gehoord te hebben de gedachten der kundige perfonen P. BEIJERINCK, J. LULOFS en A. L. VELTGEN. Dezelven kwamen daags daaraan reeds ter tafel. Men hield zich tot den 21ften bezig met de overweging der geftelde punten, maar men was niet in ftaat, een derzelven eenparig af te doen; weshalve men befloot, als nu Z. H. te verzoeken, om door Hoogstdeszelfs tusfchenkomst en goede dienften, de verfchillende gevoelens tot een te brengen, op dat

I. BOEK. III. HOOFDST. 1766.

eindelijk het werk der rivieren op eene eenparige wijze tusſchen de daarbij belanghebbende gewesten tot ſtand mogt worden gebragt.

Vruchtelooze afloop dier Vergadering.

Den volgenden dag reeds nam *Z. H.* zitting in deze Vergadering met betuiging van leed over het oneenparige der gevoelens, maar ook van hoop, dat eene nadere overweging, met achterſtelling van alle eigen belang, de gewenschte eenſtemmigheid zou bewerken, met verzekering voorts van Zich ter bevordering daarvan niet te zullen onttrekken, maar met verzoek tevens om een afſchrift van al het Hem voorgelezene, hetwelk Hem alzins noodig was, om te kunnen bepalen, of Hij eene zaak van zulk een aanbelang ter zijner beſlisſinge zou kunnen nemen.

Men was het eeniglijk eens geworden tot het maken van een' inlaagdijk te Herwen, doch de Gemagtigden van Gelderland, door die der andere gewesten verzocht, om, na hunne terugkomst, te zien of er nog mogelijkheid ter aanbeſteding van dit werk voor den winter zijn zou, ſchreven den 5den van ſlagtmaand, dat zulks ten eenemaal ongeraden was (1).

Gelukkig kwam dier werkeloosheid het zeldzaam

(1) Jaarb. 1766. bl. 1063—1145.

zaam natuurverschijnsel te stade, dat de rivieren, wier hooge peil elken winter gevaarlijk maakt, thans gebrek aan water hadden. In herfstmaand kon men te Deventer door de laagte van den IJsfel met schepen noch schuiten aan wal komen; in slagtmaand stond er alle scheepvaart stil. Op sommige plaatsen boven Vreeswijk was de Lek niet veel breeder dan eene wetering, en kon men dezelve met rijtuig doorkomen. In het begin van zomermaand peilde men aldaar niet meer dan dertig duim waters. Men vernam ook, dat de Rhijn bij Manheim op de diepste plaatsen naauwelijks den buik van een paard bereikte, en dat bij Keulen de grondslagen van eene steenen brug waren bloot gekomen, welke men niet eens wist, dat er immer gelegen had (1).

1766. Zeldzame laagte der rivieren.

1767. Na de scheiding der gemelde Vergadering, en bevorens derzelver wederbijeenkomst in lentemaand des volgenden jaars, had de Heer LULOFS zijne gedachten over de middelen tot herstel der rivieren, steunende op nieuwe berigten der Landmeters, aan de Gemagtigden van Holland ingezonden, die dezelven aan de Staten hadden aangeprezen, ondanks het groote bezwaar dier middelen, daar

(1) Jaarb. 1767. bl. 12 en 13.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

daar het hier aankwam op de bevaarbaarheid van alle drie de Rhijn-takken en op het afwenden van lang geduchte gevaren. De Staten van Utrecht zonden eene memorie over aan den Erfstadhouder, waarbij eenige zwarigheden tegen de gedachten van LULOFS werden ingebragt, en eenige andere middelen tot herstel der rivieren werden voorgeslagen; – van deze memorie tevens gedrukte exemplaren aan de Heeren Gemagtigden uit de drie andere Gewesten zendende. De Heer LULOFS voldeed gaarne aan des Stadhouders verlangen naar zijne bedenkingen op deze memorie (1).

Tweede even vruchtelooze zamenkomst over de rivieren.

De tweede bijeenkomst der zoo aanzienelijke Vergadering had op 's Prinsen uitnoodiging op den 3den van lentemaand weder in de Treves-kamer plaats, en werd door Z. H. geopend met vernieuwden aandrang, dat toch de zaak der rivieren met onderlinge toegevendheid mogt worden tot stand gebragt, en met dienstvaardig aanbod, om, bij onverhoopt voortdurend verschil van gevoelens, dezelven te onderzoeken en tot wegneming daarvan een of ander ontwerp van bemiddeling aan te bieden; waarna Z. H. de Vergadering aan hare raadplegingen overliet. Dezelven werden alwe-

(1) Jaarb. 1767. bl. 5–11, 633–721.

weder even vruchteloos voortgezet tot den 10den dier maand, wanneer men besloot, van alle de adviezen en stukken kennis te geven aan Z. H., ten einde te vernemen of Hoogstdezelve de Vergadering nu zou gelieven bij te wonen, dan wel alle die stukken in handen begeeren, ten einde te handelen, zoo als Z. H. bij de opening dezer zitting gunstig had toegezegd. De Stadhouder verkoos het laatste, maar gaf drie dagen daarna te kennen: „de stukken te omslagtig en te werkelijk te hebben bevonden, om als nog eene bemiddeling te kunnen voorstellen; daarmede gereed zijnde, zou Hij zijnen voorslag doen toekomen aan de vier provinciën, om daarop ieder voor zich het noodige besluit te nemen; waarna het dan tevens zou blijken, of eene nieuwe zamenkomst der Gemagtigden zou worden vereischt."

Tweede even vruchtelooze zamenkomst over de rivieren.

Z. H. gaf reeds op den 17den van zomermaand bij eenen brief aan de Staten der vier Gewesten kennis: „dat Hij, in aanmerking nemende, dat het verschil van gevoelens der kundige Lieden zelve, wederzijds in het werk gesteld, eene der voorname oorzaken was geweest van de onvruchtbaarheid der gehoudene raadplegingen, geoordeeld had, een gelijk getal van kundige Lieden uit Gelderland, Holland en Utrecht te moeten benoemen tot het nemen van plaatselijken oogenschouw, aan wel-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

welken Hij twee rivier- en waterbouwkundige Officieren had toegevoegd, ten einde aan derzelver verrigtingen meer kracht bij te zetten (1)." Deze gelastigden nu, van hunne reize terug gekomen, hadden een' eenparigen raadſlag uitgebragt, die in tegenwoordigheid der beide Officieren was beraamd en beſloten (2).

Op den raad der Gemagtigden wegens Holland, de gedachten van den Heer LULOFS hierover vernomen hebbende, beſloten H. Ed. Gr. M. den raadſlag der zes kundigen goed te keuren, en hunne Gemagtigden in ſtaat te ſtellen tot alles, wat ter uitvoering daarvan met die der andere provinciën nu zou behooren overlegd en bepaald te worden. — De Staten van Holland waren echter de eenige, die alzoo beſloten. Die van Gelderland en Utrecht vonden verſcheidene zwarigheden. — Om dezelven uit den weg te ruimen, riep Z. H. de zes kundigen op nieuw bijeen, ten einde eenige nadere bemiddeling te beproeven, en, daar nu, ten gevolge hiervan, de verſcheidenheid der gevoelens dadelijk een weinig vermin-

(1) Jaarb. 1767. bl. 761 824.

(2) De zes kundigen waren: H. N. VAN MEURS, J. DORMANS, M. BOLSTRA, A. KOELEWIJN, G. VAN DER VEN en J. P. KUIJCK; de 's Lands Officieren: B. J. DE ROIJ, Luitenant-Kolonel-Directeur der fortificatiën, en R. VAN SUCHTELEN, Kapitein-Ingenieur.

minderd scheen, beschreef Z. H. de Gemagtigden der vier Gewesten nogmaal tegen den 29sten van herfstmaand, om de onderhandelingen te hervatten.

Derde vruchtelooze zamenkomst.

De beide Officieren, nevens de zes kundige Lieden, kwamen zelve in de eerste Zitting de ontwerpen voordragen, welke zij ter voldoening aan den last van Z. H. hadden opgemaakt: maar weldra bleek het, dat ook deze zamenkomst al even vruchteloos zou afloopen. Men kwam slechts overeen in het schrijven van een' brief aan den Koning van Pruissen, ten einde zich van deszelfs goedwilligheid te verzekeren bij hetgeen op Kleefschen bodem zou moeten aangelegd worden, als zijnde daarin hoogstdeszelfs belangen even zeer betrokken. — Men had den zomerdam bij Herwen te voorzien, en twee doorbraken te herstellen in den Kruisdijk. De Gemagtigden van Gelderland werden verzocht, de aanbestedingen daarvan te doen: doch men vond maar twee aannemers, die, wegens het vergevorderd jaargetijde en den bedorven grond der rivier door hoog water en zware regens, zulke hooge sommen gelds vorderden, dat de Gemagtigden van Gelderland daartoe niet durfden overgaan zonder voorkennis van Holland en Utrecht. Holland meende, dat eene hooger som, dan men geraamd had, het noodzaak-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

zaaklijk werk niet behoorde terug te zetten: maar Utrecht geliefde in zulke buitenſporige eiſchen niet te komen; en alzoo kwam ook van deze aanbeſteding niet. — Bij het ſcheiden der laatſte bijeenkomst op den 3den van wijnmaand had men aan Z. H van al het verhandelde kennis gegeven en dank wegens betoonde goede dienſten betuigd, met verzoek aan Z. H., om daarbij, ten algemeenen nutte, te willen volharden (1). — Hoogstongelukkige proef der Stadhouderlijke tusſchenkomst bij ſteile handhaving van bijzondere belangen tusſchen meer dan de helft der Bondgenooten; daar 's Vorſten eigene kennis van 's Lands waterſtaat, en van de waterbouwkunde zelve, geen minder gewigt aan zijn gevoelen, dan het inroepen dier tusſchenkomst gezag aan zijne voorſtellen ter bemiddeling, had kunnen geven (2).

Zorg voor de Haarlemmer Meer.

Niet minder gevaarlijk, dan de rivieren ſteeds waren voor de vier gewesten der Vereenigde Nederlanden, werd van jaar tot jaar voor Holland in het bijzonder de Haarlemmer Meer, die

(1) Jaarb. 1767. bl. 1213—1268 en 1397—1417.

(2) De Hoogleeraar LULOFS beklaagde zich, dat Z. H. zelve geen deel aan de raadplegingen had genomen, wijl hij zich van 's Vorſten bekend doorzigt in dat vak alles goeds had voorgeſteld. — Bij VAN DER AA, Leven van WILLEM V D. I. bl. 391.

die van tijd tot tijd verscheidene meeren, waarmede dezelve oudtijds slechts gemeenschap had, geheel in zich vereenigd, veel lands weggeslagen en verscheidene dorpen verzwolgen had. Het bloeijend en volkrijk Aalsmeer duchtte thans dat zelfde lot. In lentemaand van den jare 1764 was de meer reeds, door afneming der landen, tot op vijf en veertig roeden afstands aan de deur der kerke genaderd; ook was de waterscheiding van Rhijnland en Amstelland met de daar binnen gelegene polders in het uiterste gevaar, terwijl de rampen onberekenbaar waren, wanneer de meer, nu reeds ruim 20,000 morgens bevattende, na het wegslaan der oevers, zich met de daaraan gelegene uitgeveende plassen vereenigde. Op last van Gekommitteerde Raden hadden de Landmeters M. BOLSTRA en D. KLINKENBERG ten vermelden jare de gesteldheid van den oever langs de Haarlemmer meer onder Aalsmeer opgenomen en daarvan naauwkeurig verslag gedaan. In het volgende jaar had BOLSTRA de Gemagtigden uit Gekommitteerde Raden ter bezorging dezer aangelegenheid gediend van het verslag eener nadere opneming en van een ontwerp tevens ter stuiting van den gevaarlijken afsleet der landen en wegen in het westeinde van Aalsmeer, met eene ciering der, daartoe vereischte, kosten. — Eene gelijke opneming van

Zorg voor de Haarlemmer meer.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Zorg voor de Haarlemmer meer.

den afleet der landen voor en langs de bedijkte Grietpolder onder het ambacht van Leijmuiden, met een ontwerp ter voorzieninge en de berekening van kosten, leverde BOLSTRA in 1766. Op alle deze rapporten werden de bedenkingen gevraagd van den Opzigter der rivieren, den Hoogleeraar LULOFS: doch, alvorens dezelven waren ingekomen, besloten de Staten van Holland, den Dijkgraaf en de Hoogheemraden van Rhijnland te magtigen, *om*, met overleg van Gekommitteerde Raden, de meest gevaarlijke plaatsen, zoo wel onder Leijmuiden als Aalsmeer, zoo veel mogelijk in veiligen staat te stellen, en daartoe te mogen besteden, ten laste van den Lande, 10 tot 12 duizend guldens. — Tien dagen slechts na dit besluit kwam het gevoelen van den Heer LULOFS in, hetwelk de ontwerpen en berekeningen der noodige kosten, op ruim eene halve millioen guldens, goed en noodig keurde, en alzoo de bepaalde zeer geringe som eeniglijk geschikt noemde om eene proeve te nemen aan eene der gevaarlijkste plaatsen, eensdeels om te weten, wat uitwerking de stopping van het eene of andere gat en de bestranding en beheijing van een gedeelte der zwakke oevers zou kunnen hebben, en andersdeels, om daaruit eene nadere berekening te maken, wat de beveiliging der oevers zou kosten van de Oude

We-

Wetering af tot honderd roeden boven de kerkvaart van Aalsmeer, met aanwijzing tevens van het gat, hetwelk hem voor deze proeve als het geschiktst voorkwam (1).

Zorg voor de Haarlemmer meer.

Gekommitteerde Raden, de Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rhijnland bevonden de bedenkingen van den Heer LULOFS zoo wel gegrond, dat zij aan de Staten van Holland eene meerdere ruimte van geldmiddelen vroegen, om voor dit jaar slechts de plemping van het aangewezen gat te beproeven, ten einde, na een' goeden uitslag, aan de overige voorgesla-ge-

(1) Hoogstopmerklijk is in het stuk van den Hoogleeraar LULOFS deze plaats gebleven: „ik moet veronderstellen, dat de projecten, om het grootste gedeelte van de meer droog te maken, ter zijde zijn gesteld; het is van mijn departement niet, te onderzoeken, of er physische en politieke redenen zijn, welke de onuitvoerlijkheid van die projecten aantoonen; de voorzigtigheid zal echter vereischen, dat de middelen, welke nu gebruikt zullen moeten worden en die zeer kostbaar zullen vallen, op zoodanig eene wijze worden ingerigt en geëxecuteerd, dat men er ook naderhand nut van zoude kunnen hebben, indien er, na verloop van tijden, expediënten mogten uitgedacht worden, om de zwarigheden, welke nu misschien in de droogmaking gevonden worden, te doen verdwijnen, of indien men bij nadere overweging zoodanige voordeelen in de droogmakinge mogt ontdekken, die rijkelijk tegen de gemaakte zwarigheden kunnen opwegen." — Jaarb. 1766. bl. 646.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

gene en hoog noodige verzorgingen, van ſtap tot ſtap, te kunnen doen werken. — De ſom ter hunner beſchikking voor dit jaar werd nu op *f* 13,200 bepaald. — Voorts riepen zij den dienst in van zes bekwame mannen, ook buiten Rhijnland in het werk der rivieren gebruikt, zijnde J. ENGELMAN, C. BRUININGS, M. BOLSTRA, D. KLINKENBERG, N. J. HANIA en P. GOUDRIAAN AZ., om de oevers van de Haarlemmer meer naauwkeurig op te nemen, de plaatſen van het grootſte gevaar te bepalen, en de middelen ter voorziening niet alleen tegen den verderen aanwas, maar ook ter beteugeling der woede van de meer op te geven.

Zorg voor de Haarlemmer meer.

De uitgeſtrektheid dezer taak vergunde geen vroeger verſlag, dan in het laatst van het jaar 1766, en hetwelk nog ſlechts als bij voorraad en gedeeltelijk kon worden uitgebragt. In hetzelve werden acht plaatſen aangewezen, die achtervolgens hoognoodige voorziening vorderden; en tevens van den aanleg van zulke middelen gewaagd, als toch noodwendig zouden zijn, wanneer men eens tot eene bedijking van de meer zou mogen beſluiten; tot welke achtervolgende voorzieningen, waarvoor men een' tijd van acht jaren ſtelde, de kosten op *eene* ſom van *f* 771,400 waren begroot. — Over algemeene middelen ter beteugeling der woede van de meer, zoo als dezelve toen geſteld was,

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

was, liet zich dit verſlag niet uit, waarover zich de ſtellers van hetzelve, aan wien de ſtukken betreffende een algemeen middel van herſtel waren ter hand geſteld, verontſchuldigden, niet ſlechts om dat die ſtukken een rijper onderzoek en overweging verdienden; „maar dewijl de natuur der zake zelve vereischte, omzigtig, naauwkeurig en bedaard onderzocht te worden, ten einde niet door overhaasting eenig middel, mogelijk nadeelig in deszelfs gevolgen, te begunſtigen. De droogmaking, een dier algemeene middelen, welke men eertijds tot herſtel had opgegeven, de uitloozing bij Katwijk, en wat dies meer mogt zijn, waren, in hun oog, zoo rijk in gevolgen, zoo ingewikkeld in derzelver beſchouwing, dat hun de tijd had ontbroken, om het daaraan begonnen onderzoek ten einde toe te vervolgen, en alle voordeelen en nadeelen, alle bewijzen voor en zwarigheden tegen deze middelen, behoorlijk te wikken en te wegen, weshalve zij niet ſchroomden, zich voor als nog beſluiteloos omtrent dat gewigtig onderwerp te verklaren." — De lastgevers hielden zich met dit voorloopig en gedeeltelijk verſlag te vreden, prezen de voorgeſlagene tijdelijke voorzieningen bij de Staten van Holland aan, maar betuigden tevens, niet te zullen nalaten, om deze bekwame mannen met ernst

Zorg voor de Haarlemmer meer.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

aan te manen, om, zoo spoedig als het belang en de aard der zaak zulks zou veroorloven, aan hunnen verderen last te voldoen.

Zorg voor de Haarlemmer meer.

In lentemaand van dit jaar nu werd door de Staten van Holland besloten: „dat de voorzieningen, zoo als zij waren opgegeven en begroot, zouden geschieden ten koste van den Lande, mits zij door het Hoogheemraadschap van Rhijnland in goeden staat wierden gehouden; en dat, wijl alle voorzieningen vruchteloos zouden zijn zonder de bezorging van den oever van Leijmuiden langs den Grietpolder, waartoe de bedijkers van dien polder en van de Vrieskoopsche poelen onvermogende waren, ook die verzorging, op *f* 55,837 begroot, voor 's Lands rekening zou geschieden, mits de bedijkers eene, reeds door hen bijeengebragte, som van ruim *f* 15,000 aan den Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rhijnland in eigendom overdroegen, wordende dezen gelast, nog in hetzelfde voorjaar de handen aan het werk te slaan. Gekommitteerde Raden zouden van tijd tot tijd de benoodigde penningen opschieten, en jaarlijks rekening en verslag van alles aan de Staten doen; terwijl ook de werken jaarlijks door kundige lieden opgenomen en bij eenig gebrek dadelijk hersteld zouden worden(1).

Al-

(1) Jaarb. 1766. bl. 619 en 1190 en 1767. bl. 262.

Alhoewel bij dit besluit niet werd gewaagd van het onderzoek der middelen tot algemeen herstel, en het alzoo waarschijnlijk was, dat de vroegere ontwerpen ter droogmaking van het grootste gedeelte der meer bij de Staten van Holland waren ter zijde gelegd, vonden Schout en Schepenen van Aalsmeer, nevens de Ingelanden van dat Ambacht, zich opgewekt, om op den tweeden Pinksterdag van dit jaar en vervolgens jaarlijks op den verjaardag van den Erfstadhouder, in het geheele Ambacht, een' plegtigen Dankdag te bepalen voor het behoud van het overschot van hunnen grond en eigendommen, en dan tevens om Gods zegen te smeeken over de middelen, die ten verderen behoud daarvan zouden aangewend worden (1). Dankbaarheid van Aalsmeer.

Aan sommige Ambachten in Zuid-Holland werden in dit zelfde jaar vergunningen en ondersteuningen tot droogmaking van derzelver polders toegestaan (2), alsmede oktrooijen verleend aan L. SMIT te Amsterdam en J. JONGENEEL te Rotterdam, op hunne gelijksoortige en evenwel veel verschillende uitvindingen van trommels of schijfraderen, in plaats van het scheprad, voor de watermolens, waarvan hoogere opmaling, gemakkelijker omgang, en meer Vergunningen aan droogmakerijen en oktrooijen aan uitvindingen bij Holland.

(1) Jaarb. 1767. bl. 411.

(2) Res. van Holl. 1767. 24 Jan. 8 Dec.

I. BOEK. III. HOOFDST.

1767.

meer dan eene dubbelde opbrengst van water boven het gewone scheprad werden verwacht (1).

Over de opigting eener Hooge School te Zierikzee.

Sedert den jare 1756 was de edelmoedige beschikking bij uitersten wil van Mr. P. MOGGE, in leven Oud-Burgemeester van Zierikzee en gewoon Afgevaardigde van Zeeland ter Vergadering van de Algemeene Staten, over eene som van *f* 420,000 uit zijne nalatenschap tot het oprigten van eene Hooge School te Zierikzee, ofte anders van een Weeshuis voor kinderen van krijgslieden, buiten werking gebleven. In dit jaar werd de eerstvermelde bestemming der besprokene som door de Staten van Zeeland, steil genoeg, afgewezen. Overeenkomstig den uitgedrukten wil van den zoo wijzen als edelmoedigen man, wiens vaderlandsliefde bij de beschikking over schatten, welke hij kinderloos naliet, aan geene persoonlijke mishandelingen gedacht, hem door het onkundige graauw in 1747 aangedaan, hadden de uitvoerders van dien wil in 1757 de Staten van Zeeland verlof gevraagd tot het oprigten eener Hooge Schole met alle regten en voorregten, zoo als eene Akademie mogte noodig hebben, waarbij zes Hoogleeraars met bepaalde jaarwedden van veertien tot achttien honderd gul-

(1) Res. van Holl. 1767. 29 Jan. en 18 Dec.

guldens zouden kunnen worden aangesteld. — De Staten vroegen van de Regering der stad berigt, of derzelver gesteldheid voor zulk eene stichting geschikt zou zijn, en tevens haar oordeel, of de bezwaren, uit het oktrooi der Leijdsche Hooge School van den 6den van louwmaand 1575 daartegen misschien in te brengen, zouden kunnen worden opgelost? Een gunstig berigt op het eene en genoegzaam blijk van gerustheid omtrent het andere spoedig ingekomen zijnde, werd het gevoelen der Provinciale Rekenkamer gevraagd, hetwelk, ten aanzien van het laatste, volstrekt streed met dat der Regering van Zierikzee, en nu aan dezelve werd medegedeeld ter nadere overweging. De Stadsregering bleef bij haar begrip, en zond eene uitvoerige wederspraak der gemaakte zwarigheden bij de Staten in, die daarna in oogstmaand 1758 oordeelden, dat men zich tegen alle moeijelijkheden, welke men uit het gemeld oktrooi verwachtede, liefst behoorde te voorzien met de gedachten en den raad van de Vrouwe-Gouvernante; weshalve de Heeren van Zierikzee werden verzocht, zich daarover te wenden tot H. K. Hoogheid.

I. BOEK, III. HOOFDST. 1767.

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

De burgerij van Zierikzee, alle de voordeelen eener Akademie voor hare welvaart inziende, gaf door Hoofdlieden en De-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

kens der schutterij en der gilden aan Burgemeesteren te kennen, dat zij zelve zich gaarne tot H. K. H. zou wenden met een verzoekschrift, hetwelk zij aan derzelver oordeel onderwierp, en hetwelk zij verlof verzocht door eenige Afgevaardigden uit haar midden der Vrouwe-Gouvernante te mogen doen aanbieden. — Burgemeesteren bragten het een en ander in den Raad, die den ijver der burgerij voor deze zaak prees, derzelver ondergeschikt gedrag als voorbeeldelijk roemde, het ontworpen verzoekschrift over het algemeen goedkeurde, maar vooral eene kleine bezending en eene zedige voordragt bij H. K. H., aan hoogstderzelver karakter alzins voegende, aanbeval (1). De Raad zelf was door de ongesteldheid der Vorstin wederhouden, om eerder aan het verlangen der Staten te voldoen, en daar dit besluit op der burgeren verzoek den 4den van louwmaand 1759 werd genomen en daarbij de afwachting eener gunstige gelegenheid aangeraden, voorkwam het overlijden der Vrouwe-Gouvernante op den 12den de uitvoering van deze vereenigde maatregelen.
De

(1) De bezending van een veertigtal kooplieden in wintermaand van dat jaar aan H. K. H. schijnt wel aanleiding tot deze aanmerking en vermaning gegeven te hebben. — D. I. bl. 452.

De Heer VAN BORSELEN, den Prins Erfstadhouder te dien tijde als eersten Edelen van Zeeland vertoonende, gaf verzekering aan de Regering van Zierikzee: „de zaak, indien zij nu weder ter Staatsvergadering kwam, voor zoo ver zijne stem aanging, met genoegen te zullen bevorderen." — Zij werd aldaar nu ook weder gebragt in sprokkelmaand, en toen in handen gesteld van Gekommitteerden. Dezen bepaalden zich bij het gevoelen: „dat het oprigten eener Akademie niet dan tot eer en voordeel der provincie en tot lof van wijlen den Heer MOGGE zou kunnen strekken; maar verbleven de uitspraak over de zwarigheden van de Rekenkamer en derzelver wederspraak door de Regering van Zierikzee aan H. E. Mogenden."

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

Op den 4den van herfstmaand stonden de Heeren van Middelburg het verzocht oktrooi toe, mits de Akademie bleef buiten kosten der provincie. — Die van Goes verklaarden zich gunstig. — Eenige dagen later kwam de toestemming van Tholen in. — Ook waren de overige leden van den Staat niet ongenegen, doch werd de Regering van Zierikzee verzocht, een schriftelijk ontwerp der Akademie ter Vergadering te brengen, ten einde alsdan nader op het verzocht oktrooi mogt worden besloten en vastgesteld.

De

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

De nog al voortdurende aarſeling der Staten van Zeeland ontſtond voorzeker uit derzelver bewustheid, dat de Verzorgers der Hooge School en Burgemeesteren te Leijden zich al terſtond in den jare 1757 in een' brief vervoegd hadden bij de Staten van Holland, met verzoek, dat dezelve zich tegen de oprigting dier Akademie geliefden te verzetten, als zijnde de Staten van Zeeland daartoe onbevoegd, om dat hun zulks bij het oktrooi van den 6den van louwmaand 1575, aan de Univerſiteit te Leijden verleend, met deze woorden was ontzegd: „ zonder dat Wij nogtans willen, dat eenige andere gelijke Scholen, tot eeniger tijd, *in Holland* of *Zeeland* geſundeerd en opgeregt *zullen* worden, hetwelk Wij voor Ons of onze Succesſeuren uitdrukkelijk verbieden." Het bleek ook weldra, dat de Staten van Holland ſlechts hadden gewacht na de ernſtiger raadplegingen van Zeeland over deze zaak, om tegen derzelver volvoering op te komen, want op den 19den van herfstmaand ſchreven zij een' brief aan dezelve Staten, waarin zij te kennen gaven: „ met bevreemding van de Bezorgers der Hooge School en Burgemeesteren van Leijden in 1757 vernomen te hebben, dat de ſtad Zierikzee zulk eene *zaak* ter Staatsvergadering van Zeeland had aangedrongen, waarover zij zich terſtond aan H. E. M. zouden verklaard hebben, indien zij zich niet

ver-

verzekerd hadden gehouden, dat deze aandrang geen ernstig gevolg zou kunnen hebben; maar dat zij nu, van verscheidene zijden onderrigt geworden, dat de oprigting eener Akademie het onderwerp van ernstig overleg bij de Staten was geworden, zich genoodzaakt vonden, H. E. M. te herinneren aan het oktrooi, door WILLEM I op naam van PHILIPS II aan de stad Leijden verleend, en bij het Iste artikel der Unie van Utrecht in 1579 bevestigd, en als zoodanig in de Groote Vergadering van 1651 bekrachtigd; om welke redenen de Staten van Holland de geruchten, die hun waren toegekomen, liefst ongegrond wilden beschouwen, of anders verwachtteden, dat die raadplegingen geen verder gevolg zouden hebben, ten minste niet zonder dat de gedachten der Staten van Zeeland hun alvorens zouden zijn medegedeeld."

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

Terwijl deze brief door Gekommitteerden werd onderzocht, kwam Zierikzee met het volkomen ontwerp der Akademie ter baan: doch het duurde tot in oogstmaand 1760 eer het antwoord op den brief der Staten van Holland werd vastgesteld, hetwelk nederkwam op het betwisten van de klem des Leijdschen oktroois, als zijnde door WILLEM I verleend op naam van PHILIPS II, die daartoe van wege Zeeland geen regt zou hebben gehad.

De

I. BOEK III. HOOFDST. 1767.

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

De Regering van Zierikzee hield nu bij de Staten aan, om derzelver raadplegingen niet te laten wachten naar de langwijligheid, welke men bij Holland zou kunnen zoeken; en het was in grasmaand van 1761, dat zij een uitdruklijk voorſtel deed, om dezelven op het ingeleverd ontwerp dadelijk te hervatten.

De Staten van Holland, de bedenkingen en het gevoelen van Bezorgers der Hooge School en Burgemeesteren van Leijden ingeroepen en ontvangen hebbende, rigteden daarnaar hun antwoord, ter ontzenuwing van hetgeen tegen de kracht van het oktrooi van 1575 was in het midden gebragt. Dit antwoord, in oogstmaand van dat jaar ter tafel gekomen, werd weder kommisſoriaal gemaakt. De Regering der ſtad hield niet op, aan te dringen op afdoening, onder aanbod van genoegzame gronden ter wederlegging van den laatſten Hollandſchen brief. Het ſtuk, welk deze gronden bevattede en in het breede ontwikkelde, werd almede den gekommitteerden aanbevolen.

Ondanks al dien aandrang van Zierikzee bleef de zaak hangen tot in dit jaar, wanneer de ſtad een breed vertoog ter Staatsvergadering inzond, waarin zij meende, des noods ten genoegen in regten, bewezen te hebben, dat de Staten van Zeeland, als Souvereinen van denzelven Lande, als nog het

regt

regt hadden, om, des goedvindende, eene Universiteit binnen die provincie op te rigten: doch, daarop nu geraadpleegd zijnde, hebben alle de Leden eenparig vermeend en de Heeren van Zierikzee verzocht, dat dezelven van hunnen meermalen herhaalden aandrang en voornemen tot het oprigten eener Akademie binnen die stad geliefden af te zien, alhoewel de Afgevaardigden van Middelburg, Goes en Tholen dien onverminderd verklaarden, volkomen overtuigd te zijn, dat aan H. E. M. het regt tot het stichten eener Hooge School toekwam.

Over de oprigting eener Hooge School te Zierikzee.

Twee dagen daarna, door den Raadpensionaris gedrongen, om zich te verklaren op het eenstemmig verzoek der Staten, betuigden de Afgevaardigden van Zierikzee: „dat hunne zenders, hoe gaarne zij een gunstig besluit zouden gezien hebben op het rekwest van de uitvoerders des uitersten wils van wijlen Mr. P. MOGGE, zoo uit het door den Erfstadhouder, gedurende deszelfs verblijf in Zeeland, verklaarde, als door het eenparig verzoek der Leden, om van hunne pogingen af te zien, zich niet durvende vleijen met eenig gunstig gevolg van verderen aandrang, mits dien, hoe ongaarne ook, het besluit in dezen zouden aanzien;" waarna terstond op het rekwest, voor meer dan tien jaren bij de Staten ingele-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

leverd, werd goedgevonden te verklaren: „dat in het gedaan verzoek niet kon worden getreden (1).”

Over de afwijzing der making van P. MOGGE tot de oprigting eener Zeeuwsche Hooge School.

Op welke gronden zich Zijne Hoogheid verklaard moet hebben tegen de oprigting der Zeeuwsche Hooge School, is ons nergens gebleken. Gedurende Hoogstdeszelfs tegenwoordigheid in de Staatsvergaderingen werd deze zaak niet te berde gebragt (2). En, daar het geschil tusschen die van Holland en Zeeland zich eeniglijk bepaalde tot de kracht van het oktrooi, aan de Leijdsche Hooge School verleend, waaromtrent Zeeland bij het denkbeeld bleef, van volkomen regt tot deze oprigting, zonder dat over dit geschil eenige beslissende uitspraak was gedaan, meenden de voorstanders van de meest mogelijke uitbreiding van geleerdheid in ons

(1) Notul. van Zeel. 1767. 26 en 29 Oct., met de memoriën daartoe behoorende. — Jaarb. 1768. bl. 918—1093.

(2) Notul. van Zeeland 23, 26, 29 en 31 Mei en 2 Junij 1766. In die van 2 Junij vinden wij, alleen, door den Raadpensionaris voorgedragen: „dat hij gaarne eenige besognes over onafgedane zaken zou hebben gehouden, vooral wijl Z. H. hem de eer had aangedaan van deszelfs gedachten daaromtrent eenigzins te openen, indien hij niet door het vertrek van Z. H. daartoe buiten staat gesteld wierd;” doch hij voegde er bij *over zaken, voornamelijk de gemeene middelen betreffende.*

ons vaderland zich te mogen beklagen; dat het bijzonder belang van één gewest het in ſtand brengen eener nieuwe daartoe ſtrekkende inrigting in een ander verhinderd moest hebben; terwijl het der erkentelijkheid grievend bleef; dat eener zoo edelmoedige en weldoordachte beſchikking van den verdienſtelijken MOGGE eene afwijzing wedervoer, als waren de uitvoerders van zijnen uiterſten wil met eenig baatzuchtig verzoek opgekomen.

Oprigting van de Maatſchappij ter redding van drenkelingen.

Ten aanzien van eene, nog geheel nieuwe, poging der menschlievendheid ter redding van drenkelingen uit den ſtaat van verſtikking; waarin zij, zonder welgepasten bijſtand, de prooi des doods worden, toonde gansch Nederland eene ijverige medewerking, die het oog van geheel Europa tot zich trok. Eenige, zoo verſtandige als ijverige, menſchenvrienden te Amſterdam werden te rade, eene Maatſchappij tot behoudenis van drenkelingen op te rigten, uit wier naam eene premie van zes gouden dukaten, of een gouden gedenkpenning met den naam des redders, werd toegezegd aan elk, die in de zeven provinciën en de landen daartoe behoorende zulken drenkeling weder zou hebben doen bekomen; met verzekering tevens voor de onkosten, daartoe gemaakt, mits niet bo-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Oprigting van de Maatschappij ter redding van drenkelingen.

boven de vier dukaten beloopende, ook dan wanneer het behoud mogt mislukken. De eerste aankondiging hiervan, met opgave tevens van de meest doelmatige middelen daartoe, geschiedde in een weekblad, *de Philosooph* genaamd, op den 24sten van oogstmaand dezes jaars; op den namiddag van welken dag het dezen menschenvrienden reeds mogt gebeuren, de eerste eerebelooning uit te reiken, voor het behoud van een' braven inwoner van Amsterdam. Evenwel oordeelden zij te regt, dat dit weekblad geenzins voldoende was voor eene algemeene bekendmaking in alle standen der maatschappij, en dat ook het vooroordeel, zoo algemeen, als hinderlijk zou zijn, als of niemand een' drenkeling, in wien men geen leven bespeurde, in huis mogt nemen, of wel anders aanraken, dan om hem met den arm aan den wal en het hoofd slechts boven het water vast te maken, tot dat daartoe gemagtigden hem weghaalden, weshalve zij, na hierover met den Heer Hoofd-Officier der stad te hebben geraadpleegd, eene bekendmaking deden drukken ter algemeene verspreiding door het gansche land, waarin zij, na de uitloving en bepaling omtrent de belooningen en vergoedingen van onkosten, verzekerden: „dat men hierdoor geenszins tegen de wetten der Overheid zou handelen, dewijl die wetten,

het

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

het algemeene best ten doelwit hebbende, toelieten, niet alleen drenkelingen uit het water te halen, maar ook aan dezelven, schoon zij reeds van het leven beroofd schenen, alle behoorlijke middelen tot herstelling te beproeven; zullende, wanneer de aangewende middelen vruchteloos mogten uitgevallen, aan de ordonnantiën voldaan worden, door het voorgevallene den Geregte bekend te maken." Voorts werden de best bevondene middelen in deze bekendmaking, die van den 16den van wintermaand dagteekende, uitvoerig beschreven.

Oprigting van de Maatschappij ter redding van drenkelingen.

Niet slechts werden Bestuurders dezer maatschappij in de verspreiding dier berigten door hunne Korrespondenten in de onderscheidene provinciën gediend, maar in alle de gewesten bevlijtigden zich de Regeringen der steden, om het edel doel te bevorderen, zoo door het afkondigen van publikatiën ter bevestiging der verzekering in het berigt gedaan, gelijk zulks ook door Staten van Gelderland en den Hove van Utrecht bijzonderlijk geschiedde, en door eenige stedelijke Regeringen nog eene aanzienlijke gift boven de uitgeloofde premie werd toegezegd. — Het spreekt van zelfs, dat de stichters dezer, toen in Europa volstrekt eenige, maatschappij wel zorge droegen voor derzelver instandhouding door verzameling van genoegzame fondsen, waarin de karak-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

tereigene weldadigheid der natie gaarne bijdroeg. En zoo bleef deze ſtichting tot heden eene parel aan de kroon van Amſterdam, en mogt zij reeds over haar vijftigjarig beſtaan een openbaar verſlag geven in tegenwoordigheid van Z. M. den Koning en onder de zigtbaarſte blijken van Hoogstdeszelfs goedkeuring over eene inſtelling, door andere volkeren niet ſlechts in volle waarde erkend, maar ook met geestdrift gevolgd (1).

H. H. M. komen in de ongelukken der Meijerij van 's Hertogenbosch te gemoet.

In eenen algemeenen ramp, aan de ingezetenen van verſcheidene dorpen in de Meijerij van 's Hertogenbosch op den 20ſten van hooimaand overgekomen door ſchrikkelijken hagelſlag, onweder, ſtortregen en ſtormwind, kwamen, op derzelver bede, Hun Hoog Mogenden te gemoet, deels met ontſlag van verpondingen, beden en gemeene middelen, deels met vrijwillige giften, gezamenlijk ten bedrage van *f* 14,938, zijnde het beloop der ſchaden, volgens beëedigde verklaringen, berekend op *f* 222,063. Tot herſtel der gebouwen werd een

(1) Jaarb. 1769. bl. 354 en 372, en 1817. D. I. bl. 46. — De ſtichters waren: C. NOORTWIJK, *J.* DE CLERQ, J. S. VERNEDE, G. ANTWERPEN VERBRUGGE VAN FREIJHOFF, P. MEIJER, J. GOLL VAN FRANKENSTEIJN, C. VOLLENHOVEN, C. VAN ENGELEN, J. A. SCHLOSSER en J. LUBLINK *de Jonge*. — Het vermeld openbaar verſlag geſchiedde door Mr. P. A. BRUGMANS.

een vijfde gedeelte der schade uit deze som toegestaan, het overschot moest onder de meest behoeftige ingezetenen worden uitgedeeld (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Plakkaten op het katoendrukken met onvaste kleuren.

Om te voorzien in het nadeel, hetwelk de katoendrukkerijen, vooral in het buitenlandsch vertier, dreigde door de baatzucht der genen, die op eene heimelijke wijze de katoenen lijnwaden met onbestendige kleuren drukten, bevalen Staten van Holland, bij een plakkaat, dat zulke katoenen kennelijk moesten onderscheiden worden door een zwart lijstje aan de ongedrukte zijde langs de beide zelfkanten, en lieten ook de Algemeene Staten een dergelijk plakkaat afgaan. (2).

Algemeene wensch en bedenkingen omtrent een huwelijk van den Stadhouder.

De wensch, door den Heer WASSENAAR VAN KATWIJK, als in naam van de Algemeene Staten, geuit bij de voorstelling van den Stadhouder aan den Raad van State was geweest: „dat Z. D. Hoogheid eerlang de keuze mogt doen van eene Prinsesse, ten einde men zich te eenigen tijd mogt verheugen met vorstelijke spruiten, waardoor het Gemeenebest tot in het laatste nageslacht den stoel der eere in deszelfs nakomelingschap zou mogen bevestigd zien (3)."

In

(1) Jaarb. 1768. bl. 180.

(2) Resol. van Holl. 1767. 3 Nov. Resol. Gener. 1767. 25 Nov.

(3) Zie boven bl. 275.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Algemeene wensch en bedenkingen omtrent een huwelijk van den Stadhouder.

In dezen wensch mogt de geheele natie geacht worden zich te hebben vereenigd; doch over deszelfs best mogelijke vervulling waren de begrippen der staatkundigen verdeeld. Men wist toch, dat 's Vorsten keuze eener Gemalin, niet geheel vrij zijnde wegens de bepaling der Godsdienstige Geloofsbelijdenis, zich tot eene Engelsche of eene Duitsche Prinses zou moeten neigen, en men verschilde zeer in de beoordeeling van hetgeen wenschelijkst zijn zou voor de belangen des Lands, de een Engeland als den natuurlijken bondgenoot, de ander hetzelve als den natuurlijken mededinger van dezen Staat beschouwende, en tevens aan den vermoedden hinder gedachtig van vorstelijke betrekkingen in den zevenjarigen oorlog. Het Pruissische Hof scheen stellig over te staan tegen het Engelsche; doch kwam wederom den eenen, als dat van eenen krijgshaftigen nabuur, in zulk eene betrekking verkieslijk, den anderen als bedenkelijk voor. Ook ontbrak het niet aan de zoodanigen, die, geene koninklijke verbindtenis voor den Erfstadhouder van het Gemeenebest noodig achtende, eene echtverbindtenis met een der oude adelijke huizen des vaderlands zouden gewenscht hebben; zijnde in alle deze uiteenloopende begrippen de onderscheidene neigingen kennelijk, hier van de Engelsch- of Franschgezinden, daarvan de voor-

stan-

ſtanders of wederſtrevers der hoog gevoerde ſtadhouderlijke waardigheden.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Eigene ſtaatkundige overwegingen ſchijnen den Erfſtadhouder in eenige twijfeling gehouden te hebben, werwaarts het oog te ſlaan; en men ſchrijft aan zijnen raadsman den Hertog VAN BRUNSWIJK toe de rigting zijner wenſchen naar het Pruisſiſche Hof. Hetzelve ſtond toen in vriendſchap met het Franſche, waarvoor zich de Hertog reeds genegener, dan voor het Engelſche, had getoond; ook mogt zich BRUNSWIJK meer genoegens voor zijnen perſoon van deze, dan van die, verbindtenis voorſtellen (1).

's Vorſten keus.

FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA, Prinſes van Pruisſen, eenige zuster van den Prins van Pruisſen, nicht van Koning FREDERIK II, was het voorwerp van 's Prinſen keuze. De Baron DE LARREY zag zich met den last vereerd, om 's Vorſten genegenheden over te brengen en derzelver aanneming te verzoeken. Met de volkomene toeſtemming van het Koninklijke huis vereerd, gaf Z. H. aan de Staten-Generaal en aan die der Gewesten op den 6den van hooimaand bij brieven kennis van zijn

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinſes van Pruisſen.

(1) VAN DER AA Leven van WILLEM V D. I. bl. 393—403, en Geſch. der Vereen. Nederl. D. IV. bl. 92—94.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

zijn voornemen, en van den gelukkigen uitslag zijner huwelijks-onderhandeling met Mevrouwe de Prinsesse. „ Gelijk de allezins voordeelige gesteldheid van die Vorstinne uit een der magtigste huizen van Europa, met de uitnemendste hoedanigheden begaafd en met Ons van een' en denzelfden Godsdienst belijdenis doende, de vaste waarborgen zijn, die onze echtvereeniging zullen verzekeren, zoo durven Wij Ons tevens vleijen, dat deze onze verbindtenis, ook uit hoofde van eene gepaste overeenkomst met de belangen van den Staat, aan U. H. M. aangenaam zal zijn, en dat U. H. M. dit ons voorgenomen huwelijk wel met derzelver goedkeuring zullen gelieven te vereeren:" aldus luidde het slot van den brief.

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

De Staten-Generaal zagen deze echtverbindtenis niet alleen aan, als tot het bijzonder geluk van Zijne Hoogheid zullende strekken, maar ook als ten eenemaal overeenkomstig met de belangen van den Staat, en keurden dezelve in alle deelen goed, waarvan zij betuiging deden in schriftelijk antwoord op bovengemelden brief, en tevens blijk gaven in afzonderlijke schriftelijke gelukwenschingen aan den Koning en Koningen, de Prinses Douariere en de Prinses van Pruissen. — In dien aan den Koning kwam de verzekering voor, dat zij dit huwelijk beschouwden: „als een band

van

van die vriendschap, welke men zich vleide, dat daardoor onverbrekelijk gemaakt zou worden tusschen Zijne Majesteit en dezen Staat." Eene wederkeerige verzekering van des Konings hoogst genoegen over deze gelegenheid, om den band der vriendschap met het hoogaanzienelijk Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden te bevestigen en te verdubbelen, was het hierop pasfend antwoord.

I. BOEK. III. HOOFDST.

1767.

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

Aan den Grave DE MARSAY, 's Prinsen Kamerheer, die den brief voor H. H. M. had overgegeven, werd eene som van honderd dukaten ter hand gesteld, om ze aan den koerier, die denzelven van het Loo had overgebragt, te behandigen. — Aan de Afgezanten van vreemde Mogendheden werd van staatswegen kennis gegeven van het voorgenomen huwelijk. — De Afgezant van dezen Staat aan het Hof van Berlijn, de Heer VERELST, ontving, bij de overgave der brieven van H. H. M., de bijzondere betuiging van den Koning, hoe aangenaam het Hem was te verstaan, dat de vereeniging van den Prins VAN ORANJE met de Prinsesse, zijne waarde nicht, aan H. H. M. zoo veel genoegen verschafte (1).

Niets anders kon zich ook laten opmaken uit

(1) Resol. Gen. 1767. 9 Julij en 3 Aug.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

uit de brieven van gelukwensching, waarmede de afzonderlijke Staten de brieven van Zijne Hoogheid achtervolgens beantwoordden (1). Bij de Staten van Holland was in bedenking gekomen, om, ten blijke van volkomene goedkeuring, voor eens eene aanzienelijke somme aan Z. H. te vereeren; doch vernomen hebbende, dat denzelven aangenamer zijn zou eene jaar- of lijfrente ten voordeele van Hare Koninklijke Hoogheid, besloten zij, zulk eene rente van *f* 20,000 in een gouden doos, ter waarde van *f* 1800, der Vorstinne bij Hare aankomst in de hofplaats statelijk aan te bieden (2).

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

Zijne Hoogheid volmagtigde den Baron DE LARREY, om zijnen persoon te vertegenwoordigen bij de plegtige ondertrouw, die op den 27sten van dezelfde maand op het lustslot Charlottenburg zou worden gesloten, en die, ten bepaalden dage, door den Koning zelven, in het bijwezen van alle daartoe genoodigde Rijksgrooten, Staatsdienaars en Gezanten van buitenlandsche Mogendheden, inzonderheid van der Staten Gezant VERELST, met de meeste plegtigheid verrigt werd. Na eene korte redevoering, de reden dezer plegti-

(1) Jaarb. 1767. bl. 1273—1287.

(2) Res. van Holl. 1767. 28 Oct.

tige zamenkomst vermeldende en het genoegen tevens, hetgeen Z. M. daarvan zoo voor zich en voor zijn koninklijk huis, als voor zijne geliefde nicht, te gemoet zag, ſtak de Koning, niet zonder blijkbare aandoening, den kostbaren ring, door den Baron DE LARREY overhandigd, aan den vinger der Prinſesſe, terwijl hij dien der Prinſesſe-Bruid overgaf aan des Bruidegoms vertegenwoordiger, die daarop 's Vorſten beeldtenis, rijkelijk met edel geſteente omzet, aan H. K. H. aanbood, en dat der Vorſtinne, even zeer met brillanten omgeven, van hare hand voor haren Bruidegom ontving. — Op den 11den van oogstmaand werden de huwelijks-voorwaarden geregeld en uitgewisſeld in naam van den Bruidegom door den Baron DE LARREY, in dien van de Bruid door den Graaf VAN FINCKENSTEIJN en den Baron VAN HERTSBERG, waarna de Huwelijksvoltrekking werd bepaald tegen den 4den van wijnmaand.

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinſes van Pruisſen.

Intusſchen had de Prins eene keer gedaan van het Loo naar 's Gravenhage onder veel eer- en vreugdebetooning, hebbende niet ſlechts de Hofplaats Z. H. begroet met een en twintig eereſchoten, algemeen klokkengelui door klokkeſpel afgewisſeld, en losbrandingen telken ure, maar zijnde de vreugde over 's Vorſten huwelijk bij de ingezetenen zoo hartelijk als

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

als algemeen gebleken. Men noemde dit jaar een jubeljaar voor de huizen van Brandenburg en Nasſau, dewijl het verband tusſchen dezelven, voor honderd jaren afgebroken door den dood van LOUISA HENRIETTA, dochter van Prins FREDERIK HENDRIK en Gemalin van FREDERIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg en Hertog van Pruisſen, nu door de achterkleinkinderen van WILLEM FREDERIK VAN NASSAU-DIETZ, Stadhouder van Vriesland, en den gemelden FREDERIK WILLEM, weder was herſteld (1). — De Regeringen der ſteden Hamburg, Bremen en Lubeck ſchreven brieven van gelukwenſching over deze echtverbindtenis aan de Staten Generaal, die beleefdelijk werden beantwoord (2).

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinſes van Pruisſen.

Op den 19den van herfstmaand had Z. H. afſcheid ter algemeene Staatsvergadering genomen. Drie dagen later nam Hij de reis aan van het Loo over Bentheim, Iſenburg, Montbrillant, Brunswijk en Brandenburg, in alle welke plaatſen Hem de hoogstmogelijke eer werd bewezen. Op den 1ſten van wijnmaand werd Hij te Potsdam door den Koning zelven op het tederſte ontvangen, en, na twee da-

(1) Jaarb. 1767. bl. 1273 en 1288.

(2) Reſ. Gen. 1767. 5 en 10 Aug.

dagen vertoevens in het midden der Konink-lijke familie, naar de Hofstad vergezeld en bij zijne Bruid ingeleid, wier hand Z. M., onder eene tedere omhelzing zijner geliefde nicht, in de hand van haren Bruidegom legde. — Ten gestelden dage werd het huwelijk met Koninklijken luister voltrokken, zijnde inge-zegend door den Opperkonsistoriaal-Raad en Hofprediker SACK. „Beide schijnt Gijlieden van God ten eigenlijkste voor elkanderen ge-schapen te zijn, en zijne Voorzienigheid, die het lot der volken bestuurt, schijnt door U toekom-stige gebeurtenissen voor te bereiden, waardig om in de Historiën met gouden letteren te worden aangeteekend;" zulk een' toon voerde de prediker in zijne aanspraak. Voorts zeide hij tot den Vorst: „zoo valt dan Pruissens schoonste kleinood uw edel hart ten deel; eene Prinses, op wie wij trotsch waren en wier geluk de wensch van een gansch volk is; doch onze troost in dezen bestaat, dat een zoo dierbaar pand in geene getrouwer en tederer handen heeft kunnen toevertrouwd, en van Oranjes schoonste bloed geene andere dan de edelste vruchten verwacht kunnen worden." Der Prinsesse sprak hij dit vaar-wel: „ga Gij nu, na hier onder ons het sieraad en de liefde van het hof, en de ver-wondering en het vertrouwen der getrouwen in

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Echtver-bindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruis-sen.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

in den lande geweest te zijn, bedekt met het schild der Goddelijke bescherming, en geleid door de wijsheid, die van boven is, de dagen gelukkig maken van een' Vorst, dien God U toevoegt en die uwe groote gemoedsneigingen waardig is; ga om de roem en de vreugde van een gezegend volk te zijn, op welks harten uwe zachtmoedige deugd U een onwederstaanbaar regt geeft; alsdan zullen ook de wenschen vervuld zijn van het volk, hetgeen Gij thans verlaat, en wij zullen met tranen van hartgrondige dankbaarheid de Voorzienigheid zegenen, die een' huwelijksband geknoopt heeft, welke onzer aller keuze geweest zou zijn, zoo wij hadden mogen kiezen." — Alzoo waren de verwachtingen van het heil dezer vereeniging al even hoog gespannen in het Koningrijk, als zij bij de meerderjarigheid van den Erfstadhouder geweest waren in het Gemeenebest; want wat ook overdrevens in de taal des Hofpredikers zou mogen vermoed worden, dezelve droeg het duidelijk kenmerk van de gevoelens der Hoofdstad. Zelfs zou de voorspelling, die zich de Leeraar vermat te doen, hoogst opmerkelijk voor ons zijn, indien wij daarin de verwachting van FREDERIK DEN GROOTEN zelven mogten lezen, wiens snelle blik voorzeker even ras het karakter van zijnen

neef

neef in weinige dagen heeft doorgrond, als dezelve steeds dat zijner Nicht had doorzien, en wien de tegenwoordige staatkundige denkwijzen in het Gemeenebest even min onbekend konden wezen, als hem de vroegere verdeeldheden nog levendig in het geheugen moesten zijn.

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

Eene week lang vertoefde het vereenigd vorstelijk paar te Berlijn, hetwelk, onder al het verstrooijende van pligtplegingen, plegtigheden en feesten, de algemeene opmerking trok door de zekerste blijken van eene allerzuiverste, allertederste en alles vervullende liefde. Ook meende men, dat de Koning nooit eenigen Prins met zoo veel hoogachting en genegenheid had behandeld, dagelijks een welgevallen vindende, met Zijne Hoogheid te spreken. — Op den 12den van wijnmaand de Hoofdstad verlaten hebbende, vertoefden de doorluchtige gehuwden tot den 14den te Potsdam, van waar zij, na met den Koning het laatste middagmaal te hebben gehouden, door den Prins van Pruissen op hunne terugreis vergezeld werden naar Brunswijk. Hier tot den 21sten in den kring der vorstelijke familie van H. K. H. vertoefd hebbende, werd Hoogstdezelven door de Brunswijksche familie, zoo wel als door den Prins van Pruissen, nog een eind wegs uitgeleide gedaan, eer het tederste afscheid plaats had. Op den 25sten werd het Hooge Paar

door

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

door den Graaf VAN WASSENAAR OBDAM op het huis van Twikkelo ontvangen en door de komst verrast van den Hertog VAN BRUNSWIJK WOLFFENBUTTEL, die hetzelve hier had willen verwelkomen, en den volgenden dag door Deventer, waar een feestonthaal gereed was, vergezelde naar het Loo. Op den 29sten eerst verlieten de jong gehuwden dit Lustslot, en begaven zich naar Soestdijk, ook aldaar den nacht vertoevende; voorts, door Utrecht, Woerden en Leijden, welke steden onderling mededongen in blij en luisterrijk onthaal, naar 's Gravenhage, alwaar zij in den namiddag van den 30sten van wijnmaand, op het huis de Oranje-zaal of het huis in 't Bosch, onder een onbeschrijflijk gejuich van ontelbare deelnemende en nieuwsgierige ingezetenen, aankwamen, om op hetzelve volkomen van de vermoeijenisfen der reize uitterusten tot den dag hunner plegtige intrede in de Hofplaats, die, ook wegens den toestel tot het heerlijkst en schitterendst onthaal, eerst plaats had op den 9den van slagtmaand (1).

Echtverbindtenis van Z. H. met de Prinses van Pruissen.

Hunne Hoogheden waren op de Oranjezaal opgewacht door den Hertog VAN BRUNSWIJK en den Prins VAN NASSAU WEILBURG.

Van

(1) Jaarb. 1767. bl. 1273—1300.

Van den volgenden dag tot den 7den toe duurden de plegtige begroetingen en gelukwenschingen van Afgevaardigden uit de Algemeene Staten en die der zeven Gewesten, alsmede uit alle andere hooge Kollegiën, Regeringen en kerkelijke Besturen, inzonderheid van alle de Ministers der buitenlandsche Mogendheden.

I. BOEK, III. HOOFDST. 1767.

Plegtige Intrede van het Vorstelijk Paar in 's Gravenhage.

De losbranding van een en twintig stukken geschuts kondigde den dag der plegtige intrede aan. Derzelver trein stelde zich om half elf uren in beweging. Op eenen voortogt van krijgsvolk en hofbedienden te paard volgden acht koetsen met zes paarden bespannen. In de vijfde was het Doorluchtig Paar gezeten. Dezelve was afzonderlijk voorgegaan en gevolgd door een' stoet van meer en min aanzienelijke Hofbedienden en Lijfwachten. Twee eskadrons gardes dragonders sloten den ganschen trein. — Onder eene prachtige eerepoort aan de Bezuiden-houtsche brug werden Hunne Hoogheden door de Regering van 's Gravenhage verwelkomd. — Van daar stond de schutterij, in gelederen geschaard, langs de Prinsességracht, en geschiedde de intogt naar het nieuwe Voorhout; voorts door de Houtstraat naar het Plein, alwaar de garde-infanterie in de wapenen stond; verder door de Poten, de Spui-, Venen- en Hoog-straten, naar de Plaats; van daar

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

over den Kneuterdijk en door het Voorhout, langs het Tournoiveld en over den langen Vijverberg, door de Voorpoort van den Hove, over het Buitenhof, alwaar eene tweede eerepoort geplaatst was; eindelijk door de Stadhouders-poort op het Binnenhof tot voor den trap van het Stadhouders-kwartier, gedurende welken langen en slingerenden togt het kanon gedurig losbrandde, en de klokken gespeeld en geluid werden.

Mislukte kunstverlichting.

De toebereidselen, om den volgenden nacht in een' tweeden dag van praal en luister te herscheppen waren veelvuldig, kunstrijk en kostbaar, maar werden, tot onuitsprekelijke spijt, meestendeels verijdeld door een' sterken wind, die des namiddags opstak en des avonds, al even steil staande, de verlichting van den toren der groote kerk, van de beide eerepoorten, van een' achtkanten tempel op het eilandje in den Vijver, van de hotels van den Hertog, den Prins VAN WEILBURG en vele vreemde Ministers, alsmede van vele huizen van voorname personen, of zoo volkomen uitblies of zoo deerlijk schond, dat men zich bezwarelijk kon verbeelden, hoe heerlijk zich alles zou vertoond hebben, indien geene hoogere magt al dit menschelijk kunstbeleid had verijdeld. — Ontzettend voorspel van zoo vele te leurgestelde verwachtingen: waaraan thans evenwel door ons zoo min bijgeloovig herdacht

dacht zij, als toen door iemand zwaarmoedig gedacht werd. — Men herhaalde de kunstverlichting op den 12den, wanneer wind en weder meer gunstig waren.

De beide dagen der huwelijksvoltrekking en der plegtige intrede werden als feestdagen gevierd door het gansche land, zoodat men heeft durven verzekeren, dat zelfs geen dorp noch gehucht beide die dagen ongevierd heeft gelaten.

Gedenkpenningen der Echtverbindtenis.

Niet minder dan een zestal gedenkpenningen, in goud en zilver, door de voornaamste kunstenaars van dien tijd vervaardigd, vereeuwigden deze echtverbindtenis (1). Zijne Hoogheid zelve had eenen stempel doen vervaardigen, waarvan Hij op den 17den van lentemaand des volgenden jaars, bij een prachtig onthaal, aan Baljuw en Burgemeesteren van 's Gravenhage, ieder een' gouden penning overreikte; en daags daaraan den Heeren Schepenen, Secretarissen, Thesaurier en Vroedschappen, alsmede den Hoofdlieden en Secretaris van de Hofbuurt, toezond. Een zilveren, op denzelfden stempel geschroefd, ontvingen daarna zoo wel de Schutters als derzelver Officieren, en ook de Brandmeesters der stede (2).

Se-

(1) Jaarb. 1767. bl. 1335—1350.

(2) Jaarb. 1768. bl. 324.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Over de geldmiddelen van Zeeland.

Sedert het jaar 1752 hadden de Staten van Zeeland schier niet opgehouden te klagen over een' te hoogen aanslag van hun Gewest in de algemeene lasten, zonder dat hun eenige verligting was toegekomen. Zij hadden zich het verblijf van den Erfstadhouder, in den vorigen jare, ten nutte gemaakt, om Hoogstdenzelven alle mogelijke openingen te geven van den deerlijken staat hunner geldmiddelen, en kwamen nu in dit jaar, bij hunne toestemming op den staat van oorlog, tot de verzekering: „dat, ingeval er geene ernstige overwegingen werden aangelegd, om den aanslag van hun Gewest te verminderen, met het einde van dit jaar, de betaling van alle Generaliteitslasten, die zij buiten staat waren te voldoen, dadelijk stonden op te houden."

Z. H. en de Raad van State werden door H. H. M. verzocht, met de Heeren afgevaardigden van Zeeland over den toestand der geldmiddelen van het Gewest te spreken, daarvan aan H. H. M. schriftelijk verslag te doen, en indien, naar hun oordeel, Zeeland behoorde verligt te worden, alsdan tevens te dienen van raad over de gevoegelijkste wijze dier verligting met het minste nadeelig gevolg voor de overige Gewesten. — Weldra werd aan dit verzoek voldaan. Het schriftelijk verslag toonde de noodzakelijkheid eener verligting

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

ting voor Zeeland aan, en de voegzaamſte wijze tevens, om dezelve aan dat Gewest toe te brengen; terwijl Zijne Hoogheid in het bijzonder deze zaak op het ernſtigſte aan de Afgevaardigden der onderſcheidene Gewesten aanbeval, ten einde de groote verwarring voor te komen, die in het aanſtaande jaar daaruit zou kunnen ontſtaan. — Het uitgebragt verſlag werd bij afſchriften aan de Staten der provinciën gezonden met vriendelijk en ernſtig verzoek, om de overwegingen daarvan te beſpoedigen, ten einde tot zoodanig beſluit te komen, als ten meesten dienſte van het Bondgenootſchap bevonden zou worden te behooren.

Over de geldmiddelen van Zeeland.

De voorgeſlagene middelen ter verbetering van de Zeeuwſche geldmiddelen beſtonden voornamelijk in de aanrading eener belasting op de koffij en thee, naar het voorbeeld van Stad en Lande, en van eene tiende verhooging op de middelen in het algemeen, naar dat van Holland; terwijl ter dadelijke verligting werd voorgeſteld, om, voor den tijd van zes jaren, eene ſom van twee tonnen gouds, uit de post van vestingen buiten de provinciën, op de verdeeling van Zeeland ten behoeve dier provincie te brengen.

De gevoelens van alle de Gewesten kwamen zeer vaardig in. Zeeland zelf beklaagde zich

 over

I. BOEK III. HOOFDST. 1767.

over de ongenoegzaamheid van het een en ander tot volkomene redding der ongelegenheden, maar zou niet te min het soulaas dankbaar aannemen. Evenwel werd hetzelve, bij eenparige gevoelens der provinciën, voor niet meer dan twee jaren toegestaan, waarna het zou moeten blijken, dat de Staten van Zeeland in het werk zouden hebben gesteld de aangewezene middelen van bezuiniging aan den eenen en nog meerdere heffingen aan den anderen kant, zoo als dezelven in de onderscheidene besluiten der andere Gewesten waren voorgekomen, en nu aan Zeeland zeer ernstig werden voorgehouden (1).

Moeijelijkheden met den Keizer van Marokko.

Er waren moeijelijkheden ontstaan met den Keizer van Marokko. Dezelve had goedgevonden, de geschenken van H. H. M., laatstelijk door zijnen Afgezant van hier medegebragt, niet aan te nemen, maar terug te zenden aan den Consul BUTLER, als zijnde hem niet voldoende, en begeerende hij tevens, dat H. H. M op het voorbeeld van andere Mogendheden een' Ambassadeur aan zijn Hof zouden zenden, om hem hunne geschenken naar behooren aan te bieden. — H. H. M., op al-

(1) Reg. van Secr. Ref. van H. H. M. 1767. 18 Sept., 13 en 17 Nov., 1, 16, 18, 28 en 30 Dec. — Resol. Gen. 1767. 8 Mei en 25 Junij.

allen fchijn van misnoegen der Barbarijfche Mogendheden fteeds oplettend, befloten een fregat van oorlog te zenden, om de afgewezene gefchenken terug te nemen, en tevens den Keizer te doen verzekeren, dat zij in het aanftaande voorjaar een bekwaam en kundig Officier zouden zenden, van hunnen last voorzien, om, bij het afleggen zijner pligtpleging, over de redenen dezer afwijzing met denzelven te fpreken, en tevens eenige meer aanzienlijke gefchenken aan te bieden. Voorzigtigheid, zoo wel als voegzaamheid, maakte het evenwel raadzaam, om die bezending als dan te begeleiden met een bekwaam getal fchepen of fregatten van oorlog, en werd tevens dat getal op zes fregatten van zes en dertig ftukken bepaald, met twee honderd dertig koppen op elken bodem, voor welker dienst, op negen maanden gefteld, gevorderd werd eene fom van *f* 44,712; wordende Z. H. verzocht, bij de Kollegiën ter Admiraliteit te vernemen, of en in hoe verre elk derzelven daaraan ten eigen laste zou kunnen voldoen.

Op dezen last van den 20ften van flagtmaand kwam den 22ften van wintermaand alreeds een verflag in van Z. H., maar hetwelk van eene onmagt ter zee getuigde, waarover de regering des Lands zich voor den jongen Stadhouder zeer diep moest fchamen.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

Verslag en voorstel van Z. H. over de zeemagt.

„Uitgezonderd het Kollegie van Amsterdam, was geen der vier Admiraliteits-Kollegiën in staat, om uit zich zelve iets te kunnen uitrusten, zoodat de handel van dien kant geene bescherming had te verwachten; doch op voorstel van Z. H. zou dat van Amsterdam, als eene uiterste poging en alleen voor het jaar 1768, zes fregatten van oorlog bemannen en in dienst houden, te weten, twee van 44, twee van 36 en twee van 24 stukken, ten beste van den handel, tot het overbrengen der geschenken, en om de vlag van den Staat aan die van Marokko, Algiers en Tunis, hoe weinig het ook beteekende, te vertoonen. — Zoo ellendig als het met de kassen der Kollegiën was gesteld, die bij de minste vredebreuk niets zouden kunnen bemannen, even eens was het gelegen met de schepen van oorlog en met het benoodigde in de magazijnen, zijnde het aantal der eersten zoo gering, en de voorraad in de laatsten zoo weinig, dat, indien men door eene of andere gebeurtenis zou moeten voldoen aan verbindtenissen van dezen Staat, er geen genoegzaam aantal van schepen zou gevonden worden, en de handel, van alle behoorlijk geleide ontbloot bij mangel van schepen, een' onherstelbaren krak zou krijgen. — Om deze redenen stelde Z. H. aan H. H. M. voor, of het niet tijd ja meer dan

tijd

tijd was, in ernstige overweging te nemen het herstel dezer kwaal, en dat die provinciën, die, of in het geheel niet, of slechts gebrekkig in de petitie van den Raad van State tot den aanbouw van schepen in 1741 gedaan, hadden voldaan, op het ernstigste werden verzocht, op gronden vervat in de aanschrijving van H. H. M. in 1756, derzelver aandeel daaraan volkomen te kwijten, ten einde die petitie, na een verloop van zes en twintig jaren, eenmaal tot stand mogt komen, waaruit dan terstond de schepen konden worden aangebouwd, die op dezelve waren te kort gekomen, terwijl de Raad van State mogt worden verzocht, om op nieuw eene andere op te maken tot den aanbouw van vijf en twintig schepen, ten einde in tijd van nood daarvan gebruik te maken, en zich in zulk een postuur te kunnen stellen, dat de Republiek, die tot nog toe den naam van eene Zeemogendheid gedragen had, voorzien was van schepen, die niet zoo gemakkelijk, wanneer de tijd geboren wierd, dat men dezelve van nooden had, te krijgen waren; en dat de Kollegiën, die onvermogend waren uit hoofde van drukkende lijfrenten en zware schulden, zoo wel als uit eene mindere opbrengst der middelen te water, mogten worden in staat gesteld, om jaarlijks eene uitrusting te kunnen doen, al was het

Verslag en voorstel van Z. H. over de zeemagt.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

maar van zes fregatten van 36 ſtukken, waarvoor het wenſchelijk was eene vaste post op den ſtaat van oorlog te brengen, ten einde de handeldrijvende ingezetenen te beſchermen in tijd van vrede en hen niet geheel ontbloot te laten bij de minſte troebelen in Europa, ja al ware zulks alleen, om de Barbarijſche Staten in toom te houden."

Verſlag en voorſtel van Z. H. over de zeemagt.

Op dit verſlag en voorſtel van Z. H. geſchiedde een dankbetuiging voor deszelfs zorg, ijver en oplettendheid voor het welzijn van het algemeen, en werd de inhoud van dit ſtuk aan de Staten der provinciën bekend gemaakt met een' dringenden brief, ten einde hetzelve toch met allen ernst ter harte te nemen.

Ter verklaring van een zoo ſchandelijk verval, merkten H. H. M. eeniglijk op: „dat deze verlegenheid aan geene andere oorzaak kon worden toegeſchreven, dan, van de eene zijde, aan de ſlechte geſteldheid der kasſen van de Kollegiën ter Admiraliteit, en, van den anderen kant, daaraan, dat ſedert eenige jaren het getal van ſchepen van oorlog, waarvan velen door ouderdom en toevallen van de zee vergaan of verſleten waren, merkelijk was verminderd, zonder dat genoegzaam gezorgd was voor den aanbouw van nieuwe ſchepen, of om dezelve van den noodigen voorraad te voorzien, en daar benevens aan de langzaamheid

heid en gebrekkigheid, waarmede de consenten en stortingen op de petitie tot buitengewone uitrustingen, van tijd tot tijd gedaan, inkwamen, hetwelk de Kollegiën buiten staat stelde, om de schepen van oorlog, die nog bekwaam zouden mogen wezen, om in zee te worden gebragt, na behooren uit te rusten." Evenwel voegden zij er bij: „dat het onvergeeflijk zoude wezen voor eene Republick, die hare opkomst, haren aanwas, haar bestaan en haar welvaren ten grootsten deele aan de zeemagt was verschuldigd, een' zoo beklagelijken toestand met onverschilligheid aan te zien, en het daarom hoog tijd werd, aan de gebrekkelijkheid in dit stuk ten spoedigste te gemoet te komen, en zorg te dragen, dat altijd een bekwaam en naar tijdsomstandigheden geëvenredigd getal schepen ten dienste van het Land in gereedheid wierd gehouden (1)."

Verslagen voorstel van Z. H. over de zeemagt.

De ernstige aanbeveling van het voorstel van Z. H. door H. H. M. kon als een toevoegsel worden beschouwd op den staat van oorlog voor den volgenden jare, door denzelven en den Raad van State opgemaakt, en werd als zoodanig ook bij eene en andere provincie, in het bepalen van derzelver toestemming tot dien staat, opgenomen. Dit deed Utrecht, het besluit

(1) Reg. van Secr. Ref. Gen. 1767. 20 Nov. en 24 Dec. — Gen. Ref. 1767. 20 Nov.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1767.

fluit op gemelden aandrang uitſtellende tot nader berigt, welke ſchepen uit de petitie van 1741 waren gebouwd, en of van het reeds opgebragte voor dezelve nog iets voorhanden was bij de Admiraliteiten, alsmede of de andere provinciën, hetgeen zij daarin achterlijk waren gebleven, dadelijk zouden voldoen. — Ook Stad en Lande behield zich, bij de toeſtemming in den ſtaat van oorlog, eene vrije overweging over andere punten voor. — Zeeland had al voor lang zijn aandeel in de petitie van 1741 ingebragt, en verlangde de voldoening van de, in gebreke geblevene, Gewesten, maar liet zich niet verder uit (1). — Holland, Vriesland, Overijsſel en Gelderland hadden op het voorſtel van Z. H. afzonderlijk geantwoord. Holland had deszelfs genoegen betuigd, dat door Z. H. zoodanige ſchikkingen hadden kunnen worden gemaakt, dat in het loopende jaar, bij voorraad, zes fregatten in dienst zouden worden gehouden; — alsmede dat Hoogstdezelve ter dezer gelegenheid had gelieven goed te vinden, de noodzaaklijkheid der voldoeningen door dadelijke ſtortingen van de nog achterlijke Gewesten op de petitie van 1741 aan te dringen, eene nieuwe tevens voor den aanbouw van vijf

Verſlag en voorſtel van Z. H. over de zeemagt.

(1) Ref. Gen. 1768. 29 Maart, 28 April en 9 Mei.

vijf en twintig schepen te doen, en ook eene vaste post op den staat van oorlog te brengen voor de jaarlijksche uitrusting, al ware het maar van zes fregatten; en had alzoo de volkomenste toestemming gegeven. — Ook Vriesland gaf deze toestemming. — Overijssel kon zich over het voorstel van Z. H. niet uitlaten, zoo lang niet volkomen was afgedaan, hetgeen in 1741 was toegestaan, schoon genegen, om daarna de ijverigste behartiging der zeemagt aan den dag te leggen. — Gelderland verklaarde zich omtrent als Overijssel, doch wees het voorstel eener nieuwe petitie van vijf en twintig schepen en tot eene vaste post voor de jaarlijksche uitrusting van zes fregatten stellig van de hand (1). — Ten gevolge van welke gewestelijke besluiten dit eerste voorstel van Z. H. tot herstel der onmagt van het Gemeenebest ter zee, hoe sterk ook door H. H. M. aangedrongen, buiten gevolg bleef, even als de scherpste vermaningen daaromtrent, in zoo menigen staat van oorlog door de Vrouwe-Gouvernante en den Raad van State gedaan, steeds vruchteloos waren gebleven; en de vreemde Mogendheden, die het oog zoo naauwlettend hielden op de eerste stappen

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Verslag en voorstel van Z. H. over de zeemagt.

(1) Res. Gen. 1768. 4 Februarij, 22 Maart, 12 April en 20 Mei.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

pen van den jongen Stadhouder en vooral op deszelfs invloed op de gewestelijke besluiten, gelijk Frankrijk dit reeds vermetel genoeg had durven doen blijken, konden zich uit deze eerste proef ligt voorspellen, wat zij van het Gemeenebest, ook onder dit bewind, hadden te verwachten.

Bevrediging der Barbarijsche Mogendheden.

Gelukkig, dat de Barbarijsche Mogendheden zich steeds meer roofzuchtig en geldgierig, dan staatkundig en verlicht, betoonden, want de uitrusting van slechts vijf fregatten onder het bevel van den Vice-Admiraal ROEMER VLACQ, als Gezant tevens aan den Keizer van Marokko en ook aan den Beij van Tunis gezonden, was voldoende, om gedreigde vredebreuken voor te komen, evenwel niet zonder, dat de Vice-Admiraal *f* 100,000 in geschenken aan den Keizer en *f* 8000 aan den Beij had kunnen aanbieden, en beide die Mogendheden tevens door andere toegevendheden bevredigen (1).

Zoo ook had de Kapitein J. BINKES, meer als Onderhandelaar, dan als Bevelhebber van een oorlogschip, kunnen slagen met den Deij van Algiers, maar ook al niet, zonder in staat gesteld te zijn, om denzelven het kruid en lood, hetwelk hij begeerde, en hetwelk zelfs

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1768. 20 Mei, 5 Aug., 19 Sept. en 1769. 9 Nov.

zelfs aan H. H. M. niet vrijstond, volgens traktaten met andere Mogendheden, hem te leveren, kwanswijs in eigen perſoon te bezorgen voor de som, die daarvoor nu in de lijst der geschenken, zonder nadere bepaling, werd uitgedrukt (1).

Over de geldmiddelen van Zeeland.

Bij gelegenheid van het uitbrengen van het besluit van Zeeland op den staat van oorlog voor dezen jare, hadden de Afgevaardigden van dat Gewest op nieuw en allerernstigst aangedrongen op eene vermindering van het provinciaal aandeel in de algemeene lasten, onder verklaring van volkomene onmagt, om in het volgende jaar aan de militie en andere posten op den staat van oorlog te voldoen, veel minder om in eenige buitengewone petitiën te kunnen toestemmen, bijaldien het Gewest niet op eene voldoende wijze werd te hulp gekomen. — Het was een staatsbesluit geweest, waaruit zij deze verklaring hadden voorgelezen; en waarin op den voorgrond geplaatst was een zwaar beklag over het vernederende voor eenen bondgenoot, op zich zelven souverein en vrij, om door mede-bondgenooten voorschriften en vermaningen te ontvangen, hoe men voor eigene geldmiddelen, door belastingen naar het voorbeeld van andere Gewesten

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1768. 25 Febr., 7 en 28 Maart, 11 en 12 Mei, en 4 Nov. — Secr. Ref. van Holl. 1768. 5 Maart.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

ten, zou hebben te zorgen, en zulks door een bondgenootschap, tot welks eerste opkomst men zelf de eerste gronden had gelegd, en tot welks behoud en welvaren men nooit had nagelaten, alles, wat in vermogen en meer dan pligt was, bij te brengen. — Een afschrift van dat gansche staatsbesluit werd ter tafel van H. H. M. overgelegd en door dezelven in handen gesteld van Gekommitteerden tot de zaken der geldmiddelen, om met eenige Gekommitteerden uit den Raad van State onderzocht, het advies van Z. H. daarop vernomen, en de Vergadering van verslag gediend te worden.

Over de geldmiddelen van Zeeland.

In wijnmaand beklaagden zich de Afgevaardigden van Zeeland, dat de Gekommitteerden, in wier handen hun besluit was gesteld in het begin van bloeimaand, toen nog volstrekt geen besogne daarover hadden gehouden, en verzochten nu, wijl het jaar al weder ver was verloopen, dat hunne zaak ten ernstigste mogt worden ter hand genomen, ter voorkoming van verwarring, die daaruit zou ontstaan.

H. H. M. vermaanden hunne Gelastigden zich ter voldoening van hunnen last te beijveren, en dezen bragten nu op den 21sten van wintermaand hun verslag uit, bestaande eensdeels in eene memorie van alle de besognes,

nes; welke zij met Gemagtigden uit Zeeland hadden gehouden; en ten andere in eene voordragt van het slot hunner eigene overleggingen. In het eerste stuk was wegens Zeeland betuigd, dat men niet ongenegen was, om in minzaam gesprek te treden over de middelen, welke aan hetzelve waren aangeraden, om zich zelf uit geldelijke ongelegenheden te redden, maar was tevens van stuk tot stuk beweerd, en, gelijk de Zeeuwen meenden, volkomen bewezen, dat Zeeland te zwaar was aangeslagen in evenredigheid van Holland, en dat men de aangeroerde middelen tot eigen herstel niet in staat was aan te wenden. In het andere was het antwoord begrepen, door Gekommitteerden van H. H. M. aan die van Zeeland gegeven, en hierop nederkomende: „dat, hoezeer de Bondgenooten ook mogten overtuigd worden van Zeelands onvermogen, aan hetzelve niet meer zou kunnen worden toegestaan dan de volle post van *f* 300,000 voor de fortificatiën buiten de provinciën; — dat Zeeland zelf zijne financiën behoorde te verbeteren met *f* 60,000, waartoe door Z. H. en den Raad van State onderscheidene middelen waren aan de hand gegeven, ook met eenige belasting op de renten der Provinciale schuldbrieven; — dat zulk een soulaas, voor een voegzaam aantal jaren, het dringen op vermin-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Over de geldmiddelen van Zeeland.

derden aanslag zou moeten afweren, en tevens erkend zou behooren te worden door het afstaan van de bekende Hoofdplaat of Hooge-plaat ten behoeve van de Generaliteit." — De Gekommitteerden wegens Zeeland hadden aangenomen daarvan verslag te doen aan de hunnen en derzelver besluit daarop uit te werken, vooral ook dat inmiddels de toestemming op den staat van oorlog voor het volgende jaar geene belemmering leed (1).

Terwijl Z. H. zich dus beijverde voor de geldmiddelen van Zeeland, werd Hem in dat gewest tegenstand geboden in eene zaak, zijnen eigen persoon betreffende, wier wederzijdsche behandeling den opmerkzamen bedenkelijk genoeg voorkwam.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

Z. H. had den Heer W. VAN CITTERS, op deszelfs dringend verzoek, ontslagen als vertegenwoordiger van den Eersten Edelen van Zeeland, en bij voorraad daartoe benoemd den Raadpensionaris A. STEENGRACHT, waarvan Hij den Staten kennis gaf in een' brief van den 15den van lentemaand, dezelven tevens vragende om brieven van voorschrijving aan H. H. M., als naar gewoonte, ten einde ook Hoogstdeszelfs stem uit te brengen in het Kollegie van Gekommit-

(1) Reg. van Secr. Ref. van H. H. M. 1768. 9 Mei, 12 Oct. en 21 Dec.

mitteerde Raden ter Admiraliteit in dat gewest. — De Raadpensionaris bragt den 2den van zomermaand eerst dezen brief ter tafel, en stelde er de voldoening van voor: doch de Afgevaardigden van Middelburg namen den brief over voor hunne zenders, en zagen zich hierin gevolgd door die van Zierikzee, Goes en Tholen, wier gevoelens die van Vlissingen en Veere verklaarden te zullen afwachten.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

Z. H toonde zich hierover zeer gevoelig. „Daar Wij, als het eerste Lid der Provincie van U. E. M., nimmer van Ons zouden verkrijgen, om zelfs aan den laatsten der Leden het gevoelig ongenoegen te verschaffen, van, door eene gansch ongeregelde en tegen de orde strijdende overneming, zonder de minste aanvoering van redenen, zoodanig Lid in de oefening van zijn wettig regt van voorstelling tot eenige ambten of kommissiën te storen, hebben Wij nogtans, tot onze uiterste bevreemding, moeten ondervinden, dat het aan eenige Leden in U. E. M. Vergadering heeft kunnen lusten, onze verleende authorisatie en benoeming over te nemen, en door middel van deze bloote daad, zonder de allerminste opening van redenen, die dezelve eenigzins zouden mogen wettigen, Ons op eene zeer informele en ongehoorde wijze tot hiertoe gefrustreerd te houden van het regt van vertegen-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

woordiging in het Kollegie ter Admiraliteit, Ons ontegenzeggelijk toekomende. „ Op dezen toon vorderde Z. H. opening der redenen en beginselen, die dezen stap hadden bepaald.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

De Staten op dezen brief van Z. H. beschreven zijnde, zeiden de Heeren van Middelburg: „ wel gereed te zijn, om hun gevoelen te uiten, doch op grond van het reglement van 1664 te vermeenen, dat de Raadpensionaris, gedurende de overweging dezer zaak, behoorde buiten te staan, en de Secretaris van het Land te worden verzocht het beleid in de Vergadering te aanvaarden." — Tholen zich met dit gevoelen vereenigende, beweerde de Raadpensionaris: „ dat het artikel van het reglement, door die van Middelburg aangehaald, geheel in onbruik was, en dat hij niet had kunnen denken, dat men hetzelve in het geval voorhanden zou willen toepassen; dat hij evenwel voor zich gaarne zou buitenstaan, indien hij niet ware gemagtigd, om wegens den Eersten Edelen de stem van het eerste Lid van Staat uit te brengen, welke plaats door zijne afwezigheid zou openstaan, en waardoor hij zich onverantwoordelijk zou stellen; maar dat hij, zoo de Heeren van Middelburg en Tholen bij hun gevoelen bleven, gaarne aannam, Z. H. daarvan kennis te geven, of het Hoogstdenzelven ook goed dacht, een' anderen Heer te magtigen,

om

om de raadpleging bij te wonen, terwijl de Raadpenfionaris buiten ftond."

In de volgende Vergadering betuigden de Afgevaardigden van Tholen, door hunne zenders gelast te zijn, hun gevoelen over het buitenftaan van den Raadpenfionaris terug te nemen. — Deze verzocht nu de Heeren van Middelburg, mede van hunne ftelling af te gaan, of wel anders goed te vinden, den Secretaris van het Land het befluit te laten opmaken, terwijl hij dan alleen als Eerfte Edele zou zitten; met bijvoeging: „dat, indien alle de Leden zich wilden verbinden om zich te verwijderen, wanneer eenige zaak ter Vergadering hen bijzonder betrof, hij alsdan aannam, bij den Heer Erfftadhouder aan te dringen, dat die geen, die Hoogstdenzelven nu of in der tijd kwam te vertegenwoordigen, ook daartoe bijzonderlijk wierd gelast." — De Heeren van Middelburg verzochten affchrift van het, nu en in de vorige Vergadering, verklaarde door den Raadpenfionaris, om het ter overweging hunner zenders te brengen. — De Heeren van Goes verzochten die van Middelburg, zich toch met het laatst voorgeftelde van den Raadpenfionaris te willen vereenigen. Dan, dit was er zoo ver af, dat zij op de volgende Vergadering verfchenen met eene breede wederlegging van

Tegenftand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eerften Edelen.

I. BOEK, III. HOOFDST. 1768.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

al het bijgebragte en voorgeslagene en een' stelligen last, om in geene raadpleging over de zaak zelve te komen bevorens aan het reglement van 1664, hetwelk in 1702 was vernieuwd, wierd voldaan. — Ook de Raadpensionaris bleef bij zijne bereidvaardigheid, om de Vergadering te verlaten, zoodra Z. H. eenen anderen zou hebben gemagtigd, om Hoogstdeszelfs stem uit te brengen; en het was andermaal vruchteloos, dat de zaak zelve werd opgehaald. — Er kwam vervolgens een brief van Z. H., inhoudende volkomene goedkeuring op het gedrag van den Raadpensionaris, en van deszelfs voorgestelde schikking, om aan den Secretaris van het Land het beleid der Vergadering te laten, terwijl hij als Eerste Edele zitting bleef houden. — En nu zou men ter afdoening der zake overgaan, doch Middelburg noemde zulks informeel, om dat het, tusschen in gevallen, geschil nog niet was afgedaan, en wilde daarvan door tegenverklaring doen blijken. — Al even vruchteloos was verder alle aanzoek, om die van Middelburg deze tegenverklaring te doen terug nemen. De Raadpensionaris kwam nogmaal met de hoofdzaak te berde. Middelburg verkoos niet zich daarop te verklaren. De Raadpensionaris zeide nu, bijzonder gelast te zijn door Z. H. om te verklaren: „dat Hoogstdezelve

zeer

II. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

zeer gevoelig was over dit gedrag, en hetzelve niet anders kon aanzien, dan als een' ſtap, om niet ſlechts in dit geval, maar ook bij andere gelegenheden deszelfs regt tot vervulling van de vertegenwoordiging als Eerſte Edele te ſtoren; doch dat Hoogstdezelve niet gezind was daarvan in het minſte af te ſtaan;" en daarna de hoofdzaak, het verleenen van geloofsbrieven voor de Staten-Generaal tot zijne benoeming voor het Kollegie van Gekommitteerde Raden ter Admiraliteit, als nu in ſtemming brengende, verlieten de Afgevaardigden van Middelburg de Vergadering met achterlating van hunnen Penſionaris, om eeniglijk te zien en te hooren. — Men kwam dan nu met de overige algemeene ſtemmen ten beſluite, overeenkomſtig de begeerte van Z. H., doch tevens tot het ontwerpen van een' dringenden brief aan de Gedeputeerden van Middelburg, hun de hervatting der raadpleging op den volgenden dag op nieuw aanbiedende. Deze brief werd met veel wederſpraak beantwoord; hetgeen men zich niet alleen liet welgevallen, maar waarom men tevens de zaak nog wel veertien dagen als aanhangende wilde beſchouwen. Dan, de veertien dagen verliepen, en die van Middelburg onthielden zich, van ter Vergadering te verſchijnen. Een' brief zonden zij in hunne plaats, inhoudende hunne volharding

Tegenſtand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eerſten Edelen.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

van begrip met zeer scherpe verwijten tegen het beleid van zaken door den Raadpensionaris. Deze verzocht een afschrift, om hetzelve ter kennis van Z. H. te brengen, en scheidde de Vergadering op wederkomst voor weinige dagen. — Dezelve kwam op den 31sten van wijnmaand weder bijeen. Inmiddels was een brief ingekomen van Z. H. van den 19den met de benoeming van den Heer Mr. J A. VAN DE PERRE, Schepen en Raad van Middelburg, als vertegenwoordiger van den Eersten Edelen van Zeeland. — Terstond na het lezen van dien brief gaf de Pensionaris van Middelburg eene verklaring over: „dat H. E. Achtbr. op grond van deze verkiezing en aanstelling, als nu in het vertrouwen waren, dat daarmede het vorige punt zou komen af te springen, en geene verdere raadpleging ten gevolge hebben, en alzoo hunne lasten zouden geven, om op alle andere voorkomende zaken weder te adviseren; moetende nogtans in allen gevalle betuigen, geene vrijheid te hebben, om van hun vorig begrip af te gaan; maar hetzelve als nog in allen deelen aan te kleven."

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

De Heer VAN DE PERRE werd door alle de Leden voor aangenaam verklaard, vereenigende in zich alle de vereischten, tot deze waardigheid gevorderd. Ter Vergadering genoo-

noodigd, nam hij, na behoorlijke eedaflegging, zitting en ontving alle zijne last- en geloofsbrieven

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Terftond hierna werd een tweede brief van Z. H. gelezen van den 28ften, van dit beloop. „ Genoodzaakt Ons, bij misfive van den 27ften van hooimaand, te beklagen over de vertraging uwer raadplegingen op onze benoeming bij voorraad van den Heer STEENGRACHT, hadden Wij billijk gehoopt buiten de noodzaaklijkheid te zullen blijven, om daarover andermaal te fchrijven. De voorziening in die plaats, door den Heer VAN CITTERS verlaten, fchijnt ook alle herinnering van het voorgevallene omtrent eene provifionele benoeming te verijdelen. Evenwel het onderwerp zelf, waarover zich zoo vele raadplegingen hebben uitgeftrekt, is geenszins onverfchillig voor onze regten en voorregten; hetzelve toch geldt de vraag: of aan Ons als Eerften Edelen wettiglijk kan worden betwist de magt, om den tijdelijken Raadpenfionaris van de provincie tot het uitbrengen van onze ftem, bij het openftaan van de eigenlijke plaats van vertegenwoordiger, *bij voorraad* te gelasten. Alle Leden der Staatsvergadering hebben dit wel bevestigend beflist, maar, ééne ftad zich daartegen regtftreeks gedragen hebbende, wenfchen Wij dit voor het toekomende door een ftaats-

Tegenftand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eerften Edelen.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

besluit vastgesteld te zien. Ook mogen Wij niet nalaten, alle verwijten tegen het beleid der zake van den Heer STEENGRACHT, door dat ééne Lid, en nog maar door de meerderheid van dat Lid ingebragt, met dezen brief voor ongegrond en uit drift geboren te verklaren, daar 's mans beleid, trouw en ijver, vooral in het werk der diep vervallene geldmiddelen der provincie, alle erkentenis waardig zijn; en waarin Wij door verdubbelde proeven van ons vertrouwen niet zullen nalaten U. E. M. voor te gaan." — Het staatsbesluit, door Z. H. bij dezen brief begeerd, werd evenwel niet terstond genomen; alle de Leden vroegen afschrift van den brief ter nadere overweging hunner zenders; en wanneer dezelve in eene latere Vergadering werd opgehaald, verklaarden die van Middelburg en Zierikzee zich nog ongelast, zoo als ook die van Goes, met bijvoeging van te zullen afwachten de gevoelens der voorzittende Leden. Zoo ook verklaarden zich die van Tholen. Vlissingen alleen vereenigde zich met des Stadhouders wensch. Veere zou zich ook al nader verklaren (1), en alle die nadere verklaringen hebben wij te vergeefs gezocht.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

De

(1) Not. van Zeel. 1768. 2 Junij, 1 Aug., 5, 8, 12, 19, 22, 23 en 26 Sept., 13 en 31 Oct. en 10 Nov.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Tegenstand van Middelburg bij de plaatsbekleeding van Eersten Edelen.

De Regering van Middelburg had intusschen niet nagelaten, zich bij Z. H. te verontschuldigen wegens haar gehouden gedrag, door aan Denzelven een ontwikkeld verhaal van al het voorgevallene bij gelegenheid dezer zaak aan te bieden, en daarbij hare gevoelens open te leggen over de zaak zelve, die, bij het stuiten tegen den vorm, nu slechts was hangende gebleven. Dezelven kwamen voornamelijk neder op het voorbeeldelooze en onbestaanbare, zoo als zij het noemden, dat een Raadpensionaris zich voor eenig Lid der Vergadering en als zoodanig zou doen gelden, schoon al, bijzonder daartoe verzocht zijnde, het gevoelen van eenig afwezig Lid kunnende uitbrengen.

Het ontbrak niet aan bewonderaars van het gedrag der Regering van Middelburg, hetwelk aan dezen zoo bescheiden, als mannelijk voorkwam. — Anderen durfden Z. H. wel onder het oog brengen, dat hier geene toegevendheid gebruikt moest zijn, maar gezag moest gegolden hebben, als hadde Z. H. na dezen eersten stap veel meer tegenstands te verwachten. — Hoogstdenzelven scheen het genoeg, door de benoeming van den Heer VAN DE PERRE, het geschil omtrent den Heer STEENGRACHT te zijn bezijden gegaan (1).

Te

(1) Zie VAN DER AA, Leven van WILLEM V, D. II. bl. 17—22.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Gefchil bij de Regering te 's Gravenhage door Z. H. beslist.

Te 's Gravenhage was Z. H. lastig gevallen met een oud gefchil tusfchen de Vroedfchap en den Magiftraat, hetwelk reeds ter beslisfing was gefteld geweest van WILLEM IV en daarna van de Vrouwe-Gouvernante, zonder afgedaan te zijn geworden. Beide partijen achteden zich door de andere in haar regt verkort, en ftelden betoogfchriften op voor haar tegenftrijdig begrip. — Z. H. mede zoo lang met de uitfpraak dralende, dat men aan dezelve wanhoopte, vond de Magiftraat goed, eenige regels te ontwerpen op het zamenroepen der Vroedfchap in eene bepaalde foort van zaken, en dezelven aan te bieden aan Z. H., ten einde daarop in de beslisfing des gefchils zoo veel acht te flaan, als Hoogstdezelve zou vermeenen te behooren. Z. H. vond deze regelen gegrond op het oktrooi van Keizer KAREL V van den jare 1525, en meende, dat men daarbij ten allen tijde zou kunnen volftaan: waarmede tevens deze zaak voor het voorledene werd afgedaan (1).

Meer geruchts maakte een gefchil, in den voorleden jare te Monnikendam ontftaan, over de Regeringsbeftelling, waartoe de verkiezing tot eene ontvangersplaats der gemeene mid-

(1) Jaarb. 1767. bl. 256, 371, 1041. — 1768. bl. 209 en 1769. bl. 748.

middelen aanleiding had gegeven, hebbende zich bij die gelegenheid eenige Leden der Regering aan vroegere onderlinge verbindtenisſen willen onttrekken en doen beſluiten: „om alle ambten, kommisſiën en de geheele magiſtraatsbeſtelling aan den Erfſtadhouder op te dragen, en, zonder eenige bepaling aan deszelfs vrije beſchikking te ſtellen." — Te vergeefs prezen Staten van Holland den Leden der Regering, die in openbare geſchriften hun geſchil voerden, onderlinge eensgezindheid aan. Bij de verkiezing van Burgemeesteren voor dezen jare ſloeg het geſchil tot blakenden twist uit. Het was nu de vraag: „of de Boonlieden verpligt waren te kiezen uit de Leden van de Vroedſchap, dan wel vrijheid hadden buiten dezelve te gaan?" — De verkiezing geſchiedde buiten de Vroedſchap en werd door Burgemeesters afgekeurd, doch door den Hoofd-Officier en nog drie Leden uit de Regering gehandhaafd. — Van weêrszijde vervoegde men zich tot de Staten, doch met zware beſchuldiging van elkanders gedrag en bedoeling. Een der Vroedſchapsleden zou geroepen hebben: „wapent u burgers, wij hebben eene vrije verkiezing? Ziet, hoe dat uwe privilegiën gekrenkt worden!" doch dit werd ontkend; men wilde, dat door het bedoelde Lid bij het uitgaan van één' der Burgemeesters ge-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Hevige oneenigheden te Monnikendam door de Staten van Holland geſtuit.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

gezegd zou zijn: „ziet burgers, daar gaat hij, die de privilegiën wilde overgeven; en zoo wordt met de privilegiën gehandeld, doch men had niet kunnen denken, dat de kans (de Boontrekking) ons zoo wel zou dienen!" Door de Staten werd de gedane benoeming buiten de Vroedſchap afgekeurd en als niet gedaan geacht, met last aan de Boonlieden, eene andere benoeming uit de Vroedſchap te doen; wordende tevens aan Burgemeesteren en Vroedſchappen onverlet gelaten, om voor het vervolg, omtrent de verkiezing van Burgemeesteren, overeenkomſtig de privilegiën, aan H. E. M. zoodanige voordragt in te brengen, als zij ten beste der ſtad en burgerij zouden geraden vinden; onder aanmaning, om zich onderling te onthouden van alle verdere geſchriften over hunne geſchillen, en vooral van derzelver gemeenmaking door de drukpers. — Bij de hervatte verkiezing van Burgemeesteren had nieuwe oneenigheid plaats. Dezelfde perſonen waren op twee onderſcheidene benoemingen gebragt: de eene partij hield zulks onbeſtaanbaar, de andere beweerde en dreef de beſtaanbaarheid door; en men beſloot tot Burgemeesters te ſtemmen, die op de derde benoeming gebragt waren. Men beklaagde zich nu wel van den anderen kant bij de Staten over de onwettigheid dezer benoeminge, doch men zag zich af-

Hevige oneenigheden te Monnikendam door de Staten van Holland geſtuit.

afgewezen en gelast, om zich naar dezelve te reguleren (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Eene aangename afwisseling van dit verhaal mag de korte vermelding geacht worden van menig een speelreisje van het vorstelijk paar in deszelfs eerste huwelijksjaar.

Hunne Hoogheden beschouwen de bloemen te Haarlem.

In het laatst van grasmaand geschiedde de eerste uitstap naar Haarlem ter beschouwing van deszelfs, van ouds vermaarden en nooit overtroffen, bloemhof. Een half uur buiten de stad werden Hare Hoogheden door den Pensionaris en Secretaris verwelkomd en naar eene bloemisterij geleid, waar Burgemeesteren dezelven ontvingen, en, na het minzaam ontvangen aanbod van eenige ververschingen, bij de heerlijk bloeijende hiacinten en andere bloemen vergezelden, die zoo zeer het oog bekoorden, dat dergelijke verlustiging gaarne genomen werd in nog vijf andere kweekhoven van deze sieraden der natuur. De stad zelve ontving den intogt tusschen twee rijen van gewapende burgers, van de Houtpoort tot op de groote Markt geschaard. De trein bestond in vier koetsen, met zes paarden bespannen, en een geleide van dragonders. De Burgemeester VAN VAL-

KEN-

(1) Ref. van Holl. 1767. 14 Mei, 25 Junij, 10 Aug., 9 en 10 Sept., 28 Oct., 7 en 12 Nov. — 1768. 2 Febr. — Jaarb. 1767. bl. 1352. — 1768. bl. 10, 52, 106, 141 en 152.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

KENBURG mogt het vorstelijk paar en gevolg aan zijn huis ontvangen en onthalen, alwaar tevens eene plegtige begroeting van aanzienelijke Personen, Regeringsleden, Officieren der schutterij en Predikanten plaats kon hebben. Het beschouwen der eerste drukken van LAURENS KOSTER trof vervolgens den geest nog al meer, dan het zintuig door de bloemen was verlustigd; waarna het uitmuntende orgel der groote kerk deze ziel- en zinverheffing in de zuiverste harmonije zamensmolt. — De terugtogt naar den Haag was in twee hofjagten verkoozen; en het afscheid werd, even als het welkom, door geschut en klokkespel verkondigd (1).

Speelreisje van Hunne Hoogheden naar Noord-Holland.

Mogt Haarlem de eerste eer van een' zoo aangenamen uitstap genieten, geheel Noordholland kwam eerlang door een dergelijk bezoek in algemeen gejuich. Op den 24sten van bloeimaand ving het zomerreisje aan, hetwelk zich Z. H. ter verlustiging zijner Gemalin had voorgesteld. Over Wassenaar en Katwijk naar Noordwijk uitgereden, werd aldaar het ontbijt bij Mevrouwe Douariere VAN NOORDWIJK genoten; en, na het beschouwen van dezen anderen bloemhof van Holland, het reisje voortgezet tot de buitenplaats Elswoud bij Overveen, welks

(1) Jaarb. 1768. bl. 395.

welks eigenaar, Burgemeester BOUDAAN van Amsterdam, zijnen disch met de doorluchtige gasten vereerd mogt zien. De lustplaats Bekenstein te Velzen van den Heer J. BORREL, Raad en Advokaat-Fiskaal der Admiraliteit te Amsterdam, strekte daarna ten schitterend onthaal, door fraaije kunstverlichting, en ten rustverblijf van het vorstelijke paar. De volgende dag werd geheel aan het genot van dit heerlijk kwartier geschonken, en in het bezoek van nabijgelegene buitenplaatsen doorgebragt. Eerst op den 26sten werd de reis naar Alkmaar voortgezet (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Hoogst plegtig was alhier de begroeting en luisterrijk het onthaal op een ontbijt ter Prinsen-zale van het stadhuis. De trein, bestaande in vijf koetsen met zes en het rijtuig van den Hertog met vier paarden bespannen, had stapvoets de stad doorgereden tusschen de geschaarde schutterij, terwijl een stille eerbied het vergenoegen der ingezetenen (gelijk men het verklaren wilde) ten toon spreidde. Het openbaar gehoor kon alzoo ook hoogstbescheiden, wegens mindere talrijkheid, genoemd worden. Het verblijf duurde van half tien tot half één: de groote kerk was het eenige voorwerp van beschouwing geweest onder

Kort verslag van Hunne Hoogheden te Alkmaar.

(1) Jaarb. 1768. bl. 653.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

der het fraaije orgelspel van een' bekwamen kunstenaar. Zeven kanonschoten van één, door zes van een ander, bolwerk beantwoord, daverden het vaarwel aan het vertrokken reisgezelschap na, toen hetzelve ver genoeg van de stad was verwijderd, om daarvan geen' hinder te kunnen hebben; terwijl men zich zeer verheugde, dat alles zonder eenig ongeluk, ondanks den grooten toevloed van menschen, was afgeloopen (1).

Het bezoek van de Helder en van Texel.

Ten vijf uren in den namiddag begroeteden de batterijen van Kijkduin de aankomst van Hunne Hoogheden aan de Helder. Ter reede lagen de vijf schepen, voor den togt naar de Barbarijsche kust bestemd onder bevel van den Vice-Admiraal VLACQ, in linie geschaard, terwijl zeven Admiraliteits-jagten ter ontvangst van het doorluchtig gezelschap aan wal lagen. Zoodra de vlag van den Admiraal-Generaal van het jagt woei, waarop zich Hunne Hoogheden begaven, werd dezelve door een en twintig schoten van elk der vijf schepen begroet, waarop Z. H. met een en twintig schoten van eene batterij, op strand opgerigt, deed antwoorden. Daarna zag men, als in eenen oogenblik, van de vijf oorlogschepen alle de vlaggen der bekende natiën ontrollen, wel-

(1) Jaarb. 1768. bl. 691.

welk fraai gezigt tot zonne-ondergang genoten werd, wanneer hetzelve, door het even spoedig inhalen, weder als in een' oogenblik verdween. Nu had men alles ter verlichting der schepen gereed, doch maakte een ruwe wind de proeve daarvan onraadzaam, en bleef Hare Hoogheid daardoor wel verstoken van de fraaiste kunstverlichting, welke ooit vertoond kan worden, maar de Erfstadhouder tevens gespaard van het pijnigend gezigt eener schitterende armoede, daar dit vijftal schepen toch de gansche zeemagt uitmaakte, waarover de Staat voor dien tijd had kunnen beschikken. — In den vroegen morgen begaf zich het vice-admiraalschip naar het jagt, waarin de Hertog had overnacht. Dat, waarop zich Hunne Hoogheden bevonden, werd bij hetzelve schip gebragt. Ten zeven uren kwam het geheele doorluchtige gezelschap langs een' zeer gemakkelijken trap bij het oorlogschip aan boord, waarvan zich de vlag van den Admiraal-Generaal ontrolde, die door eene losbranding van alle de schepen werd begroet. Nu ging alles onder zeil, terwijl op het admiraalschip het prachtigst ontbijt werd genoten. Schepen en jagten voerden allerlei bewegingen uit naar de gegevene seinen, als maakten zij jagt op een invallend oorlogschip. — Hierop volgde een ernstiger tooneel. Een matroos, aan boord van een

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

ander ſchip, had voor eenige weken zijnen makker eene ſteek gegeven en werd thans als gevangen op het admiraalſchip overgebragt. De krijgsraad vergaderde. Z. H. zat in denzelven voor, en het vonnis veroordeelde den misdadiger ter kielhaling: maar de Prins ſchonk hem vergifnis, verkeerende alzoo eene vertooning van afgrijzen voor het tedere hart, in een tooneel van welgevallen voor het menſchelijk gevoel, hetgeen waarſchijnlijk bij deze overbrenging van den gevangen was bedoeld. — Een koopvaardijſchip, verzuimende de vlag te laten waijen, werd daartoe door een ſchot genoodzaakt.

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amſterdam.

Onder zulke afwisſeling van vermaak en ernst ging de voormiddag ten einde. Om één uur voor den wal van Texel gekomen, verlieten Hunne Hoogheden het oorlogſchip, om met het jagt nader aan wal te gaan, alwaar de welkomstgroet in ſchoone dichtregelen geſchiedde, die de groote HUIDECOPER, Baljuw van Texel, den eilanders had in den mond gegeven (1).

Reeds in den vorigen jare was Zijne Hoogheid door Burgemeesteren van Amſterdam meermalen en ernſtig verzocht, om deze ſtad met een bezoek te vereeren. Ondanks de daartoe be-

(1) Jaarb. 1768. bl. 697. WAGENAAR *'t Verheugd Amſterdam* bl. 34.

betuigde genegenheid was 's Vorften Huwelijksvoltrekking te Berlijn daarin hinderlijk geweest. In dit jaar was de toezegging gefchied en het einde van bloeimaand bepaald tot het gewenscht bezoek met 's Vorften Gemalinne. Terftond na deze toezegging was het befluit van den Raad der ftad, om al derzelver vermogen aan te leggen, ten einde den Vorst, naar den eisch zijner hooge waardigheden, en de Prinfes, zijne Gemalin, overeenkomftig met derzelver koninklijke afkomst en aanzienelijke verbindtenisfen, met alle eer te ontvangen, te huisvesten en te onthalen, waartoe het eeniglijk aan een paleis ontbrak, doch waartoe het ftadhuis, naderhand in een beftendig koninklijk paleis verkeerd, toen voor eenen tijd werd ingerigt, terwijl verfcheidene openbare logementen beftemd werden ten verblijve van het ganfche gevolg Hunner Hoogheden, hetwelk men in tijds vernam, dat uit omtrent honderd perfonen zou beftaan, met ruim veertig paarden, vijf koetfen en eenige andere rijtuigen. De aanftaande komst van het doorluchtige paar werd door den Geregte aan de gemeente kenbaar gemaakt met de waarfchuwing: „om alle huizen te verlichten naar elks bijzondere zinnelijkheid, zonder dat men elkanderen dartoe iet zou mogen vergen, of tot het dragen van linten of het doen van verdere vreug-

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amfterdam.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

debedrijven noodzaken;" met eene opgave tevens der maatregelen ter voorkoming van alle ongelukken.

Alle toebereidselen waren echter nog niet voltooid, toen Hunne Hoogheden van de Helder werden verwacht. Het vorstelijk gezelschap keerde dus op den 28sten over Egmond op den Hoeve, naar Bekenstein bij den Heer BOREEL terug, vertoefde er den volgenden dag, woonde de openbare godsdienstoefening te Velzen bij, en zettede des maandags in den voormiddag de reis naar Amsterdam voort.

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amsterdam.

Noch de wijze der inhaling, noch de bijzonderheden der feesten, noch de fraaiheden der versieringen van het meesterstuk der bouwkunde, hetwelk niet minder, dan die der vaderlandsche schilderkunst, nog altijd de verwondering van geheel Europa blijft, de burgerzaal van het stadhuis, zullen ons verleiden tot uitvoerigheden, hier te onvoegzamer, daar onze voortreflijke voorganger WAGENAAR, als geschiedschrijver der stad, *het verheugd Amsterdam*, in een afzonderlijk geschrift heeft verheerlijkt. Dat alleen, hetwelk bij dat alles voor de geschiedenis opmerkelijk kan geacht worden, zullen wij gaarne van hem overnemen.

De voortreflijke Dichter P. HUISINGA BAKKER had den morgenstond van den 30sten van bloeimaand met een' Lierzang begroet, wiens heldere

en

en zoetklinkende toonen de zuiverfte en aangenaamfte denkbeelden eenen ieder in den geest toverden. — De Hoofdofficier der ftad dankte, bij zijne begroeting van den Erfftadhouder, den hemel, die deszelfs hart vervuld had met de edelmoedige zucht, om de voorouderlijke deugden van zijn geflacht niet flechts na te volgen, maar, ware het mogelijk, uit te breiden; en betuigde het genoegen der Regering over 's Prinfen gewenscht huwelijk met eene Prinfesfe uit een koninklijk ftamhuis, door godsdienst en bondgenootfchap ten naauwfte met den Staat vereenigd, en verfierd met zulke uitmuntende hoedanigheden van ziel en ligchaam, dat Zij gefchapen fcheen, om het geluk van Zijne Hoogheid te volmaken. — Eene aanfpraak van den Penfionaris VAN BERKEL beantwoordde Z. H. met de nadrukkelijkfte betuiging van zijne onwankelbare gezindheid, om de welvaart van den Staat en van deze Stad in het bijzonder naar zijn uiterfte vermogen te bevorderen. — Den volgenden dag nam Z. H. zitting als Admiraal-Generaal in het Kollegie ter Admiraliteit te dezer ftede; en een' dag later als Opperbewindhebber op het Oostindifche en daarna op het Westindifche Huis. — Het bal, ter groote zale van het ftadhuis gegeven, ging in heerlijkheid alles te boven, wat de verbeelding van Amfter-

Ontbaal van Hunne Hoogheden te Amfterdam.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

sterdamschen rijkdom aan de Koninklijke Prinsesse had kunnen voorstellen. Eene burgerzaal, grootscher, dan men ergens in Europa eene troonzaal kende; door meer dan zeven duizend lampen helder uitkomende met den ganschen schat van haar bouwkundig schoon; en die zaal vervuld met personen van beide geslachten, op het kostbaarst uitgedost en schitterende van edel gesteente; gezamenlijk regenten en burgers van de, toen nog, eerste koopstad der wereld, geenen anderen naam dierbaarder kennende dan dien van eerlijke kooplieden, — verdubbelde, ja vertiendubbelde den indruk, dien ooit het gerucht van het magtig Amsterdam buiten het Gemeenebest had kunnen verwekken. De Prins VAN HESSEN-KASSEL leidde Hare Koninklijke Hoogheid ten dans. Zijne Hoogheid had minzaam aangeboden, met alle de vrouwen der regerende Burgemeesteren en Schepenen den dans te willen beginnen, gelijk Hij met eenigen derzelven deed. Ten drie uren in den morgen eerst verlieten Hunne Hoogheden het bal, en kort daarop scheidde het gezelschap. — Tweemaal werd de schouwburg bezocht. Het was de Dichter J. NOMSZ, die de welkomst en het afscheid den vermaarden Tooneelspelers J. PUNT en J. DUIM, den eersten als Apollo voortredende, den laatsten den Schouwburg zelven zinnebeeldig

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amsterdam.

voor-

voorstellende, in den mond had gegeven. Het oud Hollandsch blij- en kluchtspel viel, bij de vertooningen, het meest in den smaak van Zijne Hoogheid en van den Hertog, waarin dan ook de boertige Tooneelspeler A. SPATZIER zijn, nimmer overtroffen, kunstvermogen ten toon spreidde. — De Hertog, die verkozen had zonder staatsie te komen en te verblijven, begeerde op gelijke wijze Amsterdam te verlaten. Des morgens ten half vijf uren van den dag des vertreks Hunner Hoogheden, zijnde den 5den van zomermaand, keerde hij reeds naar den Haag terug. Ten acht uren werd door het vorstelijk paar het afscheidsgehoor verleend, waarbij de Prins en Prinses beide het hoogste genoegen betuigden over de wijze, waarop Zij van stadswegen ontvangen en onthaald waren. — Die betuiging was de hoogste voldoening der Wethouderschap, die zich tevens mogt verheugen, dat, in de zoo volkrijke en schier aanhoudend op den been geweest zijnde stad, geen ongeluk van eenig belang was voorgevallen. Dat, gedurende het verblijf Hunner Hoogheden, niemand om eenige misdaad of ongeregeldheid in hechtenis was genomen, schoon men ten scherpste had toegezien en des nachts met verdubbelde wachten gewaakt, was des te opmerkelijker, daar men niet herdacht, dat er, sedert twintig jaren, drie etmalen achtereen waren verloo-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amsterdam.

 pen,

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

pen, zonder dat de een of ander op eenig misdrijf betrapt en gevat was geworden. Te regt mogt alzoo de Raad, ter gedachtenis van het verblijf Hunner Hoogheden, besluiten, een' penning te doen vervaardigen, en aan de wacht gedaan hebbende burgerij uit te deelen.

Onthaal van Hunne Hoogheden te Amsterdam.

Had nu slechts de eer, aan deze stad door Hunne Hoogheden bewezen, en de ijver, om Hoogstdenzelven het verblijf in Amsterdam aangenaam te maken, mogen strekken, om de eendragt tusschen den Erfstadhouder en de voornaamste stad des Lands verder te doen bloeijen en bestendig te maken, hoe zouden alle ware liefhebbers des vaderlands zich dan hebben mogen vereenigen met de toenmalige vreugde eener stad, die in Holland steeds als tegen over den Stadhouder werd beschouwd, en thans alles scheen gedaan te hebben, om het jonge vorstelijke paar door het treffelijkst onthaal aan zich te verbinden (1). —— Latere tijden echter hebben dat inzigt te leur gesteld niet slechts, maar in het algemeen gevoelen verdenkingen verwekt, als hadde eene te weidsche vertooning van Amsterdamschen rijkdom jaloerschheden verwekt van dieperen indruk, dan die der erkentenis voor genotene eer, waartegen zelfs

(1) Wagenaar *'t Verheugd Amsterdam* bl. 126. — Jaarb. 1768. bl. 655.

zelfs de argwaan zou hebben kunnen opkomen, of bloote vertooning van eigene grootheid niet het eenig doel dier luisterrijke vereeniring mogt geweest zijn (1). — Verdenkingen, evenwel, die te dien tijde nog nergens schijnen opgekomen te zijn.

Bezoek van den Koning van Pruisfen op het Loo.

De Koning van Pruisfen droeg zijner Nichte eene te vaderlijke genegenheid toe, en had niet alleen met een te groot genoegen hare echtverbindtenis met den Stadhouder gesloten, maar dien ook al vroeger veel te vurig gewenscht (2), om geen ooggetuigen te willen wezen van het, onder vorstelijke personen maar

(1) Vaderl. Huisb. D. V. bl. 98.

(2) In den jare 1764 had des Konings buitengewone Gezant, de Heer THULEMEIJER, aan den Hertog VAN BRUNSWIJK dien wensch te kennen gegeven; doch de Hertog had geoordeeld, dat de meerderjarigheid van den Stadhouder diende te worden afgewacht, bevorens Denzelven over eenige echtverbindtenis te onderhouden; verwachtende hij ook tegen dit ontwerp den tegenstand van zijne medevoogden, den Koning van Engeland en de Prinsesse-Weduwe. — De Hertog had echter hiervan mededeeling gedaan aan den Raadpensionaris, nevens de Heeren BENTINCK en FAGEL; doch had toen deze zaak zoo volstrekt geen gevolg gehad, dat de Heer BENTINCK daarna naauwelijks kon gelooven, hetgeen hem het eerst van de beslissing dezer vereeniging in 1767 ter oore kwam. — *Medegedeelde memoriën van den Grave* W. BENTINCK.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

maar al te zeldzame, volmaakt echtgeluk dezer jong gehuwden. Aan H. H. M. kennis hebbende doen geven van zijn voornemen, om eene keer over Wezel naar het Loo te doen, zag Z. M. zich door vier Afgevaardigden van de Staten-Generaal te Wezel verwelkomen, en door Zijne Hoogheid aan gene zijde van Doesburg op de grenzen ontmoeten. Hij was van den Prins van Pruisſen en de Prinſen FREDERIK en WILLEM VAN BRUNSWIJK vergezeld, begaf zich terſtond naar het Loo en vertoefde er drie dagen tot onuitſprekelijk genoegen zijner Nichte, waarna Hij de terugreis weder aannam naar Wezel. — Dit bezoek had in zomermaand plaats (1).

Bezoek van Prins HENDRIK van Pruisſen op het Huis in het Bosch.

Met den aanvang van oogstmaand werden de Staten van Holland verwittigd van de aanſtaande komst van Prins HENDRIK van Pruisſen, den vermaarden krijgsman van dien tijd, op het Huis in het Bosch, en benoemden vier Afgevaardigden, om denzelven te begroeten: doch de Secretaris van H. E. Gr. M., bij den Prins na deszelfs aankomst vernemende, wanneer die bezending zou kunnen worden afgewacht, ontving de beleefdſte verontſchuldiging voor het ontvangen van dit eerbetoon (2). Gaarne deelde deze Prins in de genoe-

(1) Reſol. Gen. 1768. 6 en 15 Junij. — Jaarb. 1768. bl, 654.

(2) Reſ. van Holl. 1768. 3 en 9 Aug.

noegens van een ſpeelreisje, hetwelk zich Hunne Hoogheden nog hadden voorgeſteld naar Gouda.

Men wenschte dezen uitſtap niet aangemerkt te hebben als een ſtatelijk bezoek, en had alzóo verzocht, dat de ſchutterij niet in de wapenen kwam. Als ware het dan eeniglijk geweest, om de beroemde glazen in de groote kerk te zien, zoo werd het doorluchtig gezelſchap terſtond aldaar ontvangen, en hield hetzelve zich ook, onder een fraai orgelſpel, bezig met de opmerkzame beſchouwing van deze meesterſtukken eener ſchier geheel vergetene vaderlandſche kunst. De bezigtiging eener pijpmakerije volgde op deze kunstbeſchouwing. — Burgemeesteren hadden evenwel een middagmaal doen aanrigten in de ſtads Doelen, en orders geſteld tot de gewone eerbewijzing met het ſtads geſchut bij het vertrek Zijner Hoogheid, aan wien het nu behaagde zich het een en ander te laten welgevallen. Wederzijds was het genoegen even groot over de eer des bezoeks als over de wijze des onthaals (1).

Uitſtap van Hunne Hoogheden naar Gouda.

Zag de Prins van NASSAU WEILBURG op den 25ſten van wijnmaand zijn huis vermeerderd met een' zoon, FREDERIK WILLEM bij den H. Doop genoemd, over welke gebeurte-

Den Prins VAN WEILBURG een zoon geboren.

(1) Jaarb. 1768. bl. 906.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1768.

tenis Hij eene bezending uit H. H. M. ter gelukwensching ontving, doch waarvan de Prins VAN ORANJE H. H. M. voor Zich beleefdelijk ontsloeg (1); in wintermaand mogt het Dezen gebeuren, den Staten-Generaal en dien van Holland kennis te geven van den zwangeren staat zijner Gemalinne. Er werden openbare gebeden bevolen voor de vervulling dezer blijde hope, en Staten van Holland boden aan Zijne Hoogheid het Gevaderschap aan over de vorstelijke spruit, welke men in lentemaand des volgenden jaars mogt te gemoet zien. De zwangerheid ging gelukkig voort ter volle dragt toe; en door het geheele land bereidde men zich, om eene blijde tijding met vreugdebetoon te vernemen: dan tusschen den 23sten en 24sten der aangeduide maand, verloste Hare Koninklijke Hoogheid, na langen, zwaren en gevaarvollen arbeid, van een' dooden zoon. Het gelijktijdig berigt, dat de moeder behouden was en zich, na zeer veel te hebben geleden, redelijk bevond, was eene aanmerkelijke verligting van den bitteren rouw, die over eene zoo smartelijke teleurstelling der eerste en levendigste hope, niet minder door het gansche Land, dan ten Hove zelve gevoeld werd. Op

Zwangere staat der Gemalin van den Stadhouder.

1769.

Hoogstderzelver verlossing van een dooden zoon.

(1) Resol. Gener. 1768. 25 en 26 Oct.

Op de kennisgeving door Zijne Hoogheid aan de Staten der provinciën, werden dankzeggingen voor het behoud der Vorstinne en gebeden voor haar herstel bevolen. Twee dagen lag de doode Prins op een praalbed; een klein gevolg bragt bij nacht het lijk naar Delft over, alwaar het in de stadhouderlijke grafkelder werd bijgezet (1).

De Heerlijkheid Montfoort door den Koning van Pruissen aan den Prins van Oranje afgestaan.

Uit de nalatenschap van WILLEM III was tot heden in handen van den Koning van Pruissen gebleven de Heerlijkheid Montfoort, op het grondgebied van den Staat in Opper-Gelderland gelegen, als een leen van de Staten-Generaal, aan wien de oppermagt over dezelve bij het Barriere-traktaat was afgestaan. Bij eene plegtige overgift van den 8sten van zomermaand stond de Koning deze bezitting aan zijnen neef den Erfstadhouder af; wordende deze overdragt door wederzijdsche Gevolmagtigden volvoerd, en met openbaar vreugdegeschut, klokkegelui en een' feestmaaltijd gevierd. — En zoo was, na hetgeen de Vrouwe-Gouvernante in den jare 1754 gedaan had, alles eindelijk, wat uit de nalatenschap van WILLEM III op het grondgebied van

(1) Ref. Gen. 1768. 25 Oct. — Ref. van Holl. 1768. 2 Dec. — Ref. Gen. 1769. 24 Maart. — Jaarb. 1769. bl. 353.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

van dezen Staat was gelegen, tot den huize van Oranje terug gekeerd (1).

Gereedelijk daar en tegen ftond Zijne Hoogheid, tot kennelijk wederzeggen toe, af van een tijdelijk voordeel, aan Hem bij het Opperbewindhebberfchap der Westindifche Maatfchappij opgedragen (2). Bewindhebberen dier Maatfchappij hadden aan Hoogstdeszelfs vertegenwoordiger Mr. F. VAN COLLEN, Oud-Schepen en Raad van Amfterdam, willen toegelegen eene jaarwedde van *f* 3,600, daaronder begrijpende alle onkosten, welke in die hoedanigheid konden vallen, en daarop de goedkeuring gevraagd van H. H. M. De Hoofddeelgenooten ter Kamer van Amfterdam hadden zich door hunnen Bewindhebber daartegen verklaard, en vonden zich geërgerd, dat van die tegenfpraak in de voordragt geen gewag werd gemaakt. H. H. M. vroegen derzelver berigt, en nu beweerden zij, in eenen brief: „dat het befluit van Bewindhebbers niet flechts onwettig was genomen, maar ook weinig voegde aan de gefteldtenis der Maatfchappij; dat hetzelve met het belang der Deelgenooten niet overeen kwam, en niet evenredig was aan hetgeen Zijner Hoog-

Gefchil over eene jaarwedde voor den vertegenwoordiger van den Opperbewindhebber der Westindifche Maatfchappij.

(1) Jaarb. 1769. bl. 829. *Tegenw. ftaat der Vereen. Nederl.* D. II. bl. 583. — Zie boven D. I. bl. 124.

(2) Zie boven bl. 308.

Hoogheid als Opperbewindhebber toekwam en aan hetgeen Bewindhebberen genooten; — naar hun oordeel had men aan des Stadhouders vertegenwoordiger *f* 750 's jaars voor een' Secretaris behooren toe te ſtaan, en aan denzelven twee ten honderd van de uitdeelingen der Maatſchappij aan te bieden, gelijk Zijne Hoogheid voor zich vier ten honderd daarvan genoot; — op alle welke gronden zij verzochten, dat de voordragt van Bewindhebberen door H. H. M. mogt worden gewezen van de hand, ten einde over dit ſtuk eene nadere vergadering, overeenkomſtig de inrigting der Maatſchappij, mogt worden gehouden." Ter onderſteuning van dit verzoek bij H. H. M. werd tevens een brief geſchreven aan den Stadhouder, die zelf echter dit geſchil tusſchen Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten geheel deed vervallen, door te verklaren: „ van, tot kenhelijk wederzeggen toe, aan zijnen vertegenwoordiger VAN COLLEN afſtand te doen van hetgeen Hem bij de opdragt van het Opperbewindhebberſchap was aangeboden, en hetwelk Zijne Hoogheid uit bijzondere achting gemeend had niet te moeten afwijzen." Van deze verklaring werd, op 's Vorſten verzoek, kennis gegeven aan H. H. M., die daarop geen beſluit namen; terwijl de Hoofddeelgenooten zelve dien afſtand, door Zijne

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Geſchillen over eene jaarwedde voor den vertegenwoordiger van den Opperbewindhebber der Westindiſche Maatſchappij.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Hoogheid gedaan, eenvoudig met dank voor de mededeeling aan Bewindhebberen hadden aangenomen: eene koelheid, weinig aan 's Vorsten edelmoedigheid beantwoordende, maar misschien te wijten aan eenige bitsheid in deszelfs missive met betrekking tot de wijze, waarop het den Hoofddeelgenooten gelust had van eene zoogenaamde *jouisſance* van vier ten honderd tot H. H. M. te ſpreken (1).

Geschillen in Gelderland door Z. H. beslist.

Des Stadhouders uitſpraak besliste in dit jaar de geschillen, die al voor langen tijd waren ontſtaan tusſchen den Momber of Prokureur-Generaal van Gelderland en de Regering der ſtad Nijmegen, wegens het oefenen van lijfſtraflijk regtsgebied in het rijk van Nijmegen. De-

(1) Ref. Gen. 1768. 17 Nov. 1769. 18 Jan. en 16 Febr. Jaarb. 1769. bl. 1026 en 1349. — Van 1730, toen de vaart op de Westindiën werd opengezet, tot 1748, waren niet meer dan 15 pct.; en van 1748 tot 1768, in welk tijdvak de Maatſchappij had gebloeid door den oorlog tusſchen Engeland, Frankrijk en Spanje, ſlechts 22 pct. aan de Deelhebbers uitgekeerd, hetwelk op ¾ pct. voor het eerſte 1⅛ pct. voor het laatſte tijdvak 's jaarlijks uitkwam. Daarvan nu zou 4 pct. de *jouisſance* voor den Opperbewindhebber geweest zijn, hetwelk berekend werd op eene ſom van *f* 3,520 's jaars, doch in den jare 1795 bevonden werd gesteld te moeten worden op een inkomen van *f* 1,288-19, indien deze post door Z. H. begeerd of genoten was. — VAN DER AA, *Leven van* WILLEM V, D. II. bl. 25—36. *Geſch. van den Oorlog* D. III. bl. 317.

Dezelve waren meermalen vergeefs gebragt bij de Staten van Gelderland wegens de verschillende gevoelens der drie Kwartieren, en werden eindelijk aan de beslssing van Zijne Hoogheid overgelaten, die dan nu ook in zomermaand bepaalde, dat de Schepenen der stad Nijmegen het lijfstraflijk regtsgebied zouden hebben in het rijk van Nijmegen onder het beleid van den Burggraaf, als landelijke Officier van hetzelve rijk (1).

Onderhandelingen over de Zeeuwsche geldmiddelen.

De Gekommitteerden van H. H. M. bragten op den 3den van slagtmaand dezes jaars een zeer breed verslag uit wegens het voorgevallene in de onderhandelingen, welke zij hadden gehad met Afgevaardigden van Zeeland ter zake der geldmiddelen.

Deze Afgevaardigden waren gelast geweest, om mondeling, uit naam der provincie, te antwoorden op alle de punten, welke in 1767 en 1768 waren opgegeven en aanbevolen ter verbetering van den staat der provinciale kassen, en hadden tegen elk derzelven zulke bedenkingen ingebragt, als geschikt waren om ze alle als onaannemelijk voor Zeeland te doen voorkomen. Voorts hadden zij getoond, dat het toegestaan soulaas van *f* 200,000 geen grooter voordeel dan van slechts *f* 127,789-9-8 had

(1) Jaarb. 1770. bl. 629.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Onderhandelingen over de Zeeuwsche geldmiddelen.

had aangebragt, hetwelk nog minder dan de helft was van het wezenlijk kort bij de provincie, zoo als hetzelve in den jare 1767 door Z. H. en den Raad van State was berekend op *f* 280,908-15 jaarlijks; en daarna eeniglijk aangedrongen op eene verschikking van den provincialen aanslag in de algemeene lasten, geëvenredigd naar het tegenwoordig vermogen der onderlinge Gewesten, of eene grootere en genoegzame verligting gedurende de raadplegingen, daarover te houden.

De Gekommitteerden hadden aan die van Zeeland geene hoop mogen geven op eenige verschikking in de provinciale Quota's, als allermoeijelijkst in haren aard, en nog niet zoo volkomen als allernoodzakelijkst voor Zeeland aan de overige Gewesten gebleken; maar niet kunnen slagen in hen van dien aandrang terug te brengen. Voorts hadden zij herhaald, dat het hoogst mogelijk soulaas niet hooger zou kunnen komen dan de volle post van *f* 300,000 voor de fortificatiën buiten de provinciën, waarbij dan de eigene verbetering van middelen ter somma van slechts *f* 60,000 toch wel zou kunnen worden gevonden, wat er dan ook tegen alle de geopperde middelen wegens Zeeland was ingebragt.

Er was in alle deze onderhandelingen verder niets te doen geweest met de Afgevaardig-

digden van Zeeland, daar dezelven niet één voorgeslagen middel tot eigen herstel aannemelijk geoordeeld hadden; weshalve aan de Gekommitteerden van H. H. M. geen bekwamer en met de grondwetten van den Staat meer overeenkomstig middel was voorgekomen, dan deze zaak te onderwerpen aan de uitspraak van Zijne Hoogheid onder plegtig verband van Zeeland en van de overige provinciën, voor zoo veel zulks dezelven zou aangaan, om Hoogstdeszelfs uitspraak werking te doen erlangen; terwijl inmiddels het soulaas, voor de jaren 1768 en 1769 verleend, weder op den staat van oorlog voor 1770 zou worden gebragt (1).

Onderhandelingen over de Zeeuwsche geldmiddelen.

De Afgevaardigden van alle de Gewesten namen het verslag, zoo wel als het voorstel op deszelfs slot, over ter nadere overweging hunner zenders, die achtervolgens hunne besluiten inzonden, wel eenparig strekkende, om de opdragt der uitspraak aan Z. H. gaarne aan te nemen en zich tot derzelver opvolging te verbinden, doch zich hierin onderscheidende van Zeeland, hetwelk het eenige punt van Hoogstdeszelfs beslissing had willen bepalen bij de vraag, welk soulaas of welke ver-

schik-

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1769. 3 November.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Onderhandelingen over de Zeeuwsche geldmiddelen.

ſchikking in den aanſlag van Zeeland zou worden gemaakt zonder eenige bemoeijing met het inwendige van het Gewest; terwijl de overige Gewesten wel uitdrukkelijk het een en ander aan de onpartijdige en billijke uitſpraak van Z. H. wilden ſtellen (1).

Vruchteloos waren nu al weder de pogingen, om Zeeland van deze bepaling terug te brengen; ten gevolge waarvan het eindverſlag der Gekommitteerden van H. H. M., aan wien ook alle die provinciale beſluiten waren in handen geſteld, als welke zich overigens op zeer onderſcheidene wijze over de Zeeuwſche financiën hadden uitgelaten, nederkwam op het doen eener bezending naar Zeeland, ten einde dat Gewest zich te doen ſchikken naar de gevoelens der overigen; hetwelk dan was: „om Z. H. te verzoeken, wel te willen bepalen, hoedanig en op welke wijze Zeeland in den tegenwoordigen toeſtand bij voorraad door de Bondgenooten behoorde te worden te gemoet gekomen, en in ſtaat geſteld om nevens dezelve aan hare verpligting in het dragen der algemeene lasten te kunnen voldoen; zullende, bij onverzetlijkheid dier provincie, de overige Gewesten tot een beſluit moeten komen en de uitſpraak van

(1) Reg. van Secr. Reſ. van H. H. M. 1769. 17 Nov. — 1770. 9 Maart, 4 April, 8 en 16 Mei, 12 Junij en 27 Aug.

van Z. H. op zijn' tijd door alle bekwame middelen gehandhaafd worden." — Het besluit werd, op den 6den van wintermaand van het volgende jaar, dien overeenkomstig genomen; en het was in louwmaand 1771, dat de bezending, bestaande uit de Heeren BRANTZEN wegens Gelderland, QUARLES wegens Holland, D'ABLAING VAN GIESSENBURG wegens Utrecht, PESTERS uit den Raad van Staten, en GILLES den Thesaurier-Generaal, zich naar Zeeland begaf, maar omtrent dertien weken lang niet dan vruchtelooze onderhandelingen hield (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Vruchtelooze bezending naar Zeeland.

De Heer P. A. GILLES, in de Zeeuwsche bezending benoemd, was in het tegenwoordige jaar 1769 op voordragt van den Stadhouder als Thesaurier-Generaal opgevolgd aan den Heer J. HOP, die dit hooggewigtig ambt zestien jaren lang had bekleed met eene trouw, bekwaamheid en ijver, waaraan het herstel en de bloei van de Generaliteits geldmiddelen, tot aan den jare 1780, werden toegeschreeven; want, daar dezelve zich, na een' kostbaren oorlog, bij zijne komst, in zorgelijken staat hadden bevonden, mogt hij, bij zijn afscheid aan H. H. M., het vooruitzigt geven, dat de provinciën, na ver-

P. A. GILLES benoemd tot Thesaurier-Generaal.

(1) Reg. van Secr. Res. van H. H. M. 1770. 28 Sept., 31 Oct. — Res. Gen. 1770. 6 Dec. — 1771. 3 Jan., 17 April, 3 en 23 Mei.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

verloop van twintig of misschien minder jaren, in het dragen der lasten van het bondgenootschap uit de gewone inkomsten der Generaliteit aanmerkelijk zouden kunnen worden verligt, indien de Staat mogt bewaard worden van oorlog en andere zware rampen, en de provinciën derzelver aandeelen in renten rigtig bleven opbrengen. — H. H. M. erkenden openlijk, in het besluit tot 's mans ontslag, waarop hij na vijf en dertigjarigen dienst aan den Lande en in zestigjarigen ouderdom bescheidenlijk had aangehouden, deszelfs diensten en verdiensten. De Raad van State *wilde* die zelfde erkentenis daar en boven door het aanbod eener gedachtenis voor *altijd* aan den dag leggen. — HOP genoot zijne eervolle rust niet lang. — In 1773 werd hij tot verzorger der Leijdsche Hooge School benoemd, doch stierf, bevorens hij dien post kon aanvaarden, waartoe de roem zijner geleerdheid en zijne zucht voor de Grieksche Letteren inzonderheid hem alzins hadden aanbevolen (1).

Lof van den Heer J. HOP.

De Raadpensionaris P. STEIJN, wiens vierde vijfjarige dienst te dezen jare werd vervuld, terwijl hij omtrent denzelfden ouderdom, als HOP, had bereikt, toonde zich nog bereidvaardig, om, met

P. STEIJN als Raadpensionaris aangebleven.

(1) Res. Gen. 1769. 31 Maart. — Jaarb. 1769. bl. 507. — SCHELTEMA *Staatk. Nederl.*

met eenparige ftemmen door de Staten van Holland, onder dankbetuiging voor de dus verre gedane dienften, daartoe verzocht, zijn moeijelijk ambt weder voor vijf jaren op zich te nemen (1), doch mogt er naauwelijks twee van vervullen, gelijk ons later te vermelden ftaat. I. BOEK. III. HOOFDST. 1769.

Treurig was dit jaar door de, in het vorige weder aangevangen, en nu fteeds toenemende fterfte van het rundvee. Daar dezelve in de Generaliteitslanden zich het eerst vertoond had en in naburige Gewesten woedde, werden in de bijzondere provinciën voorzieningen tegen de befmetting gedaan, en den verarmden landman hier en daar uit 's Lands kas onderfteuningen verleend. In Holland werden de Leeraars gelast, in hunne openbare gebeden om de afwending dier plaag te fmeeken; in Vriesland werd te dien einde een Vast- en Bededag uitgefchreven (2). Sterfte van rundvee.

Herhaalde overftroomingen verzwaarden den algemeenen druk, die zich wegens de veepest over Nederland verfpreidde. Menigvuldige regens in den herfst hadden de rivieren zoo hoog doen zwellen, dat den 28ften van wintermaand de Rhijndijk doorbrak tusfchen Huufen

(1) Ref. van Holl. 1769. 14 Julij.

(2) Jaarb. 1769. doorgaans, en 1770, bl. 143.

1769. ſen en Angeren, één uur boven Arnhem, waardoor alle landen tusſchen Rhijn en Waal, van Huuſen en het Pannerdenſche kanaal af, ter wederzijden van de Linge, tot aan den Diefdijk en Gorinchem toe, zijnde eene uitgeſtrektheid van 55,544 morgen lands, overſtroomd werden. Op den laatſten dag van dit jaar bezweek de Lingedijk bij Rumpt, hetgeen, nevens Gellikum in den Thielerwaard, overſtroomd werd.

1770. Waterwee. De aanvang van het volgende jaar vermeerderde dien waterramp. Men had wel overlaten gemaakt, om verdere dijkbreuken te voorkomen, en aan de ondergeloopene landen ſpoedige hulp te verzorgen, ook was derzelver werking naar wensch; de Lek en Waal vielen beſtendig, en men werkte met aanhoudende vlijt om de doorbraak bij Huuſen te bekrammen: doch op den 27ſten van louwmaand werden de nieuw gemaakte beſlagkaden op drie plaatſen door het hoog gerezen water overweldigd, waardoor de inwoners van meer dan dertig dorpen voor de tweede maal, in ééne maand tijds, hunne landerijen overſtroomd zagen. Het water mogt nu wel zoo hoog niet rijzen, als bij de eerſte overſtrooming, doch vertoonde niet dan eene groote plas, waaruit alleen kerken en hooge huizen den kruin konden verheffen en tot wijkplaatſen van menſchen en bergplaatſen van het

het vee moesten ſtrekken. Het ontbrak niet aan de zorg der regeringen van verſcheidene plaatſen, om in den eerſten nood door ſchuiten ter redding of ten toevoer te voorzien, maar de ellende van den landman dezer ſtreken was te groot, om van nabij alleen verholpen te kunnen worden. Te Rotterdam inzonderheid trok zich de menschlievendheid die ellende aan, en ruim 1900 perſonen werden door liefdegaven geholpen en verkwikt (1).

Handelingen over de zaak der rivieren.

Het werk der rivieren, in den jare 1767 zoo ongelukkig afgebroken (2) tusſchen de daarbij onmiddellijk belanghebbende Gewesten, moest alzoo weder opgenomen worden. De Koning van Pruisſen had den brief, hem daarover in dat jaar geſchreven, in lentemaand van het volgende beantwoord met eene verklaring van zijn gevoelen over de bronnen van het kwaad, en de middelen van herſtel, wijd verſchillende van dat der vier Gewesten. Naar 's Konings oordeel had men de beddingen der rivieren alzoo in te rigten, dat dezelven bij het laagſte water vaarbaar bleven, en bij het hoogſte ruimte genoeg tot een' ſnellen afloop behielden; en naardien hierin

(1) *Verhaal wegens de twee laatſte overſtroomingen in de Betuwe.* Rott. 1773.

(2) Zie boven bl. 362.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

in het algemeen belang boven het bijzondere moest gesteld worden, was Zijne Majesteit genegen, Afgevaardigden te zenden ter gemeenschappelijke onderhandeling. Een breed vertoog tot staving van 's Konings gevoelen had dezen brief vergezeld.

Handelingen over de zaak der rivieren.

Holland was spoedig gereed geweest met deszelfs gedachten over het gevoelen van den Koning, hebbende daarover ingenomen den raad van den Inspecteur-Generaal van 's Lands Rivieren, den Hoogleeraar LULOFS. Men had uit het vertoog, bij 's Konings brief gevoegd, moeten besluiten, dat deszelfs opsteller *niet* genoeg onderrigt was van de rampen, die, bijna tot aan zee toe, de ingezetenen van Gelderland, Holland, Utrecht en Overijssel van tijd tot tijd ondervonden, terwijl de voorgeslagene middelen óf den Nederrhijn en IJssel nog al verder zouden overladen, óf van dien aard waren, dat de Staten der belanghebbende Gewesten daarover nog niet eenparig zouden gevoelen; zonder welke eensgezindheid dan ook alle onderhandeling met Afgevaardigden van 's Koningswegen vruchteloos zoude moeten afloopen (1). Weshalve Holland had gewenscht, dat de drie overige Gewesten zich eerst met hetzelve wilden verstaan, alvorens die onder-

han-

(1) Jaarb. 1768. bl. 570—618.

handeling aan te nemen, en waartoe het brieven aan dezelven had afgevaardigd. — Gelderland nam op het een en ander het gevoelen in van den Landmeter F. BEIJERINK, en kwam ook met deszelfs bedenkingen op het Pruisfisch ontwerp ter baan, waarover de Heer LULOFS op nieuw die van Holland diende van zijne bedenkingen, zich niet kunnende wederhouden van luid beklag, dat het goed vertrouwen tusfchen de Bondgenooten ten deze volkomen geweken was (1). — Ook Utrecht zond eene memorie van aanmerkingen in over de voorgeslagene verbetering der Rhijntakken volgens het Pruisfisch ontwerp. — Deze memorie werd door Holland in handen gesteld van den Heer CHR. BRUNINGS, opziener van het Hoogheemraadschap van Rhijnland, die door den Hoogleeraar LULOFS, even voor deszelfs verscheiden, hetwelk inmiddels plaats had, ten hoogste en naar volkomene waarde was aangeprezen in de zaak der rivieren; en wiens gedachten, daarover al spoedig uitgebragt, zoo alzins gegrond voorkwamen, dat men zich met dezelven volkomen vereenigde, zoodat men bij Holland oordeelde, dat om met Gemagtigden van den Koning in onderhandeling te kunnen komen, aan de Staten van Gelderland, Utrecht en

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Handelingen over de zaak der rivieren.

(1) Jaarb. 1769. bl. 129—176, 261—315 en 393.

I. BOEK III. HOOFDST. 1770. en Overijssel eene bijeenkomst moest worden aangeboden, die dan ook hunne Gemagtigden naar den Haag zonden, en aldaar in sprokkelmaand van het voorleden jaar hunne zamenkomst hielden. Dezelve liep echter weder even vruchteloos af als alle de vorigen, en het

Handelingen over de zaak der rivieren.

slot was, dat Z H. door allen, op voorstel van Holland, werd verzocht, de geschillen tusschen de vier Gewesten te beslissen, inzonderheid ten aanzien eener Bijlandsche doorsnijding, die dan evenwel nog onder zekere voorwaarden, des goedgevonden zijnde, zou kunnen geschieden (1).

Er had van de voorgeslagene Pruissische onderhandeling alzoo nog niets kunnen komen; doch, alvorens de voorloopige uitspraak tusschen de vier Gewesten plaats had, bragt de vermelde doorbraak van den Rhijndijk bij Huussen, op het Pruissisch grondgebied gelegen, eene noodwendige zamenwerking met den Koning te wege. H. H. M. schreven er den Koning over, en van wederzijden werden er terstond Gemagtigden benoemd. Schoon men nu met reden vertraging vreesde wegens de nog hangende verschillen over de rivieren, bragt de nood zelf de onderhandelingen tusschen de Geldersche en Kleefsche Gevolmagtigden spoedig

(1) Jaarb. 1768. bl. 570. — 1769. bl. 129, 261, 323, 521 en.

dig tot een einde, zoo dat, met voorkennis van den Erfstadhouder en onder goedkeuring van den Koning, op den 9den van grasmaand dezes jaars eene overeenkomst gesloten werd, waarbij de Koning het maken en herstellen van den Rhijndijk bij Huusen geheel aan de Gelderschen overliet, als of het hun eigen dijk ware geweest. Hunne Gemagtigden tot de dijkschouw zouden met twee Gemagtigden van de Kleefsche zijde 's jaarlijks dezen dijk schouwen, die door eene scheidpaal, met het opschrift van Angeren- en Betuweschouw, van den anderen dijk werd onderscheiden. Het herstel van de wallen en muren van Huusen bleef tot bezwaar dier stad. Holland kwam Gelderland in de kosten van het dijkherstel, wegens het aandeel, dat de landen van Asperen, Heukelom en Spijk daarin hadden, te gemoet; terwijl Gelderland het overige gewillig droeg, zijnde nu bevrijd geworden, om, beneden het Kleefsche grondgebied, eene borstwering voor de geheele Betuwe en de verdere landen tusschen de Rhijn, Lek en Waal te leggen, hetwelk grooter bezwaar zoo wel, als meer kosten, zou veroorzaakt hebben (1).

Handelingen over de zaak der rivieren.

Even na de echtverbindtenis van Z. H. met eene Vorstin, wier jeugd den vrij algemeenen

tol

(1) *Verhaal wegens de twee laatste overstroomingen in de Betuwe.*

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

tol tot nog toe niet had gebragt aan de, zo gevarelijke als schrikkelijke, kinderziekte, die den Prins in vijftienjarigen ouderdom was overgekomen (1), had de Heer BENTINCK de inënting zijner drie kleinzonen ten aandrang gebruikt, ten einde Hoogstdeszelfs gedachten ter gunste te leiden van eene kunstziekte, wier weldadig gevolg de grootste gevaren dier natuurziekte gelukkiglijk voorkwam. Welke de gedachten van den Vorst, na hetgeen de Heer BENTINCK daarover niet slechts gesproken, maar in eenen voortreflijken brief aangedrongen had, gebleven of geworden mogen zijn, het voorbehoedmiddel werd *bij* de Vorstin niet aangewend (2), en op den 14den van de jongste wintermaand gaf *Z. H.* aan den Raadpensionaris te kennen, dat *de kinderziekte* zich bij Hare Koninklijke Hoogheid had geopenbaard. H. H. M. noodigden alle de pro-

De Gemalin van den Prins door de kinderziekte aangetast.

(1) Zie boven bl. 182, alwaar evenwel ten onregte gezegd is, dat men tegen die ziekte toen nog geene voorbehoeding kende, daar niet slechts de inënting van onheugelijke tijden in het oosten geoefend werd, maar een Genees- en Heelkundig Genootschap te Rotterdam in den jare 1757 reeds een stuk had uitgegeven *over de inënting der kinderpokjes en hare groote voordeelen.* — Doch het is zeker, dat die voorbehoeding in 1763 nog weinig vertrouwen en nog minder aanneming had gevonden.

(2) Medegedeelde memoriën van den Grave W. BENTINCK.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

]

n

m
de
do
ki
zi
ge

FREDERIKA SOPHIA
WILHELMINA,
Prinses van Pruissen.

te Amsterdam, by E. Maaskamp.

provinciën uit, en bevalen zelve in de Generaliteits landen, dat er openbare voorbiddingen zouden geschieden voor het behoud en herstel der Vorstin. Veertien dagen later mogt het den Prins gebeuren, aan H. H. M. te berigten, dat zijne Gemalin thans buiten gevaar werd gerekend, en nu kon eene uitnoodiging tot algemeene dankzegging geschieden, welke in het begin van louwmaand dezes jaars in alle de Gewesten plaats had (1).

Geboorte der Prinsesse FREDERIKA LOUISA WILHELMINA.

Blijder, en evenwel, na de treurige verijdeling der eerste huwelijkshope, niet min zorgelijk was de kennisgeving Zijner Hoogheid, in zomermaand, van den zwangeren staat zijner Gemalinne. De vurigste gebeden werden wederom in alle kerken ten hemel gezonden voor de vervulling van de hartelijkste wenschen der gansche natie zoo wel, als van het vorstelijke paar. H. K. H. verloste op den 28sten van slagtmaand van eene Prinses. Het driemaal losbranden van eenige stukken geschut verspreidde het eerste gerucht dezer geboorte in 's Gravenhage. Aanzienelijke Afgevaardigden van het Hof bragten er de tijding van naar Berlijn, naar de overige Gewesten dezes Lands, en de Nassausche Hoven. De Stadhouder zelf gaf in

(1) Resol. Gen. 1769. 14 en 27 Dec. — Resol. van Holl. 17 Jan. 1770. — Jaarb. 1770. bl. 90.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770. in de Hooge Vergaderingen kennis van deze gebeurtenis, waarvan H. H. M. bij eene plegtige bezending mededeeling deden aan den Britfchen Gezant: aan de overige buitenlandfche Gezanten gefchiedde dit door derzelver Agent, die zulks bij aanfchrijving deed aan de onderfcheidene Gewesten. Bij eene plegtige begroeting aan het ftadhouderlijk kwartier, boden H. H. M. het Peterfchap over de jonggeborene aan Zijne Hoogheid aan.

Bij de openbare kennisgeving van deze heugelijke gebeurtenis in onderfcheidene fteden van Holland, werd door de Regeringen verzocht, dat de vreugdebedrijven, tot welke men genegen mogt zijn, uitgefteld bleven tot eene nadere kennisgeving. Staten van Holland hadden reeds tot den dag van algemeen vreugdebetoon en kunstverlichting in de Hofplaats dien des plegtigen Doops beftemd: doch bij openbare afkondiging gaven zij des Stadhouders gevoelen te kennen, dat zulke festiviteiten minder voegzaam waren bij de toenmalige drukkende omftandigheden des tijds en duurte der levensmiddelen, en dat de kosten, welke Hij zich wel verzekerd hield, dat men daartoe gaarne zou hebben willen maken, beter zouden aangewend worden tot liefdegiften aan arme en noodlijdende landgenooten. — De menschlievendheid juichte het gevoelen van Zij-

Zijne Hoogheid toe. — Ook te Utrecht maakte men bekend, dat geene kunstverlichting noch eenig vuurwerk op den Doopdag zou plaats hebben. - In Vriesland werd zelfs een' Dank-, Vast- en Bededag bepaald, wanneer men berigt zou hebben ontvangen van de herſtelling der Prinſeſſe, op dat dan ook de barmhartigheid zich zou kunnen kwijten van haren pligt, van welke offers de Diakoniën en Weeshuizen de helft zouden afſtaan aan de Buiten-armvoogden. — In Groningen zou daags voor den Doop eene buitengewone inzameling voor de Diakonie der ſtad geſchieden. — Zeeland bepaalde zich bij openbare dankzeggingen in de kerken: doch Vliſſingen ſtelde eenen dag tot openbaar vreugdebetoon, die vrolijk werd gevierd.

De Doopplegtigheid had den 19den van wintermaand plaats. In den trein gaven de Staten van Holland den voorrang aan de Afgevaardigden uit H. H. M. De jonggeborene werd door haren vader ten Doop gehouden, waarbij de Predikant MUNNEKEMOLEN den naam uitſprak van FREDERIKA LOUISA WILHELMINA. De Diakens verheugden zich over eene inzameling van *f* 4352, waaruit zij één gulden buitengewoon uitdeelden aan de trekkende ledematen; onthalende daarna de oude vrouwen en kinderen in het Diakonie-huis op een' maal-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770. tijd, en de kleine kinderen op wittebrood en ſuiker naar oud kraamgebruik.

Het driemaal losbranden van een en twintig ſtukken geſchuts en het afwisſelend klokkengelui en klokkenſpel was het eenig openbaar vreugdebetoon geweest. Evenwel was het oude Hof, alwaar alle de Heeren, die de plegtigheid hadden bijgewoond, waren onthaald, fraai verlicht geweest.

Vier dagen later werden de Heeren, die het Peterſchap hadden bekleed, ten plegtigen gehoor tot H. K. Hoogheid toegelaten, bij welke gelegenheid zij de pillegiften en geſchenken voor de kraamkamer aanboden. — Drie gedenkpenningen met toepasſelijke zinnebeelden en opſchriften bewaarden het geheugen dezer geboorte (1).

De

(1) Jaarb. 1770. bl. 90, 748, 1251, 1315 en 1450. De pillegiften van de Algemeene Staten, van zes Gewesten en van zeven Hollandſche Steden bedroegen aan lijfrenten ƒ 36,300; de geſchenken in de kraamkamer, die van Zijne Hoogheid daarbij gerekend, 2025 dukaten; waarvan de ſtad Middelburg er 50 had geſchonken. Jaarb. 1771. bl. 6. — In Zeeland had men £ 300 's jaars tot eene pillegift bepaald, doch Z. H. met den ongunſtigen ſtaat der geldmiddelen van dat Gewest zoo wel bekend, wenschte, dat die lijfrente eerst zou aanvangen, als de Prinſes achttien jaren zou hebben mogen bereiken; hetgeen alzoo dankbaar door de Staten werd aangenomen. Not. Zeeland 1771. 14 en 31 Jan., 18 en 28 Febr.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

De Prins VAN NASSAU WEILBURG naar zijne Staten teruggekeerd.

De Prins VAN NASSAU WEILBURG, die reeds in het voorleden voorjaar 's Gravenhage verlaten en het verblijf in zijne Duitsche Staten had genomen (1), gaf aan H. H. M. in sprokkelmaand kennis van de geboorte eener Prinsesse, bij den Doop CAROLINA LOUISA FREDERIKA genaamd; en in grasmaand van het overlijden van zijnen oudsten zoon, WILLEM LODEWIJK CAREL, Proost van St. Jan te Utrecht, en Kolonel van een regement voetvolk bij dezen Staat, in den ouderdom van acht jaren. Kircheim-Boland, de geboorteplaats der Prinsesse, was de grafplaats van den jongen Erfprins. Brieven van deelneming in de beide gevallen waren de eenige besluiten van H. H. M. (2). — Het had den Prins VAN WEILBURG niet mogen gebeuren, zich algemeen bemind te maken in dit land, en de vroeg ontstane verkoeling tusschen zijne Gemalin en haren Broeder waren tot meer openlijke verwijderingen gekomen, hetgeen voor het vertrek van zijn Hof uit den Haag en deze eenvoudige pligtpleging tot eenige opheldering zal mogen verstrekken (3).

Ter-

(1) Resol. Gener. 1769. 18 April.

(2) Resol. Gener. 1770. 22 Febr. en 23 April.

(3) Zie boven bl. 21. — Een aantal blijken van het een en ander, alhier door ons ter nedergesteld is

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Terwijl de Staat zich thans in goede verstandhouding bevond met de Barbarijsche Mogendheden, waarvan een Gezantschap der Regering van Tripoli in het voorleden, en van den Keizer van Marokko in het tegenwoordige jaar, ten aangenamen blijke verstrekte (1), vond dezelve zich in een handelgeschil gewikkeld met den Keurvorst van de Paltz, doch waaraan in dit zelfde jaar een gewenscht, en met waardigheid verkregen, einde werd gemaakt.

Barbarijsche Gezantschappen.

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

In den jare 1768 waren door een' koopman van Amsterdam eenige vaten suiker afgezonden aan zijnen korrespondent te Dusseldorp. Dezelven werden door de Kommiesen ten onderzoek te Dordrecht aangehaald, alsschuldig aan regten, die niet waren voldaan. Het verschil over den zin van het plakkaat van 1725 ten aanzien van de soort der suiker had grond gegeven tot langwijlig pleitgeding, door den koopman daartegen gevoerd, hetwelk in het volgende jaar tot zijne schade

is ons voorgekomen in de memoriën van den Grave W. BENTINCK, en heeft ons de ongegrondheid van alle andere onderstellingen, door VAN DER AA gemaakt en te stellig voorgedragen, duidelijk doen inzien. — Zie deszelfs *Gesch. van de Vereen. Nederl.* D. III. bl. 293—295.

(1) Jaarb. 1769. bl. 197, en 1770. bl. 1087.

Digitized by Google

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

de en kosten was uitgefproken, doch van welk vonnis bij herziening bij H. H. M. verzocht en bekomen had. De Keurvorst van de Paltz vond goed, het belang van zijnen onderdaan, voor wien de fuiker was afgezonden, zich in diervoege aan te trekken, dat hij eenige fchepen, te Dordrecht en te Rotterdam te huis behoorende, aanhield en van dezelve zwaarder tollen vorderde, dan van de Amfterdamfche, die op den Rhijn voeren. De Rotterdamfche en Dordrechtfche kooplieden bragten hierover hunne klagten in bij H. H. M., en vonden terftond zoo veel gehoor, dat de Graaf VAN WARTENSLEBEN, onze gevolmagtigde Staatsdienaar bij de drie geestelijke Keurvorften van de Opper-Rhijnfche, Neder-Rhijnfche en Westfaalfche Kreitzen, gelast werd: „om, zonder tijdverzuim, ten Hove van den Keurvorst deze klagt in te brengen, opheldering omtrent derzelver gegrondheid te vragen, en op intrekking van de bevelen, die daartoe aanleiding mogten hebben gegeven, aan te dringen; als kunnende H. H. M. niet nalaten, bij uitftel van voldoening, zich eene gelijke vrije vaart en handel hunner ingezetenen te doen verzekeren; en willende wel zich geenszins mengen in de heffing van tollen, zoo als de Keurvorst zou goedvinden, maar toch meenende goed regt te hebben, om zich tegen

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

willekeurige verzwaring derzelven op reeds overgevoerde goederen te verzetten, en vooral om te zorgen, dat geen eigendunklijk bezwaar eenigen hunner ingezetenen boven anderen zou drukken." — Gelijktijdig deden H. H. M. den Heer CORNET, buitengewoon' Gezant van den Keurvorst bij onzen Staat, onderhouden over hetzelfde bezwaar, ten einde ook door hem de gevoelens van H. H. M. aan zijn Hof krachtig wierden overgebragt.

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

De kooplieden, terstond geen gunstig gevolg van deze onderhandeling vernemende, herhaalden hun beklag, beworende, dat op dien voet de handel hunner steden op Duitschland, die in verscheidene belangrijke takken werd gedreven, geheel zou te niet gaan.

De Paltzische Gezant gaf eerlang een antwoord van zijn Hof over, hetwelk aanving met een verwijt, dat H. H. M. ter begunstiging der trasmolens en der suiker-raffinaderijen van hunne onderdanen, en ten verderve dier fabrijken in Duitschland, en wel inzonderheid van eene raffinaderij te Dusseldorp, nieuwe lasten op den invoer van Duitsch tras gelegd, en het onregtvaardig aanhalen van eenige vaten suiker toegelaten hadden; en ten slotte de kooplieden van Rotterdam en Dordrecht voorstelde als het meest gebeten op die fabrijken in Duitschland, van wien dan ook de tol-

reg-

Digitized by Google

regten ſtrenger en volgens de oude tollijsten ſcherper mogten afgevorderd worden.

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

De indruk van dit hoogst onvoegzaam antwoord bragt onmiddellijk de vraag voort naar het geſchiktſte middel, om den Keurvorst te dwingen tot billijkheid; en een verbod van de geheele, voor Duitschland onmisbare, vaart van hier langs den Rhijn kwam terſtond in overweging. Op het eerſte gerucht hiervan kwamen de kooplieden van Amſterdam terſtond op met een verzoekſchrift: „ dat toch aan het belang der ſteden Dordrecht en Rotterdam de koophandel op Duitschland, toen nog het meest bloeijend gedeelte van den ganſchen koophandel, niet mogt worden opgeofferd." — Die van Dordrecht en Rotterdam verzuimden niet, om zich ten derdenmale met een verzoekſchrift tot H. H. M. te vervoegen, hetzelve begeleidende van een breed vertoog tot wederlegging der gronden, door die van Amſterdam aangevoerd.

Bij de Staten van Holland was deze zaak een onderwerp van eigene hooge aangelegenheid. Dezelven bragten dan ook hun gevoelen niet ſlechts, maar hun bepaald voorſtel daaromtrent ter algemeene Staatsvergadering in, waarmede dat der Gemagtigden van H. H. M. tot onderzoek, berigt en raad op het antwoord van den Keurvorst, volkomen overeen-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

kwam, en hetwelk in een besluit der Staten-Generaal werd aangenomen, hoofdzakelijk van dezen inhoud: „ dat, gemerkt de onbehoorlijke handelwijze van het Hof van de Paltz, om zich feitelijk te wreken op de vaart en handel van Dordrecht en Rotterdam, ter zake van de meerdere belasting door H. H. M. op het vreemde tras gelegd, en van eene aanhaling van suiker, waarover het pleitgeding nog aanhangig was; en den hoogen toon, waarop die wederwraak door hetzelve Hof werd erkend, alsmede de willekeurige onderscheiding tusschen de steden Dordrecht en Rotterdam en de stad Amsterdam, tot dat H. H. M. de belasting op het gemalen tras zouden hebben ingetrokken en wegens de aangehaalde suiker voldoening gegeven hebben, H. H. M. den ernst willende doen gevoelen, waarmede zij zich deze zaak aantrokken, alle vaart en handel uit dezen Staat op alle landen en plaatsen, alsmede met alle de onderdanen van de Paltz, en vervolgens ook met die van het Hertogdom Gulik en Berg voor den tijd van zes weken opschorteden, en dien ten gevolge alle vaart langs den Rhijn na eenige landen of plaatsen, gelegen boven Roeroort of Duitsburg voor dien zelfden tijd aan alle hunne ingezetenen verboden; — dat hierover gepaste vertogen door den Graaf VAN WAR-

TENS-

TENSLEBEN aan den Keurvorst zouden geschieden; alsmede door den Graaf VERELST aan het Hof van Pruissen mededeeling worden gedaan; — en dat, ingeval deze maatregel het bedoelde gevolg tot herstel van het aangedaan ongelijk niet mogt hebben, den Heer CORNET eenige dagen zouden worden vergund, om order op zijne zaken te stellen en zich uit het gebied van den Staat te verwijderen, kunnende hij na den voorschreven tijd niet langer als een gekwalificeerd Minister worden aangemerkt, waarvan alsdan aan de Keurvorsten van Beijeren en Keulen tevens zou worden kennis gegeven." — Zeeland had zich met de gansche zaak niet verkozen in te laten. Utrecht had zich met het besluit alleen willen vereenigen, indien het bij eenparigheid van alle de overige Gewesten werd genomen, en verzettede zich daartegen nu met eene hardluidende verklaring, die, door Vriesland en Overijssel nadruklijk wederspróken, niet overgebragt werd in de openbare registers van H. H. M. (1).

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

Eene algemeene afkondiging volgde terstond op dit, bij meerderheid genomen, besluit. — Weldra leverde de Heer CORNET, op last van den Keurvorst, eene memorie in, ten

(1) Reg. van Secr. Ref. van H. H. M. 1770. 11 en 12 Junij.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Oneenigheid met den Keurvorst van de Paltz.

ten betooge van deszelfs regt als souverein, om zijne verdrukte onderdanen alzoo te beschermen; maar van deszelfs genegenheid tevens, om den weg van bemiddeling in te slaan, en de gegevene orders ten laste der schippers van Dordrecht en Rotterdam te laten opschorten, indien H. H. M. de nieuwelings ingevoerde belasting op het gemalen tras wilden afschaffen en de aangehaalde suiker aan de raffinaderij van Dusseldorp schadeloos doen uitleveren. Deze memorie werd door een antwoord van H. H. M. gevolgd, waarin wel de wederkeerige genegenheid om in vrede te blijven verzekerd, maar tevens de handelwijze van den Keurvorst strijdig met het regt der volkeren genoemd, en stellig verklaard werd: „dat H. H. M. aan geene verandering in hunne besluiten zouden denken, zoo lang de Keurvorst niet goedvond, alles op den vorigen voet te herstellen, waarna zij gaarne des Keurvorsten bezwaren zouden hooren, en daaraan in alle redelijkheid te gemoet komen; doch zonder zich daartoe ooit door middelen van dwang te zullen laten overhalen."

De Keurvorsten van Mentz, Keulen en Trier bemoeiden zich wel bij H. H. M., om deze onaangenaamheden door hunne bemiddeling, welke zij aanboden, uit den weg te ruimen, maar, de zes weken verloopen zijnde, zonder

der

Digitized by Google

der nader antwoord van het Paltzische Hof, vonden H. H. M. goed het verbod te verlengen, waarna de Heer CORNET spoedig met eene tweede memorie opkwam ter verzekering: „dat de Keurvorst het regt van H. H. M. tot den impost op het tras erkende, de beslissing over de aangehaalde suiker aan de regtsuitspraak hier te lande overliet, en de kooplieden van Dordrecht en Rotterdam op denzelfden voet zou behandelen als andere uit deze Gewesten." Hiermede was dan ook alles afgedaan, waarvan beleefdelijk kennis werd gegeven aan de Gezanten van den Koning van Pruisfen en de andere Keurvorsten, met dankbetuiging voor derzelver aangebodene bemiddeling (1).

Het geschil met de Paltz vereffend.

De zaak zelve, welke zulk een' nasleep had gehad en den Staat in het gevaar van oorlog gebragt, werd, bij herziening, in wijnmaand dezes jaars, uitgesproken, en de koopman J. F. BERITH verklaard wel en wettig te zijn veroordeeld, en in de boete der herziening met de kosten van het geding verwezen (2).

Gemaklijker viel het, den Direkteuren van den Levantschen handel gerustftelling te bezorgen

(1) Ref. Gen. 1770. April, Mei, Junij, Julij. Jaarb. 1771. bl. 291, 303, 365—462.

(2) Jaarb. 1771. bl. 843—942.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

gen wegens de verschijning eener Russische vloot in de Middellandsche zee tegen de Porte, waarvan onze landgenooten, te Smirna gevestigd, schade vreesden, indien zij niet door eene bijzondere vrijwaring van het Russische Hof werden gedekt. Onze Gezant te Petersburg, op last van H. H. M. den Staatsdienaar PANIN daarover onderhouden hebbende, vernam, dat de Bevelhebber en de Officieren van de vloot der Keizerinne den strengsten last hadden, om geene schade aan eenige Christen natie, en inzonderheid niet aan onderdanen van dezen Staat, te doen (1).

Gereede geruststelling der Keizerin van Rusland aan onzen handel.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

Breedvoerig is door onzen voorganger op den jare 1751 het geschil opgegeven tusschen de Kamer der Westindische Maatschappij in Zeeland met de overige Kamers ten aanzien der vaart op Essequebo, als waarop dezelve beweerd had, dat Zeeland een uitsluitend regt van handel bezat, terwijl de Kamer van Tienen had besloten, alle bijzondere Kamers te verzoeken, dat zij de reeders en handelaars wilden aanmoedigen, om schepen derwaarts te zenden, alzoo men bevond, dat de gewassen der Maatschappij en der bijzondere planters, bij mangel van schepen, aldaar te lang bleven liggen. — De Kamer van Zeeland had zoo wel

(1) Res. Gen. 1770. 8 Jan. en 28 Mei.

wel den grond, als het regt tot dit besluit wedersproken, en de Staten van dat Gewest hadden bij H. H. M. getracht een bevel te verkrijgen, dat de Kamer van Tienen hetzelve zoude intrekken, immers bij voorraad niet uitvoeren. — Het had van den anderen kant aan geen breed vertoog bij H. H. M. ter wederlegging van de Zeeuwsche redenen en bezwaren ontbroken; evenwel had men het gansch bezit van Essequebo aan de Kamer van Zeeland wel willen afstaan, zoo deze de kosten voldeed, door de gezamenlijke Maatschappij aan die volkplanting gedaan, en voortaan dat bezwaar van vier tot dertig en veertig duizend guldens jaarlijks voor eigenen rekening nam; bij weigering waarvan H. H. M. verzocht waren den tegenstand van Zeeland af te wijzen. Tegenberigt en wederantwoord volgden hier nog op, doch bij het spoedig afsterven van WILLEM IV bleef het geschil onvereffend (1); en in 1764 vonden wij, dat Zeeland voortging, met geene schepen, buiten die uit eigen Gewest, op Demerarij of Essequebo toe te laten, zonder zout- en houtbrieven door hetzelve afgegeven (2). De ellendige krijgsstaat, of liever de volslagene wereloosheid der bei-

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de West-indische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

(1) WAGENAAR Vaderl. Hist. D. XX. bl. 385—404.

(2) Zie boven bl. 229.

Digitized by Google

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

beide volkplantingen deed toen evenwel H. H. M. eene onderhandeling bepalen tusschen Bewindhebbers der Westindische Kompagnie ter Kamer Amsterdam en Hoofdparticipanten ter Kamer van Zeeland, die in 1765 werd gehouden. Het verschil was toen gebleven, of de rivier Demerarij zou begrepen zijn onder Essequebo, en of de Kompagnie schadeloos zou worden gesteld wegens gedane onkosten aan Essequebo, welke kosten reeds waren geschat op eene som van *f* 667,000; tegen teruggave van welke som men aan de Hoofdparticipanten van Zeeland Essequebo wel wilde overlaten, doch zonder zich van Demerarij te kunnen ontdoen. — Dezen daartegen beweerden in een vertoog hun afzonderlijk regt tot de vaart op Essequebo, en de onmogelijkheid om de rivier van Demerarij daarvan af te scheiden, als ook hunne ongehoudenheid tot eenige vergoeding van kosten aan de algemeene kas der Kompagnie, met den wensch, dat dit geschrift ter tafel van H. H. M. mogt worden gebragt.

Het kwam aan de Gelastigden van H. H. M. duidelijk voor, dat in dezen stand des geschils aan geene bemiddeling was te denken; evenwel meenden zij, de onderhandeling niet voor afgebroken te moeten houden. — Bewindhebbers der Kompagnie lieten ook niet na,

al

al het, door de Kamer Zeeland, aangevoerde ten breedste te wederspreken; hetwelk echter eerst in 1767 geschiedde. In 1768 werden vele kooplieden van Amsterdam te rade, om zich bij smeekschrift tot H. H. M. te vervoegen, verzoekende, op grond van de nadeelen voor den Staat in het algemeen en voor elk Gewest in het bijzonder der uitsluitende, en van de algemeene voordeelen der vrije vaart op de beide volkplantingen, bij hunne natuurlijke vrijheid van vaart en handel op beide te worden gehandhaafd. — De gezamenlijke belanghebbenden der Westindische Kompagnie ter Kamer Amsterdam ondersteunden dit smeekschrift met een dadelijk verzoek aan H. H. M., om in het bezit van Demerarij en Essequebo gesteld te worden, en het nog hangend geschil door een vruchtbaar besluit te zien eindigen.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

Voorname kooplieden uit Zeeland sloegen denzelfden weg in, om bevestigd te worden in het vereeuwd bezit van hun voorregt, en beijverden zich tevens, om alle de stellingen der Amsterdamsche kooplieden uitvoerig te wederspreken. De Staten zelve van Zeeland zonden eenen brief aan H. H. M., ten einde de zaak te doen blijven op den ouden voet, of wel dit Gewest te wettigen in het bezit, met uitsluiting van alle anderen. De Zeeuwsche Hoofddeelgenooten eindelijk leverden bij H.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

H. H. M. eene breedvoerige deductie in ter wederlegginge van de Amsterdamsche verzoekschriften.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

Bevorens het laatstgemelde stuk was ingekomen, hadden H. H. M. goedgevonden, de partijen tot nieuwe onderhandelingen uit te noodigen: doch dezelven drongen nu even zeer aan op eene eindelijke uitspraak. Deze scheen echter nog voorgekomen te kunnen worden door den voorslag van eenige voorwaarden, waarop de volkplantingen aan Zeeland zouden kunnen gelaten worden; en die van Amsterdam werden verzocht, hunne aanmerkingen in te brengen op de laatste deductie van Zeeland, waarop dan ook van die zijde tegenaanmerkingen konden worden ingebragt.

Na het overwegen van alle deze schrifturen werd door de Afgevaardigden van H. H. M. tot deze zaak, alweder te vergeefs eene bemiddeling beproefd hebbende, in 1769 een algemeen verslag uitgebragt, strekkende ten slotte: „om, indien H. H. M. niet gezind waren, om zelve de beslissing op zich te nemen, de zaak te doen overlaten aan het oordeel van een onpartijdig Geregtshof of van Scheidslieden, door Z. H. daartoe te verkiezen (1). — Zeeland zou in den voorslag van

(1) Jaarb. 1770. bl. 249, 345, 431, 636 en 653. — Resol. Gener. 1770.

van een onpartijdig Geregtshof genoegen hebben genomen, maar Holland verzettede zich daartegen ten sterkste, onder betuiging van, indien deze zaak weder op de lange baan werd geschoven, zich niet verder naar de aanschrijvingen van de Kamer Zeeland aan den Bevelhebber van Essequebo te zullen gedragen, maar zich daartegen van zoodanige maatregelen bedienen, als hetzelve met het regt en de belangen van zijne ingezetenen en met den aard en het gewigt der zake overeenkomstig zoude oordeelen. — Wegens Zeeland werd deze betuiging niet onbeantwoord gelaten, maar, ten slotte, met eene afscheiding van de Unie bedreigd, indien men tot zulke stappen aan den kant van Holland overging en H. H. M. dezelven gedoogden (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

De overige Gewesten, beducht voor de gevolgen van dit hoog gedreven geschil, bragten verscheidene raadslagen uit, om hetzelve ten einde te brengen. Het een wilde nogmaal eene bemiddeling beproefd, het ander het Geregtshof ter afdoening bepaald, een derde de beslissende uitspraak van den Stadhouder ingeroepen hebben. De Afgevaardigden van H. H. M., wier gevoelen over al die onderschei-de-

(1) Reg. van Secr. Resol. van H. H. M. 1770. 22 Mei.

dene voorslagen was gevraagd, verkozen nu het laatstgemelde, en droegen hetzelve ten besluite aan H. H. M. voor. — Alle de overige Gewesten vereenigden zich weldra met dezen voorslag. De Staten van Holland verzekerden: „bereid te zijn, om alles te laten in den tegenwoordigen staat, tot zoo lang het Zijne Hoogheid zou behagen, deze zaak tot een gewenscht einde te brengen; in die verwachting echter, dat de Bondgenooten dadelijk en ten spoedigste den Erfstadhouder in staat zouden stellen, om zijne uitspraak te bepalen; en met dien verstande tevens, dat, bijaldien dezelve niet spoedig plaats zou kunnen hebben of de uitvoering daarvan mogt worden gedwarsboomd, de andere Bondgenooten niet langer zouden marren, om de ingezetenen van de gezamenlijke Gewesten de voordeelen te doen genieten van eene vaart en handel, die, uit kracht van de oktrooijen door het bondgenootschap verleend, aan allen en eenen iegelijk gemeen en eigen waren." — Die van Zeeland kwamen nog zoo ver niet. Zij wilden wel Zijne Hoogheid verzocht hebben, om door deszelfs uitspraak de zaak zelve met alle de gevolgen daarvan te bepalen, zoo als Hoogstdezelve naar regt en billijkheid zou oordeelen te behooren, maar zij wenschten niet aan Z. H. tevens de schikkingen te verblijven, om tot ee-

Gefchil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

Digitized by Google

eene voegelijke afkomst van zaken te komen; ftellende zij zich alle fchikking nog fchadelijker voor, dan eene voor hen nadeelige beflisfing. Dat inmiddels alles in ftate bleef, droeg hunne gave goedkeuring weg.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Zijne Hoogheid werd evenwel in oogstmaand bij befluit van H. H. M. verzocht: „om in de omftandigheden, waarin de zaak zich toen bevond, als nog zijne veelvermogende dienften tot vereffening der gefchillen aan te wenden, en, ingeval dit onverhoopt van geene uitwerking zou mogen zijn, als dan deze geheele zaak met alle gevolgen en aankleven van dien door zijne hooge uitfpraak af te doen, en daaromtrent te handelen zoo als Hoogstdezelve meest dienftig zou oordeelen."

Gefchil tusfchen de Kamer in Zeeland en de Westindifche Maatfchappij over de vrije vaart op Esfequebo.

In wijnmaand reeds verklaarde Zijne Hoogheid in een' brief aan H. H. M.: „wel gewenscht, maar niet vermoogd, te hebben aan het eerfte gedeelte van het Hem opgedragene te voldoen, zijnde de begrippen van eene uitfluitende en van eene algemeene vaart te ftrijdig voor eene voegzame overeenbrenging, en daarom tot eene beflisfende uitfpraak te moeten komen; — welke uitfpraak dan, op grond, dat het regt tot de bijzondere vaart en handel op eene volkplanting, wederzijds erkend onder de Souvereiniteit van het Bondgenootfchap te behooren, door geen lid van

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Geschil tusschen de Kamer in Zeeland en de Westindische Maatschappij over de vrije vaart op Essequebo.

hetzelve afzonderlijk en met uitsluiting der verdere leden, anders dan uit kracht van eene wet, voorregt of vergunning van H. H. M. wettig verkregen en deugdelijk uitgeoefend kon worden, bepaalde: „dat aan alle ingezetenen van het Gemeenebest het regt toebehoorde, om op Essequebo en Demerarij vrij en onverhinderd te mogen handelen, en dat dienvolgens de aanschrijvingen van wege de Kamer Zeeland aan den Bevelhebber dier volkplanting behoorde vernietigd te worden." Hierbij vond Z. H. het evenwel billijk, dat aan de ingezetenen van Zeeland een redelijk aandeel werd verzekerd in die vrije vaart en handel; weshalve Z. H. het dienstig achtede, de volkomene werking zijner uitspraak op te schorten, tot dat de middelen ter verzekering van dat aandeel zouden geregeld zijn; en, ten einde, inmiddels de inwoners der overige Gewesten niet langer zouden verstoken blijven van derzelver regt, zouden, tot nader order, drie schepen uit andere havens der Republiek, buiten die van Zeeland, zonder zout- of houtbrief, naar Essequebo mogen worden gezonden (1).

Twee maanden later had Zijne Hoogheid het reglement gereed op deze vaart en handel, die

(1) Res. Gen. 1770. 17 Aug., 15 Oct. en 6 Dec.

die met den aanvang van het volgende jaar zouden worden open gesteld. De bepalingen van hetzelve behaagden evenwel den Hollandschen kooplieden minder, dan de beslissing der gedane uitspraak. Zij vervoegden zich des met een breedvoerig verzoekschrift bij den Stadhouder, waarna het tot in het begin van 1772 duurde, eer de noodig gevondene veranderingen in hetzelve werden bepaald, waarmede deze zaak dan eindelijk afliep (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770.

Van geringer aangelegenheid was voorzeker de uitspraak van Z. H. omtrent het regt van Grietmannen en Magistraten in Vriesland tot het aan- en afstellen van derzelver Prokureur-Fiskaals: doch daar die uitspraak tegen het gevoelen streed van het Hof dier provincie, was dezelve, ook in den toon, niet min opmerkelijk, dan de vroegere beslissingen van Hoogstdenzelven in andere Friesche geschillen. — Zeker Fiskaal had zich over zijne afzetting bij den Hove vervoegd en gehoor gevonden. Deszelfs Grietman had zich des beklaagd bij Z. H., als hebbende het Hof daarin aangegaan tegen het staatsbesluit van 20 slagtmaand 1663. Na de bedenkingen van den Hove hierop te hebben vernomen, oordeelde Z. H.: „dat het Hof de

Uitspraak van Z. H. over het regt van Grietmannen en Magistraten in Vriesland.

(1) Jaarb. 1774. bl. 625—738.

I. BOEK III. HOOFDST. 1770. de palen van deszelfs gezag niet slechts was te buiten gegaan, maar geene geringe inbreuk had gedaan op het gemeld staatsbesluit, door Hoogstdeszelfs vader bij deszelfs reglement reformatoir in eene grondwet verkeerd; hetwelk hetzelve had durven doen voorkomen als een besluit, op een' buitengewonen landdag, schielijk en na zeer kort overleg tot stand gebragt; even als of de wijsheid, die de besluiten van 's Lands Staten voormaals had bestraald, en die H. E. M. nog heden bezielde, zich binnen het tijdperk der gewone landsdagen liet bepalen (1)."

Het

(1) Jaarb. 1770. bl. 208—212. Zoo wel hier, als boven (bl. 335.) hinderde ons de toon in des Stadhouders brieven. Onder de *memoriën van den Grave* W. BENTINCK vinden wij het afschrift van een' brief door denzelven aan Z. H. geschreven in den jare 1767 over Hoogstdeszelfs beslissingen en brieven, hier bedoeld, waaruit wij ons niet kunnen wederhouden het volgende over te nemen.

„Ik heb het ontzettend pakpapieren betreffende „Vriesland gelezen; ik wil niet zeggen van regel tot „regel, hetwelk ik ook niet geloof, dat Uwe H. zelve „gedaan heeft. Ik ben ook niet voornemens er mijn „gevoelen over te zeggen, veel minder over de pun„ten, waarop het aederkomt, te beslissen. Sommigen „zijn van meerder, anderen van minder, belang. Allen „schijnen zij mij van dien aard, dat zij wel verest„fend had kunnen worden zonder Uwe H. in discus„sien te brengen, welke, naar mijne gedachten, de

„voor

Het voorstel van den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland tot het aanstellen van keurmeesters van boeken in den jare 1765, zon-

„voorzigtigheid en goede staatkunde hadden behooren „te ontwijken, vooral in den aanvang der oefening „Uwer waardigheden. Maar Uwe Hoogheid vergunne „mij, eenvoudig, vrijmoedig en naar waarheid, zoo „als ik aan Uwe H., zoo wel als aan den Staat en „aan mij zelven, verschuldigd ben, te zeggen, dat „ik de manier van behandeling afkeur. Uwe Hoog„heid trekt in de zaken van Vriesland personen, die „daar niet te huis behooren en niet gerekend kun„nen worden de wetten, staatsgesteldtenis, het hu„meur, den geest en de geheimen dier provincie zoo „wel te verstaan, als zij, die er gevestigd en geëm„ploijeerd zijn geweest van jongs af aan. Ik weet „niet, of de Heeren van Vriesland daarmede te vrede „zijn; in Holland zou dit kwaad doen. Uwe Kom„missie zelve wijst Uwe H. aan, met wien geraad„pleegd moet worden over zaken van justitie, politie „en krijgswezen. Zoo verre is het er af, dat de keus van „raadslieden in de oefening der magt, door den „Souverein aan Uwe H. opgedragen, als eene onver„schillige zaak gelaten is. — Ik kan ook niet onopge„merkt voorbijgaan den stijl uwer brieven, welken het „volgens mij, voegzamer en voorzigtiger zou geweest „zijn, te verzachten, en, ingeval van volstrekte „noodzaaklijkheid (hetgeen ik niet durf beslissen) „dezelfde zaken in termen te zeggen, die geene aan„leiding konden geven tot aanmerkingen en uitleg„gingen zoo wel in Vriesland, als in de overige „Gewesten. — Ik moet er bijvoegen, en zeg dit met „spijt,

I. BOEK. III. HOOFDST. 1770. zonder eenig gevolg gebleven, was in het voorleden jaar het onderwerp van ernstiger overweging geworden bij de Staten van Holland, maar van levendige betwisting tevens der drukpers zelve, van alle banden hoogst afkeerig. Van dit ontwerp scheen dan andermaal en wel volstrekt niet te kunnen komen; weshalve het Hof een geheel nieuw plakkaat voordroeg tegen godslasterlijke en zedebedervende boeken, onder bedreiging van boete, ban of gevangenis, zullende de boekverkoopers of drukkers den maker of uitgever moeten kennen van elk inlandsch werk, dat zij uitgaven, en hun eigen naam op den titel van hetzelve plaatsen, onder even strenge voorziening tegen het valschelijk gebruiken van

Voorstel tot beteugeling der drukpers.

„spijt, daar ik mij liever hierin bedrogen had gezien, „dat mijn gevoelen ook dat van het algemeen is. Die „genen zelfs, die het meest verschillend over de zaken oordeelen, zijn het eens over derzelver behandeling. — Het is eene grondwaarheid in de werktuigkunde: hetgeen men verliest in kracht, wint „men in tijd, en zoo ook omgekeerd; had ik meer „tijds gehad, ik zou zachter gesproken hebben; maar „ik heb van mij niet kunnen verkrijgen, Uwe belangen door mijn zwijgen te verraden." — Waardige taal en edel gedrag van den kleinzoon van den vermaarden WILLIAM TEMPLE! Grievend gevoel van nieuwe scherpte tegen het Hof van Vriesland, drie jaren na zulk eene onwaardeerbare vermaning en allerheilzaamsten raad! —

Digitized by Google

van den naam eenes anderen. — Zij, die met het onderzoek van dit plakkaat waren belast, bragten een aanbevelend verslag over hetzelve bij Staten van Holland uit: doch de Ridderschap en verdere Leden dier Vergadering verzochten een afschrift van hetzelve ter hunner nadere overweging, en andermaal had deze zaak geen gevolg (1), waarover de Advokaat ELIAS LUZAC der drukperse gediend had met eene regtsgeleerde memorie, welke voor een meesterstuk over deze stoffe is gehouden (2). 1770.

De overgang van dit tot het volgende jaar was even treurig, als het einde des vorigen en het begin des tegenwoordigen, door zware overstroomingen. De Geldersche Rhijn-, IJssel- en Betuwe-dijken braken in wintermaand door en veroorzaakten ontzettende watervloeden, die in louwmaand daaropvolgende door een' harden stormwind in geweldige beweging gebragt, terwijl zij reeds met ijs waren bekorst, geweldige schaden aan huizen, schuren en boomgaarden toebragten. De menschlievendheid trok zich wel terstond den ramp aan, maar kon slechts in den eersten nood der ongelukkigen voorzien, daar Holland in ei-

1771.

Veelvuldige watersnood.

(1) Zie boven bl. 237. — Resol. van Holl. 1770. 24 Jan.

(2) Jaarb. 1770. bl. 809—896.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771. eigen groot gevaar de hand nog gesloten hield bij den nood in Gelderland. De ijsdammen in de Lek en Waal hadden de rivierdijken in Holland bedreigd; doch zoodra er een gelukkig schot in het ijs kwam en de dammen daardoor losbraken, viel het water en kwam men met de vrees vrij, zijnde er slechts eene inbraak gekomen tusschen Spijk en Daalhem, welke men spoedig kon bevangen. Daarna geschiedden er zeer ruime inzamelingen, doch onder beding, dat zij uitgedeeld zouden worden over de gansche uitgestrektheid der overstroomde landen en aan alle behoeftigen zonder onderscheiding van godsdienstige gezindheid, welke bedingen men noodig had bevonden. Het was ook nu Rotterdam inzonderheid, waar men zich met de hoofdinzameling en derzelver doelmatige uitdeeling ijverig en wijs belastede (1).

Dit geheele jaar mogt wel onder de rampspoedige geteld worden. In zomermaand overstroomde het hoog gezwollen Lekwater alle de uiterwaarden, met heerlijk gras en graan bewassen. In oogstmaand brak de Naauwernasche dijk door. Er ontstond groote schaarsheid aan veldgewassen, en de hoog gestegen prijs

(1) *Verhaal wegens de twee laatste overstroomingen in de Betuwe* enz. bl. 32.

Digitized by Google

prijs der leefmiddelen bragt in meest alle Gewesten bepalingen op den uitvoer en zelfs volstrekt verbod te wege; terwijl de aanhoudende sterfte onder het vee de vorige voorzieningen nog al strenger maakte. — Men had zelfs reden om eene pestziekte te duchten, die in den voorleden jare reeds in Polen, Volhynie en omliggende streken was ontstaan; en waartegen H. H. M. al voorzorgen hadden genomen, die nu weder in bloeimaand vernieuwd en in wijnmaand nog al sterker werden aangedrongen. — Maandelijksche bedestonden vingen in Zeeland met wintermaand dezes jaars aan (1).

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

Brand van het Admiraliteitshuis te Harlingen.

Zoo wel vuur, als water, had, als het ware, het rampspoedige van dit jaar voorspeld. In louwmaand geraakte het Admiraliteitshuis te Harlingen in brand, zoodat er slechts de muren van bleven staan, terwijl alle de pakhuizen, ter wederzijden van hetzelve, tot den grond toe vernield werden. De secretarij met alle de papieren was eene prooi der vlammen geworden. De strenge vorst had de blussching schier onmogelijk gemaakt, maar de sneeuw, waarmede de schepen, destijds in winterlage, als bedekt waren, had tevens veel toegebragt ter afwering van het gevaar, hetwelk

(1) Jaarb. 1771. bl. 1145, 1221 en 1405.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

welk anders de halve stad zou geloopen hebben (1).

Aandrang van Z. H. tot herstel van land- en zee-magt.

Alhoewel zijn eerste voorstel tot herstel der zeemagt (2) buiten gevolg was gebleven, had de Stadhouder niet nagelaten, bij elken staat van oorlog op hetzelfde onderwerp met nieuwen aandrang terug te keeren. Ten zelfden jare had Z. H. in den staat van oorlog voor het jaar 1769 wel uitdrukkelijk doen zeggen: „dat men zijn zwijgen over het gemelde voorstel niet moest houden voor een blijk, als of Z. H. op het stuk der beveiliging nu anders dacht, dan te voren, zijnde als nog van begrip, dat de Republiek zoo ten aanzien van zee- als landmagt in beter postuur moest en behoorde te zijn. Hij moest aandringen op de versterking der laatstgenoemde tot 50,000 man, en op eene jaarlijksche uitrusting van zes linieschepen boven de fregatten, die de Admiraliteiten uit hunne middelen daar konden bijvoegen. Evenwel vergenoegde Z. H. zich de Bondgenooten pligtshalve gewaarschuwd te hebben, en wenschte vuriglijk, dat een meer dringend gevaar hen niet mogt noodzaken, om niet zoo zeer den toestand der financiën als wel het behoud van al, wat dier-

(1) Jaarb. 1771. bl. 56.

(2) Zie boven bl. 392.

Digitized by Google

Aandrang van Z. H. tot herstel van land- en zee-magt.

dierbaar was, in acht te nemen." — In den staat van oorlog voor 1770 werd op nieuw met zeer veel aandrang opgemerkt: „dat men niet kon steunen op eenen staat van vrede, om dat dezelve reeds lang had geduurd, wijl men zoo veel te meer voor deszelfs afbreking had te vreezen; — dat het verkeerd was de zorg voor veiligheid te onderschikken aan het herstel van geldmiddelen, wijl de beste geldmiddelen, zonder eene genoegzame magt ter bescherming, gereede prikkels voor de jaloezij van anderen konden worden, om derzelver slag waar te nemen op eenen tijd, wanneer geene schatten zouden kunnen baten, om te verkrijgen hetgeen tegen zoodanigen vijand zou vereischt worden; het veiligst was altijd, zich in staat van tegenweer gereed te houden." Z. H. en de Raad van Staten lieten deze grondstellingen voorafgaan, vermits 's Lands magt zoo te water als te land hun ongenoegzaam voorkwam zelfs in vollen vredestijd, veel min wanneer zich eenig gevaar opdeed. — Dit duidelijk bewezen hebbende ten aanzien der landmagt, wist men niet, of men nog wel van eenige zeemagt durfde spreken; ten minste bleek derzelver zeer beklagelijke toestand middagklaar, zijnde de Admiraliteits Kollegiën niet in staat, om bij te brengen, hetgeen noodig was, om den zeedienst in staat te houden,

de

de zeevaart te beschermen, en den vrede, al ware het slechts door de Barbarijsche roovers, te doen eerbiedigen. Ten slotte wilde men nog doen opmerken: „ dat het vertrouwen op de Voorzienigheid altijd met eigene waakzaamheid moest gepaard gaan, gelijk de spreuk der vaderen was geweest, *vigilate Deo confidentes*, wankt op God vertrouwende."

Aandrang van Z. H. tot herstel van land- en zeemagt.

In den staat van oorlog voor dezen jare had Z. H. met den Raad van State goedgevonden een' anderen toon aan te nemen. „ Het herhalen van klagten scheen dezelve slechts te onverschilliger te doen aanhooren; en het was als of men de vroegere redeneringen over den bedenkelijken staat van 's Lands weerloosheid ingeval van opkomenden krijg aanzag voor staatkundige beschouwingen, meer tot onderhoud van den geest dan tot dadelijke toepassing en behartiging geschikt. Om die reden verkoos men nu eens, geene nuttelooze klaagliederen te hervatten, vooral niet daar het besluit der Bondgenooten tot de uitrusting van zes schepen van linie, eenige hoop gaf, dat men met ernst de gansche zeemagt en de vermeerdering der landmagt tevens zou ter harte nemen. — Men wist wel, dat de raadplegingen in onzen bondgenootschappelijken Staat nooit zoo spoedig konden afloopen, en dat het gemakkelijker viel gebreken in te zien, dan middelen

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

te vinden; maar men mogt het er toch niet op laten aankomen, tot Hannibal voor de poorten ſtond, wanneer die middelen moeijelijker te vinden waren en veel duurder te ſtaan kwamen. Om alle welke redenen men dan vuriglijk moest wenſchen; dat het Albeſtuur den ſtand des vredes voor het vaderland nog lang mogt bevestigen, en dat de Bondgenooten eindelijk tot krachtdadige beſluiten mogten komen, waartoe dezelven dan nogmaals ten ernſtigſte werden opgewekt."

Voorſtel van Holland omtrent de zeemagt.

Het is opmerkelijk, dat Holland, bevorens het geven van toeſtemming in den ſtaat van oorlog voor dezen jare, onder betuiging van genegenheid, om in de voorzieninge der landen der zeemagt, op gelijken voet (*pari passu*) met alle vermogen bij te dragen (1), en wel twee maanden vroeger het volgende voorſtel deed: „of, daar het H. H. M. bekend was, dat ſedert het jaar 1709 niet meer dan ééne petitie tot aanbouw van ſchepen van oorlog, namenlijk in 1741, en dus in een' tijd van zestig jaren, niet meer dan ééne, en nu ſedert dertig jaren in het geheel geene petitie te dien einde was gedaan; dat, ſommigen van de ſchepen, uit de laatſte petitie gebouwd, reeds geſloopt hebbende moeten wor-

(1) Reſ. Gen. 1771. 24 April.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771. worden, het getal van schepen van oorlog tot zoo verre was verminderd, dat men geen eskader, schoon van een klein getal, na de oude orde over de vijf Kollegiën ter Admiraliteit verdeeld, in zee zou kunnen brengen; en de Kollegiën, die nog het best in staat waren, zich onvermogende bevonden, uit hare inkomsten schepen van oorlog te bouwen, waartoe de penningen van ouds aan de Kollegiën ter Admiraliteit door de Gewesten waren verstrekt; en dus de geheele zeemagt, zoo hetzelve niet werd verhoed, meer en meer stond te vervallen, — of dan, ten einde een volkomen verval der zeemagt van den Staat voor te komen en een begin ter verbetering te maken, de Kollegiën ter Admiraliteit niet behoorden beschreven te worden in den Haag, ten einde te overleggen, welk getal van oorlogschepen, en van welke charter, zoude behooren gebouwd te worden, en een' staat van kosten op te maken, op dat daartoe eene petitie kon worden gedaan en aan de Gewesten gezonden."

Op dit voorstel, waarin geen gewag voorkwam van allen vroegeren aandrang onder de regering der Vrouwe-Gouvernante, noch van het onlangs voorgestelde door Z. H. tot het fourneren eener nieuwe petitie, en al het aanhoudend herhaalde in de jaarlijksche staten van oorlog, werd, na gehoudene raadpleging,

ter-

Digitized by Google

terstond, en zonder eenige aanmerking of bedenking, besloten: „dat aan de Kollegiën ter Admiraliteit zou worden aangeschreven, eenige Gelastigden uit dezelven, wel onderlegd, naar den Haag te zenden over veertien dagen, om des anderen daags in overleg te treden en H. H. M. te dienen van bedenkingen en raad, zoo als in het voorstel van Holland was begrepen (1)."

Petitie door den Raad van Staten voor de zeemagt opgemaakt.

Het Kollegie ter Admiraliteit in Vriesland ontschuldigde de afwezigheid van Gemagtigden uit hoofde der gevolgen van den brand van het Admiraliteitshuis en het besloten water: doch H. H. M. namen daarin geen genoegen. De Gemagtigden der overige Kollegiën stonden met half grasmaand te scheiden, en voor dien tijd werden ook die van Vriesland ontboden, ten zij ze zich aan onaangename besluiten wilden blootstellen. — De volle raadpleging had daarna plaats, en dien ten gevolge kwam op den 18den dier maand door den Raad van State eene petitie van *f* 4,178,508 ter tafel, en zulks tot den aanbouw en toetakeling van vier en twintig schepen van linie, te weten zes van zestig tot vier en zestig, en achttien van vijftig tot vier en vijftig stukken; tot welke petitie de Bondgenooten werden verzocht, ten spoedigste en zon-

(1) Res. Gen. 1771. 18 Febr.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

zonder tijdverzuim hunne toestemming en aandeel aan H. H. M. te doen toekomen (1).

Gelderland en Holland bragten na verloop van weinige dagen hunne gave toestemming in. Gelderland evenwel in het vast vertrouwen, dat men ten aanzien der landmagt even hartelijke besluiten zou nemen. Doch de overige Gewesten lieten zelfs hun antwoord op deze petitie vergeefs wachten.

De zaak der Zeeuwsche geldmiddelen aan den Stadhouder opgedragen.

Aan Zeeland alleen scheen dit niet ten kwade geduid te kunnen worden, zoo lang er geene voorziening omtrent deszelfs geldmiddelen bij den aanslag der algemeene lasten was bepaald; doch aan de steilheid van dat Gewest mogt wel worden geweten, dat de bezending van H. H. M. tot zulk eene voorziening geheel vruchteloos was geweest (2). De Staten der zes overige Gewesten stelden thans een afschrift van alle de stukken, tot de Zeeuwsche geldmiddelen betrekking hebbende, in handen van den Stadhouder, en verzochten denzelven, om, na onderzoek daarvan, wel te willen beslissen, voor hoe veel en op welk eene wijze Zeeland, bij voorraad, door de Bondgenooten te gemoet gekomen en in staat gesteld zou worden, om, nevens dezelve, aan

ha-

(1) Res. Gen. 1771. 19 en 29 Maart en 18 April.
(2) Zie boven bl. 439.

Digitized by Google

hare verpligting in het dragen der lasten van de Unie te kunnen voldoen."

Streng besluit van H. H. M. omtrent Zeeland.

Daar de Staten van Zeeland hunne toestemming in den staat van oorlog over dezen jare niet verder hadden uitgestrekt dan tot den eersten van oogstmaand, en vóór dien tijd aan geene voldoening van bovengemelden last door Z. H. was te denken, vonden H. H. M. tevens goed, ter voorkoming van alle verwarring in de algemeene geldmiddelen, te bepalen: „ dat Zeeland de noodige som voor de overige maanden tegen behoorlijke rente zou hebben op te nemen ten algemeenen kantore der Unie, met belofte van afdoening der rente en hoofdsom nog voor het einde dezes jaars; zullende men anders het verschuldigde voor de overige maanden bij executie op het Gewest verhalen."

Door de edelmoedigheid van den Stadhouder van geen gevolg.

In dezen uitersten drang, waarover de Staten van Zeeland zich als over geweld beklaagden en gereed stonden, zich aan de Unie zelve te ontrekken, was hun geene andere toevlugt vruchtbaar, dan die tot den Stadhouder zelven, die nu, tot behoud der Unie en ter bevordering der eendragt onder de Bondgenooten, geen' oogenblik aarselde, om Zeeland, door de verstrekking van *f* 100,000 uit zijne eigene bezittingen, zonder daarvoor eenige rente te begeeren, en alleen onder voorwaarde van wedergave, als de kas zulks zou toelaten,

I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

ten, in ſtaat te ſtellen, den eisch der Bondgenooten tot de ganſche toeſtemming over dezen jare te voldoen.

Beſlisſing van Z. H. in de zaak der Zeeuwſche geldmiddelen.

In wijnmaand bragt Z. H. omtrent de zaak zelve, die nu aan Hoogstdeszelfs uitſpraak was verbleven, de volgende beſlisſing uit: „dat Zeeland, voor den tijd van zeven eerstkomende jaren, bij de overige Bondgenooten zou worden te gemoet gekomen door het jaarlijksch profijt van de volle post voor de fortificatiën buiten de provinciën ter ſomma van ƒ 300,000, op den gewonen ſtaat van oorlog voorkomende, met dien verſtande, dat Vriesland, ter zake van den minvermogenden toeſtand van eigene geldmiddelen, van de opbrengst in deze verligting zou bevrijd blijven, en, bij voortduring, haar aandeel in die post ter ſomma van ƒ 34,638 zou profiteren; dat daarom bij het opmaken der ſtaten van oorlog voor gemelde jaren, dezelve post tot de ſom van ƒ 334,638 zou worden verhoogd, en dat van deze alzoo verhoogde post, eene ſom van ƒ 300,000 op Zeeland en het overige van ƒ 34,638 op Vriesland zou worden verdeeld: — mits de Staten van Zeeland ten beste hunner financiën alle mogelijke middelen zouden aanwenden, en daarvan, na verloop dier jaren, verſlag doen aan de Afgevaardigden van H. H. M. tot de zaken der

der financiën en aan den Raad van State, met blootlegging van den ſtaat hunner geldmiddelen; wanneer aan Zeeland, dit alles ten genoegen der Bondgenooten verrigt hebbende, hetzelfde genot voor nog zeven volgende jaren, en dus tot in 1785, zou kunnen worden toegeſtaan." I. BOEK. III. HOOFDST. 1771.

Zeeland, hetwelk met levendige erkentenis des Stadhouders edelmoedigen bijſtand had aangenomen, berustede in deze ſchikking, doch onder veel beklag over der Bondgenooten houding; zijnde dan nu ook de kwaal wel verzacht, maar niet genezen, hetgeen eeniglijk door eene nieuwe verevening der aandeelen voor de Gewesten in de algemeene lasten naar de evenredigheid van derzelver vermogens zou hebben kunnen geſchieden; waartegen men echter niet alleen wegens de moeijelijkheid en neteligheid der zake algemeen had opgezien, maar Holland inzonderheid als zeer vooringenomen gehouden werd (1).

Mogt evenwel de kwaal van Zeeland, en 1772.
ook die van Vriesland, ſlechts verzacht gerekend

(1) Reg. van Secr. Reſ. van H. H. M. 1771. 3 Sept., 3, 14 en 17 Oct. Reſ. Gen. 1771. 23 en 30 Mei, 30 Oct. en 26 Nov. Not. van Zeeland 1771. 4, 7, 11, 18 en 22 Nov. en 16 Dec. — VAN DER AA *Leven van* WILLEM V. D. II. bl. 70—77.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

kend worden door de dadelijke opvolging van des Stadhouders uitspraak; gelukkig, dat de bitterste klagten ophielden en de geregelde gang der algemeene zaken was verzorgd, eer het tweede eeuwgetij aanbrak van den dageraad der Nederlandsche vrijheid. Het jaar 1572 ging den vrijen Nederlander nimmer uit het dankbaarst geheugen; en hoe zou het jaar 1772 voor hem onopgemerkt hebben kunnen voorbijgaan? — Hetzelve onderscheidde zich ook van het jongstverloopen jaar door veelvuldigen zegen, die het hart moest verruimen voor plegtige feestvieringen, en gaf het leven aan Hem, wien in onze dagen het Vaderland zijn herstel, de Staat zijne wedergeboorte, het Koningrijk der Nederlanden zijne *stichting*, aanzien en heil, onder eerbiedige erkentenis van Gods hooge wegen, is verschuldigd.

Tweede eeuwgetij der Nederlandsche

Briel, waar de vrijheid haren eersten voet nederzettede in hetzelfde tijdsgewricht, toen Spaansche beulen stroppen draaiden te Brussel, om er de burgers aan hunne eigene deurposten in op te hangen, vierde op den 1sten van grasmaand het tweede eeuwfeest harer inhaling der helden, door den naam van Watergeuzen vereeuwigd. — Vlissingen, hetwelk vijf dagen later het stout besluit durfde nemen, om de banier der vrijheid te ontrollen, de vreemde bezetting uit te werpen en de aanrukkende Span-

Spanjaarden buiten te houden, hield dit jubel op den 6den dier maand. — Middelburg, schoon twee jaar later eerst door ORANJE aan den Spanjaard ontwrongen, had op den 3den bij een maandelijksch biduur, op voorgang des Leeraars, dit tweede eeuwgetijde godsdienstig gevierd. — Veere koos den 3den van bloeimaand tot haren feestdag, hebbende, voor twee eeuwen, op dien dag haren afval begonnen, en des anderen daags voltooid (1). — Den 21sten daarna mogt Enkhuizen het hartelijkst feest vieren harer vrije en onberouwelijke keuze der zaak van ORANJE.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

Ner-

(1) De Leeraar J. VAN IPEREN maakte zijne Veersche gemeente opmerkzaam op den brok van eene grafzerk, onachtzaam aan het noorder-hoofd der stad weggeworpen, doch met het wapen en den naam onderscheiden van J. VAN MIGGRODE, Zeelands eersten Hervormer, die reeds in 1572 den dienst van gewonen Leeraar te Veere had waargenomen, zijnde terstond na de inneming van den Briel teruggekeerd uit Engeland, werwaarts hij geweken was. De Regering nam dien wenk ter harte, deed den steen terstond wegnemen, en daarna eene grafnaald ter 's mans gedachtenis in de kerk oprigten, in wier voet die steen kunstig werd ingewerkt. — In wintermaand 1773 werd dit gedenkstuk ontbloot, en door eene redevoering van denzelfden Leeraar, over 's mans afkomst en verrigtingen, op verzoek der regering, aan de gemeente belangrijk gemaakt. — J. VAN IPEREN *Hist. Redevoering bij die gelegenheid.*

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

Nergens bleef het heugelijk jubeljaar ongedacht, ſchoon het elders met zulke bepaalde feesten niet werd gevierd, als in deze voorhoven van den tempel der vrijheid. Gaarne nam men ook een ander jubel, ten zelfden jare invallende, te baat, om dit jaar als een feestjaar te onderſcheiden. Zoo gedacht Aardenburg in Staats-Vlaanderen aan den moedigen wederſtand harer burgerij tegen de Franſche belegeraars in den jare 1672; en vierden Groningen en Ommelanden eenen dankdag voor de gelukkige afkeering van den Bisſchop van Munſter, die, ten zelfden jare, de ſtad met een magtig leger had benaauwd (1).

Kan echter al dit vermelde ons, die eenmaal onder nieuwe overheerſching van een vreemden overweldiger zuchteden, nog veel te flaauw voorkomen bij zulk een algemeen jubeljaar, hetwelk gansch Nederland ten feest moest gevoerd hebben; zoo veel te eenſtemmiger met ons gevoel is het vreugdegejuich, hetwelk in dit jaar opging over de geboorte van den Vorst, in wien het ons mag gebeuren eenen anderen WILLEM DEN EERSTEN te vereeren.

In lentemaand was door Z. H. de nieuwe hoop aan de Hooge Vergaderingen medegedeeld,

(1) Jaarb. 1772. bl. 316, 331, 330, 627 en 744.

I. BOEK. III. HOOFDST.

1772.

deeld, welke de gezegende ſtaat zijner Gemalinne aan zijn huis en aan het vaderland gaf. In oogstmaand werden de vurigſte gebeden bij alle Godsdienstoefeningen in alle Gewesten met blijde dankzeggingen vervangen, want op den 24ſten dier maand was H. K. H. zeer voorſpoedig bevallen van een' Prins. Het driewerf vuren van het krijgsvolk, zich in de Maliebaan oefenende, gaf in den vroegen morgen het eerſte ſein van het voorgevallene op het Huis in het Bosch. Hetzelve werd weldra vervangen door het losſen van het geſchut, het luiden en ſpelen der klokken en het uitſteken der oranje-vlaggen in 's Gravenhage. De Hooge Vergaderingen vernamen uit den mond des Stadhouders zelven de blijde tijding. De Staten-Generaal en de Gekommitteerde Raden (de Staten van Holland niet vergaderd zijnde) boden, ten gevolge van reeds voorloopig genomene beſluit, aan Zijne Hoogheid het Peterſchap over den jonggeboren Prins aan, hetwelk dankbaar werd aangenomen. De kennisgeving dezer heugelijke gebeurtenis geſchiedde voorts van wegen de Staten-Generaal en van Zijne Hoogheid op dezelfde wijze, als bij de geboorte der Prinſesſe.

Geboorte van WILLEM FREDERIK.

Gelijk als toen vond ook nu Z. H. goed, zijne gevoelens aan den dag te leggen over de

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772. de openbare vreugdebedrijven, waartoe Staten van Holland almede reeds den dag des Doops hadden voorbeſtemd. De nog al aanhoudende groote duurte van de meest benoodigde levensmiddelen was andermaal de grond van Hoogstdeszelfs wenſchen, dat alle onkosten mogten worden geſpaard, ten einde de nood der behoeftigen te meer zou kunnen worden verlicht.

Den 7den van herfstmaand werd, na eene redevoering van den Leeraar J. MUNNEKEMOLEN, de plegtigheid van den H. Doop door den Eerw. P. NIEUWLAND verrigt. De vader zelf hield zijn' zoon ten Doop, die de namen bekwam van WILLEM FREDERIK. De inzameling der liefdegaven bedroeg nu *f* 4927. Een en twintig ſtukken geſchut kondigden, door driemaal herhaalde losbranding, de volvoerde plegtigheid aan. De Afgevaardigden, ter bijwoning dezer H. Verrigting, werden op het oude Hof aan een' prachtigen maaltijd onthaald, terwijl hetzelve fraai verlicht was. — Dezelfde Afgevaardigden bragten in gelijken trein, als zij ter kerke waren getrokken, daags daaraan de pillegiften voor den jonggeboren en de geſchenken voor de kraamkamer over op de oranje-zaal (1).

Af-

(1) Jaarb. 1772. bl. 762, 758 en 772. De pillegiften van de Generaliteit, van de zeven Gewesten en van

Digitized by Google

Afkondigingen van des Stadhouders verlangen, dat kostbare verlichtingen en vreugdebetooningen wierden nagelaten, geschiedden zoo wel in andere Gewesten als in Holland, door derzelver Staten; doch wederhielden geenszins, gelijk zij ook niet konden bedoelen, alle openbare blijken der algemeene blijdschap. Ten dage der Doopplegtigheid werd in de meeste steden van Holland het geschut gelost en de vlag uitgestoken, terwijl klokkengelui, door klokkenspel afgewisseld, het verheugde hart aanhoudend begeleidde. Te Amsterdam vlagden zoo wel alle de schepen in de laag op het IJ en op stroom liggende als alles, wat tot de Admiraliteits werf en de Oost- en Westindische Maatschappijen behoorde. — Te Utrecht scheen zelfs het gemeen, ten wiens behoeve des Stadhouders wensch zich andermaal dus had verklaard, wrevelig over de beperking der openbare vreugde, want niet alleen op den dag des Doops, maar ook daarna, ging hetzelve zich in het schie-

van de steden Amsterdam, Rotterdam en Middelburg beliepen ook nu aan lijfrenten de som van ƒ 36,300; de geschenken in de kraamkamer, door dezelfden, die van 1840 dukaten. De Staten van Zeeland hadden nu ook deel genomen in beide, en wel voor ƒ 3000 tot pillegift en 120 dukaten voor de kraamkamer. — Not. van Zeeland 31 Aug., 1 en 3 Sept. 1772.

I. BOEK III. HOOFDST. 1772.

ſchieten met ſnaphanen, het afſteken en werpen van vuurwerken en het plegen van daarmede gepaarde baldadigheid, dermate te buiten, dat de Regering daartegen door eene ſtrenge waarſchuwing moest voorzien (1). In Vriesland voorkwam men zulk een wrevel, door de ſom der kosten, welke men zou gemaakt hebben tot het doen luiden der klokken en het geven van bier aan de ingezetenen, in handen te ſtellen der Geregten, om ze aan de armen in de ſteden en dorpen, tot derzelver onderſtand, uit te reiken (2). In Zeeland was op den Doopdag een algemeen en plegtig dankuur gehouden zoo over deze allergelukkigſte gebeurtenis, als over de verdere in dit jaar verkregene zegeningen van een' gelukkigen oogst, ophouding der veepest en bevrijding der zwaardere onheilen, die andere landen zoo jammerlijk gedrukt en ook deze Gewesten gedreigd hadden; waarmede dan ook de, tot dien tijd gehoudene, maandelijkſche bedeſtonden een einde namen (3).

Herſtel der rampen van het vaderland.

De gunſtige afwending van zoo vele drukkende rampen en dreigende gevaren, en de vernieuwing van 's Hemels zegeningen over vel-

(1) Jaarb. 1772. bl. 799.

(2) Jaarb. 1772. bl. 809.

(3) Not. van Zeeland 1772. 31 Aug.

velden, akkers en weiden werden, schoon in verschillende mate, zoo algemeen in alle Gewesten gevoeld, dat de bepalingen op het verzenden van granen en aardappelen in vele plaatsen werden ingetrokken, en de uitvoer van vee in Vriesland, onder zekere bepalingen, weder opengesteld.

Vrees voor den oorlog met Marokko afgeweerd.

Ook de vrees voor eenen oorlog met den Keizer van Marokko, die zoo zeker scheen, dat H. H. M., in bloeimaand, de koopvaardijschippers waarschuwden, wel op hunne hoede te zijn tegen Marokkaansche kapers, maar vooral geene aanleiding tot vijandelijkheden te geven, werd door latere gerustellende tijdingen aanmerkelijk verminderd (1).

In de zaken van Polen, welks eerste verdeeling tusschen Pruissen, Oostenrijk en Rusland te dezen jare plaats had, vond de staatkunde niet goed zich te mengen, schoon door den ongelukkigen Koning STANISLAUS AUGUSTUS daartoe aangezocht: en het vruchtelooze der verklaringen van Engeland, Frankrijk, Zweden en Denemarken tegen deze overweldiging deed de wijsheid dezer onthouding inzien (2).

De Voorzitter en Raden des Hofs van Holland, Zeeland en Vriesland vonden thans goed, de Sta-

(1) Res. Gen. 1772. 6 Mei, 28 Aug. en 23 Sept.

(2) Res. Gen. 1772. 15 Oct. Regist. van Secret. Res. van H. H. M. 1772. 9 Dec.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

Brief van het Hof aan de Staten van Holland over de militaire jurisdictie.

Staten van Holland bezig te houden met hunne verlegenheid wegens het oefenen van regtsdwang over krijgslieden door den burgerlijken regter, waaromtrent men het begrip volhield, dat denzelven geenerhande gezag zou toekomen; en welk begrip men zoo ver uitbreidde, dat ook vrouwen, kinderen en dienstboden van krijgslieden in die zelfde uitzondering wierden begrepen, als maakten zij eene geheel andere orde van menschen uit. Zulk een regtsgebied, beweerden zij, was nimmer aan den krijgsraad opgedragen, als waartegen zij zich op een staatsbesluit van 1654 beriepen: doch zij schroomden hetzelve te betwisten, om in geene verdenking te komen van eenig nadeel te willen toebrengen aan de regten en waardigheden van den Kapitein-Generaal. Zij verlangden slechts van H. E. Gr. M., als souverein, bij *een staatsbesluit* te mogen vernemen: „in hoe verre de regtsdwang van den burgerlijken regter te dezen opzigte bepaald ware, en in hoe verre H. E. Gr. M. goedvonden, dat door den militairen regter jurisdictie geoefend zou worden." De brief van *het Hof*, waarin deze bedenkingen waren begrepen, nevens de bijlagen, denzelven vergezellende, werd in handen gesteld van den Stadhouder, ten einde daarop Hoogstdeszelfs bedenkingen te vernemen (1).

Zij-

(1) Resol. van Holl. 1772. 7 Maart.

Zijne Hoogheid diende de Staten van Holland daarvan gereedelijk, in eenen brief, ten geleide eener geheele regtsverhandeling over de militaire jurisdictie, betuigende, zich niet zeer lang na Hoogstdeszelfs ambtsaanvaarding opzettelijk te hebben bezig gehouden met nasporingen omtrent dit onderwerp, en het slot zijner bevindingen in deze regtsverhandeling te hebben doen zamenstellen. In dien zelfden brief herinnerde de Stadhouder het voorgevallene over dezelfde stoffe met zijnen Heer vader, en verklaarde alzins in deszelfs gevoelens daarover te staan; en niet te kunnen verwachten, dat zijn gedrag, naar dat voorbeeld ingerigt, bij H. E. Gr. M. zou worden afgekeurd; — en zulks te minder, daar men, in de nevensgaande verhandeling, zou bevinden, dat de universele en privative militaire jurisdictie gegrond was op het Romeinsche regt, reeds van den tijd van KAREL V door den Souverein van den lande tot een Landregt gemaakt; op de criminele ordonnantie van 1570, van dien tijd af als eene Landwet aangemerkt en in kracht gebleven; op de oorspronkelijke constitutie van de Republiek, achtervolgens de gronden der Unie van Utrecht, en op de verdere wetten en plakkaten van den lande, terwijl het, door den Hove aangevoerde, besluit van 1654, als in het eerste tijd-

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

Memorie van Z. H. aan de Staten van Holland over de militaire jurisdictie.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772. tijdvak der ſtadhouderlooze regering genomen en met de regten van den Kapitein-Generaal weinig beſtaanbaar, na de herſtelling der ſtadhouderlijke regering had geſlapen, zoo dat men niet zonder verwondering derzelver aanhaling in de pen van den Voorzitter en Raden van den Hove had ontmoet, als of de naarkoming van den inhoud van gemeld beſluit ook in een' tijd, dat de Republiek eenen Kapitein-Generaal aan het hoofd der militie had, zoude zijn geordonneerd. — Z. H. eindigde zijnen brief in het vertrouwen: „dat, gelijk de charges van Stadhouder en Kapitein-Generaal op geenen anderen voet, dan door de Heeren Prinſen, zijne voorzaten, door Hoogstdenzelven erflijk waren aanvaard, H. E. Gr. M. het onverhinderd genot van alle dezelve voorregten op Hem zouden handhaven en gevestigd doen blijven, onder welke Z. H., als het Hoofd der militie van den Staat, het doen oefenen eener univerſele militaire jurisdictie over de officieren en het volk van oorlog geenszins voor het minſte kon houden." — Deze brief nevens de memorie van Z. H. werd met dien van den Hove ten onderzoek aanbevolen aan de Ridderſchap en de Gekommitteerden uit H. E. Gr. M. tot de zaken van juſtitie, met Kommisſarisſen van den Hove, om daarop de Vergadering te dienen van derzel-

zelver bedenkingen en raad (1): — doch daarmede bleef de zaak hangen, die evenwel veel opziens had verwekt, en als een zeer onaangenaam verjaargeschenk voor Z. H. had moeten aangemerkt worden, waarover de Hertog VAN BRUNSWIJK, weleer getuigen van het misnoegen van WILLEM IV over gelijksoortigen stap van den Hove, dan ook niet had nagelaten deszelfs gevoel van verontwaardiging aanmerkelijk op te winden (2).

Staat der Kollegiën ter Admiraliteit.

De bijeenkomst van Gekommitteerden uit de Kollegiën ter Admiraliteit in 's Gravenhage, in den voorleden jare, had ten gevolge gehad een besluit van H. H. M. tot onderzoek naar den staat der inkomsten van dezelve Kollegiën, en naar de middelen, welke zouden kunnen dienen, om dezelve in staat te stellen, om buiten bezwaar der provinciën de noodige dekking aan 's Lands zeevaart en handel te verleenen. Ten gevolge daarvan werden in dit jaar de vijf Kollegiën aangeschreven, om derzelver inkomsten en lasten over vijf jaren, te weten van 1766 tot 1770, op te geven, in den form van eene rekening of staat, zoo als daarvan het ontwerp was opgemaakt

(1) Resol. van Holl. 1772. 15 Mei.

(2) VAN DER AA Leven van WILLEM V D. II. bl. 83.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

maakt (1). — Tot hetzelve behoorde niet slechts eene opgaaf der inkomsten en kosten in het algemeen, maar ook der opgenomene kapitalen, met derzelver renten en aflossingen, alsmede een juiste staat van de schepen, uit de petitie van 1741 en na dien tijd gebouwd, en welke daarvan nog overig waren; eindelijk eene juiste opgaaf van hetgeen de huishouding des ganschen bestuurs aanging.

Aan dit alles werd door de vijf Kollegiën voldaan, zoo dat daaruit de volledigste staat van het gansche zeewezen der Republiek kon worden opgemaakt: maar dezelve werd dan nu ook alzoo gesteld gevonden, dat Z. H. zich verpligt vond, H. H. M. aan te bevelen, om met alle mogelijke omzigtigheid en geheimhouding het overzigt daarvan te behandelen en de ingekomene staten geenszins gemeen te maken, op dat dezelve niet kwamen in handen van personen, die daarvan gebruik zouden maken, strijdende met de ware belangen van den Staat, en inzonderheid op dat dezelve niet buiten 's lands verspreid wierden, houdende Z. H. zich verzekerd, dat H. H. M. zelve de gevaarlijke en schroomelijke gevolgen zouden inzien, indien buitenlandsche Mogendheden ten volle onderrigt wer-

(1) Resol. Gen. 1772. 10 Jan.

werden van den jammerlijken toestand, waarin zich thans het zeewezen van H. H. M. bevond, welks behoud Z. H. bij deze gelegenheid op nieuw aan derzelver zorg aanbeval, inzonderheid aandringende, dat toch de Admiraliteiten mogten worden in staat gesteld, om schepen van linie aan te bouwen, op dat de naam van zeemogendheid geen bloote en ijdele tijtel werd, maar de vlag van den Staat overal geëerbiedigd mogt blijven. — H. H. M. namen deze aanbevelingen dankbaar ter harte, en deelden dezelven aan de bijzondere Gewesten mede (1).

Geldheffing in Holland.

Zoo onverwacht als de bemoeijing van het Hof van Holland velen was voorgekomen, even vreemd kon het schijnen de Staten van dat Gewest met den aanvang van dit jaar te hebben zien besluiten tot de heffing van een' honderdsten en twee honderdsten penning over de eigendommen, bezittingen en ambtsinkomsten der ingezetenen, waarvoor tot reden werd aangevoerd, dat buitengewone maatregelen 's Lands financiën moesten onderschragen, om de groote onkosten en zware lasten goed te maken, ge-

(1) Regist. van Secr. Res. van H. H. M. 1772, 31 Maart. — Secr. Resol. van Holland D. XIII. bl. 238—305, alwaar alle de missives en rapporten der vijf Kollegiën voorkomen.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

gesproten uit de nu laatst geëindigde troebels (1.)

Nadeelen in de Westindiën.

Drukte dit bezwaar den grondeigenaar, rentenier en ambtenaar voornamelijk, de handelbetrekkingen leden niet minder langs een' anderen weg. In Suriname waren de Negerslaven opgestaan; in Berbice, Essequebo en Demerarij waren eenige plantagiën afgeloopen; op St. Eustatius had een vernielende orkaan gewoed; en schoon de muiterij door het tijdig zenden van twee fregatten met eene bende krijgsvolk, daartoe bijzonder geworven, weldra en volkomen werd bedwongen, gevoelden de handelhuizen op die volkplantingen daarvan al het nadeel. — Het terug gekeerd krijgsvolk werd als zeesoldaten aangenomen, gelijk zulks, op voorstel van den Hertog VAN BRUNSWIJK, reeds eenmaal was geschied (2).

Zware Bankbreuken.

Maar weinig evenwel strekte zich dit nadeel voor den handel uit in vergelijking van hetgeen denzelven trof, eer nog dit jaar ten einde liep, door den val van het huis van CLIFFORD en ZONEN te Amsterdam, en van vele anderen, die hetzelve, ook buiten 's lands, vooral in Engeland, medesleepte. Het belang van gansch Europa bij het vertrouwen der beurs

(1) Res. van Holl. 1772. 23 Jan.

(2) Zie boven bl. 228. — Jaarb. 1772. bl. 1174.

beurs van Amsterdam wederhield ter plaatse zelve den allerzwaarsten schok, daar van buiten veel gereed geld vertrouwelijk werd ingevoerd, hetwelk eenige huizen kon redden, terwijl de Regering der stad ook door het oprigten eener stads beleenbank, en het daarin storten van twee millioenen guldens, in het volgende jaar, wijslijk zorgde, dat het vertrouwen zich kon herstellen en de handel zijnen ongestremden loop hervatten (1).

Dood en lof van den Raadpensionaris Mr. P. STEIJN.

De Raadpensionaris STEIJN mogt zijnen vijf en twintigjarigen dienst in deze zoo hoogstbelangrijke betrekking voor Holland en den ganschen Staat des lands niet beleven. Hij overleed den 5den van slagtmaand dezes jaars in zes en zestigjarigen ouderdom. Met zijn twintigste jaar reeds aan Leijdens Hooge School in de beide regten bevorderd, aanvaardde hij naauwelijks de pleitbezorging te 's Gravenhage, als Haarlem, zijne geboorteplaats, hem tot haren Geheimschrijver riep. Zes jaren dien post vervuld hebbende, volgde hij zijnen vader in de Vroedschap op, en bekleedde daarna het ambt van Schepen tevens, tot hij in 1747 tot Burgemeester werd verkozen. WILLEM IV had terstond op STEIJN het oog geslagen, toen de Raadpensionaris GILLES in 1749 zijn ontslag ver-

(1) Jaarb. 1773. bl. 79, 208 en 246.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

verkregen had. Op 's Vorsten raad, werd hij geroepen, om bij voorraad dat ambt waar te nemen, waarmede hij kort daarna op 's Prinsen aanbeveling dadelijk werd bekleed. — Wanneer voor de vijfdemaal dit vijfjarige ambt aan STEIJN werd opgedragen, betuigde de Voorzitter van H. Ed. Gr. M., de Graaf BENTINCK: „dat dezelve voor zonderling aangenaam hadden gehouden, al hetgeen door hem in dien tijd was verrigt, en diensvolgens hem zeer gaarne bedankten voor deszelfs genomene moeite, aangewende zorg en goed beleid, zoo in de zaken van den Staat in het algemeen, als van Holland in het bijzonder; en vooral voor de gestadige zorg en allerbijzonderste oplettendheid, door hem omtrent de geldmiddelen dier *provincie* aan den dag gelegd, waarvan de gelukkige uitwerkingen zich zoo zigtbaar vertoonden (1)." Holland mogt het ook waarlijk wel als een der grootste gelukken aanmerken, na eenen zwaren en geldvernielenden oorlog, een' Staatsdienaar aan het hoofd van den geldstaat te hebben verkregen, die in dat vak alzins uitmuntede. — Eene grondige kennis van alle vaderlandsche wetten en gebruiken was een niet min belangrijke schat, die hem in het beleid der algemeene za-

(1) Memoriën van den Grave W. BENTINCK.

zaken aanhoudend te ſtade kwam. Het waren voorzeker ſtille tijden, die den Staat, gedurende zijne bediening, ten deele vielen, maar tijden van eene ſtilte, die, verſcheidene jaren lang, de ſchranderſte ſtaatkunde vorderde, om ze van buiten 's lands te bewaren en binnen 's lands te behouden. STEIJN had zich door Engelſche en Franſche Gezanten weten te doen eerbiedigen, terwijl hij de onzijdigheid van den Staat, bij den ſchier algemeenen krijg van Europa, heilig in het oog had gehouden. De Vrouwe-Gouvernante had hem hare achting nooit ontrokken, ook als zij zelve wel eens minder genoegen vond in zijnen gang; en de hitte der partijſchap, die zelfs den naam dier edele Vrouwe zengde, vond geenen vat aan zijn ſtreng eerlijk bewind. „God, mijn geweten en lastbrief — was zijn woord — maken de partij uit, met welke ik het houde." Het ambt van Groot-Zegelbewaarder, en dat van Stadhouder en Registermeester van de Leenen van Holland en Westvriesland waren hem toegevoegd; 's Lands Hooge School te Leijden had hem ten wakkeren bezorger; wetenſchappen en kunſten vonden in hem een' ijverigen voorſtander; derzelver Maatſchappijen en Genootſchappen, onder hem het eerst in trein gekomen, erkenden hierin zijne

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

verdiensten; en de Godsdienst stelde hoogen prijs op zijn geloof en deugd (1).

Voorziening in de ambten van Raadpensionaris enz.

De slag van dit verlies trof snel. Op den 4den van slagtmaand gaf de Heer BENTINCK aan de Staten van Holland kennis, dat de Raadpensionaris door ongesteldheid werd belet de Vergadering bij te wonen; en op den 6den stelde dezelfde Heer voor, of H. E. Gr. M., vermits het overlijden van den Heer STEIJN, niet bij voorraad iemand tot het waarnemen van de Vergadering zouden believen te benoemen. Gelijk de Heer BENTINCK op de eerste mededeeling was verzocht, om gedurende de ongesteldheid van den Raadpensionaris de Vergadering van H. E. Gr. M. waar te nemen, zoo werd hij bij deze laatste daartoe verzocht en gemagtigd, gedurende het openstaan van dit ambt. Inmiddels had reeds de Heer BENTINCK, als Voorzitter van Gekommitteerde Raden, met twee Leden uit dezelve, de pligtpleging van rouwbeklag bij de weduwe des overledenen statelijk afgelegd, en tevens gezorgd voor de afzondering van 's Lands papieren, de terugneming van het Groot-Zegel van den Lande, en voor de inzending van de in-

(1) SCHELTEMA *Staatk. Nederl.* VAN WIJN *Nalezingen op* WAGENAAR D. II. bl. 401. *Schets van 's mans leven en karakter.*

inkomende brieven (1). 's Lands zegel werd bij voorraad in handen van den Heer BENTINCK gesteld, tot dat ook over het Groot-Zegelbewaarderschap zou zijn beschikt, wordende hij inmiddels gemagtigd ook de zegels bij voorraad te gebruiken, en als Stadhouder en Registermeester van de Leenen werkzaam te zijn.

Staten van Holland besloten voorts, de ambten van Raadpensionaris en van Groot-Zegelbewaarder te brengen in twee afzonderlijke punten van beschrijving voor hunne volgende gewone Vergadering, ten einde, na herziening van den lastbrief voor den Raadpensionaris, ter begeving der beide ambten over te gaan.

Ter bepaalde Vergadering werd evenwel goedgevonden, tot de herziening van den lastbrief niet over te gaan, bevorens de lastbrieven van 1672, van 1689 en van 1749 aan den Stadhouder waren vertoond, en Hoogstdeszelfs gedachten daarop vernomen. De Afgevaardigden hiertoe zouden tevens aan Z. H., in navolging van hetgeen in 1748 en 1753 was geschied, kennis geven van de openvalling der posten van Groot-Zegelbewaarder, mitsgaders Stadhouder en Registermeester der Leenen van Holland en Westvriesland.

Staan-

(1) Res. van Holl. 1772. 4 en 6 Nov.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772. Staande die zelfde Vergadering werd de bezending tot Z. H. toegelaten en keerde met het berigt terug: „ dat Hoogstdezelve, gevoelig voor deze oplettendheden, ten aanzien van den lastbrief voor den Raadpensionaris had geoordeeld, dat die van den jare 1749 zou kunnen worden gevolgd, zonder dat er verandering in vereischt wierd, en dat, wat de andere ambten betrof, het aan Z. H. aangenaam zou zijn, dezelve overgebragt te zien op den Heer BENTINCK, tot derzelver waarneming reeds bij voorraad door H. E. Gr. M. gemagtigd." —

Nadat nu de lastbrief, overeenkomstig dien van 1749, was herzien en vastgesteld, deed de Vergadering eene benoeming van Mr. P. VAN BLEISWIJK, Raad en Pensionaris van Delft, Mr. E. F. VAN BERCKEL, Pensionaris van Amsterdam, en Mr. D. RAS, Raad in de Vroedschap en gewoon Afgevaardigde van Alkmaar; welke benoeming door eene bezending aan Z. H. werd voorgedragen, ten einde te vernemen: „ of Hoogstdezelve ook eenige bemerking omtrent iemand der voorgestelde Heeren zou maken." — Ook die oplettendheid was den Stadhouder zeer welgevallig, die, ondanks de betuiging van in ieder der voorgestelde Heeren de bekwaamheden tot den openstaanden post vereischt, volkomen te erkennen, te kennen gaf, dat het vallen der keuze op den Heer

VAN

VAN BLEISWIJK Hem bijzonder aangenaam zou zijn. — En nu geschiedde de verkiezing met eenparige stemmen overeenkomstig 's Vorsten wensch.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

VAN BLEISWIJK, van zijne verkiezing verwittigd, hield zich het beraad van weinige dagen voor, en liet zich dezelve daarna niet welgevallen, dan onder beding, dat het hem geoorloofd zou zijn: „ 1.) zich, naar goedvinden, van zijn ambt te ontslaan; 2.) den eed op zijnen lastbrief te doen in denzelfden zin, als zijne voorgangers sedert 1727, om denzelven, namelijk, zoo naauwkeurig na te komen, als een trouw en eerlijk Staatsdienaar dien kon nakomen, en als vorige Raadpensionarissen, en die welke de naauwstgezette daarin zouden mogen geweest zijn, denzelven hadden nagekomen; 3.) Bezorger der Leijdsche Hooge School te blijven, waartoe hij in 1769 was aangesteld." — Dit beding gereedelijk toegestaan zijnde, aanvaardde VAN BLEISWIJK het hoogst gewigtig ambt op den 1sten van wintermaand met eene zeer nederige aanspraak, waarin hij zijn bijzonder geluk roemde: „ van dit te doen onder de gunstigste invloeden van een' Vorst, die in den bloei zijner jaren de rijpste vruchten van een wijs, gematigd en staatkundig beleid voortbragt, en alles in zich vereenigde, dat met mogelijkheid verlangd zou kun-

Mr. P. VAN BLEISWIJK Raadpensionaris.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

kunnen worden, om het Erfstadhouderlijk bewind met het souverein gezag der Staten op de volmaakste wijze, ten meesten nutte en welzijn van den Lande, te doen zamenstemmen, en dat de volle bewustheid van dat geluk een voorregt was, dat hij had mogen verkrijgen in den toegang tot Z. D. H., welke hij aan de goedgunstigheden van Hoogstdenzelven te hemwaarts reeds voor lang was verschuldigd."

De Heer BENTINCK VAN RHOON Groot-Zegelbewaarder enz.

De Heer BENTINCK, die door de Vergadering, tijdens de benoeming tot het Raadpensionarisschap werd opgemaakt, met eenparige stemmen tot Groot-Zegelbewaarder enz. was aangesteld, ontving nu derzelver dank voor de waarneming van het eerstgenoemde; bij hetwelk de Heer BLEISWIJK nu tevens, volgens ouder gewoonte, tot Pensionaris van de Ridderschap werd verklaard (1).

En hiermede is het voegzaam dit hoofdstuk te sluiten, daar de Raadpensionarissen van Holland steeds bevonden werden zoo grooten invloed op den gang der besluiten van H. H. M. zelve en op de betrekkingen van den Staat met vreemde Mogendheden te hebben gehad, dat derzelver opvolgingen wel als bijzondere tijdperken in de geschiedenis van het Gemee-

ne-

(1) Res. van Holl. 1771. 25, 26 en 27 Nov. en 1 Dec.

nebest zouden kunnen worden aangemerkt. Vooral mag dit geacht worden te gelden bij de vervanging van den Heer STEIJN door den Heer VAN BLEISWIJK. Deze toch was het, die de akte van consulentschap tusschen Z. H. en den Hertog VAN BRUNSWIJK had ontworpen en tot stand doen komen, welke nu reeds uitwerkingen had gehad, wier gevolgen door de schranderste Staatslieden donker werden ingezien. Dezelfde Heer BENTINCK, die haar terstond, als zij hem bekend werd, ten hoogste had afgekeurd (1), ondervond al dadelijk die gevolgen. Had de Hertog gedurende zijne voogdij over den minderjarigen Stadhouder bezwarelijk eenen enkelden dag laten voorbijgaan, zonder dien doorervaren en doorschranderen Staatsman, dien onveranderden en trouwen vriend van het Huis van Oranje, in brieven te onderhouden en raad te plegen over en in alle voorkomende zaken: met 's Vorsten meerderjarigheid, toen het er oneindig meer op aankwam, om een wijs raadsman, dan weleer slechts een trouw voogd, voor den Stadhouder te zijn, hield alle mededeeling, alle gemeenzaamheid, ja zelfs alle vriendschap van des Hertogs zijde op, zoodat deze zelfs niet wenschte, maar zorgvuldig voorkwam, hem in tegenwoordigheid van den Prins aan te

I. BOEK. III. HOOFDST.

1772.

(1) Zie boven bl. 301.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772. te treffen. Hetzelfde had nagenoeg plaats gegrepen omtrent den Raadpensionaris STEIJN en den Griffier FAGEL, die niet dan afzonderlijk ieder hunne gedachten aan Z. H. konden voordragen, waardoor het nut van alle raadpleging was te leur gegaan. Ook hierover had de Heer BENTINCK niet nagelaten, Z. H. meermalen en zeer ernstig te onderhouden, maar het had hem niet mogen gebeuren, Hoogstdeszelfs afkeer van een gezamenlijk overleg tusschen hen met den Hertog in 's Vorsten tegenwoordigheid, zoo als die afkeer aan den Prins was ingeboezemd, te overwinnen. Intusschen was het nu en dan reeds gebleken, hoe ver de Hertog zelf nog te kort schoot in grondige kundigheden tot het beleid van velerlei zaken; waaruit dan ook meermalen verwarring was ontstaan, en waardoor vele ervarene lieden waren verwijderd geworden, terwijl misnoegen en wrevel zich al verder en verder hadden verspreid, waaruit de schrandere BENTINCK geen gering deel dier verdrietelijkheden heeft voorspeld, welke naderhand de regering van den, bevorens zoo zeer gewenschten en aanvankelijk zoo vurig beminden, Stadhouder hebben verbitterd (1).

Het

(1) Het zijn de memoriën van den Grave W. BENTINCK, wier naauwkeurige doorzoeking ons deze inzigten heeft gegeven.

Het algemeen kende van dit alles niets; en vond rijke ſtof, om zich in het, met regt zeer hoog gewaardeerd, ſtadhouderlijk bewind te verheugen; terwijl de vrede van den voorſpoed vergezeld ging; ieders regt heilig werd gehandhaafd; handel en zeevaart bloeiden; de nijverheid hare vruchten opſtapelde; wetenſchappen, letteren en kunſten den beſpiegelenden geest en verfijnenden ſmaak bezig hielden, waaromtrent wij het volgende ten ſlotte moeten vermelden.

Algemeene voorſpoed en rust.

Oprigting van het Zeeuwsch Genootſchap te Vlisſingen.

Was de uiterſte wil van Mr. P. MOGGE ter ſtichting eener Hooge School te Zierikzee verijdeld, omdat Zeeland zich het regt ter vergunninge daartoe had laten betwisten, welk regt Mr. PIETER PAULUS in den jare 1775 nog zeer klemmend heeft betoogd (1): de Oprigters van het Genootſchap van Wetenſchappen te Vlisſingen mogten, twee jaar later, gelukkiger ſlagen in hunne edele bedoeling, daar het den Stadhouder behaagde, zich als Beſchermheer aan deszelfs hoofd te laten ſtellen. De Beſtuurders Mr. J. WINCKELMAN en Mr. R. H. DU PON, met den Geheimſchrijver den Eerw. J. TJEENK, vervoegden zich

(1) In dit betoog vindt men almede de gronden niet, die door Z. H. tegen de oprigting waren aangevoerd. — Vergelijk boven bl. 368.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

zich tot de Regering van Vlisſingen met kennisgeving van deze oprigting en verzoek om voorſtand en beſcherming, welke beide hun gunſtig werden toegezegd, en ten blijke waarvan aan het Genootſchap, zoo lang hetzelve van geene gewone vergaderplaats zou zijn voorzien, het gebruik der kamer van de Keure en 's Lands Vierſchaar binnen die ſtad werd toegeſtaan. Daarna wendden zich Beſtuurderen tot de Staten van Zeeland ter bekoming van des Souvereins erkenning en beſcherming, en verwierven ook dit op de meest bemoedigende wijze, zoodat hetzelve werd bekrachtigd onder den naam van *het Zeeuwsch Genootſchap der Wetenſchappen te Vlisſingen*, ten zegel voerende *de zeven vrije kunſten op eene rots in zee* (1).

Oprigting van het Bataafsch Genootſchap van proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam.

De Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem mogt met leede oogen deze mededingſter zien opkomen; zij waagde het niet, haar oktrooi van Holland tegen die ſtichting in Zeeland in te brengen. Zij beproefde dit bij de oprigting van een ander Genootſchap in Holland zelf: maar droeg de afwijzing des ongepasten naarijvers. Door zonderlinge edelmoedigheid eens bijzonderen liefhebbers van het welzijn zijns vaderlands te

(1) Jaarb. 1770. bl. 1221—1242.

te Rotterdam was een fonds geschikt geworden ter oprigting van een Genootschap tot het voortzetten van proefondervindelijke wijsbegeerte, ten doel hebbende, eensdeels het verbeteren van kunst- en werktuigen voor den landbouw, zeevaart en alle werktuigelijke kunsten en fabrijken, ter instandhouding en verbetering van rivieren, dijken, wegen en landerijen, of ten nutte van eenige voorname takken der nationale huishouding; anderdeels het ontdekken en door proeven staven van waarheden of kundigheden in de natuurkunde, scheikunde, natuurlijke historie, beoefenende genees- en heelkunde, het uitvinden van nieuwe genees- en heelmiddelen, en wat van dezen aard meer zij. De Bestuurders, de Heeren J. DU MONCHIJ en L. PATIJN, Hoogleeraars in de Geneeskunde, L. BICKER, Geneesheer, C. NOZEMAN, Remonstrantsch Leeraar, en M. SCHOUTEN, Heel- en Vroedmeester, verwierven de gunst, van den Stadhouder als Beschermheer te mogen noemen, terwijl de Vroedschap van Rotterdam zich wel tot Mecenaten wilde verklaren; maar oordeelden tevens, dat het niet weinig ter bevordering van het doel des Genootschaps zou verstrekken, met het gezag en de goedkeuring van den Souverein te worden bekrachtigd. Zich daartoe met een smeekschrift bij Staten van

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

Holland vervoegd hebbende, vernamen zij niet zoodra, dat de Maatschappij van Weetenschappen te Haarlem H. E. Gr. M. op dezelfde wijze verzocht hadden: „dat noch aan dit Genootschap, noch aan eenige andere stichting zoodanig een oktrooi mogt worden verleend, welk eenigzins hare verkregene voorregten zou kunnen verkorten;" of zij veroorloofden zich hunne aanmerkingen daartegen ter Vergadering van H. E. Gr. M. in te leveren, welke van dat gevolg waren, dat de Staten van Holland en Westvriesland deze stichting goedkeurden en bekrachtigden onder en met den tijtel van *het Bataafsch Genootschap der proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam.*

Lof van STEVEN HOOGENDIJK, stichter van het Bataafsch Genootschap.

De edelmoedige en nederige stichter van dit Genootschap, welks aanleg en werking zeer aanzienelijke fondsen hadden gevorderd, en waarin door deszelfs beschikkingen volkomen was voorzien, werd niet openbaar bekend voor zijnen dood, die eerst negen jaren later voorviel. Toen eerst vernam het vaderland, dat de Heer STEVEN HOOGENDIJK, weleer uurwerkmaker te Rotterdam, in zijnen twee en tachtigjarigen ouderdom, een Genootschap had opgerigt, hetwelk niet minder vruchtbaar is geworden ten algemeenen welzijn, dan 's mans bekend geworden naam ter eere blijft ver-

strek-

Digitized by Google

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

ſtrekken voor het echt Nederlandsch karakter (1).

Ook te Amſterdam hadden zich ten zelfden jare 1769 eenige liefhebbers van kunſten en wetenſchappen vereenigd tot een Genootſchap, hetwelk den Bloei der Vrije Kunſten tot zinſpreuk voerde, en daartoe wilde werkzaam zijn ook door het jaarlijks uitlooven van een' eereprijs op het best bevonden antwoord eener voorgeſtelde vraag (2).

Het Genootſchap *Floreant Liberales Artes* te Amſterdam.

De vaderlandſche kunstroem had omtrent dien zelfden tijd een' verſchen lauwer en de algemeene kunstſmaak een' onwaardeerbaren ſchat verworven in de uitvinding, om teekeningen met derzelver juiste afmetingen, omtrekken, kleuren, toon en tinten over te brengen op koperen platen, wier afdruk printen leverde, van de oorſpronkelijke zoo bezwaarlijk te onderſcheiden, dat aan dezelven een bijzonder kenmerk moest worden toegevoegd, om bedrieglijken handel te voorkomen. Franſche printen als teekeningen met rood of zwart krijt hadden wel den geest op deze uitvinding geleid, evenwel was zij geheel oorſpronkelijk, ook eer nog de En-

Uitvinding der Printteekeningen van C. PLOOS VAN AMSTEL, *Jakob Cornelisz.*

(1) Jaarb. 1770. bl. 1001—1045. — Alg. Kunst- en Letterbode D. I. bl. 13.

(2) Verhandelingen van het Genootſchap: *Floreant Liberales Artes* I. Deel.

I. BOEK III. HOOFDST. 1772.

Engelsche kunstplaten van KNAPTON en PONT, hier na meer gelijkende, maar er ver beneden gebleven, aan den uitvinder onder de oogen waren gekomen. De Heer C. PLOOS VAN AMSTEL *Jacob Cornelisz.* te Amsterdam eigende zich de eer der uitvinding volkomen toe. Reeds in 1764 had hij zijne kunstvrienden met de eerste proeven daarvan verrascht en verrukt; daarna had de vergelijking zijner printteekeningen tegen de vermelde Engelsche de voortreflijkheid van dit werk ontwijfelbaar beslist; maar nu was het vermoeden opgekomen en door de wangunst als zekere waarheid verspreid, of het teekenstift en penseel niet gebruikt werden, om in de afdrukken dat alles te brengen, hetgeen eene zoo betoverende gelijkheid met de teekeningen voortbragt. De Heer PLOOS VAN AMSTEL, Lid der Haarlemsche Maatschappij geworden, verzocht vier van derzelver Bestuurders nevens den Secretaris, om, onder geheimhouding, ooggetuigen der geheele behandeling te willen zijn, waarvan in den jare 1768 een volledig getuigenis ter wederlegging van al zulke opspraak het gevolg was (1).

De

(1) Jaarb. 1768. bl. 737 en 1117. — Dat de plaatsnijder C. BROUWER 's mans oog en regterhand in dit gansche werk is geweest, heeft ons, evenwel, duidelijk mogen blijken.

De Leijdſche Hooge School werd met de verzameling van ontleedkundige bereidingen van wijlen den Hoogleeraar B. S. ALBINUS verrijkt, die de Bezorgers niet aarſelden om, bij openbare veiling, voor een hoogen prijs te koopen (1).

Uitvinding van het hellend waterſcheprad door de broeders ECKHART.

Aan het regtſtandig ſcheprad der watermolens eene helling te geven, ten einde deszelfs omgang ligter, deszelfs opmaling hooger en wegmaling overvloediger te maken; aan dien hellenden ſtand des rads de noodige opleiding te geven, en deszelfs werking, naar gelang van omſtandigheden, te regelen, was de uitvinding van den Heer A. G. ECKHART, die, door Staten van Holland in ſtaat geſteld tot het nemen van proeven in het groot, daarmede zoo wel mogt ſlagen, dat H. E. Gr. M. hem gaarne oktrooi op zijn hellend waterſcheprad verleenden (2). Hetzelve werd evenwel nog voor belangrijke verbeteringen vatbaar bevonden, welke des uitvinders ſchranderheid gemakkelijk genoeg wist uit te denken, en waarop het, lang na deszelfs dood, onzen Koning nog gunſtig behaagd heeft aan

(1) Jaarb. 1771. bl. 1229.

(2) Jaarb. 1771. bl. 1143.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

aan deszelfs broeder, den onvermoeid werkzamen F. F. ECKHARDT, oktrooi te verleenen (1).

Uitvinding van schuifsluizen en diepwerktuigen door C. REDELIJKHEID.

De Heer C. REDELIJKHEID, al veel vroeger door schrandere waterwerken beroemd, kwam met de uitvinding op van eene soort van sluizen, welke hij schuifsluizen noemde, en die belangrijk nut beloofden in vele gevallen, waarin de andere te kort schoten. Het aanbod der proeve in het groot werd door Staten van Holland aangenomen. De Heer C. BRUNINGS bragt daarvan het meest voldoend verslag uit, en een geschenk van duizend dukaten strekte zoo wel om den bekwamen man tot verdere inspanning van zijnen geest ten nutte van den lande te bemoedigen, als om de aangewende kosten te vergoeden, en zulks te meer, daar zijne uitvinding voor het voordeel van een uitsluitend oktrooi min vatbaar was. — Dit voordeel werd hem kort daarop gereedelijk toegestaan op zijne uitvinding van een ander werktuig ter uitdieping van opgeslijkte wateren (2).

De teekenkunst vond zich eene nieuwe Akademie te Haarlem gesticht, die, mededingende met de Stads-Teeken-Akademie van Amsterdam, niet

(1) *Beschouwelijke vergelijking tusschen de watermolens met hellende en met staande schepraders.* 's Gravenhage 1816.

(2) Jaarb. 1772. bl. 974 en 1773. bl. 1170 en 1291.

niet weinig toebragt ter wederopwekking van den vaderlandschen schildergeest (1).

Dichtlievend Genootschap te 's Gravenhage.

Ook nu verhief zich een klein gezelschap beoefenaars der Nederlandsche dichtkunde te 's Gravenhage tot een openbaar Kunstgenootschap onder de zinspreuk: *Kunstliefde spaart geen vlijt.* Aan hetzelve werd eene der zalen in het huis van Prins Maurits van Nassau, door de Opzieners van dat gebouw, tot het houden van vergaderingen toegestaan (2).

Gedenkteeken voor VONDEL opgerigt.

Een ander Kunstgenootschap te Amsterdam, onder de zinspreuk: *Diligentiae omnia*, trok zich de verheerlijking aan der asch van den Vorst der Nederlandsche Dichtkunde JOOST VAN DEN VONDEL. Deszelfs stoflijk overschot was, zonder eenig bijschrift op de grafzerk, in de Nieuwe kerk ter aarde besteld. Drie jaren later had de Heer J. SIX, Raad der stad Amsterdam, op die zerk doen houwen dit tijdvers: VIr phoebo et MVsIs gratVs VonDeLIVs hIC est; hetgeen toen vertaald werd: hIer rVst Van VonDeL, hoog beIaarD, apoLLo en zIIn' zangberg VVaarD. Dit mogt, zoo lang de letters leesbaar bleven, ter aanwijzing dienen voor den geen, die VONDELS graf in deze kerk zocht, maar viel den vreemdeling

(1) Jaarb. 1773. bl. 815.

(2) Jaarb. 1772. bl. 314. — Het 1ste Deel der proeven van poëtische mengelstoffen werd in 1773 uitgegeven.

I. BOEK. III. HOOFDST. 1772.

ling zelden in het oog, en was al meest versleten door den tijd, terwijl 's mans onsterfelijke verdiensten vorderden, dat elk werd staande gehouden bij zijn graf. Met goedkeuring van Burgemeesteren van Amsterdam werd nu, drie en negentig jaren na 's mans dood, door dit Genootschap hierin loffelijk voorzien. Tegen een' pilaar, nabij het graf, is een marmeren gedenkteeken geplaatst, hetwelk eeniglijk den naam van VONDEL draagt, met het jaartal zijnes doods en dat der oprigting van dit teeken, nevens de zinspreuk des Genootschaps, hetwelk zich nog heeft te verdedigen gehad tegen de opspraak van velen, wien het ergerde, zulk een teeken in het gezigt van den predikstoel gesteld te zien, van waar men toen nog hevig voor leerstukken ijverde, die VONDEL's hekeldicht allerbitterst had beschimpt (1).

Ten dezen zelfden jare was het gesticht, hetwelk zonder iemands tegenspraak, VONDELS tempel genoemd had mogen worden, op de schrikkelijkste wijze vernield. De Amsterdam-

(1) Jaarb. 1772. bl. 191. Letteroefeningen van gemeld Genootschap. Amst. 1774. — Zie *het Geschiedkundig onderzoek over de vereeniging der Protestanten in Nederland.* 's Gravenhage 1822. bl. 144, alwaar VONDEL evenwel, ten onregte, als een Remonstrant voorkomt, daar hij te dien tijde lid der Doopsgezinde Gemeente was. — Zie VONDELS *Leven* bl. 17 en 18 in het IIde Deel zijner Werken.

damſche Schouwburg, voorheen de Akademie genoemd, daarna met de Kamer in Liefde bloeijende vereenigd, ten jare 1637 tot een' Schouwburg herbouwd, en op den 3den van louwmaand 1638 als zoodanig met VONDELS *Gijsbrecht van Amſtel* ingewijd, werd op den 11den van bloeimaand dezes jare 1772 door onbluschbaren brand, onder het geven van een zangſpel ontſtaan, in weinige uren tot een puinhoop verkeerd, waaronder zestien menſchen het leven hadden gelaten: een ramp, die nationaal mogt heeten, daar dit het eenig nationaal tooneel was, en hetzelve dien naam door oorſpronkelijkheid van ſtukken, door voortrefſlijkheid van kunſtenaars, en door heerlijkheid van tooneelen, tooneelverſieringen en kunstwerken met algemeen erkenden roem bij landgenooten en vreemdelingen veel langer dan eene eeuw had ſtaande gehouden (1).

(1) Jaarb. 1772. bl. 430—443.

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

VERBETERING.

Op bladzijde 182 staat *de kinderziekte, waartegen men toen nog geene voorbehoeding kende:* moet zijn *wier voorbehoeding, door inënting, toen nog niet genoegzaam vertrouwd was.*

Digitized by Google

Digitized by Google